

243/74

ÅRSBÖCKER I SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA
50

PEDAGOGISKA KÄLLSKRIFTER
V A4

ACTA TILL
HUDIKSVALLS
LÄROVERKS HISTORIA

UTGIVNA AV

B. RUD. HALL

LUND 1937 / AKTIEBOLAGET SKÅNSKA CENTRALTRYCKERIET

PRIS 3 KRONOR

ÅRSBÖCKER I SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA
[1937] BOKSERIE MED UNDERSTÖD AV [ÅRG. XVII]
FÖRENINGEN FÖR SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA
[Serievolym 50] UTGIVEN AV B. RUD. HALL [Årsvolym 1]

PEDAGOGISKA KÄLLSKRIFTER
V A4

ACTA TILL
HUDIKSVALLS
LÄROVERKS HISTORIA

UTGIVNA AV

B. RUD. HALL

DISTRIBUTION: C. W. K. GLEERUPS BOKFÖRLAG, LUND

Var vissa av de i föreliggande volym återgivna urkunderna äro till finnandes, angives vid respektive avtryck. Alla de övriga förvaras i Uppsala domkapitels arkiv å Landsarkivet i Uppsala: serien Hudiksvalls Schola G: II. 3; a; band 1 för de här intagna acta rörande tiden t. o. m. 1800; band 2 för dito acta rörande tiden 1801—1819; band 3 för 1820—1859; band 4 för 1860—1879.

Register och några annotationer komma att inflyta vid bokens slut.

Huvudparten av tryckningskostnaderna har bestritts av
Hudiksvalls Stads Sparbank,
för vilket härmed frambäres ett hjärtligt tack.

LUND 1937

Aktiebolaget Skånska Centraltryckeriet

Den första statslönen till läroverksrektor erhåller Hudiksvall, som nyss delvis ödelagts av eldsvåda och som snart skall begynna flyttas till ny stadsplats.

Förskrifth för Hwdwijkwaldz borgerne till Cammarrådth om deres bethalningh och Scholemesterens Vnderhåldh. Aff Hernösandh, den 1 Martij, Åhr 1614.

Gustaff Adolph. etc.

Wår gunst och nådige wilie medh Gudh tilförende. etc

Wij lathe ider, Trogne Män, wette, att nogre aff wåre Vnderståther och Borgere wthi Hudwijkwaldz Stad hafwe oss vthi vnderdånigheet besökt, och ödmiukeligenn tilkenne gifwid, att the efther wår Salige älskelige käre Herrfadere breff hafwe wthlåndt Etthundrede Ottetije två dal. Redhe Penningar; Sammaledes att the hafwe i förliadne Sommars öfverskep en hoop Soldater här ifrån till Stockholm, och där före ingen betalningh eller Fracht bekommedt. I skole fördenskuldh lathe mz dem räckne, och seden lathe dem komme till deres bethalningh. Vthi lijke motte så hafwe the vthi vnderdånighet begäredt nogott Vnderhåldh till deres Scholemestere, som förordned är att *instruere* och wptuchte deres barn; Så ähr och wår nådige befallning, att i förordne honom så många T:r Spanmåhl på nogott wist rum, som i kunne tänckie, han sigh medh kan behielpe. Dette i så efterkomme. Gudh befallandes. Aff Hernösandh, den 1 Martij, Åhr 1614.

Denna kopia finnes i Riksarkivets Riksregistratur 1614 sid. 466—467.

Den här närmast nedanför avtryckta avskriften förvaras i Kammararkivet: Öster- och Vester-Norrlands CopieBok 1636 fol. 6. I dess marginal står den här placerade underrubriken. Originalen till båda dessa skrivelser synas ha gått förlorade.

Kammarkollegii order till fogden om rektorslönen.

»Skolmestarens bref Vthj Hudhuijkzualdh på 20. T:r SPannmåll».

Hwadth det Vnderhåldh Anlangar som H: K: M:t hafuer nådigest gifuit Skolmestaren der Vthj Huduijkzualdhz Stadh begäre wij af Fougten der samma stades at han låter honom bekomma Spanmåll *Tiugu* tunor Enähr han der opå fordrandes warder. Aff Stockholms Slåth — den 24 Aprilis. 1614.

Nils Andersson.

Johan Skytte.

Förnyad bekräftelse å rektors lön av statsmedel.

Wij Christina medh Gudz nåde Swerigess Göthes och wändes Vtkoradhe drottning och arffurstinna, Storfurstinna till Finlandh, Hertiginna vthi Estlandh och Carelen, Fröken vthöfuer Jngermannelandh; Göre witterligit, opå thet at Scholemästeren vthj Hudwikzwaldh herr Mårten *Johannis* Swijnfoot, må medh deste större flijt och alfwar kunna sit Embete förestå, Vngdomen der sammestädes at *vptuchta* och *informera*, Hwarföre hafue wij af gunst och Nådhe effterlåtet och *Confirmerat*, som wij och medh thetta wårt opne Bref nådigst effterlåte och *Confirmerere*, at bemålte Scholemestere må och skall, så her effter som her till niuta och oakortat åhrligen bekomma dee *Tiugu* Tunnor Spanmål som honom före dätta till Vnderhåldh förordnade äre. Och dätta till wåre ågen wijdare *ratification*, widh wåre angående myndige och åhr och Regeringh. Der alla som dätta widh kommer haffue sig at effterätta, icke görandes honom här emoot något hinder eller förfångh i någon måtto. Till yttermera wisso, är dätta medh wårt *Secret*, och wåre Sampt Sweriges Rijkess *respectivé* Förmyndares och Regeringz Vnderskrifft bekreffadt, Datum Ståkhholm dänn — 8 Martij 1638.

Gabriell Oxenstierna	Jacobus De lagardie	Clas Flemingh
Gustaffson	S: R: Marsk.	i R, Ammiralens
S: R: Drätz		ställe.
Axell Oxenstierna	Gabriel Oxenstierna Frij-	
S: R: Cantzler	herre till Mörby och Lindholmen	
	S. R: Skatmestere	

»Lärareprov».

Uppsala Landsarkiv Uppsala Domkapitels protokoll 26/5 1651 § 3.

Laurentius Jesperi en *Studiosus* barnfödd på Hudwijkzwald, hafwer en tijdh *Studeradt* vthj Darpt, begärer få blifwa *Collega* på Hudwijkzwald. Thetta blef honom bewiljadt, Så frampt han Står Sigh vthj Profwen. Ty han moste först här göra någhon *specimen opponendo, respondendo, aut scribendo*, Och såsom Profwen är, så får han och rummet till.

Laurentius Jesperi utnämndes. Vi skola möta hans namn flera gånger under den långa kampen mellan rektor Petrus Nerbelius och medlärarna rörande de senares löneförmåner. Han var son till borgmästaren Jesper Larsson i Hudiksvall.

Inspector och lärare contra Rector rör. djäknepengarna etc.

Then 22. Septemb. 1651 Bleffwe Wij Vnderstecknade, tillfrågade af Hans Ehr-Wördighet Doct. Carl Lithman etc. etc. om efter följande ährender, och der vppå hafwe wij oss sålunda förklaradt, och än j Sanning betyghe.

1.) Neeke wij aldeles oss någhonsin hafwa vnderskrifwidt någott wittnesbörd, gifwidt *Dn. Rectori Sch. Hudwikzualdensis M. Petro Nerbelio* aff *Collegis ibidem*, Lydandes, att han alt wäl hafwer handladt, och ingen hafwer någon orsak att klaga på honom; Hwar vppå han sikh nästförledne den 2. *Augusti*, vthj *Consistorio* beropadt hafwer.

2.) Betyge Wij j sanning, dett *Rector* togh (imoth *R:diss Dni. Archie:pi* giorda Disposition) wår Spanmål, och hade den j sin förwaring, och hwardera *Collega* hafwer most tagha något på sin Lhön, af honom, somblige hafwer han Lefwereradt vthur sin bodh och somblige hemma vthj sin Stughu, ock på hwar tunna som han oss Lefwererade, feeltes 2. Kannor vnder strucket mål för *Dn. Carolo Matthiæ*.

3.) Bekenne Wij sandferdeligen, att *Dn. Magnus Martini*, och *Georgius Apologista* intet kunde få sin Lhön full vth, förr än *R:diss Dn. Archie:pi* skriffwelse fempte reesan, nu i nestförledne Julio, ankom, ock om icke M:r Lars hafwer stådt oss bij, hade Wij intet fådt.

4.) Emoth dett tillmål, som *Rector* in *Consistorio* hafwer oss frånwrandes påfördt, N: att somblige af *Collegis* komma aldrigh odrukne in j scholan, om morgorna medh brennewijn, och middagarna medh ööl; Neeke wij aldeles, ock ijdel osanning wara; Sampt ock at någon skall hafwa vpdruckt sin Spanmål på bygden: Aldenstund:

1.) Bekomma Wij j förledne år vthj en så swår och dyr tijdh, icke mere än halfparthen af wårt *Deputat* vthj anordningen.

2.) Motte wij der af betala wår geld, emedan Wij där af ingen Vpbörd hafft hafwe: Betala Hwslegor, köpa oss Maat och Klädher, och någre böcker och annadt; Hwarföre hemstelle Wij allom rätttänktom att döma, om någon stoor deel skulle onytteligan kunna användas:

3.) Hwadh wår flijth widkommer, så hafwer *Rector* fattadt emoth oss en stort haat och missgunst, för dett Wij intet wille *Cedera Andreæ infimo Collegæ* så myckit af wår Lhön, som han wille och oss föreslogh.

5.) Bekenne Wij, att så myckit Wij, af de bref, som komne äro ifrån *Consistorio*, förnimma kunne, är ijdel Sanning, hwadh M:r Lars j Forsa om Scholans Handlingar och Personer till *Capittel* skrifwidt hafwer;

Och all oreda och twist som är emellan M:r Lars och *Dn. Rectorem*, hafwer hon sin begynnelse der af, att M:r Lars hafwer weladt see på rättwijsona, och förhielpa hwar och en till sin rättighet, att ingen skulle hafwa orsak att klaga öfwer någon orett; Men *Dn. Rector* hafwer alt waridrt der emoth, och weladt Dispensera effter sin godha tyckio.

6.) När M:r Lars aff siukdom war förhindradt, satte *Dn. Rector Examen*, och togh der till *Consules* och andre, som icke förstodo ett ord *Latin*; *Pastore* vndantagande (som ock woro in *Examine* till städes;) Her Jsak j Tuna Och Her Thomas på Hudiwijkwald; Och huru wäl M:r Lars för-mante M:r Peer hålla så lenge vppe, han finge tillfälle komma medh, gjorde lijkwäl *Rector* dett intet.

Detta wara sålunda af oss betygadt, dett ock Wij j all Sanning wele bestå, wittne wij medh egne händer och Signete. *Actum* Vpsala ut *superius*.

Magnus Martinj Rogstadius. Collega Scholæ Hud:

Såsom denne wittnesbörd angår den oreeda som är emellan *Dn. Rectorem* och *Collegas D:num Magnum Martini* och *Georgium Petri*, som och derföre klagat hafwe; altsså, emädan detta alt är icke migh så noga som dem kunnigt, dy kan iagh icke meera wittna än det iagh hafwer godh beskeed om, Såsom:

- 1.) Hafwer iagh alldrigh vnderskrifwit något wittnesbörd om *D:no Rectore*, eij hafwer han det heller någonsin af migh fordrat.
- 2.) Åhr och sanningh, att iagh någon Spannmål hafwer anammat på min löön vthur hans gård, och på somblige tunnor feeltes något, der öfwer *D:nus Rector* siälf klagade.
- 3.) Enär *Dn. Magnus* och *Georgius* finge fult vth sin löön, weet iagh icke, och kan i hastigheet icke så noga minnas.
- 4.) Det *Collegæ* någon gång hafwa kommit druckne i scholan, weet iagh alldrigh wara skett; Men det de alldrigh komme odruckne är ijdel osanning, eij heller weet iagh dem någonsin hafwa vppdruckit någon Spannmål på bygden.
- 5.) Kan iagh och icke annat wittna, vthan, så wijda såsom iagh detta ährendet afweet, att M:r Lars i Forssa hafwer weelat hielpa hwar och en till sin rättighet.
- 6.) Det *Examen* skedde vthi M:r Lars frånwaru, då han för nödige hinder icke kunne komma tillstädes, wittnar iagh sandt wara, Men till hwadh ända *D:nus Rector* det gorde, weet iagh icke. Doch wore tillstädes vthi *Examine D:nus Isaacus Pastor i Tuna, D:nus Thomas Pastor Civitatis, Consules* och *D:nus Jonas Comminister Civitatis*.

Detta betygar iagh sant wara,

Carolus Matthiæ Busch. Collega Scholæ Hudw.

Höghähre Wyrdighe Herre och Fadher Herr *Archiebiskop*, Edhers Höghähre W:tt skall wår vnderdån ödmiuke Tienst städze finnas etc.

Näst aff Gudh Alzmechtigh wällmåges flitighe Önskan, foghe Wij E:rs Höghähre W:tt vthj største Vnderdånigheet att förnimma, att Wij efter E:rs Höghähr W:ttz gifne Breff till *Ephorum Scholæ M. Laurentium* j förgångne åhr, och nu Sedhermehra Quæstoris Scholarum Nw för detta hijttkommit, att wij efter gifne Ordre, skulle hwar och een sitt opbära och annamma, thet och wij den 27 och 28 hujus eftherkommit haffwa, och richtight — 30. t:r qutterat; Nw hafwer *Rector Scholæ M. Petrus Nerbelius* låtit bortkröna den Samma Spanmählen och tagha nenne sigh vnder hender etc. Hwarföre begere Wij ödmiukeligen att wij finge niuta Edhers Höghähr W:ttz breff och befallning och icke aff *Dn: Rectore* Sädhen oss ifråntaghen warda nu som föregångne åhr skedde, der vthöfwer E:rs Höghährwyr:tt och venerand. consistorium icke ljthet beswär haft haffwa; Sedhan och E:rs Höghähr W:tt ödmiukeligen betackandes för den godhe hielpp wij i näst förledne Åhr bekommo aff Sochnedieknepeningerna, Gudh gifue Ers Höghähr W:tt aff gunst och Nådhe, wille oss i thetta åhr någhot eftherlåta; wore theet oss een godh hielpp, efter wårt Salarium slår någhot fellt, i ödmiukheet förmodandes E:rs Höghähr W:ttz gunstige och mechtige Befordran etc. och förblifwer. Ers Höghähr W:tt medh heela sin Kärälsk. Wårdnadh wij Vthj ödmiukheet trooligen Gudhj befalle. Hudhwichzwald den 29 Janu: 652. E. H:z Ödmiuke Tienstskylldige Tienare alltjdh.

Bartholdus Olaj Hambræus Supp Collega.

Laurentius Jesperi mpria Collega Hudw.

Georg: Trast mpria. Colleg: Hudvichzv.

(På baksidan:) Collegæ Hudvikzwald.

Salutem et incolumitatem R. V. D. devote precatur; officia et devota obsequia cum summa observantia reverenter defert.

Reverendissime Pater Domine Archiepiscopo dignissime, Näst ödmiuk tacksäijellsse för stورا och Faderligha Wälgerningar, Låter iagh R. V. D. ödmiukeligen förnimma, at R. V. D. sidste Breff kom migh tilhanda tree Wekor för Påska, hwilket iagh effter R. V. D. befallning Lät Wälb. Landzhöffdingen, genomläsa. Strax ther effter skreeff iagh R. V. D. til om några omständigheete, kan icke Wetta om R. V. D. samma skrifvelsse bekommit hafwer, M. Per Nerbelius berömmer sigh ther aff, at han hafwer fått igen samma skrifvelsse ifrå Wpsala, som iagh tijt sende. Kan skee han hafver öfvat, sijna gambla och Wanliga Konster, och Låtit henne uppsnappa ther på Posthuset, eller och här i Hudichss-

valld: Ty nödgass iagh R. V. D. åter på nytt bemödh. När iagh var hoos Wälb. Landzhöffdingen (som förmält är) sende han budh efter Collegam Laurentium Jespi, talade honom hårt til för spannmålen han togh uthu Arrestet. Och effter iagh förnam at han var svåra öfver honom förbitrat, badh iagh för honom fljteligen, Men thet halp intet uthan han hotade honom svårligen, Och dagen ther effter Lät han sin skriffvare annklaga honom på Rådhsstugum, ther bleeff han saakfällt til 5/4 daler K. mynt, och än ther öfver Lagder uthi stadzenss Fängelsse. Sådant kom Rector Scholæ tilväga, Sant var thet at Laurentius Jesperi försågh sigh och gjorde dårligen, när Han togh säden uthu arrestet och emoot förbudh. Men så syness och at Landhshöffdingen hade icke stoor orsak, at Låta henne effter M. Petri ingifvelsse arresteras. Ty V. R. D. hafver befalt i sijne breff, at Colleges sielfve skulle emoot tagha sijn spannmål, och icke Låte komma henne Rectori uthi hender, var och Laurentius rädd, at M. Petrus skulle så stå Collegarum spannemål före, som thet skedde i fiol. Och eliest hade Laurentius väl kunnat ställa förrige Collegam Magnum Martini som nu ähr i Enånger tilfridhz uthan sådant process och vjdh Lyfftigheet. Thedh han och giort hafver så at the äro väl förljkte. V. R. D. kan sigh och väl påminna, hvad Kärleek som M. Petrus hafver til them som voro Collegæ förgångne åhr Honom är intet okunnogt huru the medh sijna innlaghor, hafva besvärat sigh öfver honom i Wpsala Capittel. Therföre annklagade han Laurentium af ijdel Haat och onsko för Ståthållaren, helst medan han kom emoot hanss vilia til Scholan, hafver och en gångh och annat råkat svara honom Landhzhöffdingen är myckit ungh och oförfaren, troor alt thet M. Per Fougden och andra onda menniskior för honom berättas, och ther effter dömer, kan skee the hvijla intet ännu, uthan göra sit bästa thet som til förderff tienar, beliuga och förklaga migh. Beder therföre V. R. D. ganska ödhmiukeligen at V. R. D. ville Låta migh få vetta, om någhot sådant är på färde, på thet iagh kunde få orsak at försvara migh.

Om M. Petrus Nerbelius eller andre hafva berättat, at thenne Breefvissare Laurentius hafver varit oflijtig i Scholan, så spara the sanningen: Ty iagh hafver frågat them som hafva sijn barn under Hanss hand i Scholan, Jemväl och dieknarna, huru ther om är, så säije the alla at han hafver varit then förste som hafver kommet til Scholan hvar morghon, och alldrigh varit borto, meera än i een månats tijdh, när han var betagen med en hård siukdom. Gifve Gudh at Nerbelius hade varit så flj-tigh, vist voro ther bättre Schola i Hudichssvald. Men Gudhi vari Loff at han kommer här ifrå, voro önskande thet skedde tilkommande Höst, på thet man kunde hafva sijn barn ther i Scholan. Then andre Collega

Bartholdus hafver fått alla sijna Peningar uth. Men thenne haffver icke fått itt runnstycke.

250 daler hafver M. Per, bortha af dieknepeningarna på förgågne åhr, om Andreas Collega hafver något fått ther aff, veet iagh icke, Nu i thetta åhr hafver han allenast borta 85 daler, medan iagh så någha ther effterfrågat hafver, Georgius Apologista hafver varit myckit försumbli-g i thetta åhr. Blifver här intet nyttig så framt han vil icke blifva flitigare här efter. Myckit klagas öfver honom. In Christo Jesu vivat vigeat et valeat V. R. D. cum tota Familia, mihiq. Faveat. Ex ædibus Pastoralibus in Forsa 25. Junij 1652.

V. R. D. officiosissimus Servitor.

Laurentius Andreae P. i Forssa.

Salutem et incolumitatem R. V. D. precatur obsequia item devota summa cum observantia defert.

Näst ödhmiuk tacksäijlssse för stora och Faderliga Wälgerningar, kan iagh icke R. V. D. (Reverendissime Dn. Pater) Låta oförmält vara, at man intet hafver kunnat efter R. V. D. befalningh komma M. Petrum Nerbelium, til at göra rekningh för dieknepeningarna, som han hafver borto, öfver 300 daler, utan han hafver genom illistigheet dragit sigh undan och kommit ther ifrå: Ty när iagh omsijder fick Weta, at R. V. D. hade skrifvit Dn. Pastori i Hudichsvald och migh til uthi it breeff, medh befalning at vij skulle fordra rekning af M. Petro, reeste iagh tijt något effter S. Michaelis, och begärede aff Dn. Thoma at see V. R. D. breeff, ther til han nekade men han sade sigh vilia tagha M. Petrum och dieknarna medh sigh, komma i mit herberge, och Låta them göra rekningh. Men effter thed var vjdh klockan tu, på en Lögerdags affton, kunde man intet uthretta, utan iagh reeste tijt några dagar ther effter, och meente finna Dn. Thomam hemma, tå var han bort förrester til Stookholm, utan tvifvel effter M. Petri innrådande. Men M. Petrus föregaff at han ville blifva kvar en tijd til at hålla Examen, dock för än Pastor Civitatis kom heem var han sin koos til Alffta dragen.

Techtess R. V. D. Låta arresteras hanss Löön eller Spannemål, som han skal hafva för halffva åhret, så lärde han göra rekningh, och V. R. D. fingo förnimma om iagh hafver medh retto klagat eller eij. Så kunde och Collegæ som varit hafva och ännu äro få then tilldeelningh och augment som V. R. D. them tilsagt hafver hvilken han them svijkligen förhåller och undandraga vil. Klagar och then som var Rector Cantus första åhret, at han fick icke en Peningh för sit omak.

Hafver och M. Petrus Nerbelius Låtit uppfordra af Landet vjdh Pass 400 daler N: 2. Öre silffvermynt effter ytersta Manntalet, samma

peningar taghit til sigh, endock honom borde intet, som iagh meenar befatta sigh medh them, utan Borgmestaren och Rådhet, effter the äro ärnade til en Nyy Scholas upprettellsse. En Kammar hafver han låtit sättia vijdh Schole gaffveln, som är sex alnar longh; och bredh, hvilken är reknat för 160 daler. Jagh gifver V. R. D. allenast sådant tilkenna Men R. D. V. gör här til, hvad som V. R. D. pröfvar rätt vara. In Christo Jesu valeat V. R. D. mihiq. (Deum testor) vera narranti favcat. Forsa 27 Decembris 1652

V. R. D. officiose colens

Laurentius Andreae Geval. P. i Forssa.

Rektor om fattiga djäknars tidiga fiskefärder, delvis även lärgirighet, nya sinnen och uppåtanda.

Ehrewördige och Hög Lärde H:r Doctor gunstige gynnare och mechtige befordrare etc.

Näst min tiensts tilbiudelsse trogen wällmågos Lyckönskan och tjenstlig tackseijlsse för stora wällgierningar etc. Fogar iag Edhers Ehr W:heet tjenstligen at förnimma mig vara tvenne Venerandj Consistorij bref tilhandha komne. Det första d. 24 Aprilis medh D:mo Nicolao Bångh hwilken strax effter Capitels förordning ward antagen för Ordinario Collega Vthj den 2 Classen, och skulle iag fuller strax hafwa skrifwit deras Ehrw:ther till huru stoor Frequentia här ähr vthj detta ähr widh Scholan, på thet att Venerandum Consistorium wiste om thet skulle vara nödig skicka någon hörare meera hijt för hösten. Män Emädan diäknarna nu, såsom tilförendhe want ähr, begynthe somlige resa bort näst för Påskhelgen och thereffter dag effter dag begynthe minskas. kundhe iag inthet derom något wist skrifwa förän iag skulle få see om the blefwe något många qwara, och wij fingo examinera them. Hwarföre nödgadhes wij d. 17 huius Examinera vthj Præpositj, Pastoris civitatis, Borgemestarens, Sacellanj och Några Rådmäns närwarelsse. För Påsk war här widh 70 diäknar, och när wij Examinerade widh 50, hwilka nu dageligen resa sin kooss och ingen med lof. The hafwa så warit wana vthj många ähr, som Præpositus weet beretta. Här ähr een sådan fattigdoom bådhe j stadhen och å landet att the inthet hafwa råd holla dem In på sommaren. The som gå här vthj Scholan ähro mäst fattiga fiskiare barn af stadhen, och bondebarn af landhet, och när fiskiaren reser j skären, strax effter ypen wathnet blifwer, tager han bådhe hustru och barn medh sig. Altså tyckes inthet giöras behof sendha

nogon hörare hijt meer för hösten, effter D:nus Nicolaus Bong informerar them som skola transfereras vthj tridie Classen till des Scholan gifwes vp. Thet andra brefwet ankom d. 17 Maij af innehoud at D:nus Nicolaus skall få Tretijo daller Kop:mt på sin löhn, them iag honom strax lefwereradhe. Thetta ähr thet iag Edhers Erwyrd:heet vthj tjenstligheet will hafwa tilkiennagifwit och befaller Edhers Ehrw:heet medh edher Elskelige wårdnat vthj Gudz trogne beskydd och förblifwer

Ed:s Ehrw:hetz Tienstwilligste tjänare

Hudwijkwaldh d. 25 Maij A:o 1655.

J. Brunius.

Materiellbrist. Inföddas utnämning till lärare ökar elevfrekvensen.

Reverendissime Domine, D. Archiepiscopo Pater et Patrone colendissime etc.

Edhers Faderlige Högwördigheett, önsker Iagh Gudz nådige Fridh och welsignelse aff hiertat troligen. Och ödmiukeligen kungiör, att Jag, widh min ankomst hijt till Scholan, fan här wara 92. dieknepojkar: hwilka iag nu sedermera hafwer bepröfwat, wara quicke och flitige, att man kan, mest om dem alla, giöra sig itt godt hopp, så frampt dhe aff sine informatoribus, tilböriligen warda omgådde och troligen underwijste; dher om dok jag medh Guds hielp skal giöra mig största åhåga och bekiymer. *Scholans* Egendom, ähr slät ingen; undantagandes en Bassun, ähre sedan: inge discantböcker eller instrumenta, ingen Bibell eller *Dictionarium* eller någon den ringeste book, ja, och ickie någon Pappersbook theruthi, om allahanda Scholans handlingar borde wara skrifwit, och ähn yterligare kunde skrifwas: Men iag hafwer i opsätet och Förslagen, at så småningom och effter handh, sådane nödige saker må kunna tilskaffas. Föruthan dhetta fogar jag E:s F. Hw:tt ödmiukeligen att förnimma, thed D:nus Abrahamus Fortelius wår Supremus Collega härtilförendhe, hafwer nu nyligen bofört här ifrån, och til Sacellaniam i Waalboo, som iag förmodar, ickie uthan E. F. Hw:tz wetenskap och beordring; och fördenskul vacerar här then ene Collegatus. Ty beder iag ödmiukeligen, E. F. Hw:tt gunsteligast behagadhe effterlåta, att D:nus Ericus Georgii, som nu ähr infimus collega, en skickelig, och snell ung karl, kunnig in musicis och Græca lingua, så wäl som elliest; må komma til *Classem Supremam* och denne brefföraren D:nus *Magnus*, åther til *Classem infimam*, han ähr sannerligen en Stillätig och sedig dreng; och emädan han och här i Staden ähr ihnfödd, skulle thed

hugna Stadzboerne, att någon aff theras komme til Scholans tienster, många, af them, blefwe och wäkte til att alfwarligare hålla sine barn till Scholan. Någon tilförende Ordinerat Prest och gift man, tiänar nepligen så troligen som desse; Ty en sådan seer altid effter annat, och hafwer man detta för nöd skull, uthan håg och lust til att häruthi något stort arbete: will och, kanskie, ickie tåla mig att iag honom något säger och föreskrifwer in modo informandi. Nu iag hemsteller alt uthi E. F. Hw:tz skiöu och Faderlige behagh, sampt venerandi consistorij omwårdsamme betenkiandhe; Och befaller E. F. Hw:tt uthi Gudz thens Aldrahögstes mecktige beskiern, Förblifwandes altidh, som iag och ähr etc. V. R. P. Subiectissimus

Carolus Johannis Gestrinius R. S. H.

Hudwjkzwall dhen 17. Junij Anno 1661.

Reverendissime in Chr:o Pater, Patrone Colendissime etc.

Eders Faderlige Högwördigheet skal iag ödmiukeligast giöra kun- nigt att här wid Scholan står alt wäl till; Docentes ähre nu medh hwar andre eendräktige, och wänlige; och förtenskull hielpass troligen åt, dhet att förretta som Scholen lender til gagn och godo; ähre nöktre och skickelige, och hwartera aktar fliteligen på sin tienst, och giör gierna sitt tillet. Discipuli ähro nu til taalet en god deel öfwer 100. och komma då och då, och som oftast, flere till, alla fullhågadhe, quicke och ingen- niosi; hwilket utan twifwell ähr ther af, att Förelldrarne j denne Orten intet truga sine barn til Scholan, uthan dhem som af sig sielfwe ther till åtrå och lengta, senda the åstadh, hwilkom sådane gode qualiteter, tro- ligen medföllia. School Ordningen practicere wij til thedh möjeligaste och aldranermaste som skie kan: men med Scholans optagning och op- gifning, kunne wij intet föreskrefne tider j akt taga och föllia, emädan Poikerne alt ifrån Scholans begynnelse, icke ähre wahne att komma til- städes för Bartholomei tidh, icke eller lengre dröja quar, ähn till Pingssdagh; Och skal fuller samma wahne wara opkommen af Föreldrar- nars fattigdoom, som mästendelss ähre Fiskiare och bönder, hwilke före- gifwa, wara nästan omöjeligen, at kunna låta sine barn antinge förre, eller lengre, wara tilstädes wid Scholan. Om nu E:s F:ge Hw:tt gunste- ligen wille ahnse dhen idige flijt som här föröfwes, sine intermissione, förbemelte tider emellan, winteren uthöfwer, och dhem denne wahnen indulgera; Eller och gifwa mig een gunstig befallning huruledes här effter skie mää, och om, och huru, iag dhenne deras wahne förtaga och förändra skal, hemsteller jag j E:s H:wtz Faderlige betenkiandhe och willie. Jag skal och icke det förbj gå, at iu någre ähre som dhenne Scholan missgiynna, och låta sig höra att thess undergång skulle them

intet misshaga men ther emot hugna och frögda sig giemene hoopen, och landsens inbyggjare, att therass barn få så när hemmawid, något gåt lära, effter theras ringa råd och förmågo ingalunda tillåter til at senda them fierman, och til andre orter; och kunna the skiönsamligen och ted merkia, at förmedelst Scholan, få theras Söner andra sinnen och utseendhe, så at the iu trackta effter något gådt ständh, der the elliest icke annat kunne blifwa, ähn Säldata eller ewerdige tienstetdrengher; Och så offta dhe detta betenkia, och elliest ther om uthi therass sam- quemmen kommer til taalss, tacka the, multis cum votis, höge öfwerheten som Scholan hijt i Landssorten förordnat hafwer; sampt och E:s F:ge Högwördighet, som ther till hafwer förhulpit, och om den samme et Fa- derligit bekiymer dageligen drager. Edhers Faderlige Högwördigheet befaller iag härmed i Gudz Gudomlige beskiern till lif och siäl, til- önskandess E. F. H. styrkio och waractig lijfz sunheet igienom Jesum Christum.

Jag ähr och förblifwer altidh, V. R. P. Observantissimus

Carolus Johannis Gestrinius mpria.

Hudikzwall den 12 Martij 1663.

Inspector begär handräckning emot magistraten i avse- ende å läroverkshusets nödvändiga reparation.

Reverendissime D:ne Archiepiscopo pater et patrone summe.

Näst ded iagh Eders Faderligh Högvyrdigheet långvarigh helsa och mycken wälgångh önskar, beder iagh ödmiukeligen, att Eders Faderl. högvyrdigheet wille vnna oss til wår Scholebygningh här i Staden, som ännu för medellösheet intett tilfyllest är färdigh giordt de penningar, som äre utj Södre Contractet Colligerade til Gymnasij bygningh i Gesle, hwilke penningar Clarissimus D:nus præpositus ifrån Alffta hafwer hijt fördt. Eders Faderl. högwördighetz gunstige Lofwen her om påminner iagh migh, och wil nu Ödmiukeligen begiära, att Eders Faderl. Högvör:heet wille migh om bem:te penningar försäkra. En stoor deel aff materialierne, som och timbermän och andre som der på arbetatt hafwa, äre obetalte, och fordra dageligh dags aff migh och Rectore Scholæ betalningh för sitt arbette, Jagh will här på afwänta E:rs faderl. Högvördigheetz gunstige Swar. För ded öfriga befaller iagh E:rs faderl. Högvördigheet utj Gudz nådige beskyydd til mycken wälgångh och förblifwer E:rs Faderl. Högvördigheetz Trogne Servitör och städse förebidiare Aff Hudvichzvaldh d. 11: Octob: A:o 1671: Thomas Weslenius.

Jag beklagar mit tillstånd medh Hwuss lössheet där till Borge- mäster och Rådet äre störste orsaken som inthet göra efter Privilegierna

thet theres ämbete tillhörer. iag beklagade mig för Hans Excellenz Governoren d. 22 han war här wid Hdsw. förmaningar till att byggia åth mig gaf han dem, men de göra än då inthet till åth sig byggia de medh största flijt.

Statliga hinder för spanmå ls- o. a. löner, 675.

Högwyrdigste Herre, Herr *Archiepiscop*, Gunstige Fader och mechtige befodrare.

Hälsa och wälmågo aff Herranom Christo Jesu!

Eders Faderliga Högwyrdigheet nödgas iagh *Supplicando* ödmuikeligen att beswära, aff orsaak att Hans Excelenz Herr Gouverneuren hafwer låtit förbiuda all den Spanmähl oss här widh *Scholan* är till löön anslagin, så att wij nu inthet hafwa till att vppehålla oss medh, Hwarföre iagh i største ödmukheet böönfaller att Eders Faderliga Högwyrdigheet wille oss gunstigt ansee, och antingen hoos Hans Konglig Majestz eller Hans Excellenz Herr Gouverneuren befoderligh wara, att wij war löön, uthj sielfwa Perzedlen måtte få nu som tillförne åtniuta, och effter *CammrCollegii Resolution A:o 1664 den 12 Julii*, sielfwe få disponera om KyrkioTijondes vth- och intächt, att icke Fogdarna, effter som nu anordnat är, måge sigh ther uthj innengia, Ty tā befahres oss icke ringa affsacknat taga. Wij hafwa heela hösten måst låna af andra alt thet wij oss medh skole vppehålla, och effter inga peningar har warit i förråd, måst på Spanmähl borga både Fisk och Slacht, Nu kunne wij hwarken betala them, som oss i godh troo biståndh giort hafwa, eij heller finnes yterligare *Credit*, dy äre wij vthj större nödh råkade än wij kunne fyllest oss beklaga. Vthj hwadh olägenheet iagh råkade, när Staden afbrann, troor iagh Eders Faderliga Högwyrdigheet nogh tillförne kunnigt wara, och må Gudh wetta när iagh den öfverwinner. Wij lefwe i den ödmuike tillförsicht att Eders Faderliga Högwyrdigheet detta wårt beklageliga tillståndh anseer, och låther oss en gunstigh *promotion* åthniuta, att wij på giörligaste sättett måge hulpne blifwa. Wåra Embetes stycken skole wij, näst Gudz hielp, flijtigt och vthan försumelse skiöta, Herren Gudh hielpe oss att få blifwa widh helsan, vthj denne swåre Siuckdomen som här nu böriar sigh yppa. Gudi den allrahögste, Eders Faderliga Högwyrdigheet iagh ödmuikeligen här medh befaller, medh Hiertans önskan att thet Guddomeliga Majestätet Eders Faderliga Högwyrdigheet, medh helsa och långt lijff nådeligen vppehålla wille!

Eders Faderliga Högwyrdigheets Ödmuike Tienare

Hudwickzwald

den 18 Novembris Anno 1675.

Ericus Halenius

Sch. Hudw. Rector.

Högwyrdige Herre Her Archiebiskop, HögEhrewyrdige Herrer och Fäder.

Helsa och wälmågo aff Herranom Christo Jesu!

Såsom Hans Excellenz Herr Gouverneuren ock i detta åhret har giort förbud på den Spanmähl som oss betiente här wid Hudwickzwalds Schola tillslagen är, hwarigenom wij nu alle samman ähro fast willråda, icke wettandes huru wij oss och the wåra kläda och föda skola, helst emedan wij nu hela tijden hafwa måst see andra i henderne effter wårt vppehålle, och således oss i Skuld nedersäncht, hoppandes oss kunna få betalningh för den Spanmähl wij i fiohl bortmiste, men ännu icke wunnit der på Assignation, fast mindre penningar, hwarföre wij och aff wåre Creditorer eij yterligare biståndh hafwe att förwanta; Dy lender till Eders Faderliga Högwyrdigheet och Eders HögEhrewyrdigheeter war ödmuike Böön att, såsom på nu warande Riksdagh Twifwels vthan någett om detta förbudet, som ock synes Academiske Staten angä, lærer discurerat blifwa, Eders Faderliga Högwyrdigheet och HögEhrewyrdigheeter behagade ock oss behielpelige wara, att wij war waanlige löön måtte få åthniuta, elliest är thet oss heelt omöjeligit här subsistera, effter wij platt inthet annat hafwe oss tillhielp, eij heller tillåther thet trägna Scholearbetet på annat sätt födan söka. Doch hafwe wij så mycket större förhoppningh att få niuta Spanmählen, som nu Gudh Landett medh stoor ymnogheet wälsignat hafwer, och elliest mestedeelen krigsfolcket ifrån Jempteland afmarcherat är. Wij lefwe i den ödmuike tillförsicht att Eders Faderliga Högwyrdigheet och HögEhrew. oss så i detta som alt annat beforderlige äro, och skole gerna oss på högste sättet ombeflijta, att förwalta thee stycken oss ombetrodde ähro, så att vngdomen, som i detta åhret lærer i stoor myckenheet sammankomma med Gudz nådige tillhielp må förswarligen informerats blifwa. Gudj Eders Faderliga Högwyrdigheet och Eders HögEhrewyrdigheeter iagh här medh innerligen befaller och förblifwer

Eders Faderliga Högwyrdigheets och Eders HögEhrewyrdigheeters Hudwickzwald den 7 Septemb. 1676.

Tienstödmuike

Ericus Halenius

A baksidan: Den Högwyrdigste i Christo Herren och Fadren, Swerjes Rijkets Archiebiskop, samt dem flerom högEhrewyrdige Fäder uthi vpsala Capitel, mijnom gunstige fäder och befodrere detta

Upsala

Tienstödmuikl.

[Med annan hand: Rector Scholæ Hudwikswald. om lönen 676.]

widlyffthet; utan ändå der till oförskylt lijda myckin skada, förföllielse, haat och förtreet af den otacksame menniskian som obeskrifwelig är. Then aldrahögste Gudh warder E:s Högw:ter derföre wisslerligen effter sitt löffte, i nåder anseendes och rijkeligen welsignandes. Vnder hwilkens säkre beskärn iag E. Högw:ter med alt kiärkommit, troligen och innerligen befaler, och förblif:r

Thet Högwördige Consistorij Tienstwilligste Tienare
Kong:holmen den 13 10:bris A:o 1678. Andreas Eurenus Helsingus.

Examen 1692.

Anno 1692 den 26.27.28. och 29. Aprilis, höls Examen i Hudwixwaldz Schola, närwarande Præposito frå Delsboo, Pastoribus ifrå Rogsta och Forssa, tillijka med novo Rectore och Conrectore samt hans intill detta vicario och de andra Præceptoribus Ordinariis. Af dhe godhe Her rar Borgmästare och Rååd blefwe och någre kalladhe, men kom ingen tillstädes föruthan Rådman Johan Johansson Mörtt.

I:o Den 26 dito klockan 7 om morgonen till klockan half tolf höldtz uthi alla ofwanbemeltes närwaro den första Sessionen, då efter en kortt påminnelse om närwarande sammankomst, Præpositus något nämde om dhet, som angår Præceptorernas plicht i gemen.

II:o Företogs Examen uthi Classe infima, uthi hwilken Class tå funnes 35 Disciplar, hwilka, efter som man befän af Examine, borde fördeelas uthi 3 hoopar. Till den första hoopen lyda 6 disciplar hwilka kunna läsa Swänskan innan, hafwa och läsit Catechesin uthan till, exercerandes lecturam lingvæ Svelicæ med Evangel. och Epistlarna och begynnandes lecturam latinæ lingvæ af Gram. Contracta.

J den andra hopen finnas 18. disciplar, hwilka continuera lecturam latinæ lingvæ, hafwa och begynt läsa Etymologiam utantill. Här inculceras och Catechismus. Derjämpte lära dhe och Skrifwa bookstäfverna och zylfrorna.

Then öfwersta hopen består af 11 disciplar, hwilka continuera Etymologiam, wänias och till at declinera och conjugera. Här läses och Catechismus två timar om weckan.

Nu alldenstund Præceptor har tagit sig här något mera före, än Constitutiones föreskrifwa, derföre belefwades at han skulle hafwa så mycket mera hielp af Rectoris disciplar.

III:o Samma dag eftermiddagen Examinerades Classis secunda och scribarum bägge i sänder, ehuruwål Præpositus för sin siukdom intet kunde wara tillstädes.

IV. I Classe scribarum woro då 12 disciplar och någre för sin fattigdom intet igenkomne efter Påskhällgen. Här proponeras Arithmetica Agrelii för dem som äro sig något förekomne, men för de nedrigare Arithmetica Aurelii. 6 stycken ähro ferdiga at räckna, men de andra kunna somliga allenast *quatuor species*, Somlige der till *Regulam de tri*, Sådant räknande öfwas om mårnarna och om afnarna. Klockan 9 läsa dhe bref och uthi Swänka böcker, Men om onsdagen och lördagen öfwas *Catechismus*. Klockan 1 wijsas Skrifböckerna. När *Arithmetica exerceras* inställa sig och några disciplar af dhe Andre *Classerna* wid sine leediga stunder.

Här wijstes Præceptorin något af *Schole* Ordningen sig till effter rättelse.

V:o Uthi *secunda Classe* funnos 12. disciplar alla nästan af lijka *profect*. Klockan 6 föreställer Præceptor *Etymologiam* af *Gram. Cont.* Kl. 9 läses och *repeteres vestibulum* dock att Ons- och lördagerna *tribueras* den timan *Exercitio Catechetico*.

Klockan 1 wijses *Exercitium scribendi* bestående der uthi at somliga skrifwa efter Præceptoris och somliga effter andres föreskrift. Klockan 3 *Expliceras* och *repeteras Colloquia Corderi*. N.B. 1. Här wid påmindes at då läxan ähr lässin klockan 6 måste något som i Ordningen är föreskrifwit, *proponeras* af *lingua latina*, deraf tages sedan *exercitium repetendi* och *monstrandi usum præceptorum Ethymolog.* Så at och dhe lättaste *reglorna* af *Syntaxi* tilläggias. 2. *Catechesis* måste här nogare *repeteras* än i *priori Classe* och *usus Catecheseos* wijsas, så i *Fundamentis Fidei* som i *praxi vitæ Christianæ*. 3. *Hora 1 pom.* måste *disciplarne* förutan det förra wänias stundom till at *vertera* några rader så wäll som *Componera*, hwilket understunnom jämbwål klockan 3. kan af Præceptore blifwa öfwersedt.

VI. Den 27. förmiddagen Examinerades *Classis tertia*, hwar uthi funnos 10. disciplar och föga åtskillnat dem emellan. Klockan 6. *proponeras Etymologia* och *Syntaxis* af *Gram. Contract.* hwar wid förmantes något om *repetitione* äfwen som i *Classe secunda*. Item at de mognare måste begynna *præcept: Etym:* och de lättaste *Syntaxeos* af *Gramm. Vossii*. Klockan 9 läses *Compendium Haffr.*, hwar uthi desse disciplar efter sidste *translation* som skiedde den 10 Febru. sidstledne, intet hade hint längre än till den *quæstionen* af *Membro secundo Loci primi de Deo, proba Deum esse veracem*, hwar wid åther förmantes att *disciplarne* hållas till at *Clarare* och *distinctius pronunciera* som och at nogare med dem *repeteras*. Klockan 1 hafwer härtils några små swänkor då och då blifwit *verterade*. Klockan 3 plägar Præceptor proponera *Colloquia Corderi* och *Vestibulum*.

NB. Vthi alt ofwanstående *Examinerades disciplarne* och förmantes *Præceptor* at giöra något mer till saken *klockan 1* och *klockan 3* med *Exercitio vertendi in utraque lingua* såsom och i stället för *vestibulo* taga något af *Epistolis Ciceronis* och thet *repetera*, des utan måste *disciplarne* här lära något af *litteratura Græca*.

VII. Effter middagen förhördes alla *Classernas disciplar* uthi *Cantu*, hwar med fans wara försummeligen tillgångit, hwar före *Cantor* förman-tes till större flijt och achtsamhet.

VIII. Den 28 företogs *Examen* uthi *Classe Rectorum* hwilken bestod af 12 *disciplar*, hwilka kunde fördeelas i två hoopar. 7 i den nedrigare hopen hijt till *Classen transfererade* den 10 Febr. Den öfrige hoopen 5 hadhe lemnats qware, sådan *Rector* näst effter Juul hade gifwit 5 sine *disciplar* nästan för bittida *Testimonium* till *Gymnasium*, warandes des uthan een som uthan lof hadhe reest bortt.

I denne *Classen* hade *vicarius Conrectoris* proponerat *Etymologiam Gr.* af *Gezelio* för dem som för 10 weckur *transfe[re]rades*, hwilka hade *absolwerat nomina, Pronomia* och af *verbo verba Barytona*. För de öfrare hade han läsit *Element. Reth. Vossii*. Kl. 9. ähre jämwäl dhe nedrige *exercerade* i *Lingva Græca*, med thet samma *superiores* hafwa *explicerat* och *resolverat Epist. ad Epheseos*: Hwar för uthan *superiores* ähre något *exercerade* i *Syntaxi* och *Prosodia græca*.

Klockan 1 *Emenderas versiones latinæ* och *Sveticæ* af *Cornelio alternatim*. *Klockan 3* *tracteras Cornelius Nepos explicando* och *repetendo* hwar uthi nu slötz med *vita Eumenis*. För *Superioribus* och de som effter Juul borttreste war *Syntaxis* af *Vossio* förestält.

Wid desse *vicarii exercitier* påmintes och något som lemnades *Ordinario* hwilken nu bordhe tillträda.

IX. Effter middagen *examinerades disciplarna* uthi *Rectoris* läxor, hwilka effter ingifwen opsatz så lydande, hafwa desse warit

H. 6. *Post. fusas ad Deum preces et recitatum Cap. Bibl. proponuntur: Memoriale Bibl. D. J. Edenii, et M. Martinii versus memoriales in singula Cap. aliquot librorum Bibl.*

h. 9. *Compendium Hafenraff. legendo et Explicando.*

h. 1. *Themata et versiones Dialogorum Sacr. Castellionis vicissim.*

h. 3. *Dialogi Sacri Seb. Castell[ion]is explicando et repetendo. Et sic lectiones eodem quo cæptæ sunt finiuntur modo.*

Föruthan detta hafwer och *Rector* proponerat *Etym. Vossii*.

NB Härwid *admonerades* at *discipuli* måste uthi *latina lingua* hafwa något som föreskrifwit ähr hwilket kunde them mere *acuera*.

Effter hållen *Examen* öfwer desse lexor, igenomsåges och *disciplarnes* *Skrifböcker*, uthi hwilka närwarande *Pastores* och *Commin. urbis* antechnade dagh och datum, efter *Præpositi* afträde.

X. Den 29 gjorde *Rectorum discipl.* prof uthi *Stylo* hwilket ligger i behåll, sådan slötz der med at *Conrector* hölt sin *introductionam* och *Præp.* der till ladhe en kortt *sermon de officio Præceptorum* och *discipulorum*, önskandes dhe *Nya Rectorerne* lycka och wälsignelse.

Dimissis tandem discipulis, förestälte *Præpositus* några påminnelser till *Præceptores* så i gemeen som i symmerheet.

1. Af *Rectore* begärtes att han ingalunda skulle utgifwa *Testimonium* så bittida som här tils skiedt ähr. 2. Att translationerne intet ske för än *disciplarne* blifwa mognare. 3. Att nödige taflor måste förskaffas i *Classerna* till den *usum*, som i hwardera *Classen* munteligen wijstes. Att så tillgångit ähr wittna undertechnadhe, *Actum ut supra*.

J. Phragmenius.

Elias Wixner
P. in Forssa.

Olaus O Kanick
pastor in Rogstadh.

Mich: Mich: Jerff
Comm: Civit HV.

Flera klasser? Högre kurser? Lägre bokpris?

Högwärdigste Fader H:r ArchiEbiskop Hög Gunstige Herre och Befordrare.

Såsom af Eders Faderl. Högwärdighetz Hand för en lijten tijd sedan en nyy förordning angående Vngdomens information i Scholarne öfwersänd och wederbörande här å orten Gunstigst meddelat är; Så äre wij nu ock plichtskyldigst omtänckte och bekymbrade, huru samma Kongl. Förordning må hädan efter möjligast *practiceras* och efterföllgd blifwa. Men efter icke är med alla Scholar lijka Natur och beskaffenhet, Och med denne Trivial Schola nu så föreweter, at det synes willia blifwa ogörligit, at kunna alla dhe der inne föreskrefne stycken med Uppbyggelse fullföllia, förorsakas jag för denskull Eders Faderl. Högwärdighetz Gunstiga Råd och betänckande ödmuikeligast sökia. Ty först är här med Classerne en annan fördehning än Kongl. Förordningen synes inneholla, hwarest Nembnes 5. *Classer* undantagandes *Apologistens*; Men här äre dess utan allenast fyra, och kunna så alla föreskrefne *Lectioner* här icke så beqwämligen inkomma. Sedan finnas *discentes* nu icke wuxne och mogne til alla stycken som förordnade äre, så framt icke kunde wara tillätet at låta en eller annan af dhe aldraswäreste *Lexor* anstå til en annan tijd, eller til dess dhe kunna der til mognare blifwa. Astunda och wederbörande Gunstigst underrättade blifwa, Hwad för

Elementa Logices, som nu på några år tillbaka här wid Scholen aldeles hwilat hafwa, skole hädan efter brukas, samt om icke Rector dem läsa bör, som förr varit wanligt, serdeles efter ConRector för många andra Lectioner skull icke kan så wäl der med hinna. Elliest hwad præcepta grammatices widkommer, äre här wäl tilförende andre kortare brukade wordne. Men om man nu endtligen skal blifwa wid dee som föreskrifwas. Nembl. Tideri, wore ock önskeligit at förnimma. Öfwer allt begäres Ödmiukel. en Gunstig Underrättelse om thet skulle wara efterlåtet utj somliga stycken lämpa sig efter Captum discentium så wijda dhe kunna tola, och efter handen förefaga dhe Lexor, som kunna bäst tiena til deras förkoffring; Eller om man endtl. *præcise* och *stricte* i alla måhl förordningen efterlefwa, jag menar, alla dhe der inne föreskrefne Lectioner öfwa och fullföllia bör. Hwar om, samt hwad böckernas Jnköpande widkommer, om der om här ifrån beställas skall, eller om någon provision der om ifrån annan ort förwäntas kan, Eders Faderl. Högwyrdighetz Gunstigaste vthlåtande ödmiukeligast begäres. För denne och all annan Gunst och benägenhet, Näst tro-innerlig böön och önskan för all Eders Faderl. Högwyrdighetz stadigwarande wälmåga och högönskelige wälgång i långliga tijder, förblifwer jag intil min dödztund Eders Faderl. Högwyrdighetz Ödmiuk- och Hörsameste Tienare och Förebidiare

Hudwjkzwall d. 21. Junij A:o 1693.

I Wallenius:

(På baksidan:) Hans Kongl. Maj:tz Wår AllerNädigste Konungz Troo Man och Sweriges Rijkets Archi Ebiskop, samt Högberömlige Pro Cancellarius wid Upsala Academie, den Högwyrdigste Herren och Fadren Doctor Olaus Swebilius, Min Höga och Gunstiga Befordrare ad *Upsala* Ödmiukel. M. Wallenij past. i Hudwjkzwaldz breff Om Schole-staten 1693.

Konrektor om lärare, elevfrekvens och byggnader.

Högwyrdigste Herre och Fader Herr *Archie*-Biskop, Så och Högwyrdige Herrar *Consistoriales*.

Jag hafwer uti dessa högst beswärliga Tider billigst draget försyn före, Eder Faderliga Högwyrdighet och det Högwyrdiga DombCapitlet att beswära; Såsom jag och icke litet befruchtat, det kunde sådant mig för en alt för dierf dristighet tilrekna; Doch icke desto mindre, när jag besinnar den höga Omwårdnad, Eder Faderliga Högwyrdighet och det Högwyrdige DombCapitlet för *Scholarnas* wälstånd drager, har jag icke förr kunnat göra mitt Samwete nöije, än jag måste denna Kongl:a *Trivial-Scholans* tilstånd Eder Faderliga Högwyrdighet och det Högwyrdiga Domb-

Capitlet i ödmiukhet närmare föredraga. Hälst effter Herr *Rector* äi förmår för sitt siukliga tilstånd skull det åstadkomma; och Herr *Kyrkioherden* här i Staden, som eljest gerna hade sitt omak här wid ospardt, icke tycker sig det så wäl kunna göra, så länge *Cura Inspectionis* icke är honom *expresse* anbefallad.

Hwad *Docentes* beträffar, så är Herr *Rector* en gammal Man wed pass 65 år. Komm länge *meriterad* ifrå Kongsholmen i Stockholm, derest han waret både *Comminister* och *Pædagogus*, hit til *Conrektoratet* A:o 1680, men anträdde *Rectoratet* 1692. Har nu uti 6 års tid under sitt Sängeliggjande med stort beswär *informerat* *Disciplarna* hemma för sin Säng: Dock mycket wäl för hans K *Hustro* och fyra oförsörgde Barn, medan Gud oppeholler lifwet i honom.

Conrektoratet hafwer effter hans Högtsahlige Faderlige Högwyrdighets och det Högwyrdiga DombCapitlets gunstiga fullmacht jag förestätt ifrå *Majo* 1698, effter mitt enfaldiga förstånd och förmågo, med den flit och trohet, att jag det säkert lämbna kan under alla Rättsinnigas döme och ompröfwande.

Wed *Tredie Classen* sitter Herr *Johan Waldenius*, en ogifft Man, som hit förordnad wardt 1694. En mycket Nychter, alfvarsam, flitig, trogen och lyckelig *informator*, Som och sielf wäl sedt uppå sin Bok, och fördenskull för ungdomen ganska nyttig, Så att man med hiertans hugnad kan förnimma det dageliga framsteg, som *Disciplarne* under hans *information* göra.

Andra *Classen* tilträdde Herr *Nicolaus Wallenius* år 1696, sedan han ifrån A:o 1692, då han blef ordinerad til Präst, hade waret först Sahlig Herr *Probstens* i *Jerfzöö*, och sedan sin broders *Salig* *Comministri* uti *Delssbo* *Adjunctus*, och sidst *Nådårs* Präst för *Comministri* i *Forssa* sahl h *Bengt* *Gacchræi* *Enkia*: Til hwilken legenhet han och då hade *Församblingarnas* i *Forssa* och *Hög* mycket hederliga kallelse. En Sachtmodig liufelig, doch alfvarsam, och rättsinnig Prästman, med goda gåfwor försedd; Men hafwer nu, snart sagt, arbetat sig trött; så att intet wore til förundrande, om han nu begynte ledas wed det trägna arbetet: Hälst effter han, jämte *Classen* i *Scholan*, förestår *Sacellanien* uti *Idnor*, förutan hwilken han omöjeligen kan föda *Hustro* och *Barn*. Fördenskull ganska önskeliget wore för honom, samt för *Scholan* intet onyttigt, att Eder Faderlige Högwyrdighet och det Högwyrdige DombCapitlet täcktes taga honom i höggunstig *Consideration*, och honom til någon anständig lägenhet förhielpa: der om han och tilförende hafft Hans högtsahlige Faderlige Högwyrdighets gunstigsta försäkran.

Herr *Wilhelm Grubb*, tilförende uti tre års tid *Adjunctus* i *Arbrå*, blef *Collega* uti *Första Classen* Anno 1699, görer så mycket han hinner

för *Disciplarnes* myckenhets skull. Sitter eljest uti stor fattigdom och älande med Hustru och många små Barn; till hwilkas underholl den ringa lönen litet synnes wilia förslå. Kan doch dessutom här på Orten litet eller intet förtiäna.

Uti Rekne Classen är Dn Carolus Litheen Præceptor, mycket wäl fallen til den tjänsten, det Piltarne med sin goda nytta besinna. *Dirigerar* och dessutom *Cantum Figuralem* med godt behag och nöije. Men är der hos illa, att man här wed *Scholan* intet hafwer några tjänliga Böcker uti *Musiqven*: Hwarföre man gerna önskar *Ordres* om de Böcker, som der til anskaffas och brukas böre. Men på *Instrumenter* hafwa *Disciplarne* här ingen Öfning: effter som de och föga kunna hafwa tid der til: Och föräldrarne dessutom wilia niuta det för sina Barn förgäfwes. Eljest kan han någorlunda försörja sig och sina, emedan han hafwer ägen gård och wretar, samt låter sig undertiden brukas wed Rättegånger.

Cantor Choralis är Dn. Nicol: Björkman, som war en gammal Student, då han der til antagen blef Anno 1692. Är ganska försumlig och för sitt oskickeliga lefwerne skull til intet mindre tjänlig, än wara en *Publicus Præceptor*; aldenstund han hwarken hafwer *authoritet* ibland *Disciplarna*, eller hog att fullgiöra hwad hans Tjänst fordrar. Warande och här tils alla förman- och warningar fåfängt på honom användna. Deröfwer man sig längesedan skulle beswärat, der man icke wäntat att någon annan skulle det göra, och hans fattiga Hustru och små Barn icke hade *meriterat* medömkän.

Under förrber:de *Præceptorers* hand finnas nu för tiden 120 *disciplar*: i *Rectoris Class* 12, uti *Tertia Classe* 16, uti *Secunda* 13 uti *Prima* 41 och uti *Classe Scribarum* 39. Orsaken til en så ringa *frequence*, fast än i långa tider tillbakas den icke waret så stor, synnes förnämligast, utom den allmänna armodan, den wara, att här i *Contractet* hafwer Allmogen ganska litet waret wan att holla sina Barn til Bokliga Konster: Såsom och af StadzBarnen flera finnas, som gå i sielfzwäld, än de som blifwa holdne til *Scholan*. Och der några gå i *Scholan*, så hinna de knapt til *Secundam* eller *Tertiam Classem*, förrän de warda satte i Rekne Classen och sedan af Föräldrarna brukade i Handeln, Hälst effter *Studier* och de som dem idka synnes här wara uti ganska litet *Æstim*. Sedan ligger och en god dehl af Södra *Contractet* så til, att de hafwa ju så när til Gefle som hit til Hudikswall: Fördens skull föräldrarne heldre sända sina Barn i *Schola* til Gefle, der de och skola *frequentera Gymnasium*, sedan de *absolverat* sina *Studier* wed *Trivial-Scholan*. Men skulle denna *Schola* wara i Söderhamn, derest och *Præceptorerne* kunde niuta någon bättre föredahl, samt *Scholæbyggnaden*, som här snart aldeles förfaller,

bättre blifwe wid macht hollen, så skulle wäl man hafwa *Disciplar* til ett större antahl. Doch kan man intet aldeles neka der til, att ju *Præceptorerne* sielfwe kunnat wara til en dehl här uti wällande: emädan deras *fata* merendels warit sådana, att de hafwa här så länge sutet, til thess de blifwet utarbetade och ledhe både wed *Schola* och *Disciplar*. Då, kan skie, något är wordet saknad af den flit, som Ungdomens *information* fordrat. Och denna en gång fattade *impression* will nu mycket kosta att utplåna, Hwilket jag likwäl ingen til efftertäl wil sagt hafwa.

Scholæ-Byggnaden angående, som består allenast af en wåning, uti hwilken sielfwa *Scholan* och dess Förstuga af Timber i hastighet opsatte, så befinnes den uti ett så nesligt tilstånd, at man wäl må blyas der öfwer för Fremmande som hit til Staden komma. Står och på ett aldeles oanständigt ställe bland sådana hus, dem man icke kan med höflighet nämna. Warandes wägen om Höst och Wår mycket diup och beswärlig. Dessutan är med sielfwa Huset så beskaffadt, att man knapt kan sittaa der inne fri för sniö, eller när det regnar för dropp. Man hafwer fuller offta beswärat sig här öfwer för Borgmästare och Råd, Men fåfängt: Så hafwer man och erhollt en och annan af framfarne Högwälborne Herrar Landzhöfdingar, *Ordres* til dem om *reparation*, doch är der med litet uträttadt wordet. Dertil komma nu denna Tidens swåra påkämningar, med hwilka de sig ifrå *Scholæ* byggnaden ursäktat, så att man intet må bemöda sig att tala dem til der om. Bör och Staden effter fordom Högwälborne Landzhöfdingens Högtsalig Herr *Leonhard Ribbings Resolution*, intet allena här med *graveras*, utan efwen Landet til en Ny *Schola contribuera*: emedan denna gamla icke *meriterar* någon serdeles *reparation*.

Angående de Stycken, som warda uti denna *Schola* Ungdomen förehollne, hoppas man få uti ödmuikhet *insinuera* en närmare underrättelse, när *Examen anniversarium* wed wanlig tid, will Gud, hollet warder: Såsom jag och intet annat wet, än att uti min *Salig* K. Faders Probsteings *Acter* skola finnas Twänne *Relationer*, nämligen huru med *Examinibus* uti *Classe Rectoris* aflupet åhren 1701 och 1702.

Detta är för tiden denna Kongliga *Trivial-Scholas* tilstånd; Hwilket jag icke underlåta kunnat, under Herr Rectoris siukliga tilstånd, så mycket mera aldreadmiukligast *notificera*, som det goda hoppet, att få fågna oss öfwer Eder Faderliga Högwärdighets Högt åstundade ankomst hit å Orten i denna Winter, nu mera synnes oss aldeles betaget: Och der hos hända torde, att någon Missgynnare skulle sökia til, att wäckia om denna *Scholan* widriga omdömen. Aldreadmiukligast bediandes, Eder Faderliga Högwärdighet och det Högwärdiga DombCapitlet Höggunstigast täcktes

min enfaldighet i detta måhl ursäktat. För det öfriga på alles våra wagnar ödmuikligast jag *supplicerar*, det Eder Faderliga Högwyrdighet och det Högwyrdiga DombCapitlet täcktes taga oss uti sitt Höggunstiga beskydd och förfordran. Emot hwilken Hög-Faderliga ynnest jag, såsom och mine *Domini Collegæ*, framhärdigt lefwer

Eder Faderliga Högwyrdighets så och Det Högwyrdiga DombCapitlets
aldra ödmuikeste tienare

Hudikswall den 18 Febr: 1703.

JPhragmenius.

Utfattiga lärare o. familjefäder på konsistorii skjutskärra.

Högwyrdigste Herre och Fader Herr Archi Biskop Så och Högwyrdige Herrar *Consistoriales!*

Eder Faderliga Högwyrdighets och det Högwyrdiga Dom Capitlets ankomna Hög-Gunstigste Ordres och Befallningar, först til H. *Erik Wallbeck* och sedan til h. *Johan Waldenium* och h. *Wilhelm Grubb*, föranlåta mig här med Eder Faderliga Högwyrdighet och det Högwyrdiga DombCapitlet med ödmuikesta wyrdnad opwachta ödmuik:st tilkänna gifwandes, huru wida högbem:te Ordres allaredo äro til en dehl expedierade wordne, til en dehl ännu ödmuik:t effterlefwas skole. Angående h. *Erik Wallbeck* så har han för Fiorton dagar sedan rest op til Bergsiö at der förestå den sorgbundna Enkians Nådeår; Men som han sielf hafwer här i Staden en Gammal och bräckelig Moder, den icke mächtar sielf sig sköta, och der hos så fattig, at hon intet kan betiäna sig af Piga, dy lefwer han i den ödmuikesta tillförsichten, at Eder faderliga Högwyrdighet och det Högwyrdiga DombCapitlet icke ogunstigt optager, om han undertiden reser hem til sin siukliga Moder, och i sommar lagar så, at hon med någorlunda nödtorffthet blifwer försedh til Wintren: Wiliandes han under sådan sin frånwaro frå Bergsiö skaffa Präst i sit ställe.

Til den Sednare Befallningens ödmuikeste effterlefnad, hafwer H:r *Johan Waldenius* ödmuik:st underkastat sig Eder Faderliga Högwyrdighets och det Högwyrdiga Dom Capitlets Hög Gunstigsta Förordning och Wilia, Så at han i Herrans Namn, der Gud hälsan förlänar, förfogar sig til Hogdahl til d. 1 Maji, at der med wisa sin aldra ödmuikeste wyrdnad och lydna: Efftersom han här igenom måst lämbna en god Condition, med hwilken han härtills haftt fri Kost och kammare med mera här i Staden. Hwad *Classen* wedkommer, så skal jag genom Guds nåd draga försorg om dess försvarliga förestående til dess Scholägången ophörer, emedan ingen finnes här på Orten den *Classen* under H. Johans frånwaro kan anförtras, sedan h. *Erik Wallbeck* til Bergsiö afrest. H:r

Wilhelmus Grubb hade fuller och aldraödmuik:st welat taga sig Hoghdalsresan uppå, der icke hans fattiga och alt för beklagliga wilkor hade honom wägrat: Ty han sitter med Hustru och många små barn uti ett ganska uselt tilstånd, föga wetande om afftonen, hwarest han skal få födan för dem den följande dagen; Måste fördenskul dageligen wara dem wed handen, så at hwar dag för honom hafwer mer än nog af sin ägen plågo. Hwarföre högtönskeliget woro så för hans ägen skull som för Embetets heder, det han höggunstigast kunde blifwa med något bättre Bröd ansedd. Uthi Eder Faderlige Högwyrdighets och det Högwyrdiga DombCapitlets höga Ynnest jag mig och mina Medbröder wed denne i Stofftet likasom begrafna *Trivial Scholan*, aldraödmuik:st *recommenderer* och med skyldigste wyrdnad förblifwer

Eder Faderliga Högwyrdighets Så och Det Högwyrdiga DombCapitlets aldra ödmuikaste Tjänare

Hudikswall den 9 Aprilis 1704.

J Phragmenius.

(På baksidan:) Den Uti CHRISTO Högwyrdigste Herren och Fadren, Sweriges Rikes Högstförtiänta Archi Biskopen, Så och det Högwyrdiga Domb-Capitlet i Upsala ödmuik:st.

Conrector Scholæ Hudovikzvaldensis af 9 Apr. 1704 om *Collegarum beställningar* ved någre *vacantier*.

Exhib. den 27 apr. 1704.

Arbeten läsåret 1704—1705.

Upsatz på dhe *Lectioner*, som i Hudikz Valdz *Schola*, ifrån sistledne Höst, A:o 1704 till närwarande *datum* äro proponerade af *Rectore Halenio*.

1:o *J Compendio Haffenrefferi*, hafwa Samptl. *disciplarne* läst till *Locum de Sacramentis*, och wid sielfwe *Continuationen* af *Lectionerne*, är altid något stycke af det föregående repeteradt, så att *disciplarne* wid *Examen* kunde giöra redo och Räkenskap, för det som hela året är *proponerat*, och wisa sig det rättel: förstå.

2:o *Superiores* hafwa tillika läst *memoriale Bib: Martini*, och kommit till *lib: Esdræ*, hwar utj widh *repetitionerne*, hwart och ett *Capitels* innehåld widlyfftigare är utfördt.

3:o. Utj *Lingua Hebræa* hade Samtel: *disciplarne* *lecturen* sig temmel: wäll bekant, hwar till dem *Psalterium Davidis cum Versione Pagnini* war förskaffat, och nöwendige *Reglor* af *probatis grammaticis* utdragne.

4:o Uti *Cronio Laurebergii* hafwa Samtl: *disciplarne* *avangerat* till *Lib: Tertium*.

5:o Een godh dehl af *Ciceronis Epist: Collectore Junio*, så och *Comædiam Terentii Adelph:* hafwa *disciplarne absolverat*, hwilket är fört till *usum Grammaticæ* och *Rhetoricæ*, dhe förnemste *locutioner repeterade*, och sedan förde till *praxin*, genom *imitationer, variationer, och versioner*
6:o *Disciplarne* hafwa utj detta Året till ahntalet warit Hundrade Sex, ibland hwilka *Scholæ* penningarne, effter hvars och ens flit och torfflighet utdeltes, hwar öfwer effter befalning och wanligheten, till *Landz Cantoiret* skall Räkning lefwereras.

II. Vald den 3 Jun: A:o 1705.

N:o 2. *Memorial* angående *Disciplarnes Lexor* ifrå *Sept:bri 1704* til närwarande *datum*.

1.) Kl. half siu til otta hafwa de *resolverat* uti *Novo Testamento* frå *Cap. 2 Lucæ* til Slutet af *Cap. 11*. Hwar wed något mera altid fordrats af *Superioribus* än af *inferioribus*. *Grammatica Græca Gezelii* med *Syntaxi* och *Prosodia* är också tvänne gånger af dem *memoriter reciterad*: item *Capita Christianæ Rel:s* på Gräske.

2.) Kl:n 9 hafwa de en tid *explicerat Disticha Catonis*, samt 2:ne Gånger *memoriter* genom lupet den Boken. Hwar wed *Superiores Scanderat* och gifwet *rationem quantitatum* i anledning af de korta *Præceptis Prosodiæ*, som Tiderus wed handen gifwer. Hwilke *inferiores* också lagt på minnet. En tid hafwa de och läset *Præcepta Rhetorices Wossii*, som wed *Scholarne* brukas; dem *inferiores* en gång, men *Superiores* twänne gånger igenom lupet, och sednare gången altz intet deruti gått förbi. Warandes man sinnad åt Hösten, wil Gud, igenom Skrifwande föra dem til Bruk.

3.) Kl:n 1 äro deras *Scripta emenderade* Sex och Sextijo til antalet: Förutan det de inpå *Swenska transfererat Disticha Catonis*, samt alt hwad de i *Cornelio Nepote explicerat*.

4.) Kl:n 3 til 5 hafwa de *explicerat* uti *Corn: Nepote* frå *Vita Themistoclis* til *Cononis inclusive*: hwar wid man uttaget de förnämste *modos Loquendi*, ingalunda förgätandes *Grammaticen*. *Superiores* hafwa och, när tiden tillåtet, gifwet någon del af *Lexan* på annan *Latin*: samt fått en liten smak af *Philologien*.

Mera hafwer intet deras Ungdom tillåtet, ehuruwäl man gerna hade hafft sin möda ospard til at mera *proponera*. Haf:ndes man af hiertat önskat, at få bewista tilstundande *Solenne Examen*, och i sielfwa wärket wisa, huru lyckl:n man förenämnde Stycken handterat; Men som omöijeligheten det wägrar, *recommenderar* jag min enfaldiga flit uti Högärew:ge h:r Probstens Gunstiga omdöme.

Hudikswall den 27 Maji A:o 1705

J Phragmenius. ConRector.

N:o 3. *Classis 3:tia. a 1 Sept 1704 ad 1 Junii 1705*

Superiores memoriter legendo et explicando, pervenere in Locis communib: Haffenreff: ad Locum de Christo. Inferiores v: in eodem Auctore ad Lib: 3:tium De Homine.

Grammat: Græc: Gezelii cum Syntaxi et Prosodia, Superiores memoriter recitando absolverunt, explicueruntque, exceptis paucis in Prosodia.

Grammat: Lat: Contract: Singuli aliquoties absolverunt.

In colloquiis Sacris Castellionis explicarunt XII. Colloquia, ubi exercitium et repetitorium in est inculcatum.

Cateches: minorem Luth: ut et Swebilii per Qvæstiones adornatam bis omnes absolverunt.

Inferiores in Grammat: Græc: Gezelii ad Paradigma Verbi τῶπτω, Exercitia Styli, eaque pro captu est brevia, tradita et emendata Sunt, Supra 60.

Singulis in Septimanis, pingendo in Libr: Chartaceis, manum exercuerunt.

Dieb: Saturni hor: 1, pomerid: explicarunt Textum Græcum et Latin: proxime in Sequentis Diei Dominicæ.

I Waldenius. Collega 3:tiæ Classis

N:o 4. Opsatz på det som Piltarne utj *Classe 2:da* läsit ifrån d. 1 *Septemb:r* til närwarande datum.

<i>Superiores</i>	Desse förre hawa <i>absolverat locum 1:mum de Deo 2:dum de creatione 3:tium de providentia</i>
<i>Petrus Petri Unger</i>	<i>Divina</i> utj <i>Hafenreffero</i> medelst läsande <i>memoriter</i> och <i>explicerande</i> , twenne <i>capita</i> utj <i>vestibulo</i> , och utj <i>colloquiis Corderj</i> äre dhe komne til det 42. samtale, det dhe alt hawa verterat; Ther til med hawa dhe skrivit 4 <i>exercitia</i> utj <i>stylo</i> .
<i>Olaus Nicolai Ruth</i>	
<i>Gerhardus Erii Ruth</i>	
<i>Ericus Johannis Backman.</i>	

Inferiores

<i>Ericus Johannis Ruth.</i>	Dhe senare hawa läsit <i>Grammaticam Contractam syntaxin</i> , och I, capitel utj <i>vestibulo</i> , <i>explicerat</i> och <i>repeterat</i>
<i>Jonas Jonæ Aling.</i>	
<i>Johannes Laurentii Loo.</i>	19 stycken utj <i>colloquiis Corderi</i> .
<i>Olaus Joannis Siöberg.</i>	
<i>Sveno Caroli Lithen.</i>	

Alle tilsamman, undantagandes den siste, hawa dhe läsit och genomläsit *memoriter*, *Catechismum Lutheri* med Huustafnan och D. *Olai Swebilii* Spörssmåhl, samt och dagel:n öfwat sig utj *repeterande*, och små *locutioner* ifrån swänska på det *latiniska* språket. Detta betygar af Hudikswal d. 2. Junii A:o 1705.

Nicolaus Wallenius Collega 2:dæ Classis.

N:o 5. *Disciplarnas Profect utj Classe Scribarum.*

Uthj första *Lectionen* hade wid största *frequencen* warit 14 *Discipl:* hwilke alla gådt igenom heela *Agrelii Arithmetica*. Men af dhem woro allenast 4 tillstädes utj *Examine* och ibland dhem En som allenast på 2:ne *Termjner* sutit i *Classen*.

Uthj Andra *Lectionen* wora af 8 *Discipl:* icke flere än 2:ne tillstädes, hwilka kommit till *Cap: 12. L. 3.* hwarest *Regula Societatis* ändes. Jbland dhem En som effter *Juhlen 1705* kommit till *Classen*.

Dhe öfrige 12 som dock på 4 när hade för brist på *Lijfzmedell* intet hint afbjuda tiden till *Examen* hafwa sombl. på 2:ne *Sombl.* på 1 *Termjn* utj diverse *Lectioner* merndels kommet till *Cap: 3. L. 3.* och således *absolverat Regulam Duplam.*

Wijd alla *Lectionerne* är till *observerande* att *Praxis Italica* och *Progressiones* utj *lib: 2.* äre förbijgägne såsom mindre nödige för *Pillarna.*

Uthom *Öfningen* i *Arithmetica*, hafwa dhe och öfwat sig i brefz *Läsande* och *Skrifwande*, samt *memoriter* läset *Catechismum Swebilianum, Athanasii Symbolum*, och dhe 7 *Konung Davidz Botz P:mer*, utj hwilka stycken, sombl. giort större sombl. mindre framsteg, alt som dhe *Längre el:r kortare* tijd warit i *Classen.*

Föruthan dhetta hafwa och *Superiores* lärt formera *Rächningar per Debet och Credit.*

Carl Lithen Apologista.

N:o 6. *Classis Infima.*

V. *Supremi* haf:a *memoriter* gådt *Declinationes* och *Conjugationes* wäll igenom, hafwa och något *Explicerat* utj *Gram: Lat: Contr: jämbwäll repiterat*, kunna ock *memoriter Catech: Lutheri* och *Doct: Swebilii* frågor och *Swar.* Desse *skrif:a* effter *förskriffter.*

V. *Sequentes* hafwa giordt *lijten* *begynnelse* at läsa *Gram: Lat: Contract: memoriter*, och dess utan läsa *Psalms* *Boken, Catech: Lutheri* och *Swebilii* *Spörssmåhl memoriter.* Kunna och *lijtet* *skrifwa.*

XI. läsa *Gram: Lat: Contr:* innan till, och *Psalms* *Boken*, Men *Cathech: Lutheri* och *Swebilii* *memoriter.* Hafwa och giordt *lijten* *begynnelse* j *skrifwande.*

VI. Läsa *Latin A: B. C.* *Boken* och *Psalms* *Boken. Catech: Lutheri* och *Swebilii* *memoriter*, haf:a och *begynt* *skrifwa.*

VIII. Hafwa *begynt* läsa *Catech: Luth: memoriter*, men *Doct: Swebilii* *Spörssmåhl* innan till.

IV. *Infimi A: B. C. darii.*

1 Junii 1705

Wilhelm Grubb.

Collega 1:mæ Classis.

Övningar i klass III under kollega Waldenius.

Vthi *Tertia Classe* ähr i thetta år med *Studierna* sålunda *procederat.*

1:o. Hwar morgon sedan någon predikan hållen ähr, ähro *Discipuli Examinerade* hvad the af samma predikan uti minnet fattat, och underwijste hwad the i synnerhet borde läggia uppå minnet.

2:do *Compendium Haffenvefferj* ähr sålunda *proponerat*, ifrån *begynnelsen* til *Locum De Lege et Evangelio*, at the 1:o skulle then *memoriter reciteru* 2:do kunna thet färdigt *lingva vernacula* förklara 3:o alla *Scripturæ dicta recitera memoriter lingva vernacula* såsom the uti *Swenska Biblien* finnes ord ifrån ord. 4:to wijsa huru the alt förstodo med sina egna ord utföra 5:o när hwar *locus* war endat wijsa med egna ord huru *totus locus quæ omnes partes* borde förstås, *Summam totius loci et Scopum respectu Theoriæ et praxeos*

3:tio *Præcepta Grammaticalia Lingvæ Græcæ Gezelj* skulle the *memoriter recitera*, och *Wijsa* huru the them förstodo, uti alla *paradigmatibus cujus cumque partis* wara rätt färdige, *applicera regulas* til *paradigmata* och *Superiores* wijsa *rationem accentuum.* Uti *Novo T:to* hafwa the *Explicerat* och *resolverat* 1:o *Christi* predikan uppå *Berget Matthæj Cap 5, 6, 7.* 2:do *Christi Waletz* predikan *Johannij 14:to 15:to 16:to. Christi* bön til sin *himmelske Fader Cap. 17.* och lades til *Cap: 18* et *19. ejusdem Evangelistæ* och thet uppå thetta sättet: 1:o *Explicera ex N:o T:to pure Græco ipsum Textum* 2:do *superiores resolvera* alla orden, *Inferiores Declinera* och *Conjugera* the orden som *textus* wijd handen gaf: *superiores deducera* alla *Tempora* och wijsa *rationem accentuum Textus.*

4:to. Uti *Latina Lingva Cornelius* ähr *Proponerat ab initio ad vitam Dionis* fyra dagar i weckan kl: 3. post merid. uti *Fabulis Phædri tres libri priores* allenast om odensdagarna kl: 1. effter som tilförende brukeligit warit. *Resolutio* ähr således skedt at 1:o the ord som syntes swårare skulle the *reddere rationem Etymologiæ* 2:do *rationem syntaxeos.* 3:tio seijsa uppå *lingva Latina* the *Formulas Loquendi* som them före *dicterades Lingva vernacula*, så at the och kunde wijsa hvar och en *Casum* hvar med ett *Verbum Construerades*, och uti *längre sammansatte meningar* wijsa sig thet rätteligen forstå.

5:to Uti *Stijlo*, såsom største delen, i synnerhet the som nys komne wore ifrån nedrigare *Classen*, hwilka aldrig öfwat sig at *Componera*, i *begynnelsen* woro mycket enfaldiga, så hafwer iag giort min største fljt, them ther uti at *Informeræ. Gifwet them Imitationes e. Cornelio*

Nep., ibland af *Fabulis Phædri*, ibland andra *Themata* ibland och *Ex tempore* them öfvat; och när iag theras *Exercitia emenderat* wijsat them theras feel, *Orthographica et Syntactica*, så mycket som någorlunda giörligit varit.

6:to. Om Lögredagarna kl: 1. öfvat them uti *Arithmeticiis* så långt Iag effter hvar och ens *profect* kunnat förmått.

7:mo. *Athanasij Symbolum* på latin och svenska kunna the färdigt *memoriter* och wetta *applicerat* til *Locum de Deo et Christo*

8:vo Huru många *Capitel* hwar book uti then helga *Bibel* hafver wetta the också.

Kan lärare vara rådman? Befattningar i säng. Inspectoratsförvecklingar.

Högwyrdigste i *Christo* Fader, Högwyrdige Herrar, *Doctorer*, Mine Höge Andelige Formän.

Näst det iag Högwyrdigste i *Christo* Fadren, tillijka med de flere, det Högwyrdige *Dom Capitletz* förnähme *Adsessores*, är i diupesta wyrdnat förpliktat en Ödmiuk tackseijelse att heembära, för all den Höga, Faderliga Gunst, Ynnest och benägenheet mig in till denne dagen höggunstigast är wijsat; lämbnas och i största ödmiukheet effterfölljande relation, angående så wäll det ena nödvändige demonstrandum som de flere.

Apologista Scholæ *D:nus Carolus Litheen* förekommer mig uti denne sin beställning, såsom den der med den senare handen nederrijfwit, hvad han tillförende med den förre upbygdt, så frampt nåden icke blir bättre än Rätten. Siälfwa intention synes wäll varit ostraffelig, der han icke hade staplat och willse farit om Rätta wägen: Ty innan han hoos Högwälbohrne H:r Landzhöfddingen här i orthen hade om Rådmanstiensten giordt den ringaste ansökning, hade intet illa anståt, om han in *Antecessum* lätit öfwergå en supplique till Högwyrdigste Fadren och *Venerandum Consistorium*, med ödmiuk böön och förfrågan om och icke den senare tiensten jämpte den förra kunde Höggunstigast bijschollas. Hwad elljest Rådmanstienstens lönen här i Staden widkommer, så är den ganska ringa, bestijgandes till det högsta allenast 70 dlr Kopp:tt åhrl. hwilken lilla löön, tillijka med siälfwa Rådmanstiensten *D:nus Litheen*, uthan all twifvell lærer qwittera, då han förnimandes varder beggie tiensternes förvaltande intet kunna tillåtas. Förnämbiligaste orsaken hvarföre han och söökt Rådmanstiensten är denne, på thet han der medelst, såsom hans förslag och tanckar äro, måtte i längden kunna giöra sig

recommenderat till någon öfning af någon lijten Borgmästare lägenheet, som uti någenthera i desse små Norrläniske Städerna kunde beqvämligast med tiden förefalla; hwartill han och vid åtskillige tillfällen allaredo wijsat sig både tienlig och Capabel. Men att få beholla Scholæ tiensten jämpte den senare synes wäll intet wara för Scholæ Piltarna Nyttigt, så frampt icke *Dominus Litheen* kunde blifwa befrijat ifrå Rådstugan kl. emellan 9 och 10. på hwilken tijma han och Scholan böör nödvändigt upwackta. Högwälbohrne Herr *General Leutnanten* och Landz Höfddingen, tillijka med Borgmästare och Råd här i Staden hafva wäll honom den frijheeten tillåtit, att han på ofwannämde tijma fåår afsöndra sig ifrå Rådstugabeställningen, på thet att Scholæ tijmarna måtte uthan något hinder wäderbörl. blifwa bevakade: Men om detta af det Högwyrdige *Dom Capitlet* kan blifwa ratificerat, beroor nu endast och allenast uti Högwyrdigste Fadrens Höggunstige pröfvande och gättfinnande. Hwad *Dominus Ericus Wallbeck* ahnelangar, så kan han Choral sången med allas nöje så wäll i Församlingen som i siälfwa Trivialscholan wäll förrätta uti den afträdde och alldeles oduglige Biörckmans ställe, som tillförende denna tiensten med stoor försummelse, söhlactigt och mycket förargeligt lefverne förvaltad. Om den fattige, Gudelige, flijtige, Nycktre och mycket stilla *Nybelius*, kunde wid *Examen* præstera præstanda, nog wore iag på min sijda redebogen att lämbna honom Församlingens tillijka med min ringa vocation till Ministerium Sacrum, så frampt denne min ödmiukesta begiäran icke alldeles strijder emot Högwyrdigste Fadrens och det Högwyrdige *Dom Capitletz* Höggunstige behag och willja den iag i det ringaste hvarcken will eller i någon måtto böör förtörna. Dock wore han allenast Ordinerat Präst, så kunde iag wäll [letha?] för honom en god lägenheet uti Medelpad, vid ett Bruuk, hwarest han till en behagelig tjd med Prädijkande kunde upwackta och sin dagelige nähringzmädell åthniuta. J alt öfrigt näst ett troligt anbefallande uti den Högste Gudens Nädige beskydd förblifwer iag städse

Högwyrdigste i *Christo* Fadrens sampt det Högwyrdige *Dom Capitletz* Alldraödmiukeste Tienare

Hudichzvald d. 30 Martii A:o 1706.

Olaus Beronius.

(På baksidan:) Högwyrdigste Herren och i *Christo* Fadren, Herr *Ericus Benzelius*, den H: Skrifftz Namnkunnige Doctor Swärges Rjkes Högtförtiente Erckiebiskop och Kongl. Academiens i Upsala Högtberömmelige ProCanceller detta Upsala.

Pastor i H:wald Mag: O. Beronius om Apologista Scholæ Trivialis, in Martio 1706.

Höghwyrdigste H:r Archiebiskop och consist. *Eccles. Procancellarius*, samt Höghwyrdige Herrar *Consistoriales*, Höghgunstige Herrarl
 För Höghwyrdige *Consistorio* förorsakas iagh ödmiukel. tillkänna gifwa, huru som *Apologisten Carl Lithen* uppå sin ansökning hoos Höghwällborne H:r *General Leutnanten* och Landzhöfdingen har blefvit Rådman, och derpå d. 7. Martij nästleden sin Rådmans Eed aflagt, i mening, att han beggie tiensterne skahl kunna förwalta; Men såsom Rådstugutijmarne, *Måndagh, Onsdagh* och *Lögerdagh* komma på samma tid, som han *Scholan* bör upwachta, förutan andra *extra ordinarie* Rådstugudagar, som bör hollas, när det nödwändigt fordras, så täncker han leja en sin *Collega*, som hansienst des emellan upwachta kan, hwilcken *Collega* icke sin egen och *Apologistens*ienst, som på samma tid kommer att förrättas, kan tillbörl:n förestå, uthan Vngdohmen lærer på det sättet komma att lida, att icke hwar och en gör sinienst som sig böhr, och står sin fulla tid, dem att *informer*a, hvar om iagh med H:r *Kyrekioherden Magister Olao Beronio* har *confererat*, som och befunnit, att det omöjeligen faller, det *Apologisten Carl Lithen* skahl kunna beggie tiensterne förestå, hwilcket iagh icke vnderlåta kunnat, det Höghwyrdige *Consistorio* i ödmiukheet att *notificera*, efter min skyldigheet som mitt ringa *Notarie* Embete fordrar, med förblifwande,

Det Höghwyrdige *Consistorii* Ödmiuke och Hörsamme Tienare
Hudwickswaldh den 28 April 1706. *Magnus Ström.*

Högwördigste Fader och Arkebiskop Så och Högwördige Herrar *Consistoriales* Höggunstige Herre, och Gynnare!

Det Eder Faderl: Högw:t och det Högw:e *Consist:m* har behagat min ödmiuke skrifwelse med Höggunstigt swar bewärdiga, erkienner iagh medh skyldigaste wördnadh, och skulle intet högre önska, än att iagh tillförne Eder Faderl: Högw:t och det Högw:e *Consist:i* Högförnäme Skrifwelse hade bekommit, och således kunnat mig till hörsam effterrettelse ställa, men för än iagh Eder Faderl: Högw:t och det Högw:e *Consist:i* Högdt:de Skrifwelse bekom, hade *Pastor Civitatis* Ärewördige H:r *Magister Beronius* mig owitterligen warit utj *Scholan*, och der tillsagt, att så wäll *Præceptores*, som och disciplarne, skulle hålla sig ferdige till *Examen*, hwar om han och sedan med mig confererade, och berättade sig af Eder Faderl: Högw:t wara förordnad, här att wara *Inspector Scholæ*, derföre till att förekomma sådant missförstånd och oreda, som sistledne währ widh *Examen* passerade, fördristade iagh mig intet att säija der emot, utan måste låta *Examen* hållas d. 4 och 5 Maii, sedan utdeltes *Scholæ* Penningarne d. 7 *Ejusdem*, Hwaruppå *disciplarne*

utj H:r *Pastoris* närwaru fingo *dimission* och *Scholan* resignerades, *Collegæ* äro och nu merendels bortreste, Så att det nu synes nästan ogiörligit, att uptaga *Exercitierne*, och bringa disciplarne tillsammans; Skulle här utinnan någon fehlactighet wara begången, beder iagh Ödmiukligast, det Eder Faderl: Högw:t och det Högw:e *Consist:m* höggunstigast behagade hafwa mig ursäktad, efftersom iagh eij är der till förwällande: Hwadh flit så wäll *docentes*, som och *discentes* här hafwa användt, lærer förmodel: H:r *Pastor* muntel. berätta, som nu är stadder på resan till *Stokholm*.

2:o Hwad elliest *Apologisten Carl Lithen* angår, har iagh med honom *communicerat* Eder Faderl: Högw:t och det Högw:e *Consist:i* Resolution, och förnummit, det han ännu lefwer utj den Ödmiuke tillförsickten till Eder Faderl: Högw:t och det Högw:e *Consist:ii* Högt beprisslige ynnest och bewägenhet emot *Scholæ* betiente, att blifwa wid beggie tiensterne conserveradh, emedan *Borg Mästare* och *Råd* honom hafwa försäkradt, det dhe honom ingen stundh willia hindra eller uppehålla, när han utj *Scholan* något kunde hafwa att beställa, det dhe och *Skrifttel*: mig försäkrat; Har och förbem:te *Carl Lithen* denne *Råd*mans bestälningen för den orsaken skull förnemligast antagit, att han der igenom måtte göra sig meriterad till någon honom anständig *Civil* Tienst, hwar om Högwäll:ne H:r *General Leutnanten* och *Landzhöfdingen* honom härpå *Hudikswaldz* *Rådhus* försäkrade, enär för honom någon tienlig öppning falla kunde, såwida som han sine tankar der till *determinerat*, men der det af Eder Faderl: Högw:t och det Högw:e *Consist:o* honom hans upsåt skulle hindras, det han dock i ödmiukhet eij förmoder, så nödgas han att aldeles lemna sine tankar ifrån *Råd*mans *Sysslan*, som för honom kunde bana wägen till något större framstegh med tiden, och hålla sig wid sin wanlige *Scholæ* *Syssla*, hwilken han förswarligen här till har upwacktat, och torde det förmodeligen i längden lända *Scholan* till fromma och förmåhn, men intet till någon skada och afsaknadh, att här på *Rådhuset* någon wore, som *Scholæ* husetz bygning, samt andre nöwendigheter kunde befordra.

3:o Kan iagh och här med eij låta obemält, att wid denne *Scholan desidereres* en Skickelig Man, som kunde förestå *Cantum Choralem* uti *Scholan*, och Sängen utj *Kyrkian*, *Cantum Figuralem* förrätter *Apologisten Carl Lithen*, dhe andre här warande *Collegæ*, äre utj Sängen obekante, och kunde det intet mangla förslag på en *Cappabel* man, som den bestälningen kunde förrätta, men den löning som der till är anslagen, är så ringa, att intet någon der af kan subsistera; Wore derföre önskeligit, att H:r *Nils Vallenius*, som nu blifwer trötter och ledhr widh

Scholæ arbetet, kunde till något fördehlacktigare wilkor blifwa befördradh, att således han wid tilltagande åren kunde för sitt Ungdoms Arbetet samt berömlige Ämbetes gåfwor niuta någon hugnadh, och någon annan Ung och Cappabel Man till beggie tiensterne blifwa befördradh. Gudh uppehålle Eder Faderl: Högw:t och dhe Högw:e Herrar Consistoriales med beständig hälsa och Sundhet, och näst innigt anbefall under Gudz milderike beskyd förblifwer iag ouphörigt.

Eder Faderlige Högwördigh[ets] och det Högwördige Consistorii Ödmiukeste Tienare
H. Vald d. 19 Maii A:o 1706.

E Halenius

Högwyrdigste i Christo Fader, Höggunstige Herre, Högwyrdige Herrar Adressorer samtelige mine Höge Andelig Förman.

Hwad Dominus Ionas Nybelius utj sin innelychte Supplique infattat, är så i sanning aldeles passerat som han i diupeste ödmiukhet Högwyrdigste Fadren och Venerand: Consistorio föredragit. Herr Rector Scholæ beropar sig högeligen på Scholæ-ordningen med beklagan, at han wid denne hendelssen är mycket blefwen sijdwörndat der medelst, att D:nus Ionas Nybelius uthom hans kallelse och samtycke är på ett års tid såssom till ett proff till denne lilla och ringe Functionen af Venerand: Consist. förordnad Ty då Rector Scholæ in loco publico med alt för stor ifwer beropade sig på Scholæ-Lagen bortglömbdes aldeles den Christelige och naturlige Kiährlekzlagen, då han mycket obetänckt förklarade bem:te D:num Nybelium icke allenast för wahra en idiot och illiterat Persohn, utan mycket ringare än nogon af hans Scholæ-Piltar, hwilcket war nog swårt att indricka för en oskyldig stilla och Sachtmodig Prästman, Emedan all den respect och lydna han elliest af sine Scholæ-disciplar förmedelst Högwyrdigste Fadrens och Venerand: Consistorii höggunstige skrifwelsse hade kunnat äga blef då af för:te illa betänckte uthroop nog förduncklat. D:nus Ericus Wallbeck dhen h:r Rector för en liten tid sedan recommenderat, är nog sysslesat wid sin förre ordinarie beställning, så frampt den försvarligen må kunna förrättas. Och om han utj någon dehl skulle synas wahra begåfwat med större Capacitet än den andra Choral sången at förwalta, såssom h:r Rector will föregifwa, så består sannerligen den förmåhnen endast och allenast utj Rectoris blåtta updichtade ord; Ty om till äfwentyrs, man utj bemälte Choral sång will anse beggies deras profecter, så skulle sannerligen den ena intet finnas wahra sämbre än den andra: Sant är det fuller, at D:nus Wallbeck blef för et år sedan af Högwyrdige Dom Capitlet föreslagen icke allenast at administrera Adjuncturen här wijd Hudichswalds Förs-

sambling, utan och jämwäl Choralsången utj D:ni Wilhelmi Grubs ställe; den han doch effter ett långsamt och mogit betänckiande för någre weckor sedan aldeles upsade då i medlertijd wår Försambl. alt ifrå midssommartijden och nästan härintillz har måst betiehna sig af en Scholæ Pilt, som sången i Kyrckian uppehållit. Hwad den sidste Högwyrdigste Fadrens och Venerandi Consistorii skrifwelsse widkommer, hölt iag Aldeles för wahra onödigt den samma på behörigt rumm at upwijsa, förr än Scholan kunde med allo uptagas, hwilcket skiedde omsijder 12 dagar för Michaelis dag, i mangel af Disciplarnas fåhet, som nu lickwäl till største dehlen äro församblade. Hwad nu vidare D:nus Nybelius anbelangar, så är han i anledning af förberörde orssaker blefwen tvingat att lembna Scholæ-upwachtningen, hollandes sig nu imedlertid, med hela Församblingens största nöije, wid Choral-sången i Kyrckian. Uti interim upwachtas sången i Scholan af Carolo Lithen till dess Högwyrdigste fadren och Venerand: Consist: behaga här utinnan Höggunstigast giöra nogon förändring. Det lärher ock twifwels uthan intet wara så lätt at finna nogon till detta ämbetetz förrättande, som i begynnelsen kan wahra aldeles Capabel, emedan af denne tragne upwachtningen flyter allenast 100 dlr Kopp:tt åhrligen nembl:n 70 af staden och 30 af Scholen; doch för en Adjunctus här wid Församblingen, som des föruthan bör giöra sin upwachtning, kunde wäl denne ringa löhnen wahra såssom et wackert augment och förnöjeligit underhål: Men huruledes en annan Capabel karl, den om sig nogon ambition hafwer, må kunna endast och allenast af bemelte löön Subsistera, lärher wahra swårt att uthräkna. De nu förtiden här utj Trivialen Frequenterande Disciplar äro till tahlet som följer nembl:n In Classe Suprema 12, In Tertia 7, In Secunda 12. In Ultima 26. et Classe Scribarum 5. Alla giöra sin försvarlige flijt både Docentes så wäl som Discentes. Så snart som Examen Anniversarium är blefwen absolwerat, skole alle Classernas Lectioner i synnerhet blij adnoterade, jämbwähl och Disciplarnas flijt och framsteg utj deras boklige Konsterns öfning. Confirmation på wederlaget wäntar iag säkerligen med hwar post. Tohlmod giöres mig imedlertijd behof. Men hwad will iag giöra. Min fågnad är dock denne, at iag är försäkrad om en god och önskelig uthgång, fast den nogot will kosta. Den swälter intet etc. som ordspråket lyder. I alt öfrigt och näst ett troligt anbefallande utj den Högstes beskydd blijr iag städze

Högwyrdigste Fadrens Svea Rijkens Archie-Biskopens samt och det Högwyrdige DombCapitlets Aldraödmiukeste Tienare
Hudichswald d. 17 Novemb: A:o 1706. Olaus Beronius.

Om Choral Sängen i Scholan.

Högwyrdigste h:r Archie Biskop och Consist: Eccles: *Proconcellarius*,
Sampt Högwyrdige och Höglärde Herrar *Consistoriales* Hög Gunstige
Herrar.

För Högwyrdige *Consistorio* föranlätas iag i ödmuckheet föredraga
Såsom Ehrwyrdige h:r Kyrkioherden *Magister Olaus Beronius* har *Com-
municerat Apologisten Carl Lithen* Högwyrdigste fadrens h:r Archie-
Biskopens bref näst för sidstl. Michaelis, då han derpå swarat, att han
heldre cederas Rådsmans tiensten, men ickie des mindre har han gådt
på Rådstugun, och der warit in till Kläckan 10, då det klämtat och
sedan gådt till Scholan, Oachtadt hwad sijdwyrdat och wanheder han
wijst sig emot Högwyrdigste h:r Archie Biskopen och Högwyrdige *Con-
sistoriales*. Sedan d:n 31 Octo: har Wällb:te h:r Kyrkioherde kommit
på Rådstugun och præsenterat Högwyrdigste h:r Archie Biskopens bref
hwilket för Rätten blef upläsit, då Borgmästar Hallberg, som är dubror
med *Carl Lithen* och elljest Synnerlige Gode Wän med honom, swarat,
det *Carl Lithen* må blifwa i sin Tienst, som hans *Exell:s* Högwällb:ne
h:r *Baron Generall Leut.* och *Gouverneuren* honom der till har förordnat
och tillsatt, hafwandes han altsedan warit på Rådstugun till Klockan
10 för Middagen; Och som iag förnummit, så ähr Borgmästar och Råd
sampt *Rectoris* och *Conrectoris* tanckar, att de hoos Högwällb:ne h:r
General Leut: och *Gouverneuren* willija sökia, det han för Hans *Kongl.
Maij:tt* må recommenderat blifwa, det han beggie Tiensterne, Apologis-
tens och Rådsmans tiensten må förestå, hwilcke han alldrig med flijt som
sig bör kan beggie förwalta, utan på det sättet lærer å både sidor effter-
sättias och Wngdomen komma att lijda en märkelig skada hwilket iag
med saning på min Siäls Saligheet will hafwa utan något haat el:r af-
wund refererat och betygat, som iag alt utj Högwyrdige *Consistorij* Hög
Gunstige omdöme will hafwa i ödmuckheet heemstält. Men må eliest
berätta, hwad som utj det Högwyrdige *Consistorij* i denna Saak är pas-
serat, är här i Staden alt utspordt om mitt förra ingifne bref till Hög-
wyrdige *Consistorium*, som elliest *Carl Lithen* för mig sagt, det han ifrån
Högwyrdige *Consistorio* fådt en *Copia* af mitt bref men huru der om är,
som elliest borde wara *Secret* will iag i alla motto med ähra och san-
ning förswara, och näst Gudz trooinnerlig Anbefallan förblif:r

Det Högwyrdige *Consistorij* Ödmiuke Hörsammeste Tienare
Magnus Ström.
Hudwichswaldh d. 24 Nov: 1706.

(På baksidan:) Den Högwyrdigste Herre Swergies Rijkets Archie Biskop med
Samptl. Högwyrdige Herrar *Assessores utj Upsala Consistorio* detta
a Upsala.

Magnus Ström af Hudvijszwal 24 Nov. 1706 om Lithen etc.

Skördearbete och terminsbegynnelse.

Högwyrdigste Fader, Höggunstige Herre.

All den stund den tiden är nu allaredo inne, uppå hwilcken *Scholæ-*
syslorna här wid *Kongl. Trivialen* i Hudichzwald, så wäll af *Docentibus*
som *Discentibus* pläga uptagas, idkas och drifwas; ty böör iag effter
min plickt och skyldigheetz fordran, Högwyrdigste Fadren i diupesta
ödmuckheet föredraga des nu för tiden warande beskaffenheet, hwilcken
sig således förewitter, att *Disciplarnas* allmenna sammankombst, lærer
ännu på någre weckor fördröja, för den orsaken skull, att den wällsig-
nade säden, som Gud denne orten till ett torfftigt uppehälle Nädel. för-
länt, är nu omsijder kommen till sin någorlunda mogenheet, så att den
uti instundande wecka kan allenast afskiäras och bärgas. Allesammans
Fiskiarebarnen äre och des uthan, vid denne tiden, hoos sine Föräldrar
uti *Skiärgårdarna* wistandes. I *Medelpad* är *Ahrs* växten allaredo uti en
wällsignat ömnoget båd skohren och inbärgat. Jfrå *Angermanland* be-
rättas äfwen det samma med den hjärtans fägnaden att och jämwäll
den *Milde* och *Nådige* Guden deras land med så rijk skiördeand uti
detta ähret wällsignat, som någon tijd tillförende. För någre dagar sedan
fick iag och skriffwelse ifrå en god vän utj *Jämtland*, nembl. *Probst*
uti *Offerdahl* *Mag: Abraham Burman*, som och tahlar mycket wäl om
ährswäxten der sammastädes. Här uti *Hälsingeland* är han på de sijdlände
orterna af det myckna rägnen till en stoor deel skadd: Men i *Soot*
dahlarne af de kalla frostnätterna alldeles fördärfwat. För detta *Rector*
Scholæ Mag: Ericus Halenius holles ännu alt stadigt wid sängen, och
såsom kraffterna mehra och mehra dagel. aftaga, så synes för menni-
skiors ögon, ehwad det dock kan lijda, hans reesa stadna, kan hända
snart nog i grafwen. Så snart som *Scholæ-Piltarna* till största deelen
kunna samblas, så lærer *Con-Rector Mag: Jonas Phragmenius* blij nog
syslosatter, i synnerheet om han begge *Functionerna* till någen tijd skulle
förwalta. Men såsom Högwyrdigste Fadren siälff om detta drager en
Höggunstig Faderlig försorg, mitt ringa och enfaldige *relaterande* för-
uthan, ty lefwer iag uti det säkra hoppet, att Eders Högstwyrdigste Fa-
derligheet sin ringa tienares skrifwelse Höggunstigast uhrsectar. J alt
öfrigt blijr iag till min död Högwyrdigste Fadrens alldraödmuckeste Tienare
Hudichzwald d. 12 Septemb: A:o 1708.

Olaus Beronius.

(På baksidan:) *Kongl: Maij:ttz* Troo Man, den Högwyrdigste Fadren och Her-
ren, Herr *Ericus Benzelius* den H: Skrifftz widtberömbde Doctor, Svea Rijketz
Högt-Meriterat Archie-Biskop sampt *Upsala Academiens* Högtförtiente Pro-
canceller. detta *Upsala.*

Lifsfarligt och oreparerbart skolhus. Lärares sjukdomar och ryssars kristnande. Ramlande skoltak och reparterat byggnadsmaterial.

a—e) *Skrivelser från Rektor Phragmenius resp. Inspector Beronius till domkapitlet.*

Högwärdigste Fader och Herre Herr *Archi-Biskop*, Så och Högwärdige Herrar, SS *Th Doctores* och *Professorer*, Hög-Gunstige Fäder och Befordrare!

Det hafwa för detta *Rectores Scholæ* sig åtskilliga resor beswärat öfwer det förfallna *Scholæ-Huset* här i Staden, utan til at kunna någon nödig förbättring deruppå erholla; Hwarigenom är skiedt, at *Huset* nu mera aldeles är förderfwadt, så at det föga står til at *repareras*, hotandes det dageligen med ett ändtl:t omkullfall, så at man icke utan lifzfara kan sig deraf längre betiäna: hafwandes man nästledne winter erfaret den swära olegenhet, at en stor dehl af de små *Disciplarna* uti et sådant förfallet hus taget stor skada af kölden. *Supplicerer* derfor ödmuikt, det *Eder Faderl:ie Högwärdighet* och det *Högwärdiga Domb-Capitlet*, i Hög-Gunstiget behiertande deraf, täcktes med sin höga *Auctoritet* En *Ny Scholæ-Byggning* befordra, samt nu i medler tid förordna *Kyrkoherden Ärewärdige h. Mag. Ol. Beronium*, at han såsom *Inspector Scholæ* biwistar den *Besichtningen*, jämte *Stadz-Magistraten*, som man af *Högwälb:ne* h. *Landzhöfdingen* ödmuikt:n begärat: På det *Högwälb:te* h. *Landzhöfding* måtte blifwa föranlåten, til at sedermera göra den författning, som til ett *Nytt Scholæ-Hus* uprättande nödigst erfordras. Dessförinnan önskeliget wore, at man med et sådant *Rum* blefwe *accomoderad*, derest öfningarna med någon beqwämlighet kunde fortsättas; kunnandes derest ingaledes taga på mit ansvar, at förplichta både *Docentes* och *Discentes* til at i tillkommande *Winter* freqventera det gamla *Scholæ-huset*, derest både hälsa *Lemmar* och *Lif* stå uti öfventyr. Afwachtar en *Höggunstig Resolution* och med diupestyr wyrdnad lefwer

Eder Faderliga Högwärdighets Så och det *Högwärdiga Domb-Capitlets* ödmuikeste *Tjänare*
Hudikswall d. 4 Septb. 1709.: *JPhragmenius*

(På baksidan:) *Uti CHRISTO Högwärdigste Fadren och Herren, Sweriges Rikes Archi-Biskopen, Så och Det Högwärdiga Andeliga Domb-Capitlet uti Upsala ödmuikt:st.*

Mag. Fragenius, Rector scholæ Hudikswaldensis om Scholæ byggnaden. Exhibit: d. 15 Sept. 1709.

Copia

Anno 1709 den 15 Septembr woro wij undertecknade anmodade af *Rectore Scholæ Mag: Jona Phragmenio*, at besichtiga *Scholæ* huset af den här warande *Trivialen*, och deröfwer vårt *attestatum* meddela, då wij befunno bem:te *Scholæ* huus nu mera så aldeles förfallit och förderfwat, at derpå ingen *reparation* användas kan, utan måste det aldeles nedertagas och å nyo upbyggias, effter som och dageligen största öfventyr är, at wäggiarna torde utfalla och taket således falla inn, så at öfningarne i denne byggningen icke kunna fortsättas utan lifzfara, warandes dessutan belägen på ett mycket oanständigt rum, derifrån han till någon beqwämligare platz *Transporteras* borde. Detta således i sanning af oss befunnit wara, *Attestere* med wåre namns underskrift uti *Hudikswall ut Supra*

Olaus Beronius

P. i Hudikswall och Idnor —

J. Mört

And: Frisk

I Biur

/ Johan Hammerman

Högwärdigste Fader, Höggunstige Herre, Högwärdige Herrar *Adsesores*, samtliga *Mine Höga Andelige Formän*.

Högwärdige *DomCapitlets Ordres*, *Scholæ-synen* angående, äre således fullgiorde, som innelyckte *Copia uthwjsar*. Dock är *Scholan* nu *interim* så wida *reparerat*, att både *Docentes* så wäll som *discentes* der sammastädes öfwer *Winteren*, säkerligen och uthan ringaste *tijmande* lifzfahra kunna sine wanlige *Scholæ-syslor* idka. *Materialerna* till bemelte *Scholæ-byggnad* lærer genom *Högwälborne Herr General Leutnantens* och *Landzhöfdingens Höggunstiga befallning* indrifwas af *Soknarna*, i synnerhet här uti *norra Contractet*; då hwar och en bonde bliffr förplichtat i *proportion* af sitt willkohr, en *timmerstock*, eller des wärde att *Contribuera*; effter som bondebarnen betjena sig öfwen så wäll af *Scholans privilegier*, som borgarenas här i Staden; hwilcket dock ingalunda skie kan, förr än uti instundande *winterföret*. Hwad *procedere* man wijdare, med *Rysarna* som den reena *Evangeliske Läran* här antagit, bruka skall, rådfrågas hoos *mine Högwärdige Fäder*. De hafwa här tillz altsedan *Junii* månad, uppå *Högwälborne Herr General Leutnantens* här hoos *bijfogade Resolution*, flijteligen uti alla *Prädijko* och *bönestunder* *bijwistat Gudztiensten*. Vti sine *Christendoms öfningar* äre dee wäll nog swage, dock flitige, att höra sig föreläsas den *H. Bibel* uti sitt ägit *Morders måhl*; hwilcken *Bibel* de af mig lånt hafwa, den och mig uti det sidsta *Narvi-ska* slaget, såsom ett kiärt *frijbyte* blef tillfallen; *Förfrågan* är nu denne; om dee icke offentligent uti heela *Forsamlingens* närwaro,

borde giöra och afläggia, den oförfalskade och rena *Euangeliske* lärans munteliga bekiennelse; och hwad *Cæremonier* här wid wijdare anständige synes att bruka, föruthan en ödmiuk tackseijelse af Prädikstoolen, till den Allrådande Guden, för sin K: Församblingz mäcktige styrelse, wakande beskyddelse, Nådige förkoffring, och des lemmars hugneliga tillväxt och förökelse...

Collega infimæ Classis Herr *Erick Wallbeck* är ännu mycket siuk, kunnandes intet sina stunder uti *Trivialen* upwackta, dock bekleder nu i medler tijd hans *vices*, en *Studiosus* wid namn *Isaac Gestrin*, af Häl-singe Nation, som uti *informerande* har rätt en wacker och upbyggelig Method; och är des uthan mycket nyckter, flitig och skickelig. Om denne Anmelte *Gestrin* tillåtes *Scholæ*-beställningen uti *interims* wijs att förwalta, emoot en billig och förnöijelig wädergällning, af wederbörande för sitt påtagande beswär och trägne upwackning, afwacktas äfwen wäll mine Höga Andelige Förmäns, Höggunstige willia och befallning. Hwad elljest siälfwa *Frequentzen* af *disciplarna* anbelangar, så är den i anseende till dess swåra och bedröfwelige tjders tillstånd, intet så lijten, som den i begynnelsen syntes willja blifwa, uthan hwar och en *Class* niuter nu sine fulle syslor. Min *Comminister* uti *Annexan Idnor*, Herr *Nilz Wallenius*, som och der jämpte är *Collega 2:dæ Classis*, haar wäll sin förrige swagheet öfwerwunnit; men Gudi klagandes, den samma lämbnat effter sig swåra *vestigier*, som äre ibland andra, det ädla minnetz så bedröfwelige förminskande, att han nu nödgas förrätta sin ämbetssysla uti *Idnors* Prädikstool, deelz af en *Postillas*, deelz och af sine *Concepters verbotim* innanläsande, som lijckwäll tillförende kunde berömma och fagna sig af ett mycket gått minne, Gud hielpe *Honom* uti sin nöd! Wid *Scholæ*-upwackningen blijr Han dageligen ju tröttare och swagare, hwar igenom den *Classen* kommer något att lijda uti sin tillbörlige *information*; Wore för den skull önskeligit, att Han med nägen roligare och för sig tjenligare lägenheet, kunde i längden Höggunstigast blifwa i hugkommen. I alt öfrigt, näst ett troligt anfallande under den Högstes Nådige beskydd, blijr iag städse,

Högwyrdigste Fadrens, Herr Archiebiskopens, sampt dee fleere Mine Höge Andelige Förmäns Allerödmiukeste Tienare
Hudihwald den 31 Octob: Anno 1709. Olaus Beronius.

Följande adress avser Beronii skrivelse 18/12 1709.
(På baksidan:) Den Högwyrdige och HögLärde Herren, Herr LAURENTIUS MOLIN, den Heliga Skrifftz widtberömde Doctor, Superintendentens Aulicus, S.S. Theologiæ Professor Primarius wid Kongl. Academien i Upsala, samt högtberömmelig kyrkjoherde dersammastädes, detta Upsala.

Högwyrdigste Fader och Herre, Herr *Archi*-Biskop, Så och Högwyrdige Herrar S S Th *Doctorer* och *Professorer*, Hög-Gunstige Herrar och Fäder!

Efftersom uti *Gäfle* jag några angelägenheter hafwer at förrätta med mina K. Barns Förmyndare, som hwarken igenom bref eller någon Ombudsman kunna *expedieras*; Förorsakes här med ödmiukligast jag anholla om Hög-Gunstigt tilstånd at få wed första åkeföre giöra en hastig resa til bem:te Stad; Skolandes i giörligaste måtto återresan fortskyndas, Samt i medlertid mina *Lectioner* fulkoml:n blifwa fortsatte af h. *Conrectorn*.

Borde ock wed detta tilfället inkomma med ödmiukeste Berättelse om denna *Trivialens* tilstånd nu för tiden; Men som Ärew:ge h. *Pastor* och inspectorn *Mag. Ol. Beronius* förmåler sig nyligast det effterkommet, fördrister mig icke Eder Faderl. Högwyrdighet och det Högwyrdige *dombCapitlet* der med bemöda. Det allenast i ödmiukhet betygandes, at fast än någon af *Præceptorerna*, för anstötande *passioners* skull, undertiden icke mächtade sielf sina stunder upwackta; Så har man likwäl den wakande försorgen, at ännu aldrig i någonthera *Classen* något blifwet, eller blifwa skal försummadt, med mindre *Disciplarne* niuta sin tilbör:la *Information*. För hwilken orsak, med h. *Inspectorns* sammanråd, tillåtet är, at en Skickelig Student Isak Gestrin antaget *1:m Classen*, under Dn *Erics Wallbecks* påstående Siukliga tilstånd, som likwäl, Gudj låf, tyckes nu wilja anlåta sig til bättring. Och finner man af bem:te *Gestrin* det goda Nöijet, som man någonsin wil begära. Så at man kan, dock utan al förmåtenhet, i ödmiukhet *contestera*, at Öfningarne i denna *Trivialen* med sådan flit och alfwar fortsatte warde, som uti någon annan *Schola*: det man med hugnad förnummet af de *Disciplar*, som wed denne tiden här ifrå recommenderade blifwet til Hernösands *Gäfle* och *Stregnäs Gymnasier*, på hwilka alla orter de blifwet wäl *accepterade*.

Eljest lærer h. *Inspector Scholæ* hafwa *insinuerat* Syningz *Attesten* om *Scholæ*-Husets förfallna tilstånd; den ock jag öfwerskickat til Högwälb:ne h. *Gen: Lieut:n* och *Landzhöfd:n* *Stromberg*. *Supplicerer* derföre ödmiukl:st, emedan Huset är pröfwadt aldeles oboteliget, at Eder Faderl:a Högwyrdighet och det Högwyrdiga *dombCapitlet* Hög-gunstigast täcktes igenom högbem:te H. General befordra en ny *Scholæ*-Byggnad, Så at *materialier* dertil kunde nu i Winter anskaffas, och arbetet sedermera åt Wären, wil Gud, drifwas under någon *Scholæ*-Betjänts direction, på det Byggningen må blifwa anständig, hwilket knapt skie lærer, så framt Borgerskapet skulle derwed sielfwe få föra Styrelsen. Härwed ödmiukl:st *intercederes*, at aldrig tillåtas måtte det af Högsta Öfwerheten dem fat-

tiga Piltarna tilordnade diäknepenningarna, effter sombligas förslag, anslås til Byggningsmedel: dermedst frequencen, som förr nog liten är, blifwa skulle ännu mindre. *Suppliceres* jämwäl at Borgerskapet måtte tilhållas, at hyra et beqwämt Rum, der Öfningarna kunna idkas, til thess then nya Scholan blifwer färdig: Emedan jag näppligen kan förplichta *Præceptorer* eller *Disciplar*, til at, med efwentyr af sin Hälsos förlust, i denna Winter hafwa sina *Exercitier* i detta Gambla utrötta Huset. Ut i Eder Faderl. Högwyrdighets och det Högwyrdiga *dombCapitlets* höga Ynnest min öfriga lycka ödmuikt:st recommenderandes, lefwer med skyldigste wyrdnad

Eder Faderliga Högwyrdighets Så och det Högwyrdiga *DombCapitlets* ödmuikeste Tiänare
Hudikswall d. 6 Novb: 1709.

I Phragmenius.

(På baksidan:) Kongl. Maj:tz Tro-Man och Högförtiänte Archi-Biskopen Så och det Högwyrdiga andel:a *dombCapitlet* uti Upsala ödmuikt:st.

... Fuller är *Scholan* något mahläten, men dock icke så illa förfallen, som Herr *Rector Scholæ*, honom uti den upprättade egenhändige syningz skriffthen afmålet, den Råd och syningz Mennerna uti en hastig enfalldigheet underskrefwo. Det enhälliga samtycket, till det nya Scholhuusetz wärckställande fägnade mig, den stunden, meera än mycket, derföre jag och fantz redebogen samma syningz skriffth att *confirmera*. I medlertijd är *scholan* nu så wijda *reparerat*, att allesammans, så wäll *Docentes*, som *Discentes*, kunna sig der wäll begåå. Och skulle en god *reparation* blifwa använd, den och Staden uti Högwällbohrne Herr *Generalens* närwaro uthfäste, kunde wäll *Scholan*, ännu uti många åhr wara duglig...

Hudichzwall den 18 Decemb: Anno 1709. Olaus Beronius.

f) *Konrektor till Rektor.*

Ährewyrdige och Höglärde Herr *Magister* och *Rector*,
H:de K. Broder,

Thet wi för *Scholæ* husets fall länge fruchtat, har icke warit utan orsak. I går skiedde en begynnelse ther af, i ty, när wi, *docentes* och *discentes*, emellan klockan 9. och 10 wore ther till sammans, föll en Sparre af taket på den östra Sidan med några bräder neder. Men thet war en synnerlig Guds försyn, att tå Gudi loff! ingen skada skiedde. Nu har sedan merendehls halfwa taket fallit neder, och fruchtan wärdt, att thet öfrige snart faller effter, hälst emedan then wäggen skridit mycket ut och lutar aldeles till fall. Alltherföre till att förekomma någon timman-

de olycko, nödgades jag i går straxt betinga en sahl, therest nu våra öfningar kunna obehindradt och utan fara fortsatte warda, till thess Borgmästaren i staden Sielf kommer hem, tå jag skall sökia hos honom all görlig *adsistence*.

Allthenstund wi nu äre så olyckelige att wi för våra *exercitier* intet ege något huus, ther uti wi wäre wanliga *Scholæ* öfningar, effter wår skyldiga plicht hålla kunne; Är förthenskull nu högst af nöden, att man på allt sätt ser till, att wi till en ny *Scholæ* bygnad måtte behielpte blifwa. Hwartill hos *Reverendissimum* så mycket höggunstigare befordring Herr Broder med sitt ödmuika anhängande winna lærer, som then Högwyrdige Faderns Hög-Gunstige wilie allan tid är, att öfningarne i *Scholan* idkesamt och obehindradt drifwas skole. Thetta gamle *Scholæ* huset är ju för några åhr sedan af Borgmästare och Råd här i staden, wid thess besichtigande, aldeles befunnits förfallit och förderwad, att ther på ingen *reparation* användas kunde; Som theras egenhändige *adtest* af den 15 Septembr Anno 1709 betygar; Sedan har ock Hans *Excellence*, Högwällborne Herr *Generalen*, samma åhr, wid räffsteting här Sielf thesamma besett och aldeles odugligt skattat. Hwilket *Käre* Broder så wähl, som jag, hafwer sig mycket wähl bekant och kunnigt. I then förtröstan lefwer jag, att Högwyrdigste Fadern samt de andre Högwyrdige Fäder behiärta Faderligen tackas denna *Scholas* ömkeliga tillstånd. Hos hwilka Höga Förmän, tjänstfliteligen jag ock beder, thet Herr Broder både mitt och mine Medbröders trägna och oförtrutna arbete i bästo måttön *recommendera* wille. Alle *Præceptorerne* här wid thenna *trivial* använda, tillika med mig, nu högsta flijt uti *informerandet* och försumma alldrig någon stund. Herr *Nils Wallenius*, hwilken, som k. Bror wet, warit här till nog opasslig och af hufwudswaghet beswärad, är nu, Gudi loff! så frisk, att han både uti Idnors kyrckia och här wid *trivialen* sitt embete förswarligen förrättar, och gör större flijt, än någon kan förmoda.

Af allt thetta borde jag efwenwähl en skrifftelig berättelse öfwerlemna till *Inspectorem Scolæ*; men allthenstund jag wet, att han wid thetta hafwer mycket att bekymbra sig öfwer, anmodar jag tjänst:st hos honom en gunstig uhrsecht. K. Broder är så from, och, näst hörsam hälsning, gifwer honom alt thetta wid handen, på thet att ock han munteligen tillståndet, wid thetta, för våra Höga Förmän berättas kan. Näst Herr Broders trogna anbefallande under Guds Hand, samt allas wärt under Högwyrdigste Faderns och the Andre Högwyrdige Fäders HögGunstiga åtancka lefwer oughörigt

Ährewyrdige och Höglärde Herr *Rectoris* Högtährade K. Broders
Hörsammeste t:re

H:wall den 17 Febr. 1712.

Ol. Enecopi[ander; inbundet]

g, h) *Rektor till biskopen 15/3, 10/7 1712.*

Högwyrldigste Fader och Herre!

Huruledes *Scholæ*-Huset här i Staden ändtligen, effter långlig fruchtan, begynt taga fall förmedelst hela takets å den ena sidan infallande, det lærer Eder Faderliga Högwyrldighet för detta hafwa höggunstigast förnummit af *ConRectoris* Skrifwelse til mig på *Upsala*, den jag låtit mig berättas, at Herr *Lars Ekeberg* i ödmiukhet *insinuerat*. Gudi ware ära, at der wid ingen skada skiedt på *Præceptorer* eller *Disciplar!* Det hafwa fuller *Scholæ*-öfningarne i det ringesta här igenom icke stadnat, utan warda med möjlig flit fortsatte uti en Sahl hos *Apologisten Carl Litheen*; Men som han icke längre kan umbära rummet, så nödgas jag laga rum til *Schola* hemma i min lilla gård. Dock emedan *Scholæ*-gången hemma i ägen gård förorsakar et stort besvär och oroo, förutan den skada, som Husen af så många Personers dageliga trampande tagande warda; dy wille man gierna det forderligaste som skie kan, återblifwa der ifrån befrijad: Fördenskul til Eder Faderliga Högwyrldighet ödmiukeligen jag bönfaller, det Eder Faderlige Högwyrldighet Hög-Gunstigast täcktes en ny *Scholæ*-Byggnad befodra. Jag hafwer fuller här om *Supplicerat* til Hans *Excellentz Herr General-Lieutenant- och Gouverneuren* i Gäfle; Men kan wäl tänkia at min *Supplique* slätt intet lærer uträtta, hälst under dessa tiders almänna *pressurer*, med mindre Eder Faderlige Högwyrldighet sin högt-gällande *Auctoritet interponerer*. Skal i tilstundende Sommar någon Byggning blifwa opsatt, så måste Biälkar, Syllar Timber Tilster Bräder och slika *Materialier* på detta Winter-föret anskaffas. Nu äre til denna *Trivialen* inge Byggningsmedel anslagne; Är och Borgerskapet mera utblåttadt, än at det förmår allena använda all omkästnaden här på; Wore derföre bäst, samt med förra tiders *Praxi*, samt forna Herrar Landzhöfdingars *Resolutioner* enligt, at Landtmannen blifwe beordrad til at anskaffa alla *Materialierne*, då sedan Borgerskapet kunde hafwa syssla nog med Timbringen, Murningen, Snickarwäret, Fönster etc. Som jag ock detta alt uti min Skriff til Herr *Generalen* ödmiukl:t *insinuerat*. Och än ytterligare i ödmiukhet beder, at Eder Faderliga Högwyrldighet til krafftigt efftertryck högGunstigast förhjelper.

Eljest hafwer den 8, 10 och 11 innewarande uti Högwälborne Herr *General Lieutenantens* och *Gouverneurens* höga Namn Herr *Secretairen Blix*, hafft här i Staden en Sammankomst af Prästerskap *Militie* och *Almoge*. Wid hwilket möte Prästerskapet sig åtogo, så framt Eder Faderlige Högwyrldighet icke worde för dem winnandes någon Nåd i detta målet.

at *præstera* 3 daler Koppar Mynt af hwart helgiärds Mantal til *Dragounen*. Jag och min Medbroder blefwo efwen wid detta tilfället hårdt ansatte, Och ehuru wi föreboro vår stora oförmögenhet, samt at *Rectores* här wid *Scholan* i första Sammansättningen, samt nästa *recreteringar*, mera *præsterat* än deras wederlikar på andra orter; Kunde likwäl wi icke undkomma med mindre wi måste åtaga oss hwad *Rectores* i *Upsala* och *Stockholms Trivialer* undergå. Dock som jag på Herr *Secreterarens* tahl förmärkte, lærer något mera mot dessa Norländiska *Scholar* försökias. Fördenskul aldra ödmiukligast jag bönfaller, det Eder Faderlige Högwyrldighet Hög-Gunstigast täcktes taga oss fattige *Scholæ*-betiänte i sitt höga Beskydd, och icke tilstäda, at wi alt för mycket öfwer förmågan måtte prässade warda. Den Högste Guden Styrkie Eder Faderlige Högwyrldighet med Ande och Krafft af Högdene under sina öfwerhopade Höga Embetes besvär samt wakande, så för Guds Församling i gemen, som i synnerhet för det Högt beträngda Prästerskapets wälfärd, uti hwilken tregneste önskan förblifwer

Högwyrldigste Fader och Herre Herr *Archi-Biskop* Eder Faderliga Högwyrldighets aldra ödmiukeste Tjänare
Hudikswall den 15 Martii 1712. *I Phragmenius*

Högwyrldigste Fader och Herre, Herr *Archi-Biskop*, Hög-Gunstigaste Befordrare!

Jag hade förmodat, det jag wid thenna tiden skulle få inkomma med berättelse om efftertryckelig anstalt til thet förfalna *Scholæ*-husets uppbyggande af nyjo uti Hudikswall; Men måste twärt emot i ödmiukhet anmäla, at ännu til den 5 innewarande, då jag reste hemman ifrå, slätt intet ther af förspordt war: Så at man befara måste ogjörligheten i thenna Sommar til en sådan Byggnads wärkställande. Thet hafwer fuller then läflige Stads *Magistraten* uti *Aprili* låtit skrufwa then gamla *Scholæ* Stugan tilsamman så at man emellan Påska- och Pinges Högtiderna uti den samma drifvit *Scholæ*-öfningarne. Torde ock til efwentyrswara inbilningen, at man sig theraf betiena skal ännu någon tid bort åt, til thess igenom Guds wälsignelse, bättre tider kunna inträffa. Men som thetta Huset för några år sedan är af wederbörande Syningsmän skattadt för aldeles *irreparabelt*: Står på en aflägsen Ort, omgifwit med sådana Uthus, som stor orenlighet och slemm stank förorsaka: och therhos så glest och illa medfarit är, at ingen winter på många år tilbakas warit, thet icke många af *Discentibus* theruti förkylt sina fötter; Hwarigenom många Föräldrar torde afskräckte wara, til at hålla sina Barn til *Scholan*. Ty nödgas än ytterligare här med i största ödmiukhet jag anhålla, det Eder

Faderlige Högwyrdighet HögGunstigast täcktes den i många år ansökta nya *Scholæ* Byggnaden på et beqvämt och anständigt ställe, efftertryckeligen befordra. *Scholan* hafwer ther til inga anslagna Medel: Hwilken thessutom står i någon skuld, af orsak, at man til the fattiga Pilternas understöd har måst mera försträckia än inkomsten varit, så framt icke the skulle nödgats öfvergifwa sina wäl påbegynte Studier. Gamla *Praxis* synes wara thet säkresta *expedient*, til at få et nytt Hus: i följe af hwilken Almogen anskaffar alla *Materialierna*, och Staden betalar alt thet öfriga. Hwilken *praxis* enligt är med forna Herrars Landshöfdingars *Resolutioner*. Doch emädan Landet är belägit så widt omkring, och icke många Socknar kunna anskaffa *in natura* Timber, tilster, Bräder, Syllar, Tegel, och hwad mera som erfordras: Plägar och med sådant Sammanskott, utom långsamheten, gå mycket ojämnt til, i ty den ene tillfører thet som kan wara förswarligt, en annan af sielfswäld, helt odugeligt; Förthenskul, och på thet then ene landtmannen härwid icke mera måtte beswäras än then andre, wore önskeligast, om Höga Öfwerhetens Nädige befallning winnas kunde, thet Befalningsmännen upbära måtte af hwar Rök, som *sorterar* under thenna *Trivialen* åtminstone Tre öre Silf:r M:t Som kan gjöra en Summa til 200 d:r SM:t eller ganska litet therutöfwer. Tå man gör sig försäkrad, at under Herr Borgmästarens och *Rectoris Scholæ* redeliga flit och försichtige upseende, snart nog blifwa *accomoderad* med ett anständigt *Scholæ*-Hus i det gamlas ställe, som nu står allom til en wederstyggelese. Thetta är, hwad uti Eder Faderliga Högwyrdighets Höga Gunst och krafftiga befordran ödmiukligast hemställer,

Högwyrdigste Fader och Herre Herr *Archi*-Biskop Eder Faderlige Högwyrdighets
ödmuikeste Tiänare

Segestad PrGård den 10 Julii Anno 1712. I *Phragmenius*.

Kongl. Majestäts Högt-betrodde Man, och Sweriges Rikes Högt-förtiänte *Archi*-Biskop, samt *Upsala Academiæ Pro-Cancellarius*, den Högwyrdigste Fadren och Herren Herr *Doct: HAQVINUS SPEGEL*, detta ödmiuk:st Til *Upsala*.

Förslag om *Scholans* i HudwicksWall upbygande 1712

i) *Rektor* om köld och snö i skolsalen.

Högwördigste Fader och *Archi*Episcop:

Samt Högwördige Herrar *Doctorer*,

Högwördigste Fadern samt thet Högwördiga *DomCapillet*, för the-
ras Hög-gunstige *recommendation* till *Rectoratet* wid *Trivialen* i Hudiks-

wall, betacker jag allerödmiukast, williande, genom Guds Nåd, effter min yttersta förmågo, mig alltid therom beflita, att jag thetta mig Hög-gunstel:n anförtrodde *Scholæ Embetet* må kunna så förswarl:n förestå, att inför Gud och mina Höga Förmän jag alltid kan med ett godt samwete, ett redligt ansvar göra. Med the wanliga *Scholæ* öfningar hafwer jag tillika med the andra *Præceptorerna*, som friske varit, continuerat in emot Midsommaren, all flijt idkat, hwar ock en i sinn *Class*, undantagande H. *Nils Wallenius*, hwilcken för sinn stora opasslighet most allt sedan Pingest hållas wid sängen, och är d. 25 Junii i Herranom sal:n afsomnad worden: Icke thesto mindre hafwer ock then *classen* haftt sinn tillbörliga skötsel. Then öfwersta *classen* hafwer effter Pingest jag allena förestått, lefwande nu uti then ödmiuka förhoppning, att till then, will Gud, tijd, *Scholæ*öfningarna åter skola uptagas, jag blifwer med en trogen och flitig *Embetets* Broder föresedd.

Angående Sal. H:r *Wallenii* öfwerlämnade *class*, så wore *disciplarna* till en märckelig Nytto, om theras tillkommande *Præceptor* kunde befrias ifrån *Idnors Sacellanie*, hälst emedan, genom Thess bewakande innfalla många hinder uti *informerandet* i *Scholan*. Kunde hos Högwördigste Fadern och Hög-wördige *DomCapillet* Herr *Marcus Siöling*, hwilcken för tiden i *Upsala* wid *Academien* wistas, komma uti en Höggunstig *Consideration*, torde han wara upbyggelig, efftersåsom han hafwer tillförende ett godt beröm för sinn flijt och trohet uti *informerande*. D. 20 och 22 Junii examinerades *disciplarna*; tå ock Mag:r *Phragmenius* *valedicerade* *Scholan*, och allthenstund han till ett slut wille öfwerlämna en omständelig berättelse, huru thewid afluppit, så fördrister jag icke thetsamma att iterera; allenast thet i största ödmiukhet will jag ombedia, att *disciplarne* kunde, genom Högwördigste Faderns och Högwördige *DomCapillet*s Höge gunstiga sorgfällighet, förhulpne blifwa till något bättre *Scholæ*huus, effterty the om wintertiden uti thet förfallna *Scholæ*huset, dehls af köld, dels af indrifwen snö fara ganska illa: Hwaraf många Förälldrar förorsakas sättia sina Barn annorstädes. Thetta har jag ey annat kunnat, än i störste ödmiukhet anmähla, med alldraödmuikesta tillförsicht, att Högwördigste Fadern och Högwördige *DomCapillet* thetsamma Höggunstel:n uptaga tächtes, och jemwähl af theras Högfaderl:a gunst och Befordring allt framgent låta then få sig hugna, som med ödmuikesta wörndnad in till sinn dödsstund lefwer

Högwördigste Faderns och *Archi*Episcopens Samt Högwördige Herrars *Doctorernas* Ödmuikeste Tiänare

Jerfsö den 3 Julii 1713

Olaus Enecopiander

Redogörelse och önskemål av Rektor resp. Inspector i sept. 1711.

Ödmiukesta Berättelse til Hans Faderlige Högwyrdighet Herr *Archibiskopen* och det Högwyrdiga *DombCapitlet*, om Kongl:a *Trivial-Scholans* tilstånd i *Hudikswall* den 16 Sept. år 1711.

Man hafwer för någon tid sedan i Herrans Namn åter begynt de wanliga öfningarna här wid Kongl:a *Trivialen*; Men som man strax i begynnelsen måste finna åtskilliga brister, öfwer hwilka man sig ock tilföremme beklagat: Ty hafwer mig ingalunda bordt underlåta Eder Faderlige Högwyrdighet och det Högwyrdiga *DombCapitlet* sådant i ödmiukhet än ytterligare föredraga, med ödmiukeste begäran, Eder Faderlige Högwyrdighet och det Högwyrdiga *DombCapitlet* Hög-gunstigast täcktes förnimma beskaffenheten af *Præceptorer*, *Disciplar*, och sielfwe *Scholæ*-huset, samt de befintliga felachtigheterna afhielpa.

1:o) Hwad *Docentes* beträffar, så äro de til antalet Siu stycken: nämligen 1 *Rector*, 1 *Con-Rector*, 3 *Collegæ*, 1 *Apologista*, och 1 *Cantor Choralis*.

Mig anbelangande, som effter Kongliga *Senatens* Fullmacht, uppå det Högwyrdiga *DombCapitlet* Befordran, *Rectoris* tjänsten förestår, så är jag worden *Magister* i *Upsala* år 1694, samt följande året 1695 ordinerad *Präst* uppå Sal. Kongl. Rådets Högwälborne H. Grefw *Lindskölds* EnkeGrefwinnas *vocation*: Men anträdde år 1698 *Con-rectoratet*, och sedan 1708 *Rectoratet* här wid *Trivial-Scholan*. Hwad jag i medlertid på desse halffjortonde år uträttat, lämbnar jag gerna til andra Rättsinnigas döme. I medler tid trygger, at jag inför min gud, mina Höga Andelige Förmän och hwar redlig Man med godt samwete kan ansvara.

Con-Rector, *Mag:r Olaus Enecopiander*, *promotus Magister* A:o 1700: Till Stifttsens Tjänst ordinerad 1707, komm til denna sin Beställning 1708: Låter med serdeles Guds wälsignelse *informations* wärket wara sig högst angelägit: Så at utaf hans oförtrutna flit jag altid finner mig förpliktigat, til at honom för en trogen Med-Arbetare berömma.

Collega 3:æ Classis D:nus Joh:s Waldenius, tog emot denna Classen A:o 1694. och kallades til *Prädiko* Embetet 1694. Hafwer altid med största flit och trohet gjort sitt Embete, i hopp at derigenom, näst sitt Samwetes befredande, niuta befordran til någon roligare beställning: som dock althär intil slagit honom felt. Men som ingom lärar sälsamt falla, om han nu mera af *Scholæ*-träldomen uttröttad, föga uppbyggelse

wid *Scholan* i längden giörandes warder; Så har jag icke kunnat underlåta för honom ödmiukl:st at *intercedera*, det Eder Faderlige Högwyrdighet och det Högwyrdiga *DombCapitlet* Hög-gunstigast täcktes låta honom nu snart få uppskiära någon önskelig frucht af sin giorda tjänst. Eljest warder Ungdomen af hans trötthet så mycket större skada tagandes, som han härtil större uppbyggelse af honom hafft.

Collega 2:dæ Cl:s D:nus Nicolaus Wallenius, samt derjämte *Commis- nister* uti *Annexan* til Staden *Idnor*, af Sal. *Probsten* i *Jerfzöö Mag. Jacob Grubb* kallad til *Prädiko*-Embetet år 1692; Trädde til detta sitt *Collegat* 1696. Hafwer offta sökt förlossning ifrå *Scholan*, af hwilken han är uttröttad, som han sielf måst läsa för barn ifrå det han war ett barn. Men är honom ännu ingen befordran wederefare. Hwilket jämte hans stora fattigdom, samt sielfwa *Naturens* Swaghet torde en dehl wara orsaken, at han i Sommar råkat i samma wanwett, som för tre år sedan. Hoppandes man fuller med Guds hielp, det han wid annalkande winterköld lærer komma sig före igen; Men som i medlertid *Classen* bör hafwa sin *Skiötsel*, och ingen här på orten är, som sig den *Sysslan* will eller kan antaga: är och Lönen ganska liten, at halfwera mellan *D:um Wallenium* och den som *Tjänsten* för honom giöra skulle: Ty är min ödmiukeste begäran, at de öfrige *Collegæ* måtte få tilstånd, at til skifftes stå hans *Class* före denna *Terminen*, til thess man får see, huru det med honom aflöpa will. Nedläggandes äfwen för honom ödmiukesta bön, der Gud honom til *Förnufftets* Sundhet förhielpandes warder, at Eder Faderlige Högwyrdighet och det Högwyrdiga *DombCapitlet* hög-gunstigast täcktes til en bättre lägenhet förhielpa honom, som nu på några år icke utan med største swärhet och swaghet mächtat sin tjänst i *Scholan* giöra.

Collega 1:mæ Cl:s D:nus Ericus Wallbæck, blef först A:o 1698 *Sal. Pastoris Mag. Joh:s Walleni Adjunctus* wid *Hudikswall* och *Idnor*: Sedan effter hans död och *Nådeårets* utlopp, *Nådeårspräst* effter *Sal. Commis- nistern* i *Bergsiö* och *Hassel* H. *Per Hatzelium*, Och strax derpå effter *Sal. Kyrkioherden* dersammastädes H. *Olof Ulsberg*. Wid hwilkets slut år 1706 han blef förordnad til at wara *Collega* här i *Scholan*. I hwilken beställning, så wäl som i de förra, han sig berömmeligen förhållit. Men beklagl:st det, at han nu i 3 års tid dragits med en ohälsosam kropp, så at han måst halfwa året ibland tilbringa i stor wärk och wedermödo: Men aldrig på desse 3 åren hafft någon rätt hälsodag. Dock hafwer dels igenom andra för betalning, dels sielf så försvarligen stått *Classen* före, at ingen flit der wid saknas kan. Hwarföre mycket önskel:t wore, det en sådan trogen *Tjänare* snart kunde i sin fattigdom

med bättre wilkor ihogkommas: deraf andra til lika flitighet kunde upväckte warda, *Scholan* til en god förmån.

Apologista Carolus Litheen samt der hos *Director Cantus Figurális*: Unfick denna beställningen år 1692. Förrättar sina Sysslor med så mycket större färdighet, som han af Naturen synes til bägge dessa Stycken skickad. Lärer intet hafwa slagit sitt Sinne til det andel:a Ståndet; utan är förnögd med de ringa wilkor, som han här wid *Scholan* niuter.

Cantor Choralis har ingen ordinarius varit på några år. Utan sedan nu mera *D:nus Jonas Nybelius*, som interimswis af det Högwyrdiga *DombCapitlet* hafft den beställningen, aldeles uppsagt den samma, såsom til den han icke fallen är; Så hafwer *H. Kyrkoherden* och *inspector Scholæ Mag:r Ol. Beronius* tillika med mig fallit på *Comministern* här i Staden *Dn Ol. Gestrin*: hwilken är en försvarlig *Musicus*, så wida *Choral-Sången* angår: den han ock gerna emottager så i Kyrkan som i *Scholan*. Til hwilken beställning *Scholæ-Pengarna* af Staden äro anslagne, som stiga til 65 Dlr KM:t wid pass: hwartil kommer 35 Dlr KM:ts *augment* uthur Kongl:a Ränteriet i Gäfle, thet dock knapt nog utgår i dessa hårdträngiande krigsåren. Kan likwäl wara en liten hielp för *Comministern*, som sitter wid en ganska liten inkomst. Får man ock eljest ingen beqwämlig Man, som will stå Sängen före för en så ringa lön, som til den beställningen anslagen är. Beder derföre Ödmiukligast, Eder Faderliga Högwyrdighet och det Högwyrdiga *DombCapitlet* sig gunstigast täcktes behaga låta den Anstalten, som man härutinnan til *Församblingens Nöije* och *Scholæ-Piltarnas bästa oförgripel:n* gjort hafwer.

II) Hwad *Disciplarna* beträffar, så har deras antahl här aldrig stigit högre än til 120 st:n. Men i dessa bedröfweliga Krigsåren är det *Tahlet* förminskadt til 60 st:n. Hwilka dock icke komma til at fullkoml:n samblas förr än i *S. Michaelis* tid, fast än *Scholæ-gången* åhrl:n begynnes dagen effter *S. Bartholomæi* dag, Warandes här til den allmänna fattigdomen hufwud-orsaken. Det kan man aldrig tilfyllest beklaga, at ganska få hålla fort med Boken: Utan de förnämste af *Borgerskapet* draga sina Söner til sin private Tjänst, så snart de någorlunda gått *Trivial-Scholan* igenom. Allenast någre af de Fattigaste *Continuera*: Så aldeles äro de Bokliga Konsterna komne i föracht hos större delen på denna orten! Låta ock en part obetänksamme *Föräldrar* här i Staden sina Barn häldre gå i sielfswäld, än de holla dem til *Scholan*. Men *Landtmannen* är så utprässad, at han intet råd hafwer til at hålla sina Söner til *Scholan*: Hwilken dess utan så belägen är, at större delen af Landet haf:r hafwer (sic!) ju så när til Gäfle *Schola* som til denna; derföre de häldre förskicka dem dit, derest de ock sedermera skola gå i *Gymnasio*.

Så hafwer här af ålder varit en stor osed, hwilken swår:l:n står til at rättas: Näml:n at *Föräldrarna* för sin enskilte nytto skul, än låta *Barnen* en tid gå i *Scholan*, än taga de dem ifrån: offta, utan til at säija *Scholæ* Mästaren deraf, när de dem återtaga.

III.) Sidst sielfva *Scholæ-Huset* beträffande, så blef det för tu åhr sedan effter Höga wederbörandes tilstånd, tagit i Laga besichtning, och befans aldeles odugligt, Som den i ödmiukhet förr *insinuerade* Synings attesten utwisar. Men är ännu ingen anstalt giord til en ny byggnad. Utan måste man sig af detta gamla förderfwade Huset betiäna, derest *Piltarne* esom-offtast fara ganska illa af Winterkölden. Warandes dessutan huset belägit på et Nesligt ställe, och är omringadt af åtskillige oanständiga uthus, som både Höst och wår förorsaka en slemm stank. Beder derföre ödmiukl:st, medan inga Byggnings Peng:r til denna *Scholan* anslagne äro, det Eder Faderliga Högwyrdighet och det Högwyrdiga *DombCapitlet* höggunstigast täcktes hos Högwälb:ne *Generalen* och *Gouverneuren H. Alexander Stromberg* befordra oss til ett nytt *Scholæ* Hus. Och aldenstund Staden är altför oförmögen til at allena *Scholan* å nyio upbyggia, så synnes oförgripel:n intet beqwäml:re förslag finnes, än at *Kongl. Maj:tz* allernådigste Befalning kunde i underdånighet ernås, det af Landet på ett år måtte utgiöras dubbla *Scholæ* Pngr, eller 12 öre Sölf:r M:t af hwar Rök, til *Materialiernas* anskaffande. Och at Staden sedermera måtte blifwa tilhållen (det han gerna giör) til at under *H. Borgmästarens* och *Rectoris* Styrelse och Inseende byggia up Huset. Då man förmodel:n ett större tillopp af *Disciplar* sedermera hafwa lärer.

Detta är hwad jag nödigt funnit, Eder Faderliga Högwyrdighet och det Högwyrdiga *DombCapitlet* uti ödmiukhet föredraga, med ödmiukesta begäran om Hög Gunstigste *Assistens* uti alt det, som til denna *Scholans* wälfärd lända kan. Såsom jag mig och *Mina K: Medbröder* uti Eder Faderliga Högwyrdighets och det Högwyrdiga *DombCapitlets* höga Ynnest til al önskelig befordran aldra ödmiukligast anbefaller och lefwer

Eder Faderliga Högwyrdighets Så ock Det Högwyrdiga *DombCapitlets* ödmiukeste Tjänare

J Phragmenius.

Högwyrdigste Fäder, Höggunstige Herde.

Högwyrdige Herrar Doctorer, samptel. mine Höga Andelige Förmän.

Af den i Nåder mig anförtrödde ämbeetz plickten, är och iag högst förpliktat Eder Högst wyrdigste Faderligheet samt Venerand: *Consisto: Trivial-Scholans* här i *Hudichzwald*, nu för tiden warande tilstånd, att tillkiänna gifwa, hwilcket, för denne gången, nu således i diupesta ödmiukheet lämbnas,

1) Att *Rectores Scholæ*, äre uti sine ämbeetz syslor mycket fljttige, som siälfwa effecten af deras wackra *Scholæ-disciplar* nogsampt betygar.

2) Är *Collega Tertix Classis Do:nus Johannes Walldenius* och äfwen wäll en idog och trogen arbeetare: Men om han nu wid denna tijden, under detta sitt långwaracktige ook, skulle någet tröttna, wore det intet till undrandes, emedan han nu i 18 åhrs tjd warit inbegreepen i denna tröttosamma ämbeetzbeställningen.

3) *Collega Secundæ Classis Dominus Nicolaus Wallenius* haar alt ifrå Pädersmässodagen, in till närwarande stunden, warit behäfftat med ett bedröfweligit Raserij, sittandes ännu bunden i band och kiedior, till dess den milde lekiaren warder honom ifrå detta bedröfwelige onda lindrandes. Gud hiälpe honom!

4) *Collega Infimæ Classis Dominus Ericus Wallbeck* haar öf:r ett år och dag warit mycket siuklig, och är ännu nog opasslig, dock skiödt sin *Class* förswarl. deelz genom *substituter*, deelz och genom sitt ägit arbetande.

5) Huruledes och den här warande och nu för tijden *vacante Choral* sången, så wäll som den siuklige *D:ni Wallenii vices*, måtte kunna blifwa med tienlige lärare försörgde, lämbnas i diupesta ödmiukheet, uti Högstwyrdigste Fadrens och det Höga Kongl. Dom Capitletz Höggunstige Disposition. Före Michelsmässotijden kunna *disciplarna* här i *Trivialen* intet blij församblade, af orsaak, att Fiskiarena med heela huushollet sampt deras Barn, äro till bemelte tjd i Öjarna wijstande. Präste- och Bonde barn på landzbygden dröja och äfwen wäll med deras ankombster till ofwanbemelte tjd. I alt öfrigt näst ett troligt anbefalande uti den Högste Gudens Nädige beskydd förblif:r iag städse

Eders Högstwyrdigste Faderligheetz sampt Högwyrdige *Dom Capitletz* alldraödmiukeste Tienare
Hudichzvald d. 16 Septemb: A:o 1711. Olaus Beronius.

(På baksidan:) Högwyrdigste Herren och i Christo Fadren, Herr *Haquinus Spegel*, den H: Skrifftz Namnkunnige *Doctor*, *Svea* Rijketz Högtförtiente Erchiebiskop och Kongl. *Academiens* i *Upsala* Högtberömlige *Procancellor*.
detta *Upsala*.

Rektors siratliga tacksamhetsbetygelser inför ÄB.

Högwyrdigste Fader och Herre!

Såsom en öfwermåttan stor Faderlig Ynnest förelyser af Eder Faderliga Högwyrdighets Hög-Gunstigste Skrifwelse af d. 20 Septb: den

med ödmiukesta wyrdnad jag unfick d. 1 innewarande; Så wore det en last-wärd otacksamhet, om icke med aldraödmiukesta tacksäjelse jag mig infinna skulle. Ty sedan af Hög-bem:te Skrifwelse jag mig sielfwan wederqwäckt, kallade jag samteliga mina Medbröder *Scholæ-Betiänterna* tilsamman (*H. Nils Wallenius* undantagen, hwilkens stora elände mera til- än aftager) underrättade dem om Eder Faderliga Högwyrdighets Höga Gunst och Wärdnad för oss alla: samt til bestyrkiande deraf, sielfwa Brefwet för dem upläste. Hwilket en sådan fågnad i allas hiertan wäckte, at ögonen deröfwer wille flyta. Blifwandes deraf än mera upmuntrade, til at, under Guds bistånd och wälsignelse, med ny qwickhet och oförtrutenhet redeligen giöra våra Embetes Sysslor: Hälst som man får i ödmiukhet giöra sig det fasta hoppet, at Eder Faderliga Högwyrdighet låter Sig wårt Arbete behaga, samt Hög-Gunstigast låfwar med Sin Hög-Faderliga Ynnest oss ansee. Hwilket är det hugneliga Lius, som wårt kulna *Scholæ*-mörker uplyser, och alla beswärligheter krafftigt underlättar. Gud låte våra klena *Scholar* under En så högprislig Förmyndares Faderliga Wärd och Styrelse sin önskade upkomst kofring oen mognad ernå; Så lærer den Christne Parnassus i Norden ännu sin förra grönskande fågring återwinna. Eder Faderliga Högwyrdighet fördenskul under Guds Alzmächtiga Nådes Bewar tro-innerligast anönskar, och under Eder Faderliga Högwyrdighets Skugga med nöije lefwer,

Högwyrdigste Fader och Herre, Herr *Archi-Biskop*, Eder Faderliga Högwyrdighets aldra-ödmiukeste Tjänare
Hudichzwall den 7 Octobr 1711.

I Phragmenius.

Upprensning inom lärarekåren! Rektor avgår, om Söderhamn får lärarelöner från Hudiksvall.

Högwyrdigste Fader och Herre, Herr *Archi-Biskop*, Hög-Gunstigste Befordrare!

I ödmiukeste följe af Eder Faderliga Högwyrdighets Hög-Gunstigaste Befalning, hafwer *Studiosus Dn Petrus Isæus* uti *Ven:do Consist:o* sig instält, och ther aflagt thet erfordrade *Specimen doctrinæ*, hwilket til Eder Faderliga Högwyrdighets höggunstigaste ompröfwande remitteradt blifwit. Beder therföre ödmiuk:st, thet Eder Faderlige Högwyrdighet, ther bem:te *Studiosus* förmodel:n ther til pröfwes *capabel*, Hög-Gunstigast täcktes förordna honom, til at wara *Collega 3:æ Cl:s* wid *Trivialen* i *Hudichzwall*, uti *H. Johan Waldenii* ställe. Therhos såsom jag förmärkt thet wara någras fulla alfwar til at arbete therhän, at ifrån *Hudichz-*

wall *Trivial* til *Pædagogien* i Söderhamn En eller flere af *Docentibus* måtte *transporteras*. Förthenskul har iag icke kunnat underlåta, med mindre jag mit oförgräpelig betänkiande ther wid i hiertans enfaldighet *insinuera* måtte: med ödmiukeste begäran, at Eder Faderlige Högwyrdighet med wanlig Ynnest Hög-Gunstigast täcktes thet optaga. Sant är fuller thet, at i Hudichzwall icke är så stort tillop af *Disciplar* som uti Gäfle. Men therhos är och thet sant, at man drifwer i Hudichzwall, åt minstone, alla the öfningarna, som idkas i Gäfle *Schola*. Hwilken Sednare therföre tyckes med mindre afsaknad kunna lämna någon af sina *Docentibus*; emedan then warder betiänter af Twänne *Præceptorer* flere än Hudichzwalls *Trivial*: Therest til *Rectores* och *Apologisten* äro allenast 3:ne *Collegæ*, som en ganska liten lön sig anslagen hafwa. Skulle thetta ringa *Præceptorernas* antal förminskas, så blifwer thet sedan en omöjlighet til at fullgiöra alla the stycken, som Kongl. *Scholæ* Ordningen af *Trivial-Scholarna* fordrar; Thessutan på händelse af slik förminskning fructar man, thet *Politici* snart nog lära sökia, til at bringa thenna *Trivialen* til en *Pædogie*, på thet *Rectorum* Löner indragas måtte til *Publici* tjänst, efftersom man tilförende hört åtskilliga föra sina *discurser* therom. Eljest hafwer Wår Regerande Aller Nådigste Konung för några år sedan Aller-Nådigst resolverat, thet 96 T:r Spannemåls Wederlag, som tå *disputerades*, skal nu och i ewärdel:a tider wid Hudichzwalls Pastorat bibehållas, på thet thet altid måtte föresees med *meriterade* och Lärde Män, som kunna hafwa *inspectionen* wid *Trivial-Scholan*: Skulle nu *Trivialen* undergå någon förändring; så torde efwen Wederlaget af sig sielft falla, nu warande Pastorn och Hans *Successorer* til största uselhet. Hwad min ringa Person widkommer, så har jag nu tiänt inpå femtonde året wid thenna *Trivialen*, af then Guds Nåd, som mig gifwen warit. Under mitt *Conrectorat* i 10½ års tid, har jag dels ingen, dels så siukliga *Rectores* hafft, at jag måst til en stor dehl efwen förrätta thetas Tjänst. Sedan *Rectoris* Bestälningen mig anförtrodd blef, hoppades jag fuller få niuta någon lindring, medelst en så trogen Medarbetare, som jag fågnar mig öfwer mig wunnit hafwa uti nu warande *Conrectore*: Men ther emot har jag måste kiänna then swårheten, at emedan *Collega* 3:æ *Classis* igenom långlig tjänst, samt at han för *Collegæ* 2:dæ *Classis* tröthets skul, måst taga omogna *Disciplar* an ifrå 2:da til 3:m, blifwit aldeles uttröttad; så har man uti 4:ta *Classe* blifwit nödtwungen til at fullgiöra *Collegæ* 3:a *Classis* Sysslor; I ty man sådana *Disciplar* måst transferera frå then *Classen* til *Classen Rectoris*, them jag sedan öfwer et helt år hafft under en ganska mödosam *information*, förr än the blifwit så *capable*, som the hade bort wara uti *Tertia*. Hafwandes man icke theste mindre med

then Guds wälsignelsen idkat Öfningarna, at man ock hafft några *Disciplar* så mogna, at the directe kunnat gå frå *Trivialen* til Kongliga *Academien* i *Upsala*. Alt therföre har thet innerligen gladt mit hierta, at jag nu skulle få en uppbyggelig och qwick *Præceptor* til then *Tredie Classen*; på thet iag och min K. Medbroder måtte obehindrade hinna fullgiöra våra ägna Sysslor: Samt therhos lefwat i ödmiukt hopp, at *Collega* 2:dæ *Classis Dn Nicolaus Wallenius*, som i *Scholan* alz intet förmär, snart torde genom någon wunnen befordran lämna sit Rum i *Scholan* til en krafftig *Successor*. Hwarigenom then utgamle Rosten måtte fäijas utaf thetta ÖfningsHuset, til hwilkets förkofring jag alla mina kraffter wiligast upoffrat: på thet, näst Guds äro, och *Disciplarnas* wälfärd, jag måtte för ospard flit å sidstone, om Gudi så behagade, äga then hugnaden, at icke förr skiljas ifrån min post, än altsammans wore i et godt lag bracht, och thenna *Scholan* i önskeligit flor kommit. Men skulle nu thetas förslag gå för sig, som *Præceptorernas* antal minska wilja, så måste jag fåfängt klaga, mig aldeles hafwa felat i hoppet, och at jag förgäfwes här til arbetat hafwer. Hwarföre jag skulle nödgas i ödmiukhet bedia, thet Eder Faderlige Högwyrdighet Hög-Gunstigast täcktes tänkia på Sin ringaste tjänare, och thessförinnan hielpa mig utu thet beswärliga *Scholæ*-Stofftet til något annat arbete i Herrans Wingård. Doch efftersom bättre är, at etthera Stället, antingen Hudichzwall eller Söderhamn, är med *Trivialen* wäl behållit, än bägge genom delningen illa: Ändemålet af *Pædagogien* ock icke annat lärer wara, än at gjöra them wid *Studierna* continuerande beqwäma til at framdeles *frequentera* en *Trivial*, och *informera* the öfrige i sin Christendom på Swenska, och hwad mera: Ty lefwer jag i then ödmiukaste tilförsichten, at Eder Faderliga Högwyrdighets Högstprisliga Ömhet för alla *Scholar*, icke tilstädjer, thet Hudichzwalls *Schola*, som härtil med så många krankheter arbetat, aldeles måtte förtwina. Torde ock til efwentyrts andra Medel finnas, än igenom Hudichzwalls *Scholas* förswagande, til et nytt *Collegats* inrättande i Söderhamn, antingen af *Pastorernas* i Orten *reducerade* wederlag, eller af *Donations* Spannmål, som i thessa åren är odisponerad blifwen, sedan the gamle *Donatarierne* äro med döden afgångne. Dock sluteligen uti Eder Faderliga Högwyrdighets höga Ynnest thetta alt, jämte mig, mina Medbröder och hela *Trivialen* ödmiukligast jag anbefaller, framhårdande uti ouphöriga böner för Eder Faderliga Högwyrdighets långa Lifslängd, af Gudi styrkta kraffter, och höga Embetes wälsignade Nit, med aldrastörsta wyrdnad,

Högwyrdigste Fader och Herre Herr *Archi-Biskop*; Eder Faderliga Högwyrdighets ödmiukaste Tjänare
Segerstad Pr. G:d d. 10 Julii A:o 1712.

I Phragmenius.

Till nyss återgivna skrivelse hör följande adress.
(På baksidan:) Kongl. Maj:tz Högtbetrodde Man, och Sweriges Rikes Högt-Förtiänte *Archi-Biskop*, Samt *Upsala-Academiæ Pro-Cancellarius*, den Högwyrdigste Fadren och Herren, Herr *Doct: HAQVINUS SPEGEL* detta ödmucl:st. Til *Upsala*.

Böra kaplani på landet och kollegat i staden förenas?

Skrivelse från Inspector, kyrkoherden i Hudiksvall, till domkapitlet.
Översättning. A rad 9 i texten: Men emellertid är det bättre att tåga än uppriktigt och sant tala.

Högwyrdigste Fader, Höggunstige Herre.

Vppå Högwyrdigste Fadrens och Högwyrdige *Consistorii* sidst ankombne Höggunstiga skrifwelse, angående, så wäll *Scholæ*-Bygnaden, som *Collegatet* och *Sacellanien* wid Idnors Försambling, så lämbnas i största ödmucl:heet effterföljande:

Scholan hade långt förr detta med Högwälbohrne Herr *General-Leutnantens* och *Gouverneurens* Höggunstige samtycke, warit *reoverat*, der icke twenne *intrigerande* Persohner warit, som sittia honom dageligen närmast wid handen. Ast! prästat interdum tacere quam verè loqui. Det wore en rätt högnödig ting, att *Collegatet* blefve afsöndrat ifrå *Sacellanien*; ty hwad skada den *Classen*, uti des tillbörlige *Information*, af beggie desse tiensternes *Conjungerande*, nu i mång år tagit, haar iag både med ögon och öron nogsampt förfarit, så offta iag med mitt ringa inseende haar försöckt *Disciplarnes* förkofring. Af siälwfe *Collegatz* lönen, kan så wäll en *Docens* subsistera wid denne *Classen*, som de andre *Classium inferiorum Præceptores*, emedan alles deras lön är lijka *portionerat*, bestigandes till 300 Dlr Kopp:tt åhrl. undantagandes det, att *Collega Infimæ Classis*, niuter 30 Dlr Kopp:tt mehra än dee andre hans *Consorter*; Orsaken der till lærer wara, att denne *Classen* haar mycket trålsamare arbeete än dee andre, för *Disciplarnas* myckenheet skull och deeras skilljacktigheet uti *Lectionerne*. Huruledes med *sacellanien* i forna tijder warit beskaffat, kan man nästan på detta sättet uträkna: *Lärarena* der sammastädes hafwa, uthan all twifwell, tillförende warit *Pastorum Adjuncti*, unge och ogiffte Män; Men sedan de inlätit sig uti Äcktskapet, äre dee uthan all twifwäll, af sine *Pastoribus* blefne till *Scholæ* *Collegatet* och jämwäll *recommenderade*, effter Idnorr elljest warit dem för magert, att föda sig och de sine, hälst och emedan den åhrl. inkomst, bestiger allenast af Socknen till 10 T:r Spanmähl, och af Pastore 4 tun:r föruthan dee wanlige små Perzedlarna. Sedan H:r *Jon Nybelius* anträdde *Adjuncturen* uti En- och Niutangers Församb-

lingar, haar uti *Interim* min *Comminister* H:r *Oluf Gestrin* förrättat *Choral-sången*, så wäll i *Kyrckian* som uti *Scholan*, och för bemälte *Functioners* uppwacktande, är af Staden anslagit wid pass 100 Dlr Kopp:tt och af *Scholan* 30 Dlr Kopp. Skulle och denne tiensten och lilla lägenheeten, kunna *Conjungeras* med *Sacellaniet* uti Idnorr, så kunde ofeelbart en *Comminister* der sammastädes niuta något större lön, än någendersa af *Collegis* i *Scholan* kunna åhrl. hafwa, allenast han wille boo här i Staden för upwacktningen skull, som böör skie så i Församblingen som i *Scholan* dock allenast en tjma om dagen, den tjden *Trivialen* är upptagen. Och den stunden som *Gudztiensten* med *Prädijkande* förrättas uti Idnorr, så kunde en *Versicularius* förwalta sången här i Stadz *Kyrckian*, lijka förswarl. som *Cantor* den siälwfe gjorde, hwilcket och än i dag offta skier när *Cantor* på något sätt kan wara hindrat.

För någre dagar sedan war H:r *Jon Nybelius* hoos mig, begiärandes det iag wille *recommendera* honom hoos Högwyrdigste Fadren och Högwyrdige *Consistorium*, endast och allenast till *Sacellanien* uti offtabemälte Idnorr; Men ingalunda will han wid *Collegatet*, effter han der till säger sig hwarcken wara fallen ey eller någen lust hafwa till *informationen*. Honom beswarades att den lägenheeten wore alt för lijten och mager, han der emoot *Argumenterade* och sade: Iag är en *Barnlöös* Man, och äger allenast en ålderstigen *Hustru*, min *Bååt* och mine näät kan iag och undertijden mig till närhingz uppehälle bruka, med så stoor *Konst* och *lycka* som någon annan, hwij skulle iag icke kunna mig der samastädes föda och uppeholla? Iag är och dess uthan infödd i Församblingen, förmodar för den skull mig så mycket bättre kunna komma öf:rens med dem och dee med mig, allenast iag finge till Församblingen en wärckelig *vocation*: Lade och detta här till, att han nu straxt wore redebogen, att antaga Försambl. och *in antecessu* förestå Änkans, både *Meriti* och *Gratiæ* annum, allenast han för sitt besvär, finge deela med änkian halfwa *inkombsterna* af lägenheeten. Detta wore i sanning ett kosteligt willkohr för Änkan, der H:r *Jon Nybelius* uti detta sitt giorda löffte wille blij ständandes och Högwyrdigste Fadren tilljka med det Högwyrdige *Consistorio* behagade här till gifwa sitt Höggunstige samtycke. Högwyrdigste Fader iag tröttnar *duplicera* med *Prädikande*. Försambl. wid *Adnexan* lijder och någet, effter dee, emoot wanligheeten, måste något wänta effter *Prädikanten*. J alt öfrigt lefwer iag städss Högwyrdighste Fadrens Min Höggunstige Herres alldraödmucl:este Tienare *Hudwickzwall* den 15 Aug. 1713.

Olaus Beronius

Dragkamp mellan Gävle och Hudiksvall.

Högwördigste Fader Herr Archiebiskop, samt Högwördige Herrar *Doctores* och *Consistoriales*, Höggunstige Befordrare.

Här med nödsakas man på Kongl. *Gymnasii* wägnar beswära sig hos Eder Faderlig Högwördighet och Venerand:m *Consistorium* öfwer thet ofog som åhrl. föröfves af *Rectore Scholæ* i Hudiksvall, ther med at han sina *disciplar* effter behörig tid intet låter komma til *Gymnasium*, vtan qwarhåller them wid *Trivialen* så länge, at the *immediate* förpassas af honom til *Academien*, tvärt emot Kongl. Maj:tz förordning, som *Gymnasium* för *Trivial Scholarne* förordnat hafwer. Man har wäl tid effter annan giort honom påminnelse ther om, och i största höflighet föreställt honom onständigheten ther af, hwar på han wäl lofwat med ett sådant missbruk at afstå: men så finner man likwäl äfwen wid thenna tiden några af honom *immediate* wara hitsände, hwar igenom *Gymnasio* betages then rätt och heder, som thy tillkommer. Haar han these så wäl kunnat perfectionera at the til *Academien* pröfwat skickelige, så har thet intet kunnat ske vtan efftersättiande af thet, som för the yngre och rätte *Scholmästare* dieknar vtan vppehåll drifwas bör. Här af kommer ock thet, at i ställe tilförene kommit åhrl:n ifrån Hudikswalls *Schola* til *Gymnasium* 7 a 8 dieknar, äro nu på 5 åhrs tid allenast 2 titkomne. Beder förthenskull ödmiukligast Eder Faderl. Högwördighet och Högwördige *Consistorium* tächtes bibehålla Kongl. *Gymnasium* wid thess heder, och gifwa h. *Rector Scholæ* i Hudiksvall en behörig *correction*: warandes icke heller obilligt, at these hijtkomne dieknar måtte begifwa sig til *Gymnasium*, och ther bepröfwat, om the vti alla the stycken, som effter Kongl. Maj:tz förordning fordras, äro försvarlige. Förblifwandes

Eder Faderl. Högwördighets och Högwördige *Consistorii* Ödmiukaste tienare

Upsala d. 3 Febr. 1714

Ericus Stenfeldt Rect. Gymn.

Högwördigste Fader, Herr *ArchiEpiscop*, samt

Högwördige Herrar *Doctores*, mine Höge, Samtel:e Förmän,

Högwördigste Fadern och thet Högwördiga *DomCapillet* finner jag mig till hörsammeste lydno och ödmiukaste tacksäyelse allan tijd wara Högstförpligtad, emot then mig hög-gunstel:n meddelta *Communication* af *protesten*, hwilcken *Rector Gymnasii Gevaliensis* emot mig med mycken obillighet giort hafwer, angående thet, at *disciplarna* ifrå thenna *Trivial-Schola* warda *immediate* förpassade til *Academien*; Och althen-

stund jag här utinnan är oskyldigt anklagad; Förorsakes jag altså min oskyldighet i största ödmiukhet angifwa och wederbörl:n förklara. Hwar wid jag jemwähl icke neker, något sådant wara uti min *Antecessoris*, *Magistri Phragmenii* tid af särskilte skiäl och orsaker, samt aldeles utan *Gymnasii Gevaliensis* föracht och ringesta efftersättning af the yngres *informerande*, som nu oss till last föres; Men, emedan jag anklages, at jemwäl jag några *disciplar immediate* til *Academien* med *testimonier* här ifrå affärdigat; Så kan jag ey annat, än öfwer en sådan obewislig beskyllning mig förundra; Ty hwad the tränne nu nyl:n ifrå thenna *Trivialen* till *Upsala* ankomne dieknar anbelangar; Så hafwa the aldeles, utan mit råd och emot min willia, jemwähl ock uti min Frånwaru här ifrån afrest: Hwarföre jag ock bör ifrå någon sådan anklagan wara befriad, och thet så mycket mehr, som jag tillförende både them och the-ras Förälldrar afrådt och therjemte alfwarl:n förhållit then skada them theraf i längden tima kunde, hälst effter these wähl behöfft *Gymnasium frequentera*. Men at Förälldrarne så nödigt skicka sina Barn till Gefle, thertill wet jag icke orsaken; utan *Rector Gymnasii* må them Sielf the-om tillspöria. När någon af the mogna *disciplar* begärer härifrån *testimonium* anten till Strängnäs el. Hernösand, står mig icke an them thet at förneka, utan fast snarare befordra them till the orter, å hwilka the för sig finna lägeligast sina Studier at fortsättia. Hafwer förthenskull *Rector Gymnasii Gevaliensis* intet orsak at klaga mig an at ifrån *Trivial-Scholan* här i Hudiksvall, så fåå till *Gymnasium* i Gefle kommit hafwa. Thetta är, som jag ödmiukast beder, thet Högwördigste Fadren och Högwördige *DomCapillet* Hög-gunstel:n täckias uptaga och både min egen, så wähl som mina Medbröders oförtrutna flijt och arbete i ungdomens idkesamma underwisning hos sig till all Hög-gunstig åtancka befordra. Förblifwer uti thet öfriga

Högwördigste Faderns, Herr *ArchiEpiscopens*, samt

Högwördige Herrars *Doctoresnes* Allerödmiukeste Tjänare

Hudiksvall d. 20 Febr. 1714

Ol: *Enecopiander*

Gammalt läroverkshus repareras med gammalt tempel.

Högwördigste Fader, Herr *Archi-Episcop*, samt Högwördige Herrar *Doctores* och *Consistoriales*, Hög-Gunstige Befordrare,

Högwördigste Fadren och thet Högwördige *Dom-Capillet* uti största ödmiukhet, med diupesta pennans upwachtning, nödsakes jag beswära, af thet bofällige och til the *ordenteliga exercitierne* aldeles oduglige

Scholæ Huset, wid then här warande *trivial*, Hwilcket både Hans *Excellence*, H:r *Baron Strömberg*, uti thes *Gouvernements* tid, några tilförende åhr: Såsom o[ck] then nu här å orten *Gouvenande* Herren, *Baron Hugo Hamilton*, uppå mit ödmiuka ansökiande, Sielfwe besichtigat, samt thet för thes bofällighet, befunnit wara aldeles odugligt och irreparabelt. Nu ehuruwähl Hans *Excellence*, Herr *Baron Hamilton* tå strax, i förwekne *Martio*, här på landstinget, then anstalt föranstaltta mände, at hwar rök både i *Helsingelands* norra *Contract*, så wähl som ock i the *Socknar*, hwilcka af thet södra *contractet* til thema *Trivial-Scholan* äro anslagne, til en ny bygnad, *contribuera* skulle 16 öre K:pmt. Thet ock tå här warande almogens Fullmächtige friwilligt utlofwade, samt ther emot efwenwål *Inwånaren* i staden at bestå, hward til dagswårcken å bygnaden fordrades. Ther jemte blef ock wid thetsamma et någorlunda beqwämeligit ställe utsedt samt på the thetill nödwändige *materialer et project* giordt. Icke thesto mindre hafwer hos Hans Kongl. *Mayestet*, wår *AllerNädigste* Konung, *Hans Excellence*, Herr *Baron Hamilton*, til *Scholæ*bygnaden angifwit underdån:l:n then Gamla *Träkyrkjan*, uti hwilcken doch ey synes något serdeles ther til dugeligit wärcke finnas, och thet hälst, effter uti en sådan omflytning kommer åtskilligt til at ändras. Hwar wid jag med flera omständigheter icke nu fördrister mig at ytra; utan här allenast innelycht i största ödmiukhet medfölja låter en afskrift både af Hans Kongl:e *Maj:sts* *Nädigste resolution*; såsom ock af the ther på följande Herr *General-Leutnantens ordres* til *Magistraten* i staden. Hwilcken icke til thet ringesta ännu något thetill giort; icke håller utsett något annat til *Scholæ* öfningarne gagneligit *Hus*, fast än thet gamle *Scholæ* Huset är et obrukeligit öfnings hus, ther then *Studerande* ungdomen icke tager allenast skado til thesas hälsa, om wintern af kölden; utan ock höst och wårh största olägelighet, af dräpp och annat hinder ehrfara måste uti *lectionernes* fortsättjande. Hwilcket hos *Högwördigste* Fadren, Herr *Archi*Episcopen, och thet *Högwördige* *Dom-Capitlet* jag, för alt åkommande ansvar, icke annorledes kan, än med ödmiukesta wördna, angifwa, i wissaste förhoppning, at et så Högnödigt wärck til thes wärckel:a *fulbordan* icke blifwer allenast befrämjad; utan ock nu, til thes en *Ny Scholæ* bygnad blifwer förfärdigad, imedlertid wj, så *præceptorer*, som *disciplar*, måge blifwa försedde med et sådant beqwämligt rum, theräst *Scholæ* öfningarne, effter Kongl:e *Förordning*, utan hinder och *disciplarnes* förolämpande fortsättias kunna. Så länge Kölden icke är så starck, måste wi betiena os af thetta gamla, odugeliga *Scholæ*Huset; Men sedan går thet ogörl:n an, althenstund för tiden äro här merendehls små, fattige och klädelöse *Scholæ*piltar, hwilcka

til hälsan snart nog kunna skadde blifwa. Uti thet öfriga anbefaller jag mig, med diupesta *respect*, uti all höggunstig, *Faderlig* ihugkommelse, som ock in til min dödsstund ouphörigt förblifwer

Högwördigste Faderns, Herr *Archi*Episcopens samt Högwördige Herrars *Doctorum* och *Consistorii* Ödmiukeste *Tienare*
Hudikswall den 26 Octobr. 1717 Ol. *Enecopiander*

(På baksidan:) Högwördigste Fadren och Herren, Herr *Matthias Steuchius*, *Swea Rikets Högt-Meriterade Archi-Episcop* och *Högförtiente Pro-Cancelair* wid *Kongl:e* *Academien* i *Upsala*.

Rector *Scholæ* i *Hudikswall* om anstalt til *Scholæ*-Hus. 1717.

Copia.

CARL med Guds nåde, *Sweriges*, *Göthes* och *Wändes* Konung,

Wår ymnest och nådige benägenhet med Gud Alzmächtig, *Troman* *General Lieutenant* och *Lands Höfdinge*. Wij hafwe af *Eder* underdåniga skrifwelse daterad den 7 *Martii* sidstl. i nåder låtit os föredraga *Edart* underdåniga förslag til dhen i *Hudichswal* *Stad* aldeles bofällige och obrukelige *Scholans* förbättring genom en gammal *Trä-Kyrckia*, som finnes en åttonde dels mihl ifrån *Staden*, och nu mehra icke skahl brukas, sedan en annan af steen för ongefär 40 åhr sedan är upbygd. Hwilket J til wårt nådiga wälbehag hemställen, och länder *Eder* der uppå til nådigst swar, det wele wi i nåder hafwa tillåtit, att denne gamla och obrukelige *Kyrckia* må til *Scholans* upbyggande användas, hwar om J fördenskul behörig anstalt hafwen att författa; Och Wi befalle *Eder* Gud Alz Mächtig nådeligen. *Lund* d. 20. *Martii* 1717.

Carolus.

/ S: *Cronhielm*.

Copia.

Åhreborne och *Wällagfarne* H H:r *Borgmästare* och *Råd!*

Här innelykt medföljer en afskrift af *Kongl. Maj:tz* nådigste *Swar* af d. 20 *Martii* nästl:en som i nåder tillåter, at den gamla och nu obrukelige *Trä-Kyrkan* får nedertagas och användas til den nu mycket bofällige *Scholans* förbättring; *Fördenskul* har *Magistraten*, tillika med dhe flere wederbörande at ju förr ju häldre författa de anstalter, som beqwämligast til wärkställigheten här af sig giöra låter, samt med denne gamla *Kyrkans* neder rifwande warsamligen omgå, och *Bogården* så wähl omlaga och igensluta, at icke någon ohägn hwarken nu eller framdeles på *Kyrkio-* och *Lägerställen* skier, så til förekommande af förargelse, som jämwähl för de aflednas skul, som där sin hwihlo hafwa. Förblifwer städse H H:r *BorgMästare* och *Råds* *Tienstwillige*

Gefleborg den 13:de *Aprilis* 1717.

Hugo *Hamilton*

/ *Joh. Palmborg*.

Giv oss spannmåslönen! Minska krigsomkostnaderna!

Högwördigste Fader, Herr *Archi-Episcop*, Samt Högwördige Herrar *Doctorer* och *Consistoriales*, Hög-Gunstige Befordrare.

Högwördigste Fadern och Thet Högwördige *DomCapitlet* med ödmiuk böneskrift at beswära, nödsakes wi, fattige *Scholæ* Betiente wid then här warande *Trivial*, utaf the allaredo utgifne *ordres* til Fougderne i Landet, om wår aflönings Sp[an]mähls innehållande, uti Kyrckjo-Herbren. Hwilcket os här å orten faller så mycket swårare, som Landtmannen icke [här?] på torget spannmählen eller andra warur förer, utan har sin wissa Köpman, then han handlar med, tagande af honom igen Gods, såsom Strömming, Salt etc. Skulle förty Spannmählen os fräntagen blifwa, thet Gud nådel:n förw[ägre?] i sanning wi wore tå ganska olyckelige och hade ingen utwäg till lifwets torftige uppehälle. The tvänne här nästförwekne åhren halfwa blifwit för os af miswåxt et så stort [lakun] slag, at wi näppel:n halfwa delen af then anslagna Spannmählen bekommit; Men thetta innewarande Åhr hafwe wi warit glade i [hoppet] När then Nådige Guden landet så ömningt wålsignat, at bristen på the förflutna åhren skulle upfylt blifwa; År alt therföre til Högwördigste Fadern och thet Högwördige *Dom-Capitlet* wår ödmiukeste bön om en Faderlig och Högunstig befordran hos the Höga wederbörande, til at få jemwåhl thetta åhr, then wan:la aflönings Spannmählen åtniuta. Hwilcken Högunstige befordran, man i ödmiukhet förhoppes, kunna thesto snarare en nöijachtig wårckan ehrnå, som wi här wid *Trivialen* hafwa uti *Dragoune præsterande* warit, både med karl och häst, fast mehr, än någon tänckia kan, *graverade*. På min andehl allena bestiger thet, alt in alles, som jag ther wid nödgast utgöra, öfwer 500:de dlr KpMt; Och, thetta oachtadt, måst *recreuterings* pogr pro A:o 1712 betala. Hwar på ey annat kunnat följa än en widlöftig skuld, Hwilcken mig at afbörda jag ingaledes kan, ther jag, wid thetta, then til embets lönen anordnade Spannmählen mister. Ty här är thesutan icke, til thet ringesta, något at förtiena. Inga *accidentier*. Inga *inscriptions* penningar etc. Beder förthenskul ödmiukast, thet Högwördigste Fadern och Högwördige *Dom Capitlet* mig, Theras ödmiukesta tienare, hwilcken här wid *Trivialen*, uti 10 åhrs tid, til Ungdomens nytto och förkofring all flijjt och mödo haft ospard, i min trångmål med Faderlig Gunst och ynnest anse, samt mig och mina Embetets Bröder, under wår trägna tienst, til någon wederqwäckelse, wid Kyrckjo Herbre-Spannmählens bibehållande, förhielpa, Hög-[gun]stel:n behagade. Hwilcken högt beprisela gunst och Faderliga försorg jag uti et wördsammast hierta, med

trognaste förbön, skal hafwa förwaradt och, til mit yttersta, med diupesta respect lefwer

Eder Faderlig Högwördighets och Högwördige Consistorii Ödmiukeste Tienare

Hudikswall d. 23 Septembr. A:o 1718.

Ol. Enecopiander.

(På baksidan:) Then Högwördigste Fadren och Herren, Herr *Matthias Steuchius*, Swea Rikets *Högtmeriterade Archi-Episcop*, samt *The Högwördige Herrar Doctorer* och *Adressorer* wid *Dom Capitlet* i *Upsala*.

Rector Scholæ i *H:wall* söker *recommendation* at få behålla Lönings-spanmålen. 1718.

Rektor Broman: Läroverksbyggen 1718—1723. Ryska härjningar. Skolan i förskingringen.

Hudiksvalls läroverks arkiv a) Räkenskaps Bok af Ol. Joh. Broman 1720 o. f. sid. 6 o. f. — b) Rectorslängd sid 5—6. Anteckningar af densamme

a) ...begynte Stadsens Inwånare taga neder Then gamle Träkyrkan, som bygdes 1596; warande längden 50 *alnar*; bredden 17 *alnar* och högden 34. —; hwilket skedde 1718, den 17:Apr: som inföl på 5:te dagen Påska. Å alla dagar thär efter fördes, med Borgerskapets hästar, Wårket hjt fram i Staden, släpande det nästan på bara marcken. — Öfwer thär å följande Sommaren skedde intet byggande, endast för osäkra tiden af Ryssarnas och the flera fiendernas anfall. Men 1719 rätt tida om wåhren, gjorde H. Borgm: P. Castorin god anstalt, at Byggandet gick för sig, under Byggemäst: P. Jonsson Högs opseende, merendels af Flycktingarne från Finland hwilka åtniuta monde sin goda spisning och riktiga dagspenning af alle Stadsens Inwånare, besynnerliga af them, som sielfwe inga dränger hade at tjtsända, icke heller kunde med sådant groft arbete syssla; warande thes utom ganska många som här til, hwarjehanda *materialer* meddela monde. — Med thenna Bygnad blef så skyndat, at man fick thär til *Scholæ* öfningarna, i Herrans namn, begynelse giöra den 10:Martii...

Thenna *Schola*, tillika med förhuset, äger Längden 26: *alnar*; bredden 17: *alnar*; högden 16: *alnar* förutan then öfre Salen, och thär å opbygde Torn Rundlarna, som giöra en högd af 48: *alnar*. Öfningarne til fenstren äro, nedan til, 4: st: Södar ut; 3: st: Norr. 2: st. Öster, och 2: st: wäster, med twenne fenster i hwarje öfning, som äre 2 1/4 *aln* höge, och 1 1/8 brede, bestående hwarthera fenstret af 40 Rutor...

Rummen; förutan förhuset; äre delade uti 6. Classer, med en tien-
5 — *Hudikswall*.

lig Stohl, i hwarje Classe, för en hwar Præceptor; Men främst och in i Choret, 2 Stolar, fram om hwar andra. På then öfre Stohlen, wid ändan, til höger, står en förgyld Stolpe med en Liusarm; Och til vänster wid andra ändan, en dylik Stolpe, med et Tjmeclas af 2 afdelningar.

Thetta härliga och mycket zirliga huset för Kongl. *Trivialn*; hwars like knapast war at finnas när omkring; måste ock i asko läggas, såsom hela Staden Hudicksvall, 1721: kl. 2: om Nattena, emellan den 22 och 23 Maji, af Ryssens grufweliga brännande och härjande, hwilken med sina *Gallejer*, 60: st: och 10000 Man, under General N. Lesles anförande, anlände i Solsättningen den 22; utsände sina många Coda-ker kring Landzbygden, Tuna, Hög, Jdenor, Forssa och Rogstad ströfwade, rappade och borttog alt hwad the öfwerkomma monde, opbrände ganska många byar, huus och gårdar, ryckande med sina fahrtyg, helt fulle af rikt byte, bort, norr ut den 23 om aftonen igen. Skadan som då tima monde står här intet at beskrifwas; utan man har sig at hålla wid Andans Ord: Heb: 10: 34.

1723 in Mart: begynte *Rect: Sch: Magist: O. I. Broman*, efter Öfwerhetens befallning, utaf the efter handena inflytande *Collect-Medel* ophandla Materialier til en ny *Scholæ*uprättande. Den 15. *Maji* lades grundwalen, och sedermera arbetades dageligen så at man uti thenna *Schola*, och uti alla Classer, hwilka nu blefwo afdelade med Skrankor; som här före intet warit; fick inträde göra med allom den 1. *Maji*, 1724. då emellan tjd, och tilförende, *Scholæ* öfningarne gingo för sig, uti mag. *O. Bromans* egen huus....

b) 1722: gjordes sådan anstalt med *Scholæ* öfningarna, at *Præceptores* ut på landsbygden, i wissa Socknar boende, hade *Disciplarne* hos sig; nämligen

Rect: Mag: O. Broman, i Rogstad Sockn på sin faders gård Välstad.

Con-Rect: O. Hanning, i Forssa Sockn, på Römyra.

Collega III: Classis, H. P. Isæus, i Liusdal Sockn.

Colleg: II: Class: H. E. Valbeck, i Jdenor Sockn.

Apollog: Carl Litheen, i Dilsbo Sockn

Colleg: 1: Class: Mich: Schirman, i Rogstad Sockn.

Til hwilka orter *Rect: Scholæ* en eller annan gång reste, at rausaka om thet som nödigt war

1723 in Mart: Apr: etc. Begynte *Rect: Sch: Mag. Broman* opköpa Materialer til Nya *Scholans* upbyggande; den 15 *Maji*, lades grundwalen; och sedermera continuerades med byggnaden, så at man uti thetta Rum fick göra inträde til *Scholæ* öfningarne 1724, den 1 *Maji*; alt under *Rect: Mag: O. Bromans* förda *Direction*; uti hwilkens nya Sal, för än *Scholan* färdig blef, alle *Piltar* hade thesas afdelade rum.

Hudicksvall, som fått löne-medel från Enköping, nekar avstå sådana åt Söderhamn.

Högwördigste Fader Herr Archiebiskop.

Högwördige Herrar *Consistorialer*, HögGunstige Befordrare.

Af hosfogade lista på 142 st: *Scholæ* Piltar, kan nogsamnt rönas, thet wärcket, här i Hudicksvalls *Trivial*, kan ingalunda med mindre *docentibus* hielpas, utan behöfdes flere, emedan nu flere *discentes* här finnas, än någonsin tilförende, alt sedan 1650, då then här warande *Pædagogie* faststältes til nödig *Trivial Schola*, för landets ungdom, mit emellan *Gefle* och *Hernösand*.

Ty hwad

I. Then första *Classen* angår, äro här så många Barn, at thesas *Præceptor* sielf allena ingalunda hinner förhöra them alla på the förordnade timar; Nej! icke hela dagen öfwer; utan måste altid någre tienlige *Disciplar* af öfwersta *Classen* här wid understöd göra; Hwilke ther af mycket hindras, så at man oftast åtänkt at i ödmukhet begiära, thet en *Collega* än här til; såsom annorstädes; måtte förordnas, Barnomen til tarfwelig fromma.

II. Samma beskaffenhet är ock med *Skrifvare-Classen*; ty *Apologisten* måste, för myckenheten skul, altid ställa de äldre och färdigare at lära the yngre.

III. Herr *E. Valbeck* som nu är 5 och 20 åra Prest gammal och utarbetad karl, af långt och swårt *Scholæ* Släp; har och så mycket arbete med 19 eller 20 gossar, at han ock samerligen behöfde hielp, hälst *Sacellanien* i Idenor honom jämwäl åligger at bewaka, så framt thesse bägge tjänsters ringa löner sådant medgifwa kunde.

IV. *Classen* som Herr *P. Isæus* bewakar, består ock af så många *Scholæ* Piltar, at tiden långt öfwer the föreskrifna timar måste utdragas, för än han them alla förhöra hinner, emedan the i många Lexlag delas måste, på thet the trögare icke måtte hindra the qwickare.

V. I then öfwersta *Classen* finnas här flere *discentes*, än wid många andra *Trivialer*, hwilka sättia *Rectori* och *Conrectori* så sysslosatta, at the ingalunda mera förmå; hälst, Gudi ärad! här ifrån lära wara kenne så wackre *discentes* som från andre *Scholar*.

Altförthenskul i hörsammeste lydno til Högwördige DomCapitlets Högtärade skrifwelse af *Upsala* den 17 januar: 1722, kunne wi här warande fattige *Scholæ* trälar, hwilkas usla tilstånd Gud bäst känner, besyn-

nerligen nu sedan Ryssen här härjat; uti inga andra tankar oss ytra, än at *Scholæ* wärcket här ingalunda kan med mindre *docentibus* hulptit wara, utan behöfdes flere, så framt Barnen tilböriligen skole skiötte blifwa; fallandes både otroligit och ogiörligit

Om *Rector* eller *Convector* skulle här, mera än annorstädes betungas at syssla begges tienster, allenast för entheras lön, som nu årligen i Kyrkoherbergen förminskas. Äfwen om någonthera the andre Collegæ skulle öfwerlastas med flera *Classer* och mera Barn, än the hafwa; föruthan the beswär, både för föräldrar och Barn, at först sända Barnen hjt, sedan til *Söderhamn*; sedan hit igen; för än the kunde komma til något *Gymnasium*; Hwilket nödwändigt ske måste, om *Classerne* och *Præceptorerne* skulle skingras. Synes förthenskul oförgripeligen the wederbörande i *Söderhamn*, häldre böra söka

Anten at få några *Docentes* ifrå *Gefle*, hwarest nu för tiden säjes en *Collega* i *Scholan* hinna syssla med flera *Classer*; och 4 eller 5 *Lectorer*, med 18 eller 20 *Gymnasister*.

Eller at bönfalla hos *Hans Konglig Majjestätt*, at få för sig sådana förmoner til *Scholar*, som andre Städer; utan at söka förolämpa och rubba the wälfägna *privilegier* Staden och *Scholan* i *Hudicksvall*, af många Konungar i långa tider, och ännu af wår regerande aller nådigste Konungs stadfästelse äger at fägna sig af, och förmodar at åtniuta få; emedan thetta theras äfwentyr

Gifwer tillfälle til beswär och oroliga påföljder.

Öpnar wägen til missförstånd, Städerne, Landet och folken emellan.

Gifwer anledning, at *Politici* och missgynnare börja söka ändra *Scholæ Staten*.

Orsakar mycket beswär med *Scholæ* Räkningar, Diäknpenningar, och annat mera som nye förändringar gemenligen af sig föda.

Vthom alt thetta kunde och sådant theras i *Söderhamn* nog dristiga och mycket undersamma ansök af sig sielf kullfalla, om *Pædagogus* thär i Staden hülle sig in om *Kongliga Förordningen*, och inga flera Barn antoge at läsa lära, än *Factorie Smedernas*; Ty endast för theras skull är thesse *Pædagogie* förordnad emot 20: Tunn: Spanmåls Lön, lika som the 10 T:r för theras enskylte fältschier. Hafwandes ingen gemenskap med *Scholæ* eller *Gymnasii Staten*. Wid hwilket ämbete ingen *Pædagogus* hade at klaga öfwer Barnens myckenhet, emedan alle the andre Barnen utom *Factoriet* öppna och nära wägar ägde, och än äga, anten hit eller til *Geflescholar*. Men när *Herr Ol: Monten* ankom, som wele skryta af öfverloppsierningar, börjades then klagan, at Barnens undervisning war för swår för *Capellanen*, emedan han antog flere än förordningen befaller.

Men skulle nu större hoop af *Factorie Smedernas* Barn thär finnas, thet dock otroligit är; än at en Man bägge thesse tienster bewaka kunde; Så kan *Söderhamns* Stad äfwen så wäl föda sin Siälasörjare och *Capellan*, som andre Städer; utan at betungas med then ther warande *Pædagogie*; Och en annor Man henne anförtros, emedan ther wid så god lön finnes wara anslagen, som här, wid någonthera *Collegatet*.

Bönfalle för then skol ödmiukast, at få emot thetta theras beswär och intrång, lefwa orubbade, och i stilhet åtniuta *Konglig Majjestäters* så wäl äldre som nyaste *förordningar*, at man ock hädanåt med Guds nåd och wälsignelse, som tilförende må kunna underwisa the många Barn uti the stycken, som lända Gudi til äro och Fäderneslandet til fromma.

Högwördigste Faderns Herr Archiebiskopens samt Högwördige Fädernas
ödmiukaste tienare

Hudicksvall den 9 Feb. 1722.

Ol. I Broman.

»Icke alle lärde äro beqwämme at underwisa små barn».

Högwördigste Fader, Herr ArchieBiskop.

Högwördige Fäder Herrar *Consistoriales* Höggunstige Befordrare.

Högwördigste Fadern Herr Archiebiskopen och Högwördige Herrar *Consistoriales* warder härmedelst ödmiukast kungiort, thet salig *Apolog: Carl Lithens vices* wid nu uptagne *Scholæ* gång til midsomarn, wil Gud, bewakar en ung här warande Student, *Olof Forsberg*, med hwilken wederbörande, i utfattiga Sterbhuset, aldrabilligast *accordera* kunnat, som han, thes utom, kost och kamare åtniuter af någre andre Inwånare i Staden, hwilkas små barn han läsa lærer. Anhållandes med ödmiukaste wördnad, thet behagade Högwördigste Fadern Herr ArchieBiskopen och Högwördige Herrar *Consistoriales*, Höggunstigast anförtro honom samma ämbete at besitta, hwar til han wäl synes fallen wara, i the stycken, som höra til *Biblisks Historien* och *Geographien*, men icke så, til thet angelägnasta i thenna *Classen*, som är rent skrifwa och wäl räkna; *etc.*

Och ehuruwäl man redan eftersökt, at finna någon här til tjänlig Prästman, som kunde efter utstånden mödo någon gång här ifrån slippa; Så äro än inge *Pastorum Adjuncti* benögde at byta theras hafwande wilkor, uti sådant trögitt och mödosamt *Scholæ*-arbete, emot ringa lönen och långsamma qvarsittandet; fast än en eller annan ung och oduglig sådant åstundat.

I mellan tid warda följande på förslag ödmiukeligen andragne, nemligen

Anders Broman, hwilken födder i Södermanland, af wackert folk, gått merendels *Gymnasium* igenom, mycket snäll i penna, räkenkonsten och Bokhålleriet, warit för än han hitkom med *Herr Directeuren Dassau*, en berömd Bokhållare wid *Eschilstuna factorie*. Synes til *Apologistæ* ämbetet wara så mycket mera beqwäm, som jämte konsten thenna, han äger pris af stilla, fromt och nöcktert lefwerne, och, som thet förnämsta wid *Scholæ* öfningarna, af godt tolamod, och sätt at lära barnen.

Johan Broman får och äga namnet af alla samma delar; dock i stället för sysslon wid *factorie*, warit men nu nyligen i Herranom afsomnade K. Faderns upbörds skrifware i mång år. Hwilken at ställa i främsta rumet, närmaste skyldskapen förwägar.

Hwad H:r Rådman *Jonas Strandberg* angår, som berättar sig redan i ödmuikhet thetta ämbetet hos Högwördige DomCapitlet söka welat; Så lærer hwarken hans förfarenhet, än mindre hans gemöte, handelswäsende och tylikt, kunna beqwämas til thenna sysslan.

Och hwad en Student widkommer, som *Herr KyrkoHerden Mag: Justus* berättar sig befordera welat, strax efter then förre *Apologistens* död; Så är then samme äfwen mig än så aldeles fremande; såsom *Herr Kyrkoherdanom* och *Inspectorn*, som nog hastig, blott på sina unge barns angifwande, sådan person föreslå behagade; finnaandes jag för min del, med största misnöje och beswär nog, huru icke alle lärde beqwäme äro at underwisa små barn med fromma, och huru stor skada för *Scholæ*Lärjungarna timar, när unge, otålamodige, snarsinte Supkäre och tylike för lärare satte *warda*.

Högwördigste Faderns *Herr Archiebiskopens* samt Högwördige Fädernas Högrättsvisa föranstaltning, underkastar aldra hörsamast som framgent lefwer

Högwördigste Faderns *Herr Archiebiskopens* samt Högwördige Fädernas
ödmjukaste tjänare

Ol. J. Broman.

Hud:vall den 5 Febr: 1726.

P. S. *Geographiska* Taflor the nödigasta äro wäl redan anskaffade. Men hwarest *tabulæ Declin:* och *Conjugat:* stå at ärhållas, ther om afwacktas underrättelse.

(På baksidan:) Kongl. Maj:ts *Troman* och *Archiebiskop*, högwördigste Herren och Fadern *Doct: Matthias Stenchius*, Samt Högwördige Fäder Herrar *Conthetta*.
historiales uti DomCapitlet i *Upsala*.

Rector *Scholæ* i *Hudiksvall*, *Mag. Broman* om *Apologist*-tjensten.

[De följande utanskrifterna på B:s skrivelser till Domkapitlet hava helt eller nästan samma lydelse.]

Nedan återgivna aktstycke förvaras i Riksarkivet: Kanslikollegii inkskrifvelser Ser. E: XII: 17. Konsistoriernas utlåtanden angående skolordningen. 1726—1731.

Rector Broman (och kollegiet?) om läroverksstadgan 1724.

Ödmiukt memorial i hörsamaste följe af Högwördigste Faderns *Herr Archiebiskopens* och Högwördiga Dom-Capitlets ankomna bref, Upsala den 3 Martii 1726; angående *Gymnasii* och *Scholæ* Ordningen, utgifwen på Riksdagen, 1723, etc.

Cap: II. §: 1: Fr: om och icke thetta kunde inryckas i thenna §? Näml. At the personer, som, efter H. K. Maj:tz resolution på Präst. Almäna Beswär 1723, §: 1; komma at antagas i Soknerna å landet, för Barnens Lärofäder, måtte ju först wisa sig för *Triv: Scholæ Rectores*, huru the konsten rätt förstå och lära kunna; emedan sådane merendels äro gamle eller förafskedade krigsmän, som sielf:e illa lärde förleda ungdomen; Hwar af händer, at med sådane Piltar, när the komma til the större *Scholar*, mera beswär faller, at ändra kunna thet orätt inkommit, än begynna främst.

§: 6: och 7: *Fr:* Om och icke thet må efterlätas, at the *Gymnasister* och *Scholæ Piltar*, som äga then förmån, at kunna wid *Academierna* få privatim hafwa duchtiga *Præceptorer*, må flytta tit, med sådant witnessbörd the förtiänt; utan at in totum gå *Gymnasium* och *Scholan* igenom. Såsom och, at the *Scholæ Piltar*, som besynerl. qwicke och hugade finnas wara, dock så utfattige, at the ingalunda förmå resa lång wäg, til något *Gymnasium*; må efterlätas at blifwa qware, under särskildt information; til thes the, anten ärnå then lyckan at kunna komma til *Gymnasium*, och ther winna rum bland them, som, i anseende til tiden, förr tit kommit; Eller och, när the duchtige finnas wara, transporteras genast til *Academien*, hälst när thes *Medlärjungar* ifrån *Gymnasierna* til *Hög-Scholan* avangerat.

Cap: III. §: 1. At the *Lärare* som äro försumelige, upkomma drukne, öfwa otidiga bannor, hugg och slag, etc. måtte för hwarje tima; när sådant sker, böta något til *Böckers* inköpande, och annat nödigt, i *Scholan*.

§: 4. At *Cantor Choralis*, i synerhet, må hafwa upsicht på *Scholæ Piltarna* i *Kyrkon*, emedan han altid måste wara thär tilstädes; men the andre *Præceptores* oftast hafwa andra sysslor at uträtta; hälst när the *Präster* äro.

§: 12: At ingen *Skeppare*, eller andre *Pärsoner*, lockar eller bringar til sin tjänst, några *Scholæ Piltar*, utan *Rectoris* wetskap eller tilstånd; wid straff tilgiörandes.

§: 13. At the utfattiges ringa *Matpertzedar* må utan någon tuls afbetalning inbäras.

Cap: III. §: 4: At något wist; anten i kamma Säd; i mk:r Ljn; eller tylikt; må förordnas til Sockengången; emedan the treska af Almogän altzintet meddela, när utgifften ställes efter behag; och the obetänkte Präster i Församlingarna mera tala för sig, än för fattiga Scholæ Piltar.

§: 5. At hwart och et Land, som äger Trivial Schola, och thär uti mång barn, må behålla Sockengången, för sina egna; utan at trängdt warda af andra Länders och Scholars barn.

Såsom och at the i *§: 6.* anbefalte Collecter, må i landet blif:a.

Cap: V. §: 2. At et Bibliotheqve, eller föråd på the aldranödigasta Böcker, äfwen wäl må uprättas wid then Trivial Scholan, thär intet Gymnasium brede wid är. Så mycket mera nödigare, som både Docentes och Discentes, gemenl. fattigare äro wid Scholarna, än Gymnasierna, och mindre föråd och löner äga at them inköpa; icke allenast the smärre och ringare, utan och högstnödigå Glossaria el:r Lexica, så wäl uti thet Græskiska som Latiniska och Swenska tungomålen. Ty i brist af nödigå Böcker orsakas skadar, v.g.

1.) at Barnen swåra hindras, när 2, 3 el. flera måste bruka ena bok.
2.) Många stunder fruchtlösa aflöpa, när Lärjungarne skole skrifwa auctores som them föreställas böra.

3.) Præceptores hindras och uttröttas, dels af genomläsandet, uti thet, som gemenl. mera orätt än rätt afskrifwit är; dels af mång ords uttydelse, sammansättande, och tylikt mera.

Til hwilket högstnödigå bibliotheqve, litet el:r altzintet förslå the anbefalta 6 ./. S:mt af hwarje Scholæ Pilt som inskrifwes, emedan største delen så utfattige äro, at the altzintet förmå utgifwa; utan kunde jämwäl en del af the Medel och utvägar här til användas, som redan uti Gymn: och Scholæ ordningens *§: 3.* anbefalte finnas wara; i synnerhet hwad härflyta kunde af Landsens barnom och Sterbhusom. Såsom och böterne af the försumlige och obeskedelige Lärofäder; som tilförende anmält är. En del af Enkehiälpen, som slösachtiga PrästaEnkor åhrl. åtniuta. Af Prostetunnorne, när Egarene försumlige wisa sig. Någon afgift af Apologisternas förökade löningar; lika som Rectores och Conrectores utgiöra til Enkor; helst the nästan lika Spanmål som then senare i lön ärhålla. Eller af något annat thet höga öfwerheten nådigast behagade förordna.

Cap: VI. §: 6. Om man jämwäl kl. 10, wid Klämtningen, må siunga uti Scholan en tjänlig Vers af Psalmbokena; Såsom förr brukel: t warit?

§: 8. The lexor, som i thenne *§* utmärkas, synas kunna practiceras beqwämligare efter 4) i samma *§*. Näml. at the färdigare läsa Catechismum, allenast Onds- och Lögerdagar; The andre Piltar, emellan 9 och

10, häldre än emellan 6 och 8 om morgonen; emedan räkenkonsten i the swårare stycken, fordra längre tid.

§: 9. och 10. J stället för D. Svedbergs lud: Lit. minor, och Er: Schroderi Vocabularium, af hwilka än här finnas icke tilräckel. Exemplar; brukas *Vestibulum s. Jan: lingu: Comenii uti Classe 1:ma* och *Colloquia Corderi, i 2:da.*

Önskandes tilräckeliga Exemplar äga af bem:te *Joh: Amos: Comenii Orb: Sens: Pictus*, af then *Edition*, som 1683 är tryckter i Riga, hwilken icke allenast utviser ordens themata, etc. utan och wid slutet anförer, så wäl Register, på latinska orden; med öfwerstecknade accenter; Som på Swensko. Synes och nog wara, at D. Svebelii *Catechismus*, af nyaste edition, thär Skriftenes språk äro utsatt; wäl läres; utan at Laurelii *Synopsis Biblica* tillägges.

§: 11. *Historia Biblica* föreställes här, dels af *Jord: Edenii*, dels af *Martinii Memorial: Bibl.*

Prosodia Latina, i synerhet, och *Græca*, synas med nytto icke kunna föreställas Piltornen uti *Cl: III*; för än the winna bättre framsteg uti *Classe IV*; tå the af tjänliga Böcker föra må regulas ad praxin.

§: 12. fr. Om icke *Rector Scholæ* om Ondsdagen, anten emellan 7 och 8; Eller 9 och 10, må börja underwisa *Disciplarna in Lectura et Flectione vocum hebraicarum*, i anledning af *Sch: Ord: Cap: III; §: 7.* at *ungdomen måtte först lära språken och the wetenskaper som aldeles hänga på minet.* etc. Eller och kl. 9, om Fredagen thet giöra, sparandes thet widlöftigasta af *Logica*, til thes förståndet fattar terminos *Syllogismorum*.

§: 13. Wore mycket nyttigt, at *Disciplarne, i 4 Classen*, någon gång om wekona, öfwade sig, at, efter ordens wigt, och meningarnas åtskilnad, rätt utspråka något af Latiniske och Swenske Böcker, så wäl prose som ligate skrifwit.

Cap: VII. §: 2: 2.) Anföra interpretum åtskilliga meningar, in *Theologia*, thet är mera skadel:t än gagneligit för ungdomen; ty kunde sådant uteslutas.

§: 3: 4.) Äfwen synes litet gagna thet *Gymnasisterne* föreställas the wigtigasta *Controversierne* uti *Theologia*, utan häldre i stället underwisas uti *Theologia in Genere*.

§: 4: 5.) *Scriptores Romanos*, såsom och *Prof. Rydelii Gram. Philosoph:* läsa the unge *Gymnasister*, för sig sielf:e med fögo fromma; utan then tiden, som ther til kunde andvändas, anläggges fruchtsamare at eftertänka och i minet fästa hwad *Lectores* föreläsit.

§: 6: 5.) *Praxis Geodetica* för alla *Disciplar* i gemen synes wara onödig; nog at the til *Mathesin* falna, ther uti öfwade warda.

§: 7: 2.) Jämte thet som uti thenna § befallas wore godt at tydel. och klarl. borttaga the orätta inbilningar, som af barndomen, utaf oklöke människors berättelser och sägner inkomme äro, om et och annat nödigt i Naturens wetnskaper.

Såsom och wisa Disciplarne några *Simplicissima remedia* emot then el. then siukdomen, utaf thet, som i orten växer och finnas kan.

Cap: VIII. At *Lectores* wid börjon föreställa *Gymnasisterna Schiagraphiam* så wäl *Theologiæ* som *Philosophiæ* General:

Cap: IX. §: 4. Med *Musica Choralis* kunde förmodel. så föranstaltas, at then på alla Söckndagar, emellan 12 och 1, öfwas öfwer alt; Men om Onds- och Lögerdagar, när Apologistn har at lära *Qvartanos* uti Råkenkonsten; kunna i synnerhet the som uti Råken Classen sitta, ther uti öfwas, emedan the icke, så länge som the andre Piltar, wid Scholan wistas; warandes sången så mycket nödigare för them, som en rätt melodie och wacker sång är Församlingarnas heder, och the således bana sig wägen til Klockare tienster, eller tylikt.

Men uti *Musica figurati* öfwas the endast, som ther til böjelige äro. Hwilket kan ske, om Onds- och Lögerdagar kl. emellan 3 och 4, när *Scholæ* gången är ändad; Tå och *Cantor* som wunit Konstena at *tractera* andra Musicaliske instrumenter, kunde äfwen betiäna them, som willige woro at lära något, i synnerhet när *vocalisterne* funnos til antalet få wara.

Cap: X: 6.) Fr. Om thet icke är nog, at, efter wanlighetena, inlefwere *Scholæ* och *Gymnasii* Räkningar til Herrar *Landshöfdingarna* och *Lands Conthoiet* i Orterna, in duplo, med tilhörande *allegatis* och *Verificationer*; hwar af *Concepterne* förwaras wid *Gymnasii* och *Scholæ Inventarierna*; utan at med tylikt beswär jämwäl inkomma hos *Consistorierna*; dock the räkenskaper undantagne, som egentel. höra til *Bibliotheket*.

Cap: XIII. §: 1. Fr. om icke *Scholægången* finge uphöra; intet 3 dagar förr Påska, utan om *Palm-Söndagen*; hälst i then så kallade *Dumelwekona*, *Kyrkogången* hwar dag infaller, såsom och *Långfredagen*. §: 2. *Examen Solenne* synes beqwäml. ske kunna, näst för *Pinges* högtiden; emedan *Disciplarne* alle tilstades äro; Men intet i *Midsomars* tiden; ty större delen af them äro så utfattige, at the inge utwägar äga til födan; jcke heller hafwa theas föräldrar råd och tillfälle at sända them mat, när the sielfwe, anten resa långt bort, til sine fäboskogor, eller fiske-läge, uti hafwet, på skär och holmar; Men the som wäl kännas kunna uthärda tiden, kunna skäl. thär til bringas at förbida *Midsomaren*.

Thetta är, hwad för thenna gången i största ödmuikhet, och efter befallning, andrager

.Hudicksvall d. 19 Martii 1726.

Ol. I. Broman. Sch. Tr. R.

Prästexamen och döden enda hjälp från skol-oket. Folkskollärareexamen inför läroverkslärare.

Högwördigste Fader Herr Archiebiskop,

Högwördige Fäder Herrar *Consistorialer*, Hög-gunstige Befordrare.

Thet warder in för Högwördigste Fadern Herr Archiebiskopen, och Högwördige *DomCapillet* i ödmuikhet andragit, at den 31 sistledne *Decemb:* behagade Gud förlossa ifrå närwarandes onda värld och *Scholans* beswärliga ok, *Apologist: Carl Lithen*; til hwilkens efterträde i ämbetet någre wäl redan sig angifwit, men, som the icke warit wistande *Studenter* wid någon *Academie*, utan allenast wane at föra pennan och idka räkenskaper; Så kunna the nu här icke på förslag nämnas, för än Högwördigste Fadern Herr Archiebiskopen och Högwördige Herrar *Consistoriales* hög-gunstigast forstå låter, om någon kan antagas, som uti all stycken icke fulgiöra kan alt hwad nya *Scholæ* ordningen, om *Apologistans* ämbete, befalla mände, önskandes en sådan tienlig här til komma må, som med frucht kunde bewaka sysslön, och med tiden förhjälpas utur oket, til något bättre, än här uti åldern träla til döden; såsom thenne; nu mera hädan skilde *Carl Lithen* klaga måste; Som lätteligen torde ske, om någon Prestman stode at ärhållas.

Och emedan bemälte *Apolog:* alenast ena Jungfru dotter oförsörjdan, efter sig lemnadt som dock nu är wistanda hos halfbrodern Herr *Pehr Enström* i Scänö; Så lærer förmodel. et nådår förunnas; så framt någon kunde anskaffas, som thenna trägna och mödosamma sysslön antaga wele, emot ringa lönen.

Thes utom täckes Högwördigste Fadern Herr Archiebiskopen och Högwördige Herrar *Consist.* hög-gunstigt ursächta, thet och thenna ödmuika ansökning giöres wid thetta tilfället at som mångestädes på *Landsbygden* barnen anförtrödde blifwa at lära läsa och skrifwa af förafskedade *Soldater* och *Båtsmän* eller tylike, som sielfwe illa lärde äro; hwar af händer, at när sådane piltar sedermera komma til thenne *Trivial-Scholan* at antagas, mera beswär faller, at ändra kunna, hwad orät lärdt blifwit, än begynnelse giöra med *stafwelserna etc*; sådane personer måtte först här wid *Scholan* i förhör ställas om theas färdighet, än Socknen them til theas barns lärare antager.

Afwachtar Höggunstig underrättelse som framgent lefwer

Högwördigste Faderns Herr Archiebiskopens samt Högwördige Fädernas

ödmuikaste tjänare

Hudicksvall den 15 Jan: 1726.

Ol. I. Broman

Ej råd att köpa bläck, papper, böcker; 1726, 1727.

Högwördigste Fader, Herr Archiebiskop; Högwördige Herrar Consistorialer; Höggungstige Befordrare.

...Gudi ärad som förlänt Andans Näder, at themna *Gymnasii* och *Scholæ Ordning* [1724], är här worden efterlefwd, undantagandes hwad några böcker angår, hwilka här å orten hwarken finnas eller skaffas kunna; äfwen the anbefalta *tabulæ Declinationum* och *Conjugationum*; Hwar öfwer ock förr, en eller annan gång klagat är; Kunandes med penan nu intet utföra, hurudana beswär dageligen förekomma, af then stora brist här wara mände på nödiga Böcker för ungdomen; Samt hur störste delen så utfattige äro, at the intet hinna köpa sig bleck och papper, än sider nödige Böcker; Förutan thet bekymrer at bringa *Scholæ* bygnaden färdig. Hwilket Högwördigste Fadern Herr Archiebiskopen, och Högwördige Fäderne Höggungstigast täcktes anse och mig trötta tjänare til bättre rolighet hiälpa...

Hudickswall den 19 Martii 1726.

Ol: J. Broman

Högwördigste Fader Herr Archiebiskop, Högwördige Fäder Herrar Consistoriales, Höggungstige Befordrare.

I underdån-hörsamaste följe af Nya *Scholæ*-Ordningen, at en hwar *Scholæ* Pilt uti the öfre *Classer* bör äga sin Bibel, och följa *anognostam* åt *etc.*, har jag wäl, efter ytersta förmåga sökt sådant at kunna wärckställa. Men the härwarande *Scholæ* Piltars swåra fattigdom har intet tillåtit köpa få the smäre Böcker, än mindre dyre *Biblar*; så at allenast 10 st. af 160 gossar här thenna högstnödiga Boken äga finnas.

Nu emedan så wida kommit är, at wår Svenska Bibel innan kort står at ärhållas för 6 daler kopparmynt förutan bandet; hwilka peningar en hwar bör *prænumerera* som then äga älskar; Altförthenskul giöres här medelst ödmiukaste förfrågan, om Högwördige DomCapitlet; som efter Högbemälte *Scholæ* Ordningens lydelse, försorg kommer at draga om nödige Böckers anskaffande; wid thetta tilfället, någre *Biblar* för thenne Hudickswalls *Trivial Schola* betingat. Eller om jag må hos upläggaren mig infinna, och 20 *Exemplar* begära at the här warande fattige *Scholæ* piltar; för hwilka betalningen skal utgiöras, när, Gud wil, 1727 års diäknpeningar komma at insamlas.

Afwachtar Höggungstigt swar som framgent lefwer

Högwördigste Faderns Herr Archiebiskopens samt Högwördige Fädernas ödmiukaste tjänare

Hudickswall den 3 Junii 1727.

Ol: I. Broman

Om övergången till gymnasium eller universitet. Samt Memorial om skolboksköp och diäknpeningar.

Högwördigste Fader Herr Archie Biskop Samt

Högwördige Fäder Herrar *Doctores Professores Consistoriales*

Vnder mitt siukliga tilstånd, nu i 6 weckors tid, hade jag then ähran at d. 20 sistl. Iunii bekomma Högwördigste Fadrens Herr Archie-Biskopens, *Venerandi Consistorii* Höggungstiga skrifwelse, af d. 10 Maji, och det innehåll, som jag med all ödmiuk wördnad stedse och stundeligen bör och skal ställa mig före til hörsamasta effterrättelse och lefnad; Aldraödmiukast *Venerandum Consistorium* betackandes, som en sådan ogemmen omsorg drager både för *Scholar* och *Scholares*. Men at *Venerandum Consistorium* omständel:n må weta, huru här i *Scholan* tilstår, och tilgångit är, sedan *Venerandum Consistorium* mig til *Rector* Höggungstigast förordnade; så har jag på det förra sammanfattat medföljande *Memorial*, och på det senare, thetta som följer.

J bemälte tid, hafwa härifrån, åtskilliga tider, blifwit 4 *Disciplar* til *Academien* *dimitterade* och 21 til *Gefle Gymnasium*. Hwad the förra angår, så hafwa the samtel:n kommit här ifrån, icke utan vnder privat *information*. Och huru the senare blifwit antagne och approberade, thet bewisa HH:er *Lectorum* och *Rectorum* skrifwelser här P. S. afskrefne och följande; för utan thet at *Hudickswalls Schole* gossar bekommit öfra rummet framför them som blifwit ifrån *Gefle Scholan* til *Gymnasium* öfwer satte. Altså hoppas jag, så länge Gud hälsan och lifstiden förlänar, at wår *Schole* Stat häldre får rätta sig, som här til skedt, effter sina *Disciplars* framsteg, än effter Årens förlopp, så at när *Rector* och *Con Rector* finna them dugeliga el:er fullmogna til *exercitierna i Gymnasio*, thet må tå wara lofligit, at ei längre hafwa them här qwar effter tiden, utan effter thetas *Capacitet* och skickelighet afskeda. Eljes så hinner man ei heller vti *Rectoris Class* med flera än tu *Lex Lag*, emellan *Superiores* och *Inferiores*. Skulle thet tredie ther til komma; wore the sanfärdel:n hwarandra til hinders. Jfrån *Gymnasio* kunde the sedan til efventyrs icke förr *dimitteras* el:er släppas, än the effter *Schole*-Ordning och *Venerandi Consistorii* Höggungstiga skrifwelse wore aldeles dogse och försvarlige at komma til *Academien*.

Här wid befinner jag ock nödigt, at giöra hos *Venerandum Consistorium* min ödmiukasta förfrågan, om någon *Discipel* hädan effter skal få lof at beropa sig på privat *information* och directè här ifrån fara til

Academien, Gymnasium förbi; så framt then samme, som thet begär, icke wore af deste bättre medel och wilkor. Ty af förfarenheten wet jag thet, at åtskillige blifwit *Studentes*, therföre at någon *Sponderat* för them: men när Terminen varit vte, hafwa the sedan förlåtne ther ståt, och länge nog gåt wid *Academien* för än the tienlige och skickelige blifwit til thet Hel. Prediko ämbetes antagande. Hvilket lærer vtan twifwel wara största oredan här i Stifftet til det, at många finnas af *Scholæ* som *Gymnasii Discentibus* oförmögne och oförswarlige. Och altså borde ei heller någon vnder *privat information* blifwa *Academicus*, för än man wiste, at en sådan kunde hafwa *Privat Præceptor*, til thes han honom ei mera behöfde.

Jag skrifwer så effter mitt ringa förstånd i thenna saken, och mig vnder *Venerandi Consistorii* beskydd förtroendes afwachtar *Venerandi Consistorii* Höggunstiga rättelse, vti hwad mål jag staplar, stedse och med allan wördnad och förbön förblifwandes

Högwördigste Fadrens Herr Archie Biskopens
Venerandi Consistorii Aldra Ödmiukaste Tienare
 Hudwikswall den 1 Julii An. 1732.

OL. Hanning.

(På arkets sista sida:)

P. S. Transsumt af Herr *Lectors* och *Rectors* *Gymnasii* bref i *Gefle*.
 S. T. betackas af samtel. h:r *Lectores* för det förtroende, som S. T. och H:r *Con Rector* i *H.wall* behaga förklara emot vårt *Gymnasium*, angående *Consultation* om de 6 *Quartanis* vti *Edar Schola*. R:e *Lectores* förmoda, at h:r *Rectores Scholæ* i *H.wall* icke lära wilja skicka andra ifrån sig til *Gymnasium*, än de, som äro förswarlige, och äro thesse ofwannämde så gode, som *Garnberg* och *Nordstrand* tagas the emot.
Gefle d. 4. *Decemb.* 1731.

M. Thelaus

The nyss ankomne *Discentes* ifrån *H.wall* äro antagne och inskrifne.
Gefle den 18 *Febr.* 1732.

Magn. Thelaus.

För the wackra och skickelige *Disciplar*, som S. T. oss tillsändt hafwer, afläggia wi samtelige en tienstl. tacksäjelse med försäkran, at wi ei skolom vnderlåta at berömma S. T. som med sina *Medbröder* them så wackert anfört hafwer, samt at bewisa them sielfwa all tienst och tilbörilig heder, emedan the gifwa et säkert hopp om sig, at blifwa Oss til nöje och hugnad, så som the allaredo äro. Wår Önskan är, at en sådan *harmonie* kunde hållas emellan *Trivialerna* och *Gymnasium*, så skulle fägnad på allan sida intet fela.

Gefle den 21 *Nov.* 1730.

Concordare vidi

E. Alrot.

OL. Hanning.

Memorial

Thervti hos *Venerandum Consistorium Rector Scholæ* och *Schole Staten* i *Hudwikswall* sig vti all ödmiukhet förfråga om följande mål och *puncter*, och derpå i lika ödmiukhet begära *Venerandi Consistorii* Höggunstiga swar, at hörsamast rätta sig effter, samt ther med nu och i framtiden emot alla anstöter, som infalla kunna, sig vtan widlöfftigt ansvar förswara.

1:o Är det wäl, wälsignad ware Gud för sitt Helga och saliggörande ord! en *Konung Gustaf Adolphi* Bibel i *Scholan*, men så vtsliten til sielfwa bandet, at man twiflar, om then ock vtan *defect* skulle kunna å nyo inbindas. Och såsom en ny Bibel behöfwes i stället, så fråges med hwilka penningar then skulle köpas, eller then förre ombindas.

2:o Hwarest Böckerne köpas skole, som här i *Scholan* läses och annorstädes, om icke en wiss Bok Tryckare kunde blifwa förordnad at samma böcker trycka och them för skäligt pris aflåta effter *Schole* ordningens §. 1 *Cap. V.* Ty så är det ännu, så som det långt för detta varit beskaffadt, at både *Præceptor* och *Disciplar* hafwa största möda at kunna skaffa sådana böcker: Hwarpå *Specification* wäl kunde strax gifwas af alla *Classerna*, och i synnerhet af *Quarta* at ock ther i *Clässen* fick läsas Salig Herr *Professor Aurivillii Logica ad usum juventutis Scholasticæ in Epitomen redacta, per I. B.* häldre och lättare för *Barndomen* effter mitt ringa omdöme, än *Nucleus Logices Christiani Veisii*. Hwilken *Aurivillii* eller *Boetii Logica pro tironibus discendi cupidis, commentario non minus necessario quam luculento, Stockholmæ* edita, MDCCXX, kunde ock sedermera vti *Gymnasio* brukas, och af *Nucleo Logices C. Veisii illustreras* eller bättre förklaras i stället för *Herrar Lectorernas noter*. Altsammans i förmågo af *Schole Ordningen*. Vid. § 1 *Cap. V.* § 2. *Cap. VI. Confer. §. 6 & 7. Cap. III.*

3:o Äro twänne gamla *Glober* til köps för lindrigt pris effter sitt värde, hwilka *Scholen* wäl kunde betiena sig vtaf, om man them köpa fick af the *Inscriptions* penningar som här fallit och i behåll finnas ifrån Åhr 1729, sig bestigande til 9 daler 30 %. *Silfwermynt*, tå jag *Rectors* tiensten tilträdde.

4:o Angående samma Penningar, så för skrifwer wäl *Schole* Ordningen *Cap. V.* §. 3. at the skola ibland andra wara, såsom en wiss *Bibliothecæ Gymnasticæ* inkomst. Men emedan thet är ock mycket af nöden, at Bibeln och et *Lexicon* vti hwarje *Class* så wäl för *Præceptor* som *Disciplar* funnes, och at åtminstone 2:ne *Arithmetikor* jemwäl uti *Classe Scribarum* af *Schole* Medlen tilskaffades: så kunde med thessa penningar en god begynnelse ther til göras, och *Ahrligen* något mera, såsom uti en

annan *ScholeCassa* inflyta, än här til dags til ingen halföre influtit hafwer. Ty här wid *Scholan*, som sagt är, har ingen halföre mycket mindre någon *Cassa* tillförende varit.

5:o Af samma medel kunde ock med tiden then siuke *Schole* Piltén, som wore af fattiga wilkor undfå något af Fisco til sin rycht och vppehälle, och om en sådan dödde, *Rector Scholæ* jemväl therom beställa, at han hade fri Begrafning, hwarom §. 12. *Cap.* III af *Schole* Ordningen så tyd- som warkundsamt förmäler.

6:o Såsom *Schole* Ordningen *Cap.* 3 §. 13 allernädigast påbiuder, at noga tilse, huru *Discentes* måtte få niuta sina tilständiga förmoner och friheter i alla måtto oförkränckta: hwilket ock på Riksdagen Ahr 1723 vti samtelige Presterskapets *Privilegier* til thet Fierde, således stadfästadt är, at ock det vnderhåll, som vngdomen wid hwar och en *Academia*, *Gymnasium* och *Schola* vti hwarjehanda måtto åtniuta bör, på intet vptänckeligit sätt skal förminskadt vtan snarare förbättradt blifwa wederbörande tilstaldt; så är thet ock min och *Schole Statens* ödmiukasta förfrågau, om icke, i anledning theraf och i vnderdänigt följe och effterdöme af sista Riksdags Beslut vppå Allmogens allmänna Besvär och thes §. 32 angående Diäknepenningarna, *Herrar* KyrkioHerdarne höra draga, med Kyrkiones Sexmänn, försorg, at samma penningar blifwo i rättan tid pålyste, vpburne, och *Scholanom* tilstälte, effter 1624 åhrs Biafsked af Konung *Gustaf Adolpho* Höglöflig i äminnelse vtgifwit, vtan *Rectoris* vidare besvär, än them emot *quittance* emottaga, ordenteligen utdela, och ther före räkenskap giöra.

Frågas i all ödmiukhet, om thet icke effter nu för tiden warande *Regementsform*, wore säkraste och rättaste vägen för *Rector Scholæ*, at med *Herr ConRectoris* och sina *Herrar Collegarum* samråd, som ock kunna så wäl som *Rector* weta sina Lärjungars wilkor, vtskiffa samma Diäknepenningar, icke såsom tillförende effter rum, flitighet och fattigdom *Schole* Ordningen stadgat. Vid. *Cap.* IV. §. 4. vtan at hädaneffter the fattige framför the andra med thema Soknegång och hielp vnderstödiat måtte, effter sista Riksdags Beslut uppå Allmogens allmänna Besvär Vid. §. 32.

8:o Frågas åter i all ödmiuk- och enfaldighet, om icke then Soknegång, som här i orten varit brukelig, theruti bestående, at *Rector Scholæ* skrifwit til Församlingarna, för them som thet behöfft och begärt samt hafft godt Loford, om någon hielp och vpmuntring, hwarpå the samme, sedan the i JulHelgen låtit höra sig dels i Kyrckian dels hemma i Husen, i synnerhet med sång eller siungande, fåt af hwar och en glad Gifware antingen något runstycke, Línhälla, Sädeskanna, Brödkaka, Kiött-

stycke, Lius eller dylikt. Kunde än vidare tillåtas emot alla illwiljande Missgynnares hotelser, hwarmed Barnen förledit år å et och annat stelle hårdeligen blifwo skrämde.

9:o Skole *Rectores* ärligen giöra Högwördigste Fadren Herr Archie Biskopen och *Venerando Consistorio* redo och räkning för 2:ne *Collecter*, som i Stifftet samlade, ifrån *Præpositurerna* til *Schole*Husens widmächthållande och andra nödwändigheter uti *ScholeCassan* inflyta böra. Vid. *Schole* Ordn. *Cap.* IV §. 6. Och såsom hwarcken för, ei heller i min tid, sådane af Höga Öfwerheten i nåder förlänta *Collecter* inkommit: finner man ei heller bättre utväg, än at ock här om giöra en ödmiuk påminnelse och ansökning, det wederbörande *Præpositurer* måtte få *Venerandi Consistorii* befallning om förbemälte *Collecter*, at ock thenne *Triuiual Schola in re sua egentissima* kunde til sin *proportions* årliga fyllnad hädan effter och ärligen få niuta så mycket mera af samma *Collect* Medel, som then för detta ifrån Ahr 1724, tå Nya *Schole* Ordningen vt-kom, theraf ingen Halföre bekommit.

10. Thet har ock wanligt varit, at så wäl *Docentes* som *Discentes* infunnit sig uti wekopredikningarna om Ons- och Fredagar; Hwilket at ock än vidare ske måtte til then Högsta Gudens ähro och alla Sielars ewiga wälfärd och salighet, är wäl ingen vtaf them, som något theremot har at förebära, vtan thetta allenast, som ock är Theras ödmiukasta förfrågan och ansökning, om icke *Venerandum Consistorium* kunde tillåta *Scholaribus* en sådan frihet, at the på ofwannämnde dagar til klockan 9 hade för sig så mycket mera at giöra som för them mera obeqwämt är at ifrån klockan 6 och sedan the blifwit samlade, som nogast kunna Lexan begynna, än sider henne tilbörigen sluta, för än klockan ringer them i Kyrckion. Ty i synnerhet om Höste Terminen kommer man sällan ifrån Wekopredikningen för än kl. 8 1/2 8 3/4 til 9 ja ibland öfwer kl. 9. Hwarföre skulle thet wara och blifwa för them mycket nöisamare, om *Discentes* på förbemälte dagar kommo så tida tilstädes at the til Gudstiensten enhälligt församlades, och at the therifrån återkomne blifwo af *Docentibus* strax wid klockan 9 tilbörigen emottagne och handhafde.

11:o Kan man ei heller förtiga, thet hwarcken någon kakelugn ei heller några *Pulpeter* och *Tabulas Paradigmatum* thenne *Schole* ännu hafwer, såsom likwäl *Schole* Ordningen *Cap.* IV. §. 8 och *Cap.* VI §. 4 &. wil hafwat.

12:o Äro ei heller här några Lukor för fenstren och såsom then ena rutan effter then andra slås och går sönder: wet man ei heller så wist, med hwad medel sådant skal warda förekommit och igenbygd, och

på hwad sätt *Schole* klocksträngen hwarje *Termin* skal warda wid macht hållen.

13:o Gudi lof! så har föga någon förtient at sättias i stocken, mer än en af *Schole* Gossarna i thessa åhren, allenast för något snatterie skull förleden winter. Men såsom et sådant Ting borde ock wara wid *Scholan* för bättre aga och *Disciplinens* skull. *Vid. Cap. XII §. 4* af *Schol. Ordn.* wille man ock gärna förwänta *Venerandi Consistorii* vtlåtelse ther om.

14:o *Examen Anniversarium* har blifwit här en gång om året hållen, näst för Midsommaren effter förra maneret: Men såsom tå Gossarne til större delen skingrat sig, sedan the föreburit sina skåliga orsaker, antingen til at gå hem och hielpa til med sående *etc.* eller fara med sina Föräldrar i Skären; dertil the ei annat kunnat, än af *Rectore* och sina *Præceptorer* få lof: så kunde wäl ske, at *Venerandum Consistorium* lächtes bifalla, det *Examen Anniversarium* vti *Trivial Scholan* här i staden blefwe hållen näst för Pingest, och derpå Diäknepenningarne öfweralt vtdelade, om icke ock ther med Lof öfwer sommaren och til Hösten gifwas kunde, effter det sällan effter Pingest någon Gosse igenkommer vtan twång och *Rectoris* mödosamma hotelser: vtan tå sedan *Præceptorerne* allenast för en eller annan Gosses skull i *Classen* giöra icke desto mindre sin fulla vpwachtning.

15:o Intet *Inventarium* är här wid *Scholan*, ei heller några andre *Documenter* til at rätta sig effter, än blotta *Schole* Ordningen: Ty är ock *Schole* Statens ödmiukasta förfrågan, om icke sådane Stadgar och Kongl. Förordningar kunde genom några medel tilförscaffas.

Hudwikswall den 1 Julii 1732.

OL. *Hanning.*

Ordinarie statslöner på 1730- och 1740-talen.

RA Uppfostringskommissionen af 1745 Handlingar III.

Enligt 1652 års lönestat borde trivialscholan erhålla 220 t:r säd. Men lärarna fingo blott en mindre del därav. 1691 började medlärare få augmentspengar (statsavlöning): cantor 21 dal. 10 öre 16 pgr, apologista 16: 21: 3. Summa 40 daler silvermynt.

Schole Betjenternes i Hudikswalla Lön utaf Kronan

Rector, efter <i>Staten</i>	— 120. T:r	Spannemål
Conrector dito	— 70. T:r	
Collega III:æ Classis	— 4. T:r	
Collega II. Classis	— 3. T:r	
Collega I. Classis	— 2. 6 fjordingar]	2. kap.

Årsexamen 1734.

1734. then 28 och 29 *Maji* skedde *Examen Solenne* uti *Hudikswalls Trivial Schola*, således,

§: 1. Effter hållen bön och sång, förestälte *Kyrkoh: Mag. Ol: Broman*, huru nödig och nyttig förnuftets öfningar wara mände, i anledning af *Stagiritens* ord om Siälens beskrifning: *Ψυχή ἐστὶν ἐνθελείχεια ἢ πρώτη σωμαθός φυσικου, ὀργανικου, ζωὴν ἔχονθός δοναμει;* tå hwart och et ord uttyddes, i synnerhet *ἐνθελείχεια* effter *Vossii* förklaring; äfwen wäl *Swänska Stiernhielms* sinrika *Skaldeqwäde*:

Siälen i menniskio kropp, som eld förborgad i flinto:

Finmer hon ei sitt stål; så gnistrar hon aldrig i blysnig.

Hvilka tienlig stål themme *Trivial-Scholan* nu hade at fägna sig af, *etc. etc.* Anstältes *Examen* på följande sätt, näml:

uti IV: Classen.

Hwarest allenast 9. st. *discentes* woro nu närwarande, sedan 14: st: i sidstl. *Febr:* Månad med tilbörliq *testimonier* woro försände til *Gefle Gymnasium*; Lät *Rector* h:r *Candid: Ol: Hanning* förstå huru beröml:n han hade underwisat sina *disciplar*

1:) Af *Compend. Theol: Hafenrefferi* at kunna läsa *definitioner* och *dicta S: Scripturæ*, i hwilkom *nervus probationis* utmärckes; och thet til *Loc. VII. Libr: III.*

2:) Af *Hybners* på *Swänsko* afsatta *historia*, äga kundskap om *Monarchierna*, som warit hafwa; tå och

3:) tilfälle gafs at på *Land-Chartorne* utwisa orterne til the förnämsta Riken och Länder af thet uptäckta *Jordenes Klot.*

4:) war *Chr: Veisii Logica* läsen ifrån början til *Cap: II: de Syllogismo.*

5:) uti *Ciceronis Epst: Select:* hade the framsteg giort *ad Vol: II. Ep: X.*

6:) Effter *Scholæ-ord:* woro och *exercitia Styli* öfwad med flit och noga achtsamhet.

Likaledes lät *Con-Rector* h:r *P: Frodlin* upwisa sin stora flit at underwisa förenämde *disciplar* i thema *Classen*

1:) uti *Grekiska* språket, som thet finnes in *N: T: och Matth Evangel:* ifrån thet 12 *Cap.* til thet 23: Hwar wid *repeterades* thet nödigaste af *Gramm:* och *Syntaxi Gr: D: Gezelii.*

2:) Ut i *Prosodia Vossii*, och nu then nyl. ankomna *Poetica Juvenili Burmanni.*

3:) *Vossii Elementa Rhetorica* hade the och sig bekant til *Schemata.*

4:) Utí then så algement kallade *Cornel: Nep.* hade the kommit ifrå början til *Cap: VI. Themist:*

5.) *Imitationer* och flera små *exercitia Styli*; woro 2:ne resor om wekona förehållen.

III: Classen.

På thetta året til *Scholan* förordnade *Collega Dn. P. Sund*, hade flitigt lärddt sina *disciplar*, hwilke til antalet woro 15 st. at

- 1:) Läsä *Compend: Theol: Hafenrefferi* ifrån början til *Lib: III.*
- 2:) *Gramm: Græc: D. Gezelii.*
- 3:) Giöra en liten *analysin* uti *Grekiskan* af *Sönd: Evang:*
- 4:) Gifwa på *Swänsko* then *latin*, som är af *Con: Nep:* skrifwen in *vit: Milliad: ad cap: V.*
- 5:) dels afsätta *latiniska* meningar på *Swänsko*, dels *Swänska* på *latin. ad imitationem auctoris.*

J then II: Classen

Hwarest 20. st. *discentes* räknades, när the alle tilstädes woro, befans wid thenna *examen*, thet *Collega Dn. Michael Schirman* flitighet wisat at föreläsa följande stycken:

- 1:) *Comp: Doctrinæ Coelestis*, af *Hafenreff:* ifrån början til *III: Locum.*
- 2:) *Grammat: §: Syntaxin Latinam.*
- 3:) *Colloquia Corderi*, at tyda på *Swänsko.*
- 4:) *Doct: Svebilii Catechismum*, med the införd *Skrifft: Språk.*
- 5:) Skrifwa en *jämnan Styl*, dels effter *rader*, dels effter *Föreskrifter.*

Uti Classe I:

Som *Collega V. D. Comminister* h:r *Eric Valbeck* bewakar, hafwandes på sin tiltagande ålder at syssla med 30. st. *Scholæ-Piltar* af diverse *lectioner*, woro sådane:

- 1:) Som kunde läsa utan til *Gramm: lat:* et stycke framåt
- 2:) *Doct: Svebilii Catechismum.* Likaledes
- 3:) Hade intet mera hunnit, än läsa förenämde böker innan til.
- 4:) Någre hade begynt skrifwa; men större delen intet.

Uti Råken-Classen

woro nu närwarande allenast 9: st: af the 49. *Piltar*, som i the förra *Månader* stadiggt hade fått *Lära* af then beröml. *Apologisten Dn. L. Schalin*, näml:n

- 1.) Färdigt räkna alla förnämsta *regulas* uti *Hel- och bruten tal* af *Arithmet: Agrelii.*
- 2.) Skrifwa ren och läslig *Styl.*
- 3.) Öfwa sig uti räkningar *per Debet* och *Credit.*
- 4.) Färdigt swara til alla frågor af *D. Sveb: Catechismo.*

5.) Hafwa *jämwäl Quartani* blifwit underrättade at förstå the så kallade *Quatvor Species.*

§: 2. Så snart *IV. och III. Classes* woro genomgångne, blef et litet *compositum* förehållit them at giöra på *Latin*, inne uti *Scholan*; emedan *examen* förrättades uti the andra *Classer*; hwar af man kunde finna hwars och ens framsteg i thetta stycket, och ther af äga tillfälle at thestobättre *transportera* them ifrån then ena *Classen* til then andra, hwilket och nu effter wanlighetena ske mände.

§: 3. Hwad så wäl *Figural-* som *Choral-Sången* angår, så befans wäl, thet *Cantor Chordalis* h:r *Ol: Gestrin*; som och stadsens beröml: *Comminist:* är; hade flitigt bewakat sina *Sysslo*, och lärddt *Scholæ-Piltarna* siunga alla *Psalmer* ifrån början til *Num: 201:* uti vår *Swänska Psalmbook.* Men *Cantor Figuralis* *And: Vest-ström*, som och här *Organist* är, hade hela året öfwer ingen gång förmått gå up i *Scholan*, än mindre förrätta sit ämbete. Har icke heller haft någon *vicarium*; churuwäl han ther om påminter warit; Förthenskul blef han tilsagder, at ther han hädanefter icke sielfwer förmådde thetta ämbetet bewaka, skulle han oumgängel. skaffa en annan *tieligan* i sit ställe, så framt han then på *tielsten* tilslagne lönen wele åtniuta.

§: 4. Wid efterfrågan, huru *Collegæ* utbekomma theras tilslagne löner bejakades wäl thet en hwar kan then någorl. få upbära, men ganska ringa och mycket mindre än theras *wederlikar* wid andra *Trivialer*; hwar om ofta resor *ansökningar* gjorde äro hos *Andel. och* *werldslige Herrar Förmän.* Men hwad the *Peningar* angå, som *disciplarne* årl. och *proportionaliter* åtniuta; hade h:r *Rector* them på åren tilförende utdelat hemma hos sig allena. Dock syntes tryggare wara, at sådant måtte ske; såsom altid the förre *Rectores* hafwa giort, uti *Kyrckoherdens* och the andre *Scholæ-Betienternas* närwaro.

§: 5. Slutet skedde med sådane förmaningar som *tielige* woro til *Gudsfruchtan*, *Förnufts öfningar* och *wackert lefwerne* etc.; samt med böne *Psalm: Num: 330:* och *Herrans wälsignelse.*

Hudicksvall then 1 *Julii* 1734.

Ol. I. Broman.

Inventarie- och bokförteckning 1737. Skolrum 1776.

Hudicksvalls läroverks arkiv Räkenskaps Bok.

Thetta *Nya Scholæ Inwentarium* är uprättadt An: 1737, d. 8 *Maji*, sedan Herr *Petrus Frodlin* trädtt til *Rectors* *Bestälningen.*

Scholæ-Bygnaden... Beständes af följ. *afdelningar* och *tillhörigheter:*

5 Classer, med skranck emellan hvar rum.

11 fenster öppningar, med 2:ne fenster i hwar öppning, panelade utan och innan.

6 bygde stolar til Docentium tjenst i Classerna.

8 st. swarta trä-taflor.

3 st. Bord.

Thet öfra taket är Italienskt, af dubbla bräder skärade.

Thet undre taket panelat.

Ett torn, med en bleckknapp, förärt til *Scholan* af *Harmånger* kyrkjo, til en prydnad ofwan på tornet.

En klocka i tornet, af 4 lipund 3 *marker*, som förutan then brända malmen kostar 154 *daler* 8 *1/2* *kopparmynt*.

En förstuffwa, med kammare [däri: bord och bänkar].

En Lås-klincka för inre dören til *Scholan*.

Ett Lås för yttre dörren

Ett Lås för kammaren.

En straff-stock i förstufwan

Twå stegar, en större och en mindre.

Scholæ-Böcker

Konung Gustaf Adolphs Bibel, in fol. aldeles försliten.

Drottning Christinas Bibel, in fol. med hörn-beslag och 1 mässing spänne.

Calepini Dictionarium, 8 Lingvarum.

Glossarium Sveo-Gothicum, H. Spegels.

Schrevelii Lexicon, Græco-latinum.

Computus Ecclesiasticus Alzbeckii

Computatio Cyclica et } i ett band.
Elementa Geometriæ } Bilbergii

Computus Ecclesiasticus Alsbeckii.

Konung Fredrichs nya Scholæ Ordning samt

Gamla Scholæ Ordningen, af år 1693....

9 st. Geographiska Taflor i ramor inhäffade, nemligen: Universalis, Europæ, Asiæ, Africæ, Americæ, Palæstinæ, Italiæ, Græciæ, Sveciæ.

Ett Scholæ-sigill, utstuckit i stål, med träskafft.

4 st. aldeles förlorade Discant Violer

7 st. Musicalier, til Hudiksvalls Triv. Schola förärade af sal. Borgmästarens H. P. Castorins sterbhus.

[Sid. 17] 16 Febr. 1776.

Skolæ Huset [är] afdeladt i 6. Classer med ett lågt skrank i mellan hwart Rum förutan de 2:ne öfwersta, hvilka tillhopa formera ett Auditorium....

Angående elevens kunskaper och val av gymnasium.

»Præs(enterad) den 8 April. 1738.»

Högwördigste Fader Herr Archiebiskop, Högwördige Fäder Herrar *Consistoriales*, Höggunstige Befordrare.

I hörsamste följe af Högwördiga DomCapitlets ankomna skrifwelse, angående förteckning på the Piltar, som ifrå thenna *Trivial Scholan* äro afreste til *Hernösands Gymnasium*; länder thetta ödmiukasta swar. At på somlig år flytta inga *Scholæ diäknar* här ifrå til *Hernösand*, dock under tiden 1. eller 2; högst 3 eller 4: st; äfwen som til andra *Gymnasier* i *Strengnäs* och *Vesterås*, alt efter wederbörandernes godtfinnande, ty som fattigdomen här swåra stor är, så söker en hwar at få betiäna sig af the beqwämaste wägar som läflige äro at gå, anlitanes sine slächtingar och wäner om hiälp och undsätning på the orter the finnas kunna; ehuruwäl man altid har, jämte Herrar *Rectores Scholæ*, wid *examina*, sökt öfwertala så wäl föräldromen som barnom, at endast söka *Gymnasium* i *Gefle*.

The *Scholæ* Piltar som här infinna sig ifrån *Jämteland*, *Härjedalarne* och andra orter nämnas nu intet.

Men at flyttandet har skedt, och än sker, såsom länge tillförene gängse warit; för mångom häldre til *Hernösands* än til *Gefle Gymnasium*, föreljudes nu mång skähl af wederbörandom, ibland hvilka ock thesse äro, v.g.

1. At i *Hernösand* dubbelt pris bättre är på Matwaror och wedbrand än i *Gefle*.

2. Wägen bättre och beqwämare, både winter och somar.

3. Hushyran mångfalt lindrigare och beqwämare, emedan nu i *Gefle* et litet rum intet utlejes åt 2 eller 3 *Gymnasister* utan åt 5, 6 eller 7 st. och äntå en hwar af them måste betala 6 *daler kopparmynt* om *terminen etc. etc*

Förutan thetta förenämde, förespörjes och at Herrar *Lectores* så wäl i *Hernösand* som i *Strengnäs* och *Vesterås* upwisa fägnesamare *proce-deurer*. icke allenast ther medelst at sig emellan lefwa mycket förtroliga, och allesaman lika wälwilloge emot alla *discentes*, af hwad Landskap the wara mände *etc.* utan och thet mera läckar och drager, i synerhet the fattiga och flitiga, at häldre flytta tit; nämligen

1: At drygare *Stipendia* meddelas, än i *Gefle*.

2: Intet hotas anten med aldeles uteslutande ifrån *Gymn.* eller åtminstone med inställande uti nedersta rumet, fast än the för warit the

främste; Om the icke strax och tjda om hösten infinna sig; oachtadt om föräldrarna hafwa fått inbärga säden, och kunnat förskaffa något til födon, eller intet. Hvilket här å orten för *Michaels* dagen sällan sker.

3: Intet så enkanerligen räckna åratalen, at *discentes* oundwikeligen twingas qware hela fulla 4 åren utan fast häldre se efter framstegen uti lärdom och seder; at icke the qwickare måtte hindres af the trögare.

4: Intet betungas med för dryga peninge utgifter, när the böra publice framwisa några *Exercitia Gymnastica*.

Thetta med hwad mera, som man med ängslan ofta nog måste höra berättas, är wederbörandens skähl, hwilka sin barn intet til *Gefle* sända welat, lefwande i then goda tankan, at ingen må klaga ther öfwer, när en rättskaffens fader eller någor annor, som med barn hafwer at styra; i synerhet the fattige; näst trogna böner til Gud, om god råd och wälsignelse, söka gå the lättaste vägar och hiälpa barnen fram på bästa sättet; när sådant är enligit med Kongl. förordningar och *privilegierne*, så wäl för thet ena som andra lärostället; ty wid *Scholar*, *Gymnasier* och *Academier* frågas icke så enkanerligen efter orten; när the studerande anlända; allenast then icke är besmittelig *etc* utan fast mera efter thes framsteg uti the stycken som ärfodras; hwilka när the duchtige finnas blifwa antagne at nyttia the förmoner, som *privilegierne* medgifwa ju så som andre Poikar och Gesäller wid wärckstäder af andra ämbeten.

Huru hädaneffter, Gud wil, thetta aflöper, skal aldrahørsamast berättas, som efter ytersta förmågon söker afböja alt missnöje, afwachtandes framgent

Högwördigste Faderns Herr Archiebiskopens samt Högwördige Fädernas
ödmjukaste tjänare

Hudiksvall then 30 Martii, 1738.

O I Broman.

Övergång från trivialskola till universitet.

Högwördigste Fader, Herr Archibiskop, *ProCancellor*, *Præses*, Högwördige Herrar *Doctores*, *Professores*, *Ven. Consistorii Eccles. Assessores*, Höggunstige Herrar.

Högwördigste Fadren, Herr Archibiskopen och *Ven. Consistorio* warder härmed i ödmjukhet föredraget, huru som en af våra *disciplar*, wid namn *Andreas Veström* hafwer wäl för 2 år sedan warit wärdig ärkänd at resa härifrån til *Gymnasium*; men blifwit af sin Moder, som är en äncka, öfwertalad at stå *Organist*-tjensten här i staden före, efter Hennes salig Mans död. Under thenna tid hafwer han så wäl hos Herr

ConRectoren, *Mag. Skunk*, som hos mig så bewakat sina stycken, at han är försvarlig i *latinska* språket och andra stycken, som här drifwas; läser och *resolverar* färdigt *grækiiskan* i *Novo Testamento*, och har desutan genom min *Manuduction* så wida kommit i *Hebræiskan* at han för 9 *Psalmer* i *Psalterio* och 15 *Cap.* i *Genesi Grammaticæ* redo gör: jämte thet han *dicta scripturæ Græca*, som i *Epitome Repet. Theol.* anföras, *memoriter* läsa kan *ex Novo Testam.*, och *Hebraica ex Vet. Testam. resolvera*. Therföre kan jag ej annat än på hans trägna anhållan hos Högwördigste Fadren, Herr Archibiskopen och *Ven. Consistorium* honom i ödmjukhet ther til befordra, at han nu i höst må få tilstånd at resa til *Academien* i *Upsala*, och ther blifwa ibland *Cives Academicos* antagen. Thetta skal så mycket mindre blifwa något exempel för andra, som jag altid skal sörja therföre, at, ther ej särdeles omständigheter för en och annan finnas, skola *disciplarne*, som så mogne pröfwat, effter *Scholæ* Ordningen icke annorstädes, än til *Gymnasium*, härifrån afsändas. Afwachtar ett höggunstigt Utslag, hwareffter jag mig rätta må, och med al wördnad förblifwer

Högwördigste Fadrens, Herr Archibiskopens samt *Venerandi Consistorii Ecclesiastici*

ödmjukaste tjänare

Petrus Frodlin.

Hudiksvall den 11 Jul. 1738

Årsexamina och snilleval 1741—1749.

1741 års Exam: Protocol, uti *Hudiksvalls Tr:Schola*.

Ten mycket swäre tiden, och jämerfulle bristen af brödfödon, orsakade thet *examen Solenne* och the wanlige och anbefalte *Scholæ*-öfningar måste uphöra och slutas på följande undersöknings, sätt, then 12 och 13 Junii månad af förenämnda år 1741.

§: 1. Efter föregången Bön och sång, blef af mig undertecknad hållit et förmäle, i anledning af Apuleji ord, tagen af *Pythagoræ* skrifter: *Non ex quovis ligno ex sculpi debere Mercurium*. Hwar af tilfälle gifwas mände, at föreställa nödwändigheterna af wälgrundat Snillewal, och *Scholæ*-Piltarnes angelägna upförande, så i lärdom, som seder och höjeligheter, *etc. etc.*

§: 2: Ther på förhördes

uti IV: el:r Suprema Classe, 10: st: *discentes*,

hwilka *Rector Scholæ* Herr *P: Frodlin*, med flit och godt maner underwisat hade uti följande stycken:

- 1.) *Epit: Repet: Theol: Doct: Benzeli*, helt igenom.
- 2.) *Memor: Bibl: Martini, a Pentat: ad Lib: 1: Chron:*
- 3.) *Hübners Hist: Univers:*
- 4.) *Qvat: part. Terræ*; i synerhet Canaans Land.
- 5.) Thet angelägnaste af *Weisii Logica*.
- 6.) *Justini Historia, a Cap: 2. Libri 18; ad Cap: 2. Lib: 24.*
- 7.) *Exercitia Stili* gifwen alt efter *Scholæ-Ordningen*.
Con Rect: h. Mag: C: E: Schunk hade med tylika fljt och idoghet lärt förenämnda *Disciplar* thessa stycken, näml.

- 1.) Grekiskan af *Matth: Evang: Cap: 10, ad Cap: 18.* hwar wid
- 2.) *Repetitiones Syntacticæ* och *Prosod: äro* drifna.
- 3.) Af *Prosodia Lat: Burmanni* afmäta the verser som *Disticha Catonis* framföra.

- 4.) *Vossii Rhet: Latina* war par gånger genomläsen.
- 5.) *Corn: Nepos, a Cap: 8: Vitæ Epaminondæ ad Finem Vit: Timel:*
- 6.) *Stili exercitia, partim imitationes partim variationes*, förehåldna.

§: 3. *Collega III:æ Classis.*

H:r *P: Sund*, kunde och nu som tilförende upwisa then priswärda fljt at öfwa ther under sig warande 9: st: *Scholæ-Piltar*, uti följande stycken.

- 1.) *Epit: Rep: Theol: D. Benzeli ab initio ad. Art: XVI.*
- 2.) *Memor: Bibl: Mart: a Genes: Lib: ad Levit.*
- 3.) *Gram: et Synt: Græca D. Gezelii*
- 4.) *Corn: Nep: a Cap: 4: Datam: ad Cap: 2, Vit: Timeleontis.*
- 5.) Föreställa korta *composita lat: et imitationes.*

Collega II:æ Classis

§: 4. H:r *Olof Beronius* upwisade och sin stora fljt och goda drift at underwisa the i *Classen* stälta 9: st: *Scholæ-Piltar*, uti följande stycken:

- 1.) *Gram: Lat: Contracta cum Syntaxi.*
- 2.) *Svebilii Catech: med Kärne-Språken.*
- 3.) Gifwa på Swensko the korteste *Colloquia Corderi.*
- 4.) Samansättie korta Swenska ord och meningar på *Lat:*

§: 5. *Coll: 1:æ Classis*

H:r *Johan Backmark*, och ther jämte på try år flitige *V. D. Comminister* i *Jdenor*; hade haft mycket arbete och upwisade äfwen och sin fljt och besynerlige tålmod at lära 30: st: *Scholæ-Piltar* öfwa sig uti följande st:

- 1.) *Gram: Lat: Contracta.*
- 2.) *D. Svebilii Catech: med Kärne-Språken.*
- 3.) Skrifwa jämn och läslig styl, dels efter *Föreskrifter* dels efter rader.

4:) Uttyda på Swensko the lättaste och korteste *Colloquia Corderi*, och orden böja til *lat: Declin: och Conjungat:*

§: 6. *Apolog: D:nus Laurent Schalin*

Ehuru nu som tilförende han hade at underwisa en stor myckenhet *Läro-Piltar*, til antalet 60: st: Så hade han ljkwäl haft mycken fljt at öfwa them til at fatta thesse nödiga stycken:

- 1.) Rätt räkna hel och bruten tal, efter åtskillige *reglor* i *Räckenkonsten*
- 2.) Uträkna *quadrat- och Cubiq-alnar.*
- 3.) Upställa räkningar *par Debet och Credit.*
- 4.) Gifwe *obligationer, qvittencer, Witnesshörder* etc. etc.
- 5.) Rent läsa *D. Svebilii Catech: med Kärne-Språken.*
- 6.) Lære *quartanos 4: Species*, samt *Reg: de Tri* räkna; På *Ondsdagar* och *Lögerdagar.*

§: 7. *Musica* så *Choralis* som *Figuralis* war mycket litet förehållen; af orsak at *And: Veström* som lönen therföre åtniuter, och ther jämte är *Kyrkans Organist*, hade emot al förmodan warit frånwarande hela långa tiden på *Upsala* at söka ther *Sångare-tjänsten*, och sedermera på andra orter: ty kunde intet nu vidare här om efterhöras, än hwad min *ad-junctus* h. *Lars Hulten* på någre wekor för händer haft, med *Barnens* underwising, i *Triv: Scholan* endast, angående *Choral* Sången. Ty för-mantes til mera fljt och skyldig upwachtning; emedan lönen är dräglig nog.

§: 8. Samtel. *Scholæ-Betiänte*, hade wid efterfrågan at fägna sig öfwer thesas anslagne *Löningars* riktiga undfående, så i *Spannmål* som *peningar*, efter *Anordningarne.*

Äfwen wäl *accordets* riktiga fulgiörande, emellan then afskied tagne *Mich: Schirman Colleg: II:æ Classis*, och *Efterträdaren* h. *Ol: Beronius*, af 2 och 60 dlr k:mt.

§: 9: The förordnade och wanlige *Diäkn-Peningar*, utdelade h. *Rector Frodlin*, uti alle *Lärofädernes* öfwerwaro, åt samtel. *Scholæ-Piltomen*, *proportionaliter* i hwarje *Class*, med påökning til the *fattigaste* och *flitige.* Hwar på *Verificerad* räkning insändes til *Gefle Lands-Conthoir* årl:n.

§: 10. Förmanten *Scholæ* *Barnen* til *Gudsfruchtan*, bön, flitig kyrkogång, påminelse af thet föreläsit är, sedighet, nychterhet, etc. etc. etc. Och wid återkomsten, *Gud* will, som i *giörligaste* måtto anställles; upwisa *Presterskapets* bewjs om thesas lefwerne hema öfwer somaren; etc. Och ther jämte thesas *Skrif-Böcker*, dels på *lat:* dels på *Swensko;* etc.

§: 11. Slutet skedde med *Herrans wälsignelse*, när tilförende *Syr: S: 24: Cap:* war upläsit, och *Psalmen* sunge N: 413.

Hudicksvall den 17: *Jun:* 1741.

Ol. I. Broman.

1742, then 14 och 15 Junii, anställes Examen Solenne...

§: 4. Sedan man funnit Sch[ol]æ-lärjungarnas framsteg uti alla Classer; flyttades the duchtige ifrån then ena til then andra, högre och högre; tå the quwickaste och mognaste, 5:st: uti IV: Classe [af 11 elever] fingo witnesshörd at resa til Gefle Gymnasium....

§: 6: [Piltarne förmantes] at the med Guds hiälp skulle infinna sig hit tillbaka igen, som äre falne til Studier och tillfälle äga....

1743, then 17 och 18 Maji, skedde... then... årliga Examen...

...höllts förmäle om Scholæ-öfningarnes rätta bruk och Snille-Wallet; I widrig händelse heter thet: Scire quod non prodest, proximum est ignorantia....

§: 7. uti Räkne- och Skrifware Classen hwarest öfwer 40 st: diäknar hade sig infunnit men nu allenast 19:st: närwarande; sedan theas ogement flitige och trogne Apollogist Dominus Lars Schalin, hade af närwarande siukdomen, måst intaga sängen, insände han til Examen förteckning på sina föreläsningar, hwilka och Scholæ-Piltarne kunde wäl och wackert giöra redo före, nämligen

I: Räkna hel och bruten tal. II. förstå the åtskilliga reglor uti Agrellii Arithmetica III Sammansätta Räkningar per Debet och Credit. IV. Upställa Suppliqver, Obligationer, Qvittencer. V. Skrifwa ren och jämn styl. VI. Läsa D. Swebiliü Catech: med Kärne-Språken. VII. Discentes i IV: Classe woro och underwisade uti 4: Sp. Arithmeticae, och Regula de Tri....
§: 9: Sedan förhören gått för sig, fingo 5:st: discentes [af 10 i rektors klass] låf och tilstånd at resa til Gymnasium; och the andre uti the nedre Classer flyttades alt mera och mera up, efter en hwars befinteliga framsteg i Bokeliga Konster....

1744, then 16 Junii skedde thet årliga och wanliga Förhöret, här i Hudicksvalls Trivial Schola, hvilket fulländades på en dag, emedan ringa antal af Piltar närwarande woro; Således:

§: 1. Efter hållen Bön och Sång, förestältes, i anledning af Ps: 119: 9: huru Ungdomens wäg bör anläggias efter Guds Ord, och Gudsfruchtan inplantas och utöfwas af barndomen, ty then är begynelse til all Lärdom, och hufwudsuman, samt hafwer löfte om thetta och tilkomande lifwet, etc. etc. Tå och något uplästes af D. Svedbergs Ungdoms Regel och Alderd: Spegel.

§: 2. Förhöret skedde i följande ordning och stycken: uti IV: eller Suprema Classe, hwarest 10: st: Diäknar räknades, hade Herr Rector Hr P. Frodlin giort föreläsningar, nu som i förra åren, uti anbefalte Böcker, som äro 1:) Epitome Repet: Theol: D: Iacob Benzeliü.

2.) Matth: Martiniü Memoriale Bibl: 3.) Hübners Hist. Universalis. 4.) Chr. Weisü Nucl: Log. 5.) Geographien om fyra delar af wärlden, etc. 6:) Justinus. 7:) Script: genus ad Jmitat: Justini.

§: 3. Herr ConR: Mag: Carl Eliez: Schunk hade och, i hörsamste följe af Scholæ-Ordningen, med fljt förestält thesse lärostycken nämligen 1.) Grekiskan af D. Gezelii Gram: Synt: och Prosod: 2.) Matth: Evang. fram till förenämde reglor. 3.) Burmanni Prosodia Latina, och afmäte ther efter 4.) Disticha Catonis. 5.) Elementa Rhetorica Vossii. 6.) Corn: Nep: de Vita Attici. 7.) Exercit: Stili ad Jmit: Cornelii Nepotis.

Classis III:æ §: 4. Collega, Dominus Ericus Gestrin hade för närwarande 6:st. Scholæ-Piltar läsit 1:) Epitome Rep: Theol: D. Benzeli; ab in[i]lio ad Art: VI. 2.) Gram: Gr: D Gezelii; och Cap: 1: Ev: Matth: 3.) Memor: Bibl: Martini. 4.) Corn: Nep: de Vita Alcibiadis. 5.) Sammansätta på Latin Swänksa meningar.

II:a Classis §. 5. Præceptor och Vicarius Herr Olof Nordin hade och med flit underwisat sina 13: st: Scholæ-Barn, thetta näml. 1.) Gram: Lat: Contracta, cum Syntaxi. 2.) D. Swebiliü Catech: med Kärne Språken. 3.) Colloquia Lat: Corderi 4.) Skrifwa rätta rader och ord efter föreskr[ift].

§. 6 Uti 1: Classe Hwarest 10: st: Scholæ-Barn närwarande wore, af olika framsteg, hade Collega Herr Joh: Backmarck underwisning giort uti 1.) Gram: Lat: Contracta 2.) D. Swebiliü Catech: dels utan dels inan at läsa kunna.

3.) Lat: A, b, c, Boken. 4.) Skrifwa dels efter rader, dels föreskrifter. §. 7. Vice Apologista Dominus Laurent Torgström hade wäl för Påska- och Pinges-högtiden haft at syssla med många Diäknar; men nu woro allenast 4: stycken närwarande, hwilke swarade til en eller annan fråga uti Arithmeticis. Och fast än förenämde Torgström intet närwarande wara mände, utan nyligen rester hem til Gestrikeland, at stå Brudgume; så berättade likwäl Herr Rector Frodlin, thet han efter Scholæ-Ordningen, sit ämbete med fljt bestrida welat.

§: 8. Unge Person Johan Forsberg, antagen här Organist å allmän Rådhusdag; doch utan min wetskap; hade och Herr Rector Scholæ anförtrödt så wäl Figural- som Choral-Sången. Hwilken nu befans wid thette förhöret hafwa efter förmågo, giort wining at bewaka sit ämbete, och jämte sången underwisa 4: st: Dieknar at spela på discant Viol.

§. 9. Sedan förhören i alle Classer gått för sig, flyttades the mogne ifrå nedra til öfre rumen; hälst sådana som man försporde äga snille til Bokeliga konster; men the andre råddes at taga sig andre goda wägar före. Och fast än 3 eller 4: st. uti öfwersta Classen woro duchtige at afsändas

til *Gymnasium*, så fant man ljkwäl wid närmare öfverläggande them nyttigare wara, et år [eller] En *termin* här förblifwa.

§: 10. Efter wanligheten utdelades DieknePeningarne *proportionaliter*; äfwen *Augment* til fattiga och flitiga. På the frånwarande hade Herr *Rector* en förteckning hwad the hade bekommit, som alt infördes i Räkningen hwilken insändes til Lands Conthoiret på Gefle.

§: 11. Wid efterfrågan om samtelliga Scholæ Betiäntes Aflöningar, så i Spannmål, som Peningar; Swarades thet alle ärnått theas richtighet.

§: 12. Slutet skedde som wid början, med förmaning til Gudsfruchtan, til fljt at behålla i minet hwad the lärt hade, til nyctert och ärbart lefwerne, *etc. etc.* och at i rättn tjd, D. v. infinna sig hjt til *Trivial Scholan* igen; hwar på blef sunge psalmen N:o 305, och Herrans wälsignelse önskad och läsen af mig undertecknad

Ol. I. Broman.

[Redogörelse för snillevalet 1744.]

Högwördige Fäder, Herrar *Consistoriales*, Hög-gunstige gynnare. Så snart Högwördige DomCapitlets högtärade bref och befallning af *Upsala* den 31 Octob. anlände den 9 *Novemb.* at inkoma med berättelse, huruledes behörig *Selectus Ingeniorum* här wid *Trivial Scholan* sker, och huru then, för 2 eller 3 åren tillbaka, är blefwen förättad; hafwer iag, på nu nästförbigångna dagar, thetta ganska nyttiga wärket sökt bestrida; efter the wakra lärosatser, som witre Män, på åtskilliga tider, orter och språk, så Jn- som utomlands, å daga lagt. Och churuwäl, å hwart och et år, af the förflutna, tå *Examen Solenne* i *Scholan* gått för sig; i hörsamste följe af nya *Scholæ-Ordningen* 2: Cap: och §: 5: et sådant nödigt Snille-wal är påyrkad; thet *Examinations Protocolen* kunna utwisa, hwarest förmälen äro tagne af bekant språk; *v. g. Non ex quovis ligno Mercurius. Scire quod nihil prodest, proximum est ignorantie, etc. etc.* Så hafwa doch förmaningarne icke wunit särdeles eftertryck, dels af förmyndares och föräldrars duma föreställande och ensinnighet; dels af barnens fåwiska och ogrundade inbildningar; Ofta och af *Præceptorum* dels flatering med föräldrar och barn; dels obetänksamhet at wilja sy; som man säger; alla skor efter en läst. Eller och wid *privata exercitia* twinga *discentes* til at fatta the lärostycken, til hwilka the sielfwe hafwa warit och äro mäst hugade; fastän en lärjunge skulle thet til intet mera wara böjelig, än åsnan til harpan. Doch ljkwäl får man med fågnad insända förteckning på några *Scholæ-Piltar*, hwilka på nästflutne åren åtlyda welat förmaningen at lemna Bo-

ken eller Wurmen at blifwa Prester, och taga sig något annat *vitæ genus* före, Såsom

uti 4: *Classe* til Handels-Ståndet:

Jonas Frisk, Peter Wallström; Magnus Hanning; Olof Lindvall; Daniel Lindvall; Magnus Wallbeck; Til Militien Eric Oxell. Til Skrifware Olavus Varg. Til Seglation Pet: Jonæ Stenbitt.

uti 3: *Classe*: *Jonas Qvaster; Mich: Stering:* til Handeln.

Eric Backmark, Anthon Hübnet, Clas Giljam, til Bärgevärck, *Carl Georg Varg* til *Militien. Jonas Kiällberg* til *Musiqven* på Orgor *etc.*

uti 2: *Classe* *Jonas Drake; Lars Uddberg; Eric Sandberg; Eric Regnand; Hans Vallin; Sven Vikman; Nils Grubb; Jonas Lundberg; And: Berglin; Jonas Vjk; Pet: Ros; Ol: Hörning; Lars Grubb.; Olof Trönc, And. Dragman; Eric Stockberg; Hans Rosell; Isaac Broman; Olof Lindberg;* thesse hafwa begifwit sig til *Räken-Classen*, af hwilka en del än ther söka lära the stycken som *Scholæ-Ordningen* föreskrifwer; en del äro tädan gångne, til *Kiöppnskap, Bärgevärck, Guldsmeds-, Kopparslagare- och andra handaslögder*, at med Guds hiälp taga sig fram och med äran föda ärnå.

NB. Huru i thessa nyligen förflutna dagar *Selectus Ingeniorum* här uti *Trivial Scholan*, är wärkställd, med nogare upmärksamhet än tilförende, thet warder aller ödmuikast med efterföljande berättelse wid handena gifwit, nämligen

1.) Utforskades hos en hwar *Scholæ-Pilt*; i synerhet hos them som 15. 16. 17. *etc. etc.* åren fylt hade, a) af hwad stånd och wilkor, men än mera af hwad frågd, art och natur theas föräldrar woro. b) Hurudan theas spjs eller föda warit, för än the sattes hit i *Scholan*. c) Med hwilka the mästa umgänge plägat. d) Hwar til theas mästa och begiärlige *Barnalekar* warit. *etc. etc.*

2.) Skiär-skådades theas Utwärtens skapnad til händer, armar och been; än mera theas anlete, ögon och upsyn; och enkanerligen theas tunga eller tal och utspråk på et eller annat tungomål.

Då tilfalle medgafs at fråge *Præceptores* och herrar *Docentes*, om the hade anmärkt *v. g.*

Huru *Scholæ-Piltarne* födde här wid siösidone merendels kunde bättra utföra *Grækisk Ord*, än som the komne ifrån upSocknerna och Bärgebygden; och så widare. Samt huru en hwar *Socken* här i landet äger besynerl. Mål-snille eller *Dialect*; och huru swårt thet faller för *Scholæ* barnom utspråket ändra som the af föräldrar och umgänge insupit. *etc. etc.* Mångom til hinder, i synnerhet som Prester ärna blifwa.

3.) Undersöktes hwars och ens *temperament*; och ther flera syntes sammanstöta, hwilkenthera öfverwigterne ägde; Samt huru theras *Spiritus animales* kunde finnas wara. *etc. etc.*

4.) Frågades *Herrar Præceptores* til hwilka lärostycken af alla theras föreläsningar, en hwar *Scholæ-Pilt* wore bäst och mäst fallen; och huru thet war beskaffat med theras Minne, *Imagination* och Förstånd; och så vidare.

5.) Tilspordes Piltarne til hwad *genus vitæ* theras hug lekte.

6.) Ransakade man efter *Scholæ-Piltarnes* förhållande utom *Scholan* wid theras låf- och lekestunder, anten til god teckn; v. g. handeslögder, Spel på *Instrumenter*, Rjta, fächta, bråtas, handkrafte, slå boll; *etc. etc.* eller til ond; v. g. Lättie; sofwa mitt i dagen, öfwa kort och tärningspel, kifwa, stötas och bångas, dricka, röka eller snusa tobak; *etc. etc.*

Af thetta före nämnda tog man anledning, at råda *Scholæ-Piltarna* til thet *vitæ genus*, som theras art och böjelighet syntes medgifwa, och thet i Herrans Namn med fljt och idoghet öfwa, på thet the, *invita Minerva*, icke med tiden måtte blifwa inutilia terræ pondera.

1745, then 17 och 18 junii, skedde här, uti *Hudicksvalls Trivial Schola*, *Examen Solenne* och *Selectus Ingeniorum*, sålunda:

§: 1. Efter hållen bön och sång, giordes et kort förmäle, i anledning af *Senecæ* ord: *Magna pars profectus est, velle proficere*; och *Epicteti*: ἀρέχου καὶ ἀπέχου, lämpade til närwarande giöromål. . .

Cantor Choralis och *Figuralis* then unge *Johan Forsberg* som än är här Organist, hade och flitigt nog bestridt sin ämbeten, nämligen 1: Lära siunga Psalmerne i Kyrko-Bokena. 2. Förestå och böja rösten efter *Noterne*. 3. Öfwa the hugade och böjeliga at spela på *Instrumenter*, i synerhet på discant Viol.

§: 3. Sedan man nu således hade funnit, så wäl samtelige *Herrar Lärofädernes* stora fljt at undervisa, såsom och *Scholæ Piltarnes* hug och framsteg at lära; anstältes thet mycket nödiga SnilleWalet eller *Selectus Ingeniorum*, i synerhet hos them som wunit 14, 15, 16, 17 åren; hwilket skedde på samma sätt som *protocollet* til Högwördige Dom Capitlet af *Hudicksvall* then 24 Nov. 1744 kan utwisa; warandes således Onödigt med sådan widlöftighet nu til beswär inkomma. Doch får man nu thet berätta, at sedan man med flit på åtskillig sätt utforskat hwars och ens *temperament*, eller huru theras *succus nerveus* wara mände, och theraf flytade *Memoria, imaginatio et ratio*; hwaraf någorlunda kunde pröfwas til hwilket *vitæ genus* och til hwilka *studier* the woro mäst och bäst böjelige; Blefwo: äfwen wäl med *Præceptorum* samtycke; någre afrådde

at temna boken och *Scholæ* öfningarna, och taga sig i tid något annat före at med Guds hiälp bättre framsteg giöra;

uti IV: Classe, woro 2:st. Ca 18- 19- åra gamle

— III: — — 4: st: Ca 13. 14. 15. åren.

— II — — 1 af 16 år.

— I — alle så unge, at the tils vidare på prof sattes;

The uti *Skrifware* och *Räken-Classen* tilsades nu som oftast tillförende, at ingalunda hålla *Scholan* som et fritt rum, endast at undanwjka Mantals-skrifningen, Soldate- och Båts-Mans enrulleringen, med mera; komme näst för Julehögtiden hit, och resa hem igen til Påskana, utan at wisa hug och framsteg til at lära thet nyttigt är; hwarpå *Herr Rector Scholæ* anmodades noga upseende hafwa, såsom och the andre *Lärofäder*, at i möjligaste måtto se efter the böjeligheter, som hos *discentes* finnas mände, och thereafter föreläsningarne lämpa.

§. 4. The som så wida komme wore at flytta ifrå nedra til öfra *Classer*, stältes nu, efter wanligheten, til theras tjänliga rum; Men ifrå IV: *Class*: funnos inga mogna wara at förepasas til något *Gymnasium*.

...Ol. I. *Broman*.

1746 then 17 och 18 Junii, skedde *Examen Solenne* och *Selectus Ingeniorum*. . . §: 1. Efter föregången bön och sång, giordes af mig *Ol. Joh: Broman* kort förmäle af orden som *Diogen: Laertius* af *Democrito Eleat*: framförer: *Pecorum præstantia consistit in bono corporis habitu; hominis vero in Scientia et morum probitate*; lämpade til närwarande giöromål. . .

§: 3. Sedan förhören i alla *Classer*, gått för sig, anstältes thet mycket nödiga Snille-Walet, i synerhet hos them som nådde 12, 13 och flere år; hwar wid brukades all möjlig undersökning, så wäl af hwars och ens swar wid förhöret, och huru theras *memoria, ratio, imaginatio etc.* wara mände; som af theras *naturel* och *temperament, etc.* med begiäran *Herrar Præceptores*; som Barnen dageligen om händer hade; wele, utan *flaterie*, sine tankar ytra och ungdomens bästa befrämja. Hwarföre blef här wid fogade förteckning uprättad, af Stånd, ålder och snille.

§. 4. Efter befunnen framsteg, flyttades *Scholæ Piltarne* ifrå nedra til öfra *Classerna*, nämligen

3: st: ifrå 1ma *Classe* til II: *Class*:

4: st: ifrå II til III.

4: st: ifrå III: — til IV: *Class*:

5: st: uti *Classe* IV funnes mogne at sändas til *Gefle Gymnasium*. . .

§: 6. Framhades alla *Skrif-Böcker* och *Föreskrifter*, uti hwilka böcker *Examens* dagen antecknades, med åtvarning, at åtminstone 2 eller 3 *pagin*:

7 — *Hudicksvall*.

om wekone skulle skrifwas, medan *Scholæ* öfningarne hwilade; Och the i 4: *Classe* samansätta på latin the i Psalmbokene utsatte Böner för hwar Söndag; Hwilket borde upwisas, jämte Kyrkoherdens witnessbörd om theras upförande; D. v. wid hitkomsten igen til *Scholan*....

Snille-Walet uti *Hudicksvalls Triv: Schola*
1746, then 18 Junii

Orter och föräldrarne	Piltarnes	Ålder.	Scholæ år.	Snille.
	uti IV: Classe			
Bokhåll. Son på Långwind.	Petrus Asberg	15:	6.	Förswarlig.
Rådm: Son i H:vall	Petrus Bremer	15:	6.	Likaledes.
Bonde Son i Forssa.	Eric Bergman	16:	6.	flitig, men trögminter.
Giästgif. Son i Rogstad.	Giöran Vibäck	17:	5.	liker med then förre.
Bonde Son i Norbo.	Lars Holmstrand ...	21:	5.	oböjelig til boken.
Kyrkoh. Son i Harmång:	Olof Granlund	13.	2.	Qwicker.
	uti III: Classe.			
Insp: Son ifrå Ferla.	Hans Gevalin	13.	3.	flitig och qwicker.
Huskarl Son i Hud:vall	And: Floberg	14.	2.	likaledes.
Handelsm: Son i Hud:vall	Olof Möller	14.	3.	råddes til annat V. genus.
Krukom. Son i H:vall —	Jonas Norström ...	12.	4.	lika som then förre.
Bonde Son i Niut:	Lars Källin	16.	5.	flitig, men Ominug.
Husm: Son i H:vall.	Eric Valqvist	16.	4.	Otiänlig til boken.
Länsm. Son i Enånger	Mich. Brumlöf	14.	4.	godt Minne swagt förstånd.
Bonde Son i Norb:	Er: Nordmarck	16.	4.	förswarlig.
Past: Son i Forss:	Sam. Vettersten	12.	2.	godt Minne, swagt först.
Bond: Son i Biuråker	Lars Kärnberg	19.	4.	Råddes til annat gen: V.
Past: Son i Forssa	Nicod: Vetterst:	10.	2.	förswarlig efter åren.
Capitains Son	Jonas Decker	15.	1 ^{1/2}	flitig och Minnig.
	uti II: Classe			
Bonde Son i Rogst:	Eric Roslin	14.	2.	Qwicker.
Sold: Son i Liud.	Eric Nordalin	14.	2.	godt minne, sämre först. .
BåtsM: Son i Enånger	Jonas Boberg	17.	2.	begif:r sig i Räkne Class:
Bonde Son uti Enånger	Petrus Bolin	14.	2.	förswarlig.
Skrådare Son i Hud:vall.	Lars Palmstrand ...	14.	2.	godt minne, sämre först:
Färgare Son i Hud:vall	Petrus Arosell	11.	2.	förswarlig efter åren
Rådm: Son Ibid	Nils Bremer	12.	2.	liker med then förre.
Fattig Enkas Son i Enång:	Olof Vinqvist	13.	1.	flitig och Minnig
Borgare Son i Hud:vall.	Olof Falck	12.	2.	begif:r sig i Räkne Class:
Borgare Son	Olof Högman	13.	2.	någorlunda Minnig.
Enkas Son i Hud:vall	Anders Menlös	13.	2.	Liker med then förre.
	uti I: Classe			

Woro alle *Scholæ* Piltar så unge, at med Snille-Walet giordes anstånd til bättre fram, Gud wil; doch berättade theres *Præceptor* thet åtskilnaden them emellan war ganska stor.

I Skrif- och Räkne-*Classe*

Förmantes nu, som ofta gånger tilförende, thet algemene Osedn ingalunda tima må at Diäkarnne näst för Julehögtiden sig infinna, meren-

dels för then orsaken at undanspringa Mantals-skrifningen, och ther på följande utskylder; eller och inrullering i krigstjänster; och sedermera sent til *Scholan* återkomma och än wärre i Påskadagarne hemgå; *Scholan* til wanheder, när thet säges, then eller then Gossen gick i så och så många år i *Scholan* och kan litet eller alts intet skrifwa och räkna; när i saning åren borde räknas för månader; Hwarföre anmodades H. *Rector* at noga anteckna sådane dieknars ankomst och afresa och uti hwad afsicht *Scholæ*-gången anställes.

Hudicksvall den 18 Junii 1746.

Ol. I. Broman.

1747 den 12: och 13: Junii skedde *Examen Solenne* och *Selectus Ingeniorum*.... §: 1. Efter föregången bön och sång, blef förmåle giordt af thet swar som *Aristippus* gifwa månde, honom som frågade: Hwad man skulle lära unga Personer? nämligen thet som bäst tiänar och gangnar, tå the män blifwa, såsom *Diogen: Laertius* skrifwer, *Lib. 2. Cap. 8*; lämpandes thetta til närwarande giöromål; hwarwid och uplästes af *Er: Ekelunds* nys-uplagda Bok, om *Upfostrings Lärnan*, och thet 6: *Cap*: angående the hinder som ligga i wägen....

§. 3. Sedan förhören uti alla *Classer* woro fullbordad, anstältes thet högtnödigas Snille Wahlet, hwar wid brukades alt möjligit utforskande, af en hwar *Scholæ* Pilt, som särskild framhades, i et som annat; med begiäran at en hwar *Præceptor* redeligen och utan afsicht på theras föräldrar med mera; skulle gifwa uplysning uti thet som efterfrågades; och befans thet som hosfogade upsats ådaga lägger.

§. 4. Efter hwars och ens framsteg flyttades ifrå *Classe* I; til II: dam 5: st; Piltar;

— *Cl*: II: till III 3: st: —

— *Cl*: III: till IV 3: st: —

— *Cl*: IV: till *Gefle Gymnasium* 3: st....

1748, den 13 och 14 Junii,...

Cantor Figuralis och *Organisten* Andr: Nyman hade underwisat 5: st: diäknar på *Discant-Viol*, och *Floite*; men inga på *Clavier*, af brist på *Instrumenter*; ey heller woro nu här några *Vocalister*.

Cantor Choralis och min Hälpe Prest Herr *Lars Frisk* lät och upwisa thet af honom *Scholæ* Piltarn siunga lärt alla Psalmer i *Kyrkobokene* stående, beklagandes the någre funnos, som altzingen röst ägde, hwilke doch wid Snille-walet läto förstå, thet the och theras anhörige, stälte wägen til *Presta-Ståndet*.

III. Sedan förhören gått för sig i alla *Classer*, anstältes thet nödigas Snille Walet på nogaste sätt som ske kunde af et som annat; efter widlöftiga berättelsen uti 1744 års insända *Protocoll*....

1749, den 12 och 13 Junii, ... 1:§. Efter hällen bön och sång giordes förmäle af Ps: 119: 9. och 1: Tim: 4: 8. om Ungdomens rätta anläggningar, til förståndet, wilja och lefwerne; etc. etc. etc....

1:a Classis Collega Herr Johan Backmark, öfwerhopad af 20 st: små Piltar; beklageligen ther af at större delen varit *Abcedarii*, intagne i *Trivial Scholan*; twärt emot Kongliga förordningar, och oftast giorda påminnelser. These Scholæ Barn befunnos wara underwisade

in circulo Superiori, uti 1. Gram: Lat: Contracta. 2. D. A. Svebilii Catech: at läsa memoriter. 3. Skrifwa dels efter föreskrifter, dels efter rader.

In Circul: Infer: 1. A. b. c. Boken på Latin. 2. Läsa Svenska inantil. 3 §. Sedan förhören i alla Classer gått för sig, anstältes thet ganska nödiga Snille-walet, med giörligaste upmärksamhet af et och annat; v.g.

1. Scholæ-Piltarnes naturelle eller temperament.
2. Theras Memoria, Imaginatio och Ratio; eller Spirit: vitales.
3. Mästa benägenhet til thet eller annat.
4. Theras mål, utspråk eller dialect; etc.
5. Utvärtes skapnaden, i synerhet til ögon och upsyn.
6. Om theras föräldrars upförande, stånd och wilkor, med mera hwarom et litet prof, af följande förteckning, kan inhämtas.

Ätten. fød: orten	Pilt: Namn	Ålder	Scholæ aa	Snille.	Vilkor.
	Class: IV				
Bonden Ion. Njutång:	Lars Kiullin	20	8.	Någorl. Minne; swagt förstånd; faderl.	
Lensm. Son i Enång.	Mich: Brunlöf	17.	7.	godt Minne; flitig; — fattig.	
Bonde Son; Jbid.	Pet: Boling	18.	5.	swagt minne; starkt först: flitig.	
Capell: Son i Hög	Pet: Högvall	14	1/2	Någorl. försvarlig; äger Medel.	
Past: Son i Schog	Jacob Stilm:	15.	3.	Minnig. swagt först: äger Medel.	
Bond: Son i Biuråk.	Pet: Strålin	17.	3	Qwicker och flitig; någorl. hjälp.	
	Class: III.				
Rådm. Son i Hud:vall.	Nils Bremer	12.	5.	godt minne. — äger Medel.	
Lensm. Son i Liusd:	Ulric Lindgren	14.	2	Minnig, flitig, — äger hjälpråd.	
Sold: Son i Forssa	And. Hillberg	16.	2	försvarlig. — utfattig.	
Sold: Son i Delsbo	Pet: Edin	13.	4.	Minnig; flitig. fattig	
	Class: II.				
Handelsm. Son i H:vall	Lars Lindvall	12.	5.	Minnig; qwicker. äger medel.	
Borg: Son i H:vall	Eric Hellman	15.	5.	flitig; swagt minne; utfattig.	
Lensm. Son i Forssa	Jvar Grundell	14.	3	Swagt minne; medellös.	
Härads Sk. Son	Daniel Lode	11.	3	flitig; fad: och moder-löser, utfatt.	
Giästg: Son i Liusdal	Ol. Frankberg	11.	3.	Minnig; flitig; äger hjälpråd.	
Bonde Son i Sveg	Lars Nordberg	18	1/2	godt Minne och förstånd; flitig.	
Sold: Son i Bergsiö.	Ol: Modig—	14.	2	Minnig; flitig. fattig.	
Sold: Son Jbid:	Pet: Rosenqvist	15.	1.	godt minne och förstånd. fattig.	
Borgare. Son i H:vall	Jonas Säter	12	3.	försvarlig. faderlös.	
Bond Son i Bårg s:	Hans Bredberg	15	2	Minnig. flitig. fattig.	
Guldsm. Son i H:vall	Jouas Grubb	11.	2	Swagt Minne och förstånd:	
Bonde Son i Dilsb:	Ol. Tolboom	13	1/2	godt Minne och förstånd; äger någorl. Medel	

Class I. För Scholæ Piltarnes ungdom skull, blef nu uppskof med hvars och ens snillewal; doch förmantes en eller annan af them, som nådde 10. 11. 12 åren, woro trögminte och fattige, at i tid anten kunna få antagas i Råkn-Classen, eller söka tjänst hos Handt-Wärkare, eller hos annat ärbart folk.

Uti Skrif- och Räkne Classen Förmantes nu, som alltid tilförende, at ingalunda missbruka *Trivial Scholan* til at skylta sig undan Mantals skrifningar, Wärfningar, Soldate- och BåtsmansRullar, i synerhet the som nådde 16, 17, 19 och 20 åren; utan i tid taga sig något wist *genus vitæ* före; i widrig händelse blefwo the oböjelige och obrukelige til några tjänster och nödig näringsmedel; etc. etc. etc.

4. §. Efter hvars och ens framsteg, flyttades

8: st: Piltar, ifrå I: Class: til II: dam Class:

8: st: ifrå II. til III.

I: st: ifrå III: til IV.

Men för themma gången fans ingen duchtig at sändas här ifrån til *Gefle Gymnasium*....

Periodiska lärare-disputationer med förhinder.

Vid synoden 1746 7/2 (§ VII) »förestältes nödvändigheten och nyttan af at presterskapet uti hwarje Contract en eller annan gång om året... kommer tilhopa at hålla et collegium disputatorium». Särdeles komministrar och pastorsadjunkter skulle förkovra sig i akademiska, i synnerhet Teologiska studier ävensom »öfwa tungan i det latinska språket». 1750 säges att flestades hållits *collegia disputatoria* med nöje. Protokollen avtryckta i *H. Lundström Sv. synodalakter* I s. 356, 374. — Uttrycken *responsorias* och *oppositorias* äro tydligtvis hemmalagat latin.

Ödmuhörsamsta Berättelse, hwarföre anbefalta *Collegium Disputator*: icke än kommit at wärckställas här uti *Hudicksvalls Litsla Prosteri*.

Efter then befallning, som 1746 års *Synodal-Protocoll* i 7:§. gifwer, at uti Prosterierne årligen hållas skulle *collegium Disputorium*, trädde alla här i Staden warande Prester och *Scholæ* Betiänte tilsaman, 1746 i Octob: månad, at rådföra om thetta ärendet och blef sådan öfwerense kommelse, at iag, undertecknad, samt *Rector* och *ConRector Scholæ* skiftewjs skulle bestrida *partes Præsidis*; twäne af the andra, hwarje gång *responsorias* och alle the öfrige *oppositorias*; äfwen om någre Studenter wele sig infinna.

Materia Disputationis skulle tagas af *D: Jacobi Epitom: Repet: Theol:* eller och några *Theses* som *Præses* hade i tid föreskrifwit. Rumet thet aldra beqwämligast i *Scholan*. Tiden när *Scholæ*-öfningarne

uphörde; intet för eller näst efter Julehögtiden, ty så woro dagarne korta, och alle ScholæBetjänte bortreste, at bära up sine löner; utan then tjänligaste näst för midsomaren. Wid thetta tilfället blef d. 17 Junii utsätter. Men bittida på samma mårgon ankommo utsände ifrån the 7:st: til Staden hörande Fiskare hamnar, at åtminstone efter wanlighetena Prester måtte komma til the 3:ne Capell på infallande 3:de Stora Bönedag, den 19. Therföre måste med *Disputation* upskof ske, och ingen wärckställas öfwer hela sommaren, emedan större delen af *Scholæ* Betjänte ute på landet wistas hos anhöriga och wäner, glada at undslippa många beswär i Staden; och Församlingens Prester ganska mycket sysslosatte at resa ut til the förenämnda fiskehamnar, hwarest Stadsens 4 eller 5 parter Inwånare, med theras hela hushåll, ligga ifrå första wårdagen til blå hösten; så ofta nog timar, at Presten måste ligga börfast i 8. 10. 14. dagar, och intet hemkomma.

I sistledne *Michaelis* tid, så alle *Scholæ* Betjente woro hitkomne, war min wilja, at thet eftersatta *Collegium* skulle wärckställas, men *Scholæ Præceptores* klagade öfwer dageliga och swåra oket; Stads Presterne hade och nog många sysslor at bewaka; ty nödgades man och så thetta *Collegium* lemna ogjordt.

Så snart Högwördige DomCapitlets högtärade skrifwelse af Upsala den 27 April hitkom den 23 Maji, om samma ärende och utförlig befallning huru thet beskrefwas borde; Skedde här sammankomst i *Scholan* den 25 nästföljande, så iag med tjänlig ord lät förstå nödwändigheten at lyda och ingalunda fördröja med *Disputation*, så iag förmodade thet en hwar godwilligt några *partes* taga, i synerhet *respondi*; Mine 3ne Medarbetare här i Staden, syntes med stillatigande wilja samtyckia, åtminstone til föreslagna dagen den 15 eller 16 Junii, strax efter *Examen* i *Scholan* den 13 och 14. Men *Scholæ Præceptores* nekade, emedan the woro nog trötte af dageliga sysslor. Herr *ConRector Magist: Schunk* lade och thetta til at han nog haft *repetitiones Theol:* i Sal. *Rectoris* ställe med sina Lärjungar. Och emedan uti förenämnda *Synod: Protocoll* inge *Scholæ* Betjänte nämnes, mente the få undslippa thetta *Collegium*, åtminstone så länge Högwördige DomCapitlets Höggungstiga Swar anlände, på min ödmiukaste förfrågan, then iag på theras wägnar, insända wele; ty blef och thenna gången, tywärr! intet mera til saken giort.

Hurudana befallning Högwördigste Fäderne Herrar *Consistoriales*, behaga härom gifwa, thet utbeder som framgent afwachtar

Högwördige DomCapitlets

Hudichsvall
den 5 Julii 1748.

ödmiukhørsamaste
tjänare
Ol. I. Broman.

Broman om sockenskolor, elevekonomi och snilleval.

Varning mot fortsättningsskola för lata och obegåvade; 6/10 1739.
...Skulle Högwördigste Faderu Herr ArchieBiskopen, *cum Ven: Consistorio*, höggungstigast befalla låta Herrar Prostar och Kyrkoherdar här å orten, at hafwa noga inseende på Barna-Scholarne i Sochnarna, at piltarne icke allenast lärde ther rätt stafwa och rent läsa inantil, utan och hafwa mödon at upmuntra föräldrarne och barnen [til] bokelige konster, som ther til falne äro; men afråda the tröga och obegwäma, lindrades ganska mycket ther medelst *præceptorum* beswär här wid *Trivial-Scholan*. I godt förtroende hos Herrar Kyrkoherdar har jag fuller om sådant anhållit; men til datum med ringa effect.

Ödmiuk-hørsamaste ansök wid nu warande Allmäna Presta-Möte uti Upsala den 16. 17. 18 Jan: 1750.

1: At Herrar Kyrkoherdar uti the Församlingar ifrå hwilka *Scholæ* Piltar hitsändas til *Hudichsvalls Trivial* må förut i Sochnen noga upseende hafwa huru the underwisas af tjänliga Personer, at icke *A, b, c, darii* må förtunga härwarande *Præceptores*, ey heller sådane som orätt handledde äro uti Bokstafweringen, med mera; hwaraf the andre *Scholæ* Piltarne mycket hindras uti the framsteg som *Scholæ* Ordningen föreskrifv[er].

2. At the goda anstalter, som 1746 års *Synodal-Protocoll* wid handena gifwer; inbland annat, at Presterne i församlingen, hwilke aldrabäst weta föräldrarnes wilkor, som sända sina Piltar hit til *Trivial Scholan*, må inråda the utfattiga, at the lemna boken; i synerhet the af swagt snille; och i tid antaga annat *vitæ genus*; på thet *Scholan* och Staden icke må betungas af många utfattiga *Scholæ* Piltar, i synnerhet när och theras Mödrar, med flera barn, ställa sig in, sökaunde födo med tiggerier.

Ol. I. Broman. P. P. i Hudichsvall.

Förslaget upptogs av domkapitlet såsom eget yrkande vid prästmötet och godkändes. Det hade en motsvarighet i Finland och ledde slutligen till ett svenskt stadgande. — Ifrågavarande protokoll av 1746 är avtryckt av H. Lundström i Svenska synodalakter I s. 355—356.

Snilleval vid byförhören.

Högwördigste Fader, Herr Doctor och Archi-Biskop, Procancellor, Præses, Högwördige Herrar Doctores, Professores, Ven. Consist. Assessores,

Höggungstige Herrar.

Til ödmjukast följe af Högwördigste Fadrens, Herr Archi Biskopens och Venerandi Consistorii Höggunstiga Befalning, af d. 13 Novemb., som then 23 anlände, följer nu et tillförliteliget Exemplar om Hudiksvalls Scholas fundation och stat, som jag under en bofällig hälsa och tillstötande krämpor, samt nu mäst påträngande ämbets sysslor, af Scholans handlingar och documenter, så godt jag kunnat, utdragit.

Hwad Högwördigste Fadren, Herr Archi-Biskopen och Ven. Consistorium i sin nu med påsten nyligast ankomna Höggunstiga skrifvelse af d. 20 Nov. mig befaller, angående inscriptions medlen, skall jag ödmjukast ställa mig til efterlefnad.

Kan ej annat, än wid thetta tilfället wördsammast föredraga, huru som oftast skier, at the til studier minst dugelige barn ifrån församlingarna hit til Scholan skickas, som ej allenast wilja lära christendoms stycken, räkna och skrifwa, hwilket woro them alt nog til något them tienligit vitæ genus; utan truga sig ock fram Scholan igenom, i hopp at med tiden blifwa Präster, ståndet til wanära och skada. Thet [bortrivet] wäl alfwar samt med them och thesas [bortrivet] Scholæ ordningens 2 Cap. 5 §; [då läraren] ej har magt at them utm[önstra och ålägg] dem ta]ga sig något annat lofligit före, [och the äro så] enwise, at förestälningar oftast hos them icke gälla, måste Præceptores årligen af sådana uttrötta, och therunder se, at al möda på them fåfängt användes. Dock är med al möjlig försigtighet i acht taget, at sedan thesse ändtel:n trängt sig fram til Class. 3., the tå til then öfwersta icke flyttade blifwit omogne, at thermed bringa them til andra tanckar.

Ställes therföre ödmjukast til Högwördigste Fadrens Herr Archi Biskopens och Ven. Consistorii Höggunstiga Beproofwande, om thet skulle, såsom et hielpemedel för oss wid Scholan wara nödigt, at Herrar Pastores i Församlingarna få tillsäjelse och befalning, at wid byförhören och andra tilfällen med al möjlig märksamhet utleta the qwickaste piltar, som pro ratione ætatis suæ wisa kunna några små strålar af flit at läsa, och snille, och thesas anhöriga upmuntra, at skicka them i god tid, innan barna-åren alt för mycket tiltaga, hit til Scholan. Men theremot the tröga och ohogade, samt thesas anhöriga, råda, alt såsom omständigheterna wisa sig, antingen at stadna qwar wid Landtbruket, eller här i scholan endast lära, hwad them i thesas stånd med tiden tiena kan.

Förblifwer med al wördnad

Högwördigste Fadrens, Herr Doctorens och Archi Biskopens samt Venerandi Consistorii ödmjukaste tienare

Hudiksvall, den 30. Novemb. 1745.

Petrus Frodlin

Rektor om sockengången och djäknepengarna.

Ödmjukaste Memorial.

J Helsingeland är brukligt, at djeknepenningarne af Crono-Betjenterne upbåras och sedan insändas til *Rector Scholæ*, som dem wid *Examen anniversarium* til de fattiga, men der hos flitiga och wälartade *Scholæ* piltar utdelar.

Desutan är och brukligt, at *Rector* wid Juletiden utdelar Sochnar åt piltarna, efter wilkor, flit och skickeligit opförande, som och nu til sistledne Julen skedde. Men beklageligit, at tvenne Gymnasister *Gevalin* och *Flodberg* födde af fattige Föräldrar i *Hudiksvall* och med stort beröm gådt genom Trivialen och sedan gjordt wackra framsteg i Gymnasio, blefwo ifrån Järfsö Sochn bortwiste af Probsten *Schissler* och några grofwa bönder som ei bättre förstodo, utan rättade sig efter sin Probst och Kyrkoherde. Sochnegången är för de fattiga Studerande en anseelig hjelp, ty när 3 blifwa indelte på en af de större Sochnarna, såsom Järfsö, Ljusdal, Delsbo etc. så kunna de hwardera få 6 a 7 lispund lin, något spannemål, bröd, kött och ljus, så at de wid *Scholan* kunna hielpa sig halfwa året. Desse förmåner blefwo af Probsten *Schissler* samwetslöst tagne ifrån de fattiga *Gymnasisterna*, som äro bästa ämnen, at med tiden kunna tjena Fäderneslandet, och gifne åt Sochnens owärdiga tiggare.

Likaledes har en ung *Pastor* i Gnarp benämd *Vahlman* understådt sig at stänga de af mig utskickade och med behörige *Scholæ* bref försedde piltar ifrån Sochnegången och satt andra owärdiga i stället.

Nu som *disposition* öfwer Sochnegången kommer mig til, och desse 2:ne obetänksamme Prästmän kullkastat det jag å Ämbetes wägnar försvarligen gjordt, hwarigenom min *auctoritet* hos ungdomen och alla andra förminskas, ty underställer jag i ödmjukhet Högwördigste Herr Archi-Biskopen och *Venerando Consistorio* med hwad näpst förberörde *Pastorers* otillbörliga djerfhet bör anses och ödmjukast anhåller, at mine höga förmän mig wid min Ämbetes myndighet bibehålla. Ty om Pastorerne få frihet at bortwisa dem jag utskickar, så will ingen löpa med mine Sochnebref såsom *Aprilsedlar* och på slutet stannar all Sochnedeling af, de fattige *Scholares* til ganska stor afsaknad.

Ett bref ifrån den ene Gymnasistens fader följer innelycht, hwaraf kan skönjas den arme Fadrens hjertfrätande sorg öfwer det omilda *Schisslers* förfarande emot des fattiga kära barn. Hjertat må blöda,

när man eftertänker huru det skolat lika dessa dygdiga och snälla ynglingar, när de, som rest så lång väg, måste gå ifrån brödstycket och se Prästens grufweliga obarmhertighet, som intet wille hysa dem i Prästegården öfwer Julenatten. Högwördigste *Dom-Capillet* lærer intet underlåta med eftertryck beifra en så ochristelig Prästgärning, uti hwilken säkra förmodan jag med djupaste wörndnad lefwer

Högwördigste DomCapitlets ödmjukaste tjenare
Hudicksvall d. 10 Maji 1751. Martin Hedenberg

Reg. Sch. Triv. Hudicksv. Rector

P. S. Jag hörer, at en del Helsinge *Pastores* hafwa äfwen så gjordt med min *Antecessor*, som ofta måste förut *Supplicera* hos dem at få sända til Sochnen de Piltar, han funnit wärdige. Sed; precario Rector non sum. Jag wet utwäg, at tuchta djerfheten. Någon tid efter Jul kom en bonde ifrån Järfso med kläckarens Son och hade Probsten *Schisslers recommendation* at blifwa antagen i *Scholan*; men det tillät jag intet, utan skickade bud tillbaka, at den Sochnens barn intet få komma i *Scholan* vidare, efter herden gjordt dem owärdiga at njuta ett sådant *Kongligt beneficio*: ty ägde han *disposition* öfwer Församlingen så ägde jag *direction* öfwer *Scholan*, at intaga wärdiga och utesluta owärdiga. Hwad hände? När Församlingen fick höra, at des barn woro uteslutne, gjorde the en sammansättning, gingo til Probsten och påstodo hårdeligen, at han med sin bekostnad måste låta *informera* Sochnens barn, som hade lust til *Studier*. Probsten måste skicka in til mig 3:ne *deputerade*, som gjorde afbön, låfwande bättring och fingo in pilten i *Scholan*, med tillsäjelse, at hon hädan efter som förr står öppen för deras barn. Om Högwördigste *Dom-Capillet* lemnar migh frihet at bruka samma *procedere*, skal jag snart tuchta wederbörande.

(På baksidan:) Til Högwördigste DomCapitlet J Upsala.

Högwördigste Herr Doctor och Archi Biskop samt *ProCancellarie*, *Max. Vener. Consist. Præses*, Så ock *Maxime Venerandum Consistorium*.

Ehuruwäl man noga öfwerwägat, på hwad sätt Sochnegången här i Helsingeland skulle kunna *combineras* med Djeknepeningarnas upbärande; så wil det likwäl på intet sätt låta sig göra, emedan berörda penningar, efter gammalt bruk, dels af *Pastorerne*, dels af Kronobetjenterne emottagas, och til *Scholan* insändas, då Sochnegångarna sedan af *Pastorerne* lemnas til hwilka de behaga utom *Hudicksvalls skola*, så at de piltar, som *Rector* utskickar, blifwa af en stor del *Pastorer* tillbaka wiste, utan at få njuta något af detta i Nåder förunta *Kongl. beneficio*.

Skulle Sochnegången *combineras* med djeknepeningarnas upbärande, så få de fattige utskickade piltar intet mera, än blotta penningarna, som til Betjenternes löner äro mästa delen anslagna; då *Sochnegången* sedan lemnas åt andra utom *Scholan*, såsom förleden Jul skedde, då Sochnegången i Arberå gafs åt piltar ifrån *Gefle*; i Ofwanåker åt en *Student*, som informerar *Pastoris* barn; i Ljusdal åt *Gymnasister*, äfwen så i Forssa, Bergsjö och *Norbo*. Til Alfta, hwarest *Supremus Collega Eric Gestrin*, upbär djeknepeningarna, hafwer ingen på många år dristat sig at affärda någon pilt ifrån *Hudicksvalls Schola*; derest likwäl fattige *Scholæ*-piltar ifrån *Hudicksvall*, sig til godt understöd, tillförene njutit Soknegång, som Kyrkoherden i Enånger, H:r *Magister Bæckner*, mig för wisso berättat.

Anhåller fördenskul ödmjukast, det täcktes Högwördigste *Dom-Capillet*, i anledning af *Scholæ*-ordningens 4 *cap.* 4 och 5 §§, sådana missbruk högrättwisligen förekomma, och lemna mig fria händer, at tildela Sochnegången åt de *Scholarer*, som äro torftige men derhos flitige och gifwa godt hopp om sig. Ty om denna upmuntran skulle blifwa ungdomen betagen, är fara wärdt, at *Scholan* torde framdeles komma i lägerwall; hälst som härstädes, men knapt wid någon annan *Schola* i Riket, är den plägsed, at de, som sitta i *RäkenClassen*, blifwa af de til den studerande ungdomen anslagna djeknepeningar så wäl delachtige, som de der tänkt hålla sig wid *Studierne*; hwilka senare, i den händelsen och i brist på annat understöd, få ganska litet, ja aldeles otillräckeligt til förskaffande af ousbärliga böcker, i thy at de förre äro gemenligen flere til antalet; hwarföre äfwen esomoftast händer, at så kallade *primaner* icke allenast, utan ock eljest qwicka och snälla *secundaner* samt *tertianer* öfwergifwa Boken, och flytta i *Räken-Classen*.

Under afwaktan af Höggunstigt Förordnande, framhårdar med djupaste wörndnad Högwördigsste DomCapitlets ödmjukaste tjenare Hudicksvall, d. 6 Octobr 1753. Martin Hedenberg.

Senare är påtecknat under tillägnan följande: Allmogens Allm. Beswür d. 23 Jun. 1731 §. 32. Ridderskap och adel af d. 8. Jun. 1739 §. 15.

Målning och vitlimning är anständig prydnad.

Til Högwördigste Herr Arkie-Biskopens och Högwördiga Dom Capitlets höggunstiga ompröfwande lemnas äfwenwäl i diupesta ödmjukhet, om det icke wore billigt at förese *Scholæ* huset immantil med någon anständig prydnad på det sättet, at fenster panelningarna, *Cathedern*, de fyra stolparna under taket, och skranken omkring *Classerna*, som af oren-

lighet äro wordne oansenlige, skulle med mindre kostsam målning öfverstrykas, samt taket, som af gamla och nya bräden och lister nu efter förbättringen blifwit mycket olika utblandat, tillika med wäggarna hwitlimas. Hvilket alt kunde göra en någorlunda tjenlig och jämlik öfverensstämmelse med det anseende, som Scholæhuset utwärtens winnandes warder.

Hudiksvall den 20 Martii 1753.

Christoph: Justus. Martin Hedenberg. And: Forsius. Eric Gestrin.
Olof Backman. Johan Sandberg. Johan Waldenius. Magnus Granlund
Bygemästare

Återigen förhållandet mellan Gävle och Hudiksvalls läroverk.

a) Gävle gymnasium klagar öfver Hudiksvallselevers kunskaper.

Högwördigste Herr Doctor och Archie Biskop samt ProCancellor, så och Högwördige Dom Capitlet, Höggunstige Herrar.

Til Högwördige Dom Capitlets uplysta granskning samt rättvisa och hög gunstiga ompröfwande nödsakas Collegium Gymnasticum i ödmjukhet öfversända en brefwäxling, som melan Collegium Gymnasticum och Herr Rector Forsius uti Hudiksvall nyligen förefallit, i anledning af de swaga framsteg, som hos Scholares Hudikswaldenses, då de hit kommit, förspordts, i synnerhet detta året. Collegium Gymnasticum har ogärna, men derjemte nödwändigt, måst göra den erindran hos Herr Rector Forsius, som skedd är, och det i så lindriga ordalag, som sakens natur kunnat medgifwa, utan at någonsin böra förmoda et så anstöligt svar i et ärende, hwilket på Schole- och samwetslagen grundadt, rörer ungdomens och det allmännas wäl, våra Informations-wärks gemensamma heder och våra ämbetens nyttiga och klanderlösa förvaltning.

Det som oroar Collegium Gymnasticum wid detta tilfälle, är ingalunda Herr Rectors förklenliga bemötande, hwilket wi gerna, enligt förnuft och Guds wilja, ursäkte, hälst wi äre fyllest försäkrade, at Honom snarare skal brista skäl at bestyrka vår oordentliga heta, och otillräckeliga förfarenhet, med mera sådant, än oss, at för hwar mans ögon, om så påfordras, lägga hans Disciplars omogenhet i de angelägnaste delar, när de hit til Gymnasium detta året anländt. Hwad oss aldramest bedröfwat, är egenteligen at en så billig och, på wist sätt, ringa sak icke skal kunna, utan Högwördige Dom Capitlets beswärande och höga biträde i godo afhjelpas.

Wi wore samteligen owärdige de fullmagter, wi, wid våra syslors tilträde undfått och det höga förtroende, hwarmed Högwördige Dom Capitlet under deras bestridande, oss ständigt behagar hedra, om wi ej, på ed och samwet, skulle ega witsord angående den ungdom, som antingen står eller kommer under vårt anförande och wård; dock wilje wi lika fult icke undandraga oss at uppte de *tilbörliga bewis* och sanningar, som Herr Rector Forsius säger sig af oss fordra, på det Högwördige Dom Capitlet må, med fult ljus, se vår rena afsigt, och ändamålet, som warit syftadt, i längden winnas.

At de twänne Skolpiltar, hwilke nyssledne vår, hit från Hudiksvalls Schola ankommo, woro i sina stycken swaga, medgifwer Herr Rectorn sjelf i sit *testimonio*, som härjemte bilägges, ehuru han det nu, i sin skrifwelse, synnes aldeles neka. De twänne, som ankommo höstetiden förut, befunnos uti *examen* föga bättre, hwarigenom ock då hände, at en gosse ur *Gefle Schola*, hwilken begärte med dem få undergå prof, efter han ej war tilstädes i *examine anniversario* om sommaren, måtte twert emot sina *præceptorers* fränstyrkan och vår egen öfvertygelse i *Gymnasio* uptagas, aldenstund han befanns med *Hudikswaldenses* wara jemngod och i wissa delar färdigare; och det för ingen annan orsak, än at man måtte undwika den misstanken at bruka weld.

Allesamman komma derutinman öfwerens, at de, under tydningen i Latin, ej kunde utreda sig i *Constructionen*, at de både i Latinska och Grekiska *Grammatican* woro för litet öfwade, så wäl i anseende til *flecterandet*, som sielfwa *Syntaxen*, och at de i *Theologien* icke förmådde tyda *definitionerne*, mycket mindre gifwa redigt svar på de lättaste frågor. Om flera bewis skulle behöfwat, kunna deras *exercitia styli* lämna fram en hel mängd, som dock denna gången med stillatigande förbigås: dock böre wi tillika, til Herr Rectors wälförtjenta heder, nämna, at tilförene flere wackre och wäl för sig komne Ämnen ifrån des Scholwark hit blifwit försände hwilka både wid *Gymnasium* och sedermera wid *Academien* hedrat sina ställen.

I så fatta omständigheter tyckes Herr Rector Forsius wänligare bort mottaga vår begäran, som endast haft Barnens och *Gymnasii* upkomst til föremål. En timmas tid, som hwarje dag til hwart språk hos oss endast får användas, tillåter icke en *Lector* at, jemte sin egenteliga sköta tillika en *Collegas* sysla. Ei eller är sådant billigt och med wärkets beskaffenhet öfwerens stämmande. Derigenom händer, at de, som komma swaga derin, komma swaga ut, ehuru de åtnjuta samma trogna underwising. Skulden föres dock til slut icke på *Scholans* utan på *Gymnasii* räkning, och, det som wärre är, *Academien* och Stiftet upfylles med klent folk och odugliga ämnen.

Collegium Gymnasticum wågar altså, med fult hopp, både ödmjukast begära och wänta Högwördigste DomCapitlets kraftiga handräkning, genom hvars myndighet en angelägen ändring i detta målet nu endast står at erhållas. Derjemte utber sig *Collegium Gymn.* i all ödmjukhet Högwördige DomCapitlets Höggunstiga utlåtande, huru man sig föreholla skal, i händelse at flere resor, så swaga piltar hitskickas, effter wägen och resans längd hittills afskräckt oss ifrån at sända dem tillbaka.

Sluteligen kan *Collegium Gymnasticum* icke underlåta den anmärkningen wid Herr Rector Forsii skrifwelse, at härifrån ingen dylik påminnelse weterligen tilförene til honom afgått; utan måtte han påsyfta Collegii Gymn. ödmjukaste anhollan hos Högwördige Dom Capitlet af den 28 April 1757, at ej Stiftets Barn, såsom då nyss skedt, måtte til urstiftes Gymnasier få afskedas, hwarom ännu i ödmjukhet anhålles, i anseende til då anförde skäl, ifall något sådant hädanefter wore at befrukta. Äfwen såge wi gerna, at Schole-ordningens 2 Cap. och 5 §. blefwe i Hudikswall derutinnan efterlefwad, at allenast en flyttning om året, efter examen anniversarium, för Piltarne, med Inspectors minne, hit tilstaddes, aldenstund wår-terminen eljest med mindre nytta för dem, som då ankomme, här aflöper, efter så wäl Hebrææ Linguae, som Matheoseos Lectorn om hösten begymna med elementa suæ artis et scientiæ, hwilka sedermera hela året bli grunden för den följande läsningen.

Förblifwe med renaste wördnad Högwördigste DomCapitlets ödmjukaste tjenare

Magn. Gestrin. h. t. Gymn. Rector.
E.I. Ahnquist.

M:C: Justus. Joh. Torell.
Carl Bergsten.

b, c) *Från Rektor Forsius i Hudiksvall* (sept. 1762).

Högwördigste Herr *Doctor*, Archi-Biskop och *Pro-Canceller*, så ock Högwördige *Dom-Capitlet*.

Uppå Högwördige *Dom-Capitlets* befallning warder öfwer *Collegii Gymnastici i Gefle* emot mig ingifna Beswärs Skrift, som mig höggunstigt är *communicerad*, följande förklaring i ödmjukhet öfwerlemnad, som jag uti wördsammesta wälmening funnit tjena, til at sätta den om-twistade saken uti närmare uplysning och fulständigt Ljus.

1:o) Så långt manna-mimmet sig sträcker, är det kunnigt, at emellan *Lectores i Gefle* och *Rectores i Hudiksvall* altid sig yppat obehageliga *collisioner*, efter rycktet af de förra upwäckte och började.

2:o) Den siste har man funnit nu upwäckas af *Collegio Gymnastico*,

hwarutinuan klagas öfwer *de swaga framsteg, som uti sjelfwa grammaticalibus*, nämligen uti den Latinska och Grekiska *grammatican, hos Scholares*, när de dit til *Gymnasium* anländt, i synnerhet detta året, wid anställd *pröfning, försports, och föranlåta Collegium Gymnasticum* etc. J hwilken utlåtelse ingen exception göres, i anseende hwarken til någon tid eller *Subjecta*, hwaraf med *Hudiksvalls Schole-Societets* stora oro måste slutas, at härstädes Jnformations wärket måtte vara uti et ganska slätt och förfallet tilstånd. Dock behaga Herrar *Lectores* ändteligen uti sin *insinuerade* Skrift til Högwördige Dom-Capitlet ändra sin utlåtelse och til någon del *justificera Hudiksvalls Schola* uti följande ordasätt. Dock böre wi tillika til Herr *Rectorns* wälförtjenta heder nämna, at tilförene flere wackre och wäl för sig komne ämnen ifrån dess *Schole-wärk* hit blifwit försände, hwilka både wid *Gymnasium* och sedermera wid *Academien* hedrat sina ställen. Om en sådan rätt blifwit i den förra Skriften mig tilerkänd, så hade ofelbart mitt utlåtande blifwit derefter stält, men et så widsträckt tilmäle har ej annat kunnat, än föranlåta mig at rättmätigt det samma mig afskudda och bårtleda. 3:o) Angifwas vidare *Schole-piltarne* ifrån *Hudiksvall*, at de ej förmå tyda *definitionerne* uti *Theologien*, mycket mindre gifwa redigt swar på de Lättaste frågor, och at *exercitia stili* skola til stor mängd deras swaghet framte. Til bewis och samningens bestyrkande härå, beropa Herrar *Lectores* sig först uppå den ed och samwete, som skola göra dem berättigade til witsord, annars woro de owärdige Högwördige DomCapitlets förtroende, och följakteligen at bestrida sina syslor; sedan uppå mit egit *testimonium*, som synes widgå de två sista *Schole piltars swaga framsteg*.

På det åberopade witsordet, med hwad dertil hörer, kan icke anorledes swaras, än at Herr *Pastor Loci*, såsom en opartisk *Jnspector Scholæ*, samt alle medlemmarne af dem, som med full öfvertygelse utgöra rådslagen wid flyttningarne, hoppas äga samma rättighet til skäligt witsord, som grundar sig på ed och samwete uti dessa och andra ämbetsmål. Alle hafwa warit och äro öfvertygade derom, at de translate-rade piltar ifrån *Hudiksvalls Schola* kunnat försvarligen tyda, hwad de Läst i Latinska böcker, af hwad namn de wara må. Hwartil lägges, at examen anniversarium sker icke allenast uti *Schole-societetens* åhöro, utan den samma biwista ock årligen Herr *Borgmästaren* i Staden såsom *Literat* man, dertil kallade Herrar *Pastores* ifrån Landet, samt andre *literate män* och *Studiosi*, som oftast af tilfalle wistas i Staden. Desse, tillika med Herr *Jnspector Scholæ*, gitta, om och när det påfordras, upriktigt intyga, at *Scholares Hudiksvallenses*, som flyttas til *Gymnasium*,

skrifwa försvarligen sina prof-scripta eller så kallade themata extemporanea; hwaraf och af den öfriga examen bewises, at de äro ej ogrundade uti grammaticalibus, med mera.

Ändteligen wil ock det bestyrka Hudiksvallensium giltiga framsteg, at Herr Lectorn Magister Torell flera resor publice förebrått Gevaliensens, at de förre äro snällare och göra för sig bättre skäl, än de sednare: det både til Upsala redan ankomne och ankommade kunna enhälligt intyga.

Hwad mitt testimonium angår, hwarmed wil bewisas, at jag sjelf widgår de två sist afsända Hudiksvallensium swaga framsteg, hafwa twänne orsaker föranlåt mig det samma på sådant sätt för den gången inrätta. Den ene, at mig til Last är wordet tillräknat, som skulle jag tillförne de til Gymnasium anländes antingen flit, qwickhet, sedighet, eller wackra framsteg för mycket berömt; hwarföre jag i det sista welat dermed inneholla: den andra orsaken är, at mitt witnessbörd icke synas skulle partiskt, så wida det angår min Bror-son. Dock kan jag med godt samwete vidare förklara, ehuru han til swar och tal tillika med flera är nog senfärdig, at han likwäl så wida är grundad uti grammatica och *syntaxi*, at oaktadt hans tröga *naturell*, har ofelbar nytta af *Gymnastiska lectioner*, om tilbörliq flit bifogas; hwarföre han ej eller, som i testimonio förmäles, icke ärnar i studier fortfara.

4:o) Anföres mig hafwa brukat desse förklenliga utlätelser: *oordentelig heta och otillräckelig förfarenhet*. Wid hwilka utlätelser märkes så wäl det, at jag dem icke simpliciter tillagt Herrar Lectores, utan som mine ord Lyda, *tyckas röja dels någon oordentelig heta, dels otillräckelig förfarenhet*, som gifwa allenast tilkänna gisnings och förslags wis orsakerna til Herrar Lectorernas förebräelser, emedan Hudiksvalls Schola icke finner sig til dem skyldig; som ock den inskränkningen, i fall detta som en hypothes funne sitt rum, at desse utlätelser hwarken kunna eller böra sträcka sig til alla, hwilket ej eller ordens Läge tilstådjer. Det skulle wara ej mindre oförståndigt än Lastbart at tillägga af insigt, skickelighet och flera års öfning uti Informations wärket mycket berömlige och förtjente menn otillräckelig förfarenhet: men wäl kan den falla uppå nyligen tillträdde Ordinarii och Vicarii, som, oaktadt deras beprislige skickelighet, ömhet och goda upsåt, ännu icke hunnit förwärfwa sig tilständigt och opartiskt sammanhang om okända orters, Lärosätens, Informatorers och disciplars, med mera, beskaffenhet til alla sina nödiga omständigheter, och således i följe deraf göriligen kunna, som människor, emot sin goda böjelse, i en och annan del slå felt i sina tankar.

5:o) Anholler Collegium Gymnasticum at i tu stycker af Högwördiga

DomCapitlet wilfaras: först at inge Scholares ifrån Hudiksvall til något annat än Gefle Gymnasium dimitteras, sedan at sådan dimission sker allenast en gång om året, efter examen anniversarium, såsom Schole-Ordn:s 2 Cap. och 5 §. inneholler.

Om den förra omständigheten yttrades i ödmjukhet til Högwördiga Dom-Capitlet min oförgripeliga tanke uti den tillräckeliga wedersläggnings af Collegii Gymnastici insända Klago-skrift den 28 April 1757, och war af följande inneholl. Först har man hit in til hollit det för ostridigt, at Scholar, Gymnasier och Academier allestädes äro frie öfnings platser; hwaraf följer, at föräldrar sända sina barn til de Lärosäten, hwarest bästa beqwämligheten, fördelen och utkomsten står at erhollas, i synnerhet när medellöshet är den enwäldige rådgifwaren. Då äfwen dernäst det lämpas til vår Trivial, är bewisligt, at inge andre rest til Gymnasier utom Stiftet än de, som warit utfattige, och såsom til exempel i Strengnäs, til uppehälle och fortkomst straxt fått njuta sådana fördelar, som Gefle Gymnasium aldrig kunnat lofwa och tildela, eller de, som räkna det för ansenligt större Kostnad at häldre affärda sina barn til et långt aflägs Gymnasium, än til det som ligger dubbelt närmare, såsom för somligom til Hernösand; hwilket undertiden skedt nästan af urminnes tider. Wid nyssnämnda Klago-skrift kan ej den anmärkningen undgås, at dess syftemål syntes sträcka sig alt för långt men mig för nära, enär reflexion derpå hafwes, at den samma, utom alt annat ofog, passades til de wekor och dagar, då Rectors fullmakten i Hudiksvall skulle utfalla; och kunde den omständigheten wid slikt tillfälle ej annat än gifwa hos alla opartiska skälig misstanka til en för mig ärnad missgynnande wärkan.

Uti den sednare omständigheten anförer wäl Collegium Gymnasticum ofwannämde Schole-ordning til styrka för sitt petitum: men der handlas allenast om flyttning Classerna emellan uti Trivialerna, utan at [et] enda ord nämnes om dimission til Gymnasier; och om än saken skulle kunna lämpas til Gymnasierne, tyckes så det ena som andra *strida emot både praxis och billighet*. Hwarföre ock ifrån Gymnasio i Gefle gifwas *testimonia både i Pingest- och Jule-tiden til Academien*, alt som dimittendorum skickelighet tilstådjer. J Scholarne fordrar billigheten för discentes det samma, så at de, när qwickhet och flit äro förente, emellan examina anniversaria flyttas ifrån den ena Classen til den andra, fast än det bör ske mycket sällan, och den praxis har i alla tider warit öflig, enkannerligen när discentes, jämte de förra requisita, äga år och stadga inne; hwi skal ock då icke lika skäl wara giltige för dem, som emellan examina, med Herr Inspectoris minne, profwas skickelige at flyttas ifrån Scholan til 3 — Hudiksvall.

Gymnasium, såsom enligt jämwäl på andra ställen med billighet och ständig praxis? Hwarom vidare i nästa moment.

Hwad det skälet angår för flyttningen allenast en gång om året, som tages af Hebrææ Linguæ och Matheseos lectionerna, måste derwid erindras, at härifrån Scholan sådane disciplar afgått, som icke allenast, jämte conjugationerna, kunnat försvarligen explicera de 2 första af 4 capitlen uti Opitii grammatica hebræa, utan ock, jämte ferm scansion och redogörande för quantiteten, försvarligen explicerat flera elegias uti Ovidii Libro Tristium, samt warit färdige at redigera carmina fracta, som ock blifwit något öfwade uti andra vers-slag, nämligen versibus Saphicis et anapæsticis, som af Herr Inspectoris häröfwer hollna och öfwersända protocoller lærer kunna inhämtas. Men när desse antogos til Discentes i Gefle, hafwa de med incipienter ifrån Gefle Schola måst tillbringa första halfwa året allenast med innanläsning och conjugationer uti Hebraicis, och de två första åren uti Poëten at endast tyda på Svenska och något scandera, det öfriga med carminibus fractis bespades til 3:de och 4:de året: der til med gjorde då desse disciplar här någon början uti Latinsk auctor at variera grammaticæ. Men sedan det förspordes, at sådane wäl för sig komme disciplar i ankomsten ej tilstaddes at fortfara med jämgoda i omrörda öfningar, hafwa de til en del afstannat, dock så, at intet eftersättes hwad Schole-Ordn. påbjuder, ja ock deröfwer, hwad Hebraiskan widkommer, som der intet omröres: hwaröfwer ock ingen torde undra, så wida all upmuntran förswunnit, samt arbete och möda derwid fåfång warit. Hwar emot de, som på begäran sändes til andra Gymnasier, hade strax öfning efter profecterne, der jämwäl deras förre Præceptorer och disciplarne sjelfwe derföre erhöillo både munteligen och skrifteligen sitt wackra beröm, fast än Stiftets Gymnasium alt hittils framburit en annan frukt och belöning för all använd flit och hjertelig wälmening.

6:o) Jbland de påminnelser, som Collegium Gymnasticum mig til efterfölgd föreskrifwer, påyrkas warsamhet at höra gossars och föräldrars enständiga påstående wid flyttningar utur classerna och Scholan. Som Schole-ordningen det samma alfvarligen påbjuder, så har man i den nödiga punkten gått så wida, at här, som förmodeligen på andra ställen, under tiden ej ringa Ledsamheter af föräldrarna eller anhöriga blifwit upväckte, då tröge och ohogade piltar nödgats qwarsitta flera år i classerna; hwarföre slik påminnelse för detta Läro säte warit öfwerflödig. Häremot, så framt *rycktet förmodeligen hafwer sin grund*, torde Herrar Lectores hafwa haft nödigt at sjelfwe taga i akt denna påminnelsen, när flyttning skedt ifrån Gefle Schola til Gymnasium.

Men jämte detta gifwas jämwäl de exempel, at under min tid fyra discentes, som i ankomsten ej kunnat mer än Svenska, gått igenom alla Classerna på 3 och 4 år, samt Gymnasium, fast än icke på et och samma ställe, på 2 och 3 år, alle med hederlige testimoniis til Academien försedde: ibland hwilka en af fyra nände satt allenast en termin uti hwardera af de tre nedersta classerna. Häraf drages den oförnekliga påfölgd, at flyttningen icke allenast classerne emellan, utan ock til Gymnasium bör ske efter subjecternas snille och profecter, utan anseende til tiden på året.

Sådane sist omrörde exempel äro få och gå ifrån den allmänna cursen, icke desto mindre kan med skäl och öfwertygelse påstås, at til minstone på 9 år inge så swage Scholares ifrån Hudiksvall til Gefle med testimoniis ankommit, som Collegium Gymnasticum wil föregifwa, och än mindre bewisligt, at de warit swagare än de, som kommit til Gymnasium ifrån andra ställen; utan häldre kan gensatsen bewisas, at någre, som antingen blifwit ifrån Gefle Schola flyttade, såsom äfwen Herr Lector Torells publike utlätelser, utom flera intygelser, kunna bestyrka, eller ifrån privat information antagne, warit och ännu äro ganska swage: at icke förtiga, det en Schole-pilt ifrån Hudiksvall, för sin wårdslöshet och ringa progresser i boken, utan wederbörligt testimonio afreste til Hernösands Gymnasium och året derpå 1759 til Gefle Gymnasium, hwarest han, som märkeligt war, utan föregången examen antogs, ehuru han ännu räknas ibland de swagaste i Gymnasio.

7:o) Til närmare uplysning i närwarande mål synes ock höra en del af Hudiksvallensium upförande, sedan de anlant til Gymnasium i Gefle. Om en del af dem är wäl bekant, at, ehuru de dels qwicke dels försvarlige blifwit härifrån afskedade, hafwa dock öfwer Sommaren försumat recolera det de läst, och således i framkomsten til Gefle ej gjordt det nöje, som de dock annars kunnat åstadkomma: eller om de det mer eller mindre gjordt, sedan efter handen slagit sig til maklighet och orklösa, som gör et swårt nedslag, hälst i de tu sista åren eller circulo superiori, derest lectiones och exercitia stili skola wara merendels Academica. Den tanken torde icke eller aldeles fela, om man går så långt i saken, at Schole-piltar, som tilförne stått under jämn och alfvarsam aga, äro ock nog unge til åren, och således icke sjelfwe mana sig at taga tiden i akt, när dem i Gymnasio straxt i början lämnas derigenom större frihet, at antingen, efter wår tids tiltagande smak, nog civilt och på Academiskt sätt handteras, eller de bårtowarande af Catalogo discentium icke efterfrågas, eller, om de än efterfrågas, man icke går med dem så rigoreust til wärka, naturligtwis måste blifwa swage, fast än de icke så tilförne warit danade.

Likaledes ligger ock någon skuld derutinnan, at man uti Gymnasio med nyss upkomna, som äro fruktande eller tröge och sene i begrep och swar, men derjämte willige och hogade, ej hafwer patience eller tid, för mängden af discentes under en inskränkt tima, at wänta uppå fordrat besked, som dock oblygare och eldige straxt gifwa ifrån sig, til äwentyrs ej sällan med mindre grund, än de förre. Häraf lärer ock här-flyta, så framt weld eller för mycken tilstadd frihet skal undwikas, at supremus ibland dem, som sistledne Höst afsändes til Gefle, här under informations tiden och äfwen i sista examine utmärktes en ibland de qwickare, som i hela min tid biwistat Scholan; men sedan til allas förundran, ja häpenhet, förfallit til så hastig förwandling. Til ytterligare bestyrkande af det hwad wårdslöshet efter ankomsten til Gymnasium kan uträtta, bifoges jämwäl, huru en nyss härifrån affärdad discipel nästförwekne termin, utom sina böcker, bårtspelt flera plåtar uti penningar, hwarigenom tid och lectioners skötande försummades, blifwande sådan swårare förseelse utan straff eller aga afgang: huru wida detta är öfwerens stämmande med Schole-ordningens XII Capitel och 4 §, som sådant på det aldråhögsta beifrar, står icke hos mig at omdöme falla. Af två Locales och Hudiksvallenses, som redan äro inskrefne Studiosi i Upsala, war den ene uti Trivialen qwickare och i wissa stycker mer för sig kommen än den andre, hwars snille wiste sig nog senfärdigt; men denne, för anlagd flit och idoghet skul, hade ansenligt försprång för den förre, då afsked togs ifrån Gefle, och dylikt wis med flera. Fördenskul til at ogilla alla i Scholarne tröga men flitiga, emedan, när en är mycket qwick til snillegåfwor, gifwas tre och fyra tröge; så skulle ifrån denna Trivial sällan komma någon til Gefle, och således jag åter draga öfwer mig det klagomål, at icke discentes dit härifrån dimitteras. Lätteligen kan altså dömas, hwarifrån skulden bör ledas, när Hudiksvallenses blifwit ansedde, eller ännu förklaras för swaga.

8:o) Det har länge högeligen ömat och grämt mig, at det misstroende Herrar Lectores burit til wårt Läro-säte, har utestängt mig ifrån den conferenc och commerce, som kunnat bidraga til det högt angelägna informations wärkets förkofring i flera stycker, hwilka i min oför-gripeliga tanka tykts fordra gemensamma rådslag, och af hwilka twänne nu allenast i ödmjukhet anföras.

Det ene rörer Auctors Läsnings, hwilke som de äro både i Gymnasier och Scholar många och särskilte, så intyggar förfarenheten, at ungdomen af deras olika stil och art til structur och behagelighet så wäl confunderas, som ock lägges hinder på kårtare tid winna et skrifwo-sätt, som är mäat öfwerens stämmande med språkets rätta genio och gillade

ordalag. Och aldenstund Ciceronis wärk til sina mångfaldiga ämnen är tilräckeligt, kunna de lättare, hwaribland dess Epistolæ selectæ, Libri de Amicitia et Senectute räknas, til öfwersta classen i Trivialerne och circulum inferiorem i Gymnasio i stället för Justinus, men Orationes til circulum superiorem bringas; annars måste det komma an alt för långt på tiden, innan någon stadga i tydligt och städigt skrifwesätt winnas kan.

Det sednare stycket angår nyss antagne flitigare och mognare disciplar i Gymnasio, at de, efter sina prefecter, uti Lectioner associeras til de äldre, med hwilka de finnas jämgode: i hwilken praxi den fölgden skulle straxt skönjas, at de qwickare och hogade til æmulation upmuntrade, efter et års förlopp, sågos befordrade til circulum superiorem; men at deremot de oskickelige och wårdslöse uti inferiori qwarhollas i flera år, eller til dess de pröfwades wuxne til superiorem circulum, aldeles på lika sätt, som det sker i Trivialerne, fast än detta aldrig hit in til, så wida kunnigt är, i Gefle Gymnasio öfligt warit. Äfvenså anses wid Academierne, när Ordination och promotion begäres, icke Academiske åren, utan profecter och skickelighet. Dock wil det synas, som woro det mindre nyttigt at fortskyndas ifrån circulo superiori; ty der böra discentes först wänjas efter handen wid Academiska öfningar och deri så wida stadgas, at icke det förnämsta förefaller främmande wid ankomsten til Academien, icke annorledes än med öfwersta classen i Trivialer, hwarifrån at sig förhasta är ganska orådligt.

Sluteligen anholder jag ödmjukast, at Högwördige Dom-Capitlet af alla ofwanföre frambragte omständigheter, höggunstigt täckes inhämta min oskuld til de af Collegio Gymnastico obefogat öfwerklagade swaga framsteg hos discentes, som äro ifrån Hudiksvalls Trivial afskedade: och såsom jag lefwer uti den wördnadsfulla förtröstan, at de samme omständigheter ej kunna undgå så högt uplysta ögon; altså gör jag mig lika wördnadsfull försäkran, at den släte tanke om Hudiksvalls Schola och dess information bemälte Collegii misstyding sökt uppå mig leda, hos Högwördige Dom-Capitlet ej annat kan än förswinna.

Framhårdar med oafslätelig wördnad Högwördigste Herr Doctors, Archi-Biskopens och Pro-Cancellerns så ock Högwördige Dom-Capitlets ödmjukaste tjenare,

And. Forsius.

Ödmiukast Memorial.

Af de åtta disciplar, som uti sistledne examine anniversario, medelst allmänt beslut, blifwo dimitterade ifrån Hudiksvalls Schola, hafwa två hos mig anhollit om testimonio til Hernösands Gymnasium: men aldenstund Högwördige Dom-Capitlet täckts nödigt pröfwa, at med slika testi-

monii inneholles, til dess petentium namn och omständigheter äro uti Högwördiga Dom-Capitlet anmälte derföre, til ödmjukast hörsammande häraf, warda härmedelst Petrus Fiskerling, en Bonde-Enkas Son ifrån nästgränsande Tuna Sokn, och Länsman Ygbergs Son ifrån Färela Sokn, om hwilkas begäran medföljande bref bära intygan, i den wördsamaste afsikt angifne, at Högwördige Dom-Capitlet täcktes häröfwer lämna sitt höggunstiga yttrande. Hudiksvall den 29 Augusti, 1763.

And: Forsius.

d) *Länsmannen i Färila Petrus Ygbergs svar*

på Uppsala domkapitels och Hudiksvalls skolrektors fordran att hans son skulle studera vid Gävle, icke vid Härnösands gymnasium.

Wählärewördige och Höglärde Herr *Majgister* och *Rector*.

För Höglärde Herr *Rectorens* gunstiga skrifvelse af den 17 Sep: har iag äran, at ej mindre aflägga min ödmjukesta tacksäjelse, än för den trogna underwisning och Mångfaldiga godheter som min son, *Eric Ygberg* fått hungna sig af under hella sin *Scholæ* tid. Det bref min Son skref i Sommars om sin resa til *Hernösand* war å min Befallning, emedan jag icke hade tid för andra angelägenheter. Desutom trodde iag, at min Sons upförande skulle warit sådant, at han altid kunnat tros. Hwarföre det nu icke hade annat kan än förekomma mig underligt, hwarföre honom nekas witnessbörd, ty jag har icke annat förestält mig, än at iag som fader skall äga Rättighet, at skicka mitt barn til det läroställe, som iag wet vara minsta utgifterna wid i så dyra och widt utseende tider, utan at så lägges til at wisa hwarföre iag det finner Rådeligast, at skicka honom til *Hernösand* och icke till Gefle. Ty ho wet icke hwad dyr tid i Gefle nu är, på lefnas medel, och dyrare säga en del folck det blifwa. Många wilja hafwa Condition där och få icke, men ju längre når, des då bättre är det der efter, och Condition behöfwer min son söcka sig. Jag går många orsaker förbi, som iag til äfwentyr torde äga. Jag beklagar hierteligen, at det går så långt på tiden, innan min Son får sitt witnessbörd, emedan iag det wäntat för en lång tid sedan och håller alt til reds at min son skulle få resa, Emedan dessa allmänna lärohus nu uptaggas på alla ställen, och på dett min son, mig til bekymmer och oro och honom til skada icke längre må uphållas eller hindras, så anhåller iag ödmjukast om det witnessbörd hans upförande har förtienat, på det iag må få afsända honom til den ort, där iag ser wara minste utgifterna wid at lefwa under samma *Studijs* fortsättiande. Och det med

första tillfelle, på det iag må få se, huru iag besinnar mig, lefwer i all högacktning til mitt sista.

Wähl Ärewördige och Höglärde Herr *Majgister* och *Rectorens*
Ödmiuka Tienare
Pet. Ygberg

Färila d. 22 sep: 1763.

Katastrofal nedgång i elevantalet c:a 1769.

Ödmjukaste Memorial

Det öde, som inom kårt tid synes förestå *Hudiksvalls* Lärosäte, finner *Societas Scholastica*, utan ansvar för framtiden och det Allmänna, ej kunna förtiga, och är således förpliktad i största ödmjukhet gifwa Högwördigste Herr *Doctorn* och *Archi* Biskopen samt Högwördige Dom Capitlet beskaffenheten häraf wid handen.

1:o På try år har förminskandet af *Discentes* i *Prima classe* blifwit så betydande, at der ej äro mer än 6, af hwilka näpligen två kunna flyttas til *Secunda*, och än mindre längre fram. I den *Classen* har dock tilföre antalet warit 20, 30 och deröfwer. Ändteligen äro 4 nyligen tilkomne, hwilka *Scholæ* Ordningen ej tillåtit annars inkomma, emedan de ej läsa förut, hwad den föreskrifwer, och äro så utfattige, at de knapt på annat sätt kunde hjelpas. I *Secunda* woro förledet år 17 och i *Tertia* 16, men nu i förra *classen* 7, och i den sednare 12, af hwilka dock föga hälften fortfar med boken.

2:o Wid Salig Herr *Archi* Biskopens, *Doctor Henric Benzeli* *visitation* i *Hudiksvalls Schola*, träffade det så in, at *Discentium* antal i öfra *classerna* emot wanligheten war ganska ringa; men i *Prima* befants det likwäl så tilräckeligt, at det, såsom et Seminarium, sedermera och efter handen ersatte bristen i de öfriga *Classerna*: dock nu, sedan sjelfwa *Seminarium* blifwit förminskadt, är fara wärdt, at et slags ödesmål står wår *Schola* för dörren.

3:o Denna saknaden torde wäl härröra mycket af de sista årens tryckande trångmål och penningebrist, dock, efter wår oförgripeliga tanka, större orsaken ligga uti mistningen af piltarnas förut tillåtna, men nu mer och mer betagna Soknegång.

4:o För 1720:de åratalet, då Riket på det aldra swäraste war betryckt af långsamt krig, samt deraf följande fattigdom och folkbrist, som ock af Finska Arméns och för Ryssen flygtande folkets inqwarteringar, uti Norrland i synnerhet, och ändteligen af deras tillitning om föda och uppehälle, märktes, detta alt oakadt, ingen brist på *discentes* i *Scholan*; warande Lärjungarnas antal 141 på sjelfwa året 1721, då

Ryssen afbrände Staden och *Scholan*; men förledet år 83, och nu denna termin allenast 48, Räkne-*Classen* innesluten, hwars nu warande *Apologist* tillförene räknat undertiden 60 Lärjungar och deröfwer. Ty på den tiden war Soknegången öfwer alt tillåten, och ingenstädes, under de stora förenämnda betryck, klagades öfwer någon saknad af den delen, som då af willig och benägen hand tillräcktes *Scholæ*-piltarne.

5:o Hwaremot nu i långt blidare tider, dels wisse personers i wissa församlingar obenägenhet, så emot Lärhusens inrättningar, som emot *Scholæ* piltarne; dels ock Gymnasisters inträngande til Soknegång så småningom inskränkt de förras lilla, dock understödjande hjälp wid uphörden af Djäknepenzningarna, hwaraf piltarna under sin medellöshet, som dem både på Land och i Stad här å orten i gemen trycker, blifwa nödgade at lemna *Schola* och bok; och således qwäfwat och hindras många qwickare och med tiden gagneliga ämnen. Hwarpå flere *exempel* kunde uptes, hwaribland dock det allenast nämnes, at två *Pastores* i sina Församlingar rent af förekommit all Soknegång för *Scholæ* piltar, men, såsom allmänt berättas, bibehålla samma upbörd för nyss antagna Organister: Och detta under åberopande af en Höglöfliga Rikens Ständers tagna författning å 1740:de talet, der Församlingarne befredras, at icke skola, emot deras wilja, beswäras med Soknegång af djäknar eller *Scholæ*-piltar; ehuru willige Församlingarnas fläste innewånare eljest äro, at bidraga til de sistnämndas understöd.

6:o Til slut måte wi ock med grämelse se våra öfwade hittills gemensamma och öma rådplägningar, wår *Correspondence* med somliga Herrar *Pastorer*, och, efter all möjelighet, warsamma bearbetning at uprätthålla den til befaradt fall lutande Soknegången, hädanefter blifwa utan önskelig wärkan och förgäfwes använd för de få, fattiga piltar, som ännu wid *Scholan* sig uppehålla, och owisst huru länge.

7:o Hwad märkelig känning häraf torde framdeles tillskyndas det Allmänna i flera Stånd, och hwad angår i synnerhet behofwet til Prester i wårt Wälloffliga Archistift, lærer innan kårt, efter alt utseende, tydligen läggas för ögonen. Skulle utgången wisa sig i någon lindrigare wärkan, än närwarande omständigheter te sig för våra ögon, hafwer likwäl *Societas Scholastica* uti så wigtigt och derjämte befaradt wärf gjordt sina bekvinnensamma tankar tillfyllest, i den wördnadsfulla tillförsikt at Högwördigste Herr *Doctorn* och *Archi* Biskopen samt Högwördige DomCapitlet til dessa angelägenheter höggunstigt sträcker sina högtuplysta ögon och wärkande wårdnad. *Hudiksvall* den 28 *October* 1769.

And. Forsius.

JESundström. Er. M. Scherdin. Johan Sandberg. P: Brantström.

Lästider och lovdagar.

Ödmjukast Memorial.

Sistledne d. 2 *Martii* blef Högwördigste DomCapitels höggunstiga skrifwelse af den 16 nyss förflutne *Februarii* *communicerad* igenom Herr Prosten och *Inspector Scholæ*, *Magister Christopher Justus*; och som wälbemälte Herr Probst och *Inspector* ännu är behäftad af et swårt slag; altså warder till Högwördigste DomCapitlet i största ödmjukhet en omständelig, opartisk och i ren sanning grundad berättelse upgifwen om wissa lof- och *ferie*-dagar, som i denna *Hudiksvalls Trivial Schola* warit ifrån äldre tider wanlige, utan at äga någon kundskap, när de tagit sin första början.

1. För tiugu år tillbaka war i *Hudiksvalls Schola* öfligt, at om Hösten icke förr begynna *Scholæ*-gång, än efter Matthsmässodagen; men efter den tiden har början årligen warit utsatt till d. 1 *September*, då, under några samlingsdagar, allenast en *lection* för, och en efter middagen, blifwit hollen; men straxt derpå alla *lectioner* uptagne, som altid slutas antingen *Luciæ* dag, eller dagen förut.

2. Wår Termin har tillförne tagit sin begynnelse d. 3 *Februarii* eller dagen efter Kynders mässodagen, men i detta år d. 7, som war måndagen derpå. I *Quarta* och *Tertia* Classe i synnerhet, hwarest på annan tid af året Catechesen icke läses, har man wekan för Dymbelwekan på wissa timar drifwit *Lectio Catechetico* ifrån början til slut, och sjelfwa Dymbelwekan warit fri från Läsningar i förra tider: men i år och framdeles tänker man med Guds bistånd, flytta Cateches läsningen in i nämnda Dymbelweka. Med Wår *Termins* slutande har det olika förehollit sig, i anseende til Midsommarsdagens fjärmare eller närmare infallande till Pingesthelgden. I det sednare fallet har *Examen Anniversarium* blifwit hollen wekan för bemälte Pingesthögtid, ehuru det icke ofta skedd. Hwarwid Högwördigste DomCapitlet wi fördriste oss at i största ödmjukhet underställa, om det icke woro angeläget för wår och andra *Scholar*, at wiss tid utsatt warder, huru nära Midsommars dagen skal infalla intill Pingestwekan, då frihet kan gifwas at för sistnämnde Högtid sluta läsningen och anställa bemälte *Examen Anniversarium*.

3. At omröra andra ferier och lovdagar, som i wår *Schola* af ålder warit i bruk, anföras de samme i följande ordning; först Michels mässo lof, två dagar: sedan så kalladt Fet-tisdags lof efter Fastlags Söndagen, undertiden en, undertiden två dagar: dernäst när någon Högtids eller Store Böndag träffat in i wekan, har man läst *Auctor* i *classerne* klockan et, i stället för kl. tre, hwarigenom dock *Scripta* icke blif-

wit eftersatte: och ändteligen tre eller högst fyra gånger lof i *Termin* gifwet klockan tre efter middagen, till någon *respiration* och muntring, så för *Docentes* i sina tränga arbeten, som för *Discentes*.

4. Här hafwa *Scholæ*-piltarne i alla tider jämwäl bivistat wekopredikningarne: dock likwäl på det sättet, at *lectionerne* på de dagarne utan hollen bön börjats straxt efter klockan sex, och efter klockan sju, när ringningen skedt, de begifwit sig i kyrkan, men i sträng köld och owäder, för at icke skada hälsan, warit ifrån kyrkogången befriade. Och emedan *Scholæ*-Ordningen icke pålägger piltarne någon kyrkogång i wekopredikningarne, samt den ej eller på alla ställen är brukelig; ty underställes i lika ödmjukhet Högwördigste DomCapitlets höggunstiga ompröfwande, om icke sådan kyrkogång i wekopredikningarne hädanefter kunde indragas och uphöra.

Fortsättning å nästa sida.

5. Utom alt detta efterlefwes noga den edswurne *Scholæ* Ordningen, så mycket möjligt warit i sina omständigheter. Ty alla dagar *præcise* klockan 6 ringes det til samling, och liten stund derefter göres bön, hwarpå *lectionerne* utan uppeholl begynnas och slutas wid klockan 8, samt fyra dagar i wekan läses ifrån klockan tre til fem: at icke förtiga, det en tillbörlig *Scholæ-disciplin* hit in till blifwit wid magt hollen.

Annorledes är det icke, har ej eller, så wida kunnigt är, warit beskaffadt i *Hudiksvalls Schola* med *ferier* och lofdagar. Til slut bör ock det icke förbigås, at, så snart wissa Högtidsdagar och alle Apostladagarne woro indragne, jämwäl alle timar på dem, utan något undantag, blifwit til läsning använde. *Hudiksvall* d. 7 *Februarii*, 1774.

And: Forsius.

J. E: Sundström

”Förteckning på *Discentes* in *Classeseconda*, deras egenskaper och framsteg.”

Namnen	Födelseåret	Föräldrar.	Födelseort.	Ingenium.	Diligentia	Progressiones.	Vita et mores	Docentis Lectiones
Per Enhammar. —	14.	Båtsman	Enånger	Ingen. mediocre. Memor. felicissima	Major	Berömliga	I deras	I Benz. Repet. Definit. ifrå början til Art XII. de justificatione: æfven Dicta Class. Gr.
Ol. Nordgren. —	14.	Stadstjenare	Hudikswall	Ing. et memor. felix	Major	D:o	lefnaad	I Cornelio Nep. ifrå 6 Cap. The-
Fredric Nyman —	12	} Bruks Bok hållare.	Gnarps	Ingen. et memor. felix	Major	D:o	ær	mist. til och med Conon.
Per Nyman —	10.		Masugn	Ing. et memor. mediocr.	Mediocris	Försvarlig	intet	Gramatica Lat. Strel. et Syntaxis
Johan Forssell —	11.	} Comminister	Delsbo	Ingenia et memoria felicissima	Maxima	} Besynnerlige	at på	Gezel. Gramm. Gr. Declin. et Conjug.
Olof Forssell —	8.		Stockholm	Ingen. feliciss: ita mem.	Major		Berömliga	minna,
Clas Fredr. Mörk —	11.	kgl. kammar tjenare		Ing. et memor. tardior.	Mediocris.	D:o	som	Genes. til 15 Cap. 1. Samuel.
Er. Thoran —	11.	Bonde	Trönö	Ing. tardius: memor. felix	Nulla.	Svaga.	förtjenar	Lutheri lilla Cateches med
Olof Lundell —	13.	Handelsman	Hudikswall	Ing. felix: memor: minus	Major.	Försvarlig.	upmärks-	Svebilii förkl. jämte
Per Hambræus —	11.	Pastor	Enånger	Ing. et memor. tardior.	Minima.	Svaga.	samhet.	hustafla och BotPsalmer.
Per Bauman —	11.	Gullsmid	Hudikswall					

[Vid examen våren 1771]

Er. M. Scherdin.

Om flera av dessa jfr följande sidor. — — — Olof Forssell, som ådagalagt så Besynnerlige Progressiones, återkom senare till Hudiksvalls läroverk såsom dess Inspector.

Examen, pensa och flyttningar 1776 1774.

År 1774. den 17 Junii, närvarande undertecknad Probst och Kyrkjoherde, såsom påkallad att i vederbörande Inspectoris Scholæ frånvaro, företräda dess ställe, hölts, i följe af Scholæ Ordningens IX och X Capit. *Examen Anniversarium* uti *Hudicksvalls Trivial Schola*, på sätt, som följer.

Sedan Morgon Bön war hållen, trädde Examinator med Societas Scholastica kl. 9. upp i Scholæ Rummet, då efter ett af Examinator hållet kort tal til Docentes och ungdomen, *ConRector Magister Jonas Er. Sundström*, som under *Rectors* sjukdom och efter dess dödsfall tillika förestådt *Rectors* Ämbete, straxt aflemnade de Prof-Scripta, som nästföregående Onsdag publice blifwit skrifne, jämte de wanliga förteckningar, som wisade, huruwida hwar och en af *Docentes* ifrån förl. Höst-Termins början avancerat med ungdomen, och hwaraf befants, att,

Uti *Quarta* Hwad *Rectors* Lectioner beträffar, läst blifwit

Benzel. Epitome Repet. Theol. 3 gånger, *Hybners* Politiska Historie 3 gånger; *Elis. Hyphoffs* Swenska Historie 1 gång; *Hybners* Geographie med *Atlas* 1 gång; *Plennings Elem. Logices* 2 gånger; *Ciceronis Lib. de Amicitia. Paradigmata Hebraica* samt in *Analysi* 1. Cap. *Geneseos* til den 24. versen.

Con Rectors egna *Lectioner* hafwa på det sättet blifwit drefne, att

Uti *Grekiskan, Jacobi, Petri, Johannis* och *Judæ Epis[t]lar* samt *Johannis Apocalypsis* äro så *explicando*, som *resolvendo*, genom gångna, under det tillika *Grammaticalska præcepta*, särdeles *Syntactica* och *Prosodaica* blifwit läste och tillämpade.

Uti *Latiniteten*, hwad en *Auctor Prosaicæ Orationis* angår, lästes Höste-Termin *Cornelius Nepos* ifrån *Dionis* til *Attica Vita*, men vår *Termin* uti *Curtio* de 10 första *Capitel* af 7 *Boken*.

På samma sätt är skedt med de härtils brukade *Ligatæ Orationis Auctores*, neml. för Jul lästes *Catonis Disticha* altigenom, men efter *Jul Ovidii Tristia*, hwaraf börjades med första boken, och slutades näst för *Examen* med den 8:de *Elegien*, af samma bok,

Prosodia Latina Grammaticæ Strelingianæ är flera gånger genomläst, under flitig tillämpning til *Scansion*, som skedt så ofta en *Elegia* blifwit til ända explicerad,

Rhetorica Vossio Milternachtiana är en gång altigenom explicerad, men flera gånger är inhämtadt, huruwida *Tropologia* och *Schematologia* är i minne fästad.

Imitationes Cornelianæ, hwilkas ämne detta år warit Historien om Ko-

nung *Gustaf Adolf* och dess *Tyska krig*, hafwa på wanligt wis blifwit fortsatte.

Uti *Tertia* Hwarest *Adjunctus Scholæ Magister Andreas Dahlbom* ifrån förl. höste *Termins* början til nuwarande tid gjordt sysla, för *Collega Ordinarius*, som hela året warit sjuklig,

Epitome Repet. Th. Benzeli 2 gånger ifrån början til *Art. de Leye Evangelium Lucæ* ifrån 1 *Cap.* till och med 12:te

Gezelii Grammatica 4 gånger altigenom utom *Syntaxen* och *Prosodien Cornelius* ifrån början til slut

Grammatica Lat. flera gånger; men *Syntaxen* 3 gånger

Memoriale Biblicum Martinii i förbindelse med Bibel-läsningen ifrån 3 *Mos.* Bok til *Josue B.*

Hübners Politiska Historia 3 gånger, in til delningen af *Romerska monarchien*

Rombergs Exercitationes Syntacticæ 47 til antalet.

Uti *Secunda Definitiones* samt *Dicta Classica Scripturæ Latine et Svetice in Epitome Benzeliana*, ifrån början til *Art. de Lege*, och hafwa *superiores* tillika läst *Dicta idiomate Græco*,

Cornelius ifrån början till och med *Vita Dionis.*

Grammatica Latina flera gånger

Declinationes samt *Conjugationes Græcæ*, så *Barytonæ* som *Circumflexæ*, med de nödigaste Reglor,

Memoriale Biblicum Martinii tillika med *Bibeln* ifrån början till *Jos. B. Lutheri Cateches* tillika med *Svebilii* förklaring flera gånger.

Prima Classis har warit indelt i trenne läxlag, utaf hwilka det öfwersta flera gånger igenomgått *Strelings Grammatica*, men *Syntaxen* i synnerhet 7 gånger.

Corderi Colloquia ifrån början till och med 50 *Colloqv.* 4 gånger.

Andra läxlaget allenast *Declinationer* och *Conjugationer* med dertil hörande reglor 3 gånger

Tredje läxlaget, endast *Declinationerna* 2 gång

Catechesen med *Svebilii* förklaring och dess språk hafwa läxlagen läst tillsammans til minstone 8 gånger

Till skrifwande äro alle håldne, men allenast de 12 öfwerste efter föreskrift.

Uti *Räkne Classen Hübners Politiska Historia* ifrån början til *Cap.* om *Romerska monarchien* af 8 de öfwerste flera gånger

Geographien öfwer *Sverige*, til sina förnämsta omständigheter, alt igenom af *proveciores 1. Mosis* Bok af de 7 öfwerste

Lutheri Cateches med *Suebilii* förklaring och dess språk, af de fläste 8 gånger

Agrelii Arithmetica til 3 *Delens 4 Cap.* om *Rabatto* af 4. tillsammans *Reg. de 3 i Bråk 1. Quatuor Species i Bråk 1. Reg. de 3 i hela tal af 11. Quatuor Species i hela tal 9.*

Räkning per Deb. et Credit samt brefs sammansättande och *Copierande* af *proveciores*

Efter förskrift hafwa alla skrifwit.

På tillfrågan, huru stor *Frequencen* varit wid *Scholan*, sedan förl. Höst-Termins början, swarades, att antalet af *Discentes* i *Quarta* varit 11, af hwilka en denna Termin gifwit sig i Råken. *Classen*: uti *Tertia* 9; af hwilka likaledes en gått i Råken *Classen*: uti *Secunda* 14, af hwilka äfwen en öfwergifwit läsningen: uti *Prima* 17, af hwilka 13 woro wid *Examen* närwarande: i Råken-*Classen* 23, men allenast 6 närwarande, och således öfwer hela *Scholan* antalet af *discentes* tillsammans varit 74.

Derpå tog sjelfwa *Examen* sin början, som skedde i *Quarta* hela för Middagen, uti *Tertia* emellan kl. 12 och 2: uti *Secunda* emellan kl. 2 och 4. uti *Prima* och Råke *Classen* på en gång emellan kl. 4 och 5.

Sidst framkallades *Cantor Figuralis* och *Choralis*, som först *examinerade Quartanerne*, men sedan lät hela *Coetus* sjunga wissa af *Examinator* framställte swårare *Psalmer*.

Examinator förklarade hjerteligit nöje öfwer den idkesamma flit, som af den håldne *Examen* nogsamt märktes, att samtel. *Docentes* med ungdomens undervisning, hwar och en i sina stycken gjordt: Hwarpå *Scholæ* ungdomen blef tillsagd, att förfoga sig, utur *Scholæ* rummet; då *Examinator* med *Societate Scholastica* trädde tillsammans i öfwerläggning om dem, som wid detta tillfälle borde komma i åtancka till flyttning, och sedan hwar och ens *Scholæ* Pilts framsteg, så in *Scriptis* som i den gängne *Examine*, blifwit tagne i öfwerwägande, pröfwades skäligt, at låta följande få flytta, neml:n

Till *Gymnasium Jonas Grubb, Johan Rogstadius, Lars Ruth, Petrus Enhammar, Johan Forssell, Olof Forssell*, allesammans *Superiores*; Af hwilka den förste sutit 3 år i *Classen* men de öfrige i 2 år.

Till *Quarta* ifrån *Tertia* *Johan Brolin, Joh. Lundman, Olof Ferlin, Superiores,*

Eric Hedelin, Jonas Flodén, Inferiores.

Till *Tertia* ifrån *Secunda* *Carl Mich. Hillersten, Petr. Norander, Joh. Hambræus, Carl Bergman, Olof Wallström; Superiores,*
Eric Montén, Olof Thornberg, Per Nordgren, Inferiores

Tili Secunda från *Prima* *Jonas Jerzen, Olof Gallenius, Joh. Nordgren, Jonas Tanberg, Superiores*

Johan Elfdal, Per Rönqvist, Jon. Wasén, Inferiores.

Scholæ Piltarne inkallades, då, efter skedt uprop, *Translation* gick för sig, och hölt derefter *Examinator* ett tal, hwaruti han upmuntrade så *Docentes* som *Discentes*, att å ömse sidor vidare med den flit fortfara, såsom wid detta tillfälle å dagalagdt blifwit, önskandes dertil den Högstas milda wälsignelse, hwarmed *Acten* slöts.

Således förelupit wara, intyggar, *Forssa* d. 27. *Iunii, 1774.*

Albert Holmqvist.

En bild av skolluften och skollivet i Hudiksvall tecknar Olof Forssell ur sin egen erfarenhet under 1770-talets förra hälft, när han 1816 håller sitt här senare återgivna tal inför sin Uppsalavän ärkebiskop Lindblom.

Vackert tjänstgöringsbetyg.

Ödmjukaste Memorial.

Sedan Apologisten Herr Magister Fromén tillkänna gifvit, att han för sin hälsas förbättring, finner sig nödsakad att hos Högvördigste DomCapitlet anhålla om ett års prolongation af sin tjenstfrihet och att han ärnar, till Syslans bestridande, i ödmjukhet föreslå vice Collega Herr Sven Norell; så har den sistnämnde, som med Magister Froméns anbud finner sig aldeles nögd, af Rector begärt Intyg om sin tjenstgöring under förflutna året, på hvilket han, efter Höggungstigt förordnande, med fullt ansvar förestått Classis Prima vid härvarande Trivial Schola. Och som Rector, till följe af höggungstiga skrifvelsen af d. 31 Dec. 1789, icke på annat sätt än som nu sker, bör utgifva sådana betyg; så få underteknade härmedelst med fägnad förklara, att förenämnde Vice Collega, under sin tjenstetid här, icke allenast ådagalagt städade insikter i hvad som fordras till Syslans bestridande och lyckliga gåfvor och maner vid undervisandet, utan æfven en högst berömlig flit, nit och trohet vid handläggningen samt tolamod och lämpa att fogligen umgås med späda begynnare, som dels böra hejdas ifrån en utsväfvande ysterhet, dels väckas, muntras och till hog för boken upeldas; hvarigenom han nogsamt bestyrkt att han kommit på sitt rätta ställe, då hog och böjelse underlätta ett samvetsgrant iackttagande af annars mycket besvärande skyldigheter. Utom den trägna upvaktningen vid Scholan har han upoffrat sina lediga stunder till enskild undervisning för bättre Mäns barn här i Staden, hvilka æfven så väl, som vårt Läroverk, skulle anse för en vinst att få behålla honom och det så mycket heldre som han, i anseende till sina vackra och mer än allmänna kunskaper i Räknekonsten, kunde vara lika så brukbar och nyttig i Apologist classen, som han varit i Prima. därest Högvördigste DomCapitlet skulle täckas höggungstigast så förordna.

Hudiksvall d. 14 Julii 1798. Er. Scherdin Lars Qvist

Elevernas börd, villkor, inkomster, pensa, böcker, studiesätt.

RA Kanslersgilletts handlingar, vol. 8: Konsistoriernas skrivelser ang. läroverken i stift. 1801. Upsala stift.

Berättelse om Hudiksvalls Trivial Schola.

Hudiksvalls Trivial är försedd med sju Lärare, nämligen Rector, Con-Rector, Apologist, Tre Colleger och Director cantus. De Lärostycken, som på hvart ställe bestridas, hvilka Läro Böcker nyttjas, och på hvad sätt det sker vid undervisningen, samt huru stora framsteg i hvar Class kunna göras, det omtalar den Redogörelse af hvarje Lärare, som härhos aldreaödmjukast biläggas. Sistledne Termin, voro följande Discentes i hvar Class:

I Första Classen: 20.

Jonas Lingbom,	Fadren i lifstiden Båtsman,	fattig.
Olof Färlund,	fadren Bonde	förmögen.
Carl Åberg,	Borgare och Fiskare,	fattig.
Jonas Ruth	Borgare och Fiskare,	af medelmåttiga vilkor.
Reinhold Ehrengren,	Bruks Inspector,	förmögen.
Olof Svan,	i lifstiden Soldat,	fattig.
Lars Norberg,	Bonde,	förmögen.
Peter Watt,	Torpare,	fattig.
Hans Iggman,	i lifstid. Fiskare,	fattig.
Jacob Molarin,	i lifstid. Fiskare,	fattig.
Olof Söderstedt,	Bonde,	förmögen.
Johan Silfvernagel,	Kakelugnsmak.	af medelmått. vilkor.
Peter Ruth,	Fiskare,	fattig.
Jonas Sundström,	Skomakare,	af medelmått. vilkor.
Isac Stener,	Klockare i Färla,	fattig.
Anders Flodman,	Tullskrifvare,	fattig.
Anders Byström,	Fiskare,	af medelmått. vilkor.
Olof Svedberg,	fadren Fiskare	fattig.
Johan Tunberg,	Tullbesökare	fattig.
Jacob Qvist,	vice Bergsfogde,	fattig.

I Andra Classen: 12.

Johan Eric Pallmén,	Expeditions Fogde,	någorlunda förmög.
Olof Yglund,	Bonde,	förmögen.
Carl Fredric Justus,	i lifstid. Scholmästare,	fattig.
Jonas Tjerner,	Postmästare,	fattig.
Pehr Giljam,	Bruks Arbetare,	fattig.

Axel Granér,	Comminister,	någorlunda förmö.
Nils Gabriel Sefström,	Comminister,	någorlunda förmög.
Jonas Vik,	Borgare och Fiskare,	d:o.
Pehr Edvard Wallner,	Kyrkoherde,	förmögen.
Olof Elf,	Soldat,	fattig.
Anders Bergström,	i lifst. Arbetskarl,	fattig.
Göran Edenström,	Skomakare,	fattig.

I Tredje Classen: 4.

Johan Nylander,	Strandfiskare,	fattig.
Johan Magnus Wallner,	Kyrkoherde,	förmögen.
Eric Blomberg,	Skomakare,	fattig.
Martin Ström,	i. d. Major vid Hels. Regim.	någorl. förmög.

I Fjerde Classen: 6.

Johan Akerberg,	Sadelmakare,	någorlunda förmögen.
Elias Gran,	i lifst. Kyrkoherde i Medelpad,	fattig.
Pehr Eric Hambræus,	Prost och Kyrkoherde,	förmögen.
Anders Scherdin,	Bonde,	förmögen.
Peter Karell,	Bonde,	förmögen.
Nils Dahlgren,	Arbetskarl,	fattig.

I Femte Classen: 23.

Jonas Höglund,	Fadren Klockare,	någorlunda förmögen.
Lars Grubb,	Guld och Silfv. Arbetare,	förmögen.
Jonas Butz,	Borgare och Fiskare,	någorlunda förm.
Olof Hellström,	Skräddare,	förmögen.
Eric Gustaf Molén,	i lifst. Stads Casseur,	fattig.
Iacob Enman,	Borgare och Fiskare,	förmögen.
Peter Wiström,	Bruks Factor,	någorl. förmögen.
Peter Melin,	i lifst. Arbets karl,	fattig.
Anders Jättner,	Bonde,	förmögen.
Jonas Bergström,	Klockare,	någorl. förmögen.
Olof Svedberg,	Torpare,	fattig.
Anders Peter Dahlberg,	Trägårdsmästare	fattig.
Johan Hindric Öberg,	Klockgjutare,	någorlunda förmö.
Peter Skoglund,	Borgare,	d:o.
Lars Rålund,	Bonde,	d:o.
Eric Forsberg,	Soldat,	fattig.
Lars Peter Söderström,	Sämskmakare,	någorl. förmögen.
Jonas Stafverberg,	Bonde,	förmögen.
Anders Backman,	Borgare och Fiskare,	någorl. förmögen.
Joh. Fred. Holmström,	Mölnare,	d:o.
Hans Wijk,	Borgare och Fiskare,	fattig.
Peter Strömbeck,	d:o	någorl. förmögen.
Lars Kjällberg	—	fattig.

Antalet af Lärningar vid denna Schola har, på de sednare 50 åren, just icke aftagit; men emot äldre tider är det märkeligen förminskadt, såssom närlagde afskrift utur Scholans Matrikel utvisar. Förhållandet af Ståndspersoners Bonde och Borgare Barn är sådant, at ifrån och med 1780 til och med 1799 äro inskrefne:

af högre Ståndspersoners Barn i Civil och militär Ståndet	12.
af Preste Barn	39.
af Lägre Ståndspersoners Barn	44.
af de Handlandes Söner	16.
af det lägre Borgerskapets	114.
af Bonde Söner	107.
af Soldate Båtsmäns och ringare Arbetares Barn	96.
tilsammans	428.

hvaraf i det närmaste hälften tillhör Staden och hälften Landet. Säsom utsikten visat sig i några år, saknas icke vid Scholan Ståndspersoners och Preste Söner, hvarken ifrån Södra eller Norra Helsingland, men af den lägre Folkhopens Barn aftager antalet i Läse-Classerna; hvartil orsaken, utan all tvifvel, är tidernas dyrhet och den inskränkning i Socknegången, hvaraf våra Lärjungar, mer och mer, måste vidkännas följderne. I äldre tider, foro Collegerne sjelfve omkring at uptaga Djeknepeningarna, som dem til Lön anslagne äro. Sedan denna method fants otjenlig, och dessa penningars upbärande blef Församlingarnas Sexmän ålagdt; så ägde väl Lärarena ännu om icke full rättighet; dock åtminstone en god förevändning at försända Lärjungarna til Socknarna. Härigenom bekommo icke allenast Collegerna verkligen, i början af Januarii Månad hvart år, deras penninge Löner, utan Lärarena hade ock ett önskeligt tillfälle at upmuntra och belöna de fattige, flitige och värlartade bland Lärjungarna, hvilke, med fullmagter til Djeknepeningarnas upbärande försedde och hos Herrar Pastorer recommenderade, gerna foro omkring i Socknarna under Jul-helgen och blefvo på alla ställen väl bemötte och begåfvade. Vid någon Riksdag på 1740-talet, skall Fullmäktigen för Helsinglands Allmoge hafva i sitt Stånd besvärat sig öfver Socknegången, men icke hos de öfrige respective Stånden förmått utverka något förbud. Motvillighet hos Allmogen började likväl, i synnerhet i somliga Socknar, genast yttra sig, så at två Hudiksvalls gossar, som af Rector voro recommenderade til Jerfsö, ett år blefvo återsände och missnöje visades flerestädes, så snart andre än infödingar kommo at besöka dem. Det bar sig dock någorlunda ännu en 40 år bortåt. Men, sedan, efter 1780 års kongl. Författning, dessa penningar af Kronans

Uppbördsmän upbäras, men icke lefvereras förr än vid slutet af April; så hafva både Collegerna nödgats vara i mistning af sina små Löner just den tid på året, då den enda Mat Marknad här i Staden infaller och Läroverket har förlorat sitt fordna inflytande på Socknegången.

Då det, i följe här af, har händt, at de til Hudiksvalls Schola med djeknepeningarna anslagna Socknar blifvit uptagna icke allenast af infödde Gymnasister, hvilket i sådana omständigheter kan vara drägligt, utan ock af Studenter, ja Pastors Adjuncter; såsom det skedde åren 1797 och 1798 i Gnarp och nu i år i Tuna Socken; så kan väl ej annat förmodas, än at vägen mer och mer skall tilstängas vid första Lärohuset för fattiga Stads barn och främlingar, ja för infödingar i Socknarna; hvaraf minskning i antalet af Lärjungar som kunna fortsätta studierna, åtminstone vissa tider, måste förorsakas.

Utom en och annan Bok ifrån äldre tider, några Band Musicalier, en gammal ofärdig Basson och Violin, äro bland Subsidia litteraria eller Instrumenta Artium icke at räkna mer än några de sednare åren inköpte brukbara böcker, Homans Atlas, en ny stor Jord Glob af Cosmographiska Sällskapet i Upsala utgifven och år 1783 hit förärad af tvänne hederlige Män i orten, som då hade sina Söner vid Scholan, samt Beckmans i koppar stuckna Förskrifter och Grunder til Skrifkonsten, hvilka år 1794 blefvo hit skänkte af Herr Prosten Hambræus. Såvida de Bibliotheks penningar som här erläggas beständigt skola gå til Bibliotheca Gymnastica i Gefle, lärar icke eller vara hopp at märkeligen kunna öka Bok samlingen, eller förskaffa några Instrumenta Artium, hvilket likväl för Läroverket vore hedrande, både för Lärare och Lärjungar upmuntrande och förmånligt och således i alla afseenden önskeligt.

Til Hudiksvalls Schola äro tre Socknar i Södra Helsingland, nämligen Arbro, Undersvik och Ofvanåker samt tre i Norra, nämligen Dilsbo, Enånger och Njutånger med Djeknepeningarna anslagne: och sedan numera förmån af Socknegång blifvit så vanskelig, så äro desse penningar det enda säkra understöd för Ungdomen af Höga Öfverheten förunnadt. Ifrån längre tid tillbaka hafva Djeknepeningarna plägat Således utdelas: Superiores i Fjerde Classen hafva fått hvardera 24 Skill. Inferiores 16 sk. hälften deremot i Tredje Classen, och i samma proportion i de öfriga; hvarefter en så kallad Tilökning för de fattigaste blifvit gifven.

Fonden härtil har väl årligen i sednare tider, genom hemmansklyfningar i Socknarna, något litet blifvit ökad, så at den för år 1798 utgjorde 24 Rdr 34 sk. 6 rst; men som den är anslagen til flera behof; såsom til förbättring på Lönen för Supremus Collega, 3 rdr 16 sk. 16 Lön

för Cantor Figuralis, 2 rdr 37 sk. 3 rst Rectors arvode, 3 rdr 16 sk. til Medicamenters betalande för fattiga sjuka Scholares, Böckers inköpande och små årliga reparationers bestridande; så blifver Utdelningen vanligen omkring 9 Riksdaler. Den har gått en gång, på de sista 20 åren, öfver 12 Rdr några år öfver 10 Rdr och några år ned til 8 Rdr, hvilken olikhet härrör dels af Lärjungarnas större eller mindre antal i Fjerde Classen, hvilken alltid uptager största Summan, dels af den Samling i de öfriga Classerna, som befinnes närvarande vid Examen Anniversarium, den icke alle Lärjungar möjligen kunna afbida.

I behjertande af den omnämnde svårighet at få Socknegång för Hudiksvalls fattiga Infödingar, stiftade framledne Borgmästaren här i Staden, Herr Commerce Rådet Iohan Boberg, år 1791 d. 19 Dec. ett Stipendium, hvilket d. 31 Martii 1794 kom Scholan til godo, hvaraf fem Stads Barn njuta årligen 10 Rdr hvardera i 7 år; nämligen i 2 år vid Scholan, 4 år vid Gymnasium och 1 år vid Academien. Denna välgering bör så mycket högre värderas af Läroverket, som den är den enda i sitt slag och afhjelper i någon mån, fast ej tilräckeligen, några ynglingars behof nu förtiden vid Gymnasium, där afsikten härmed varit at kvarhålla dem til dess de vunnit stadga i Studier, tänkesätt och lefverne.

Den nödigaste Förbättring vid detta Läroverk vore visserligen en efter tiderna lämpad tilökning i Collegernes otillräckeliga och, såsom bilagde Uppgift visar, ovanligt knappa Löner, hvilket skulle frikalla dem ifrån trägna bi-syslor, som de nu, ofta mot sin vilja, men för sin existense, nödgas underkasta sig. Så länge det icke blifver möjligt at ställa de af Höga Öfverheten gifna Nådiga löften om förbättring på deras löner i verket, kan icke någon tilökning i Arbete, medelst andra Språks och Læxors införande, än dem Kongl. Scholæ Ordningen påbjuder, under något hopp om framgång, dem åläggas.

En förändring i sättet af Djeknepeningarnas utdelande åt Ungdomen synes vara den enda förbättring vid Läroverket, som, med de Fonder nu finnas, för det närvarande kan verkställas, således önskas och i all ödmjukhet föreslås.

Dessa Penningar, ehuru otillräckelige til något kraftigt understöd för den fattige ungdomen, skulle likväl kunna blifva ett säkert medel til en kraftigare upmuntran och ifrigare täflan, hvilket til Snillegåfvornas möjligaste updrifvande skulle bidraga: om de under namn och i egenkap af belöningar eller prémier för största flit och bästa framsteg blifva utdelade: och således, ifrån en annan sida, kunna tilskynda sjelfva Läroverket så stor förmån, som de hitintil varit för Ungdomen i allmänhet föga retande eller viktige.

At härtill anslå alt, som öfverstiger 9 Rdr 21 sk. 3 rst. som årligen är det vanliga och vissa afdraget af hela Summan, låter sig icke göras; emedan i Junii Månad, då dessa penningar utgifvas, ännu en Termin af året återstår, på hvilken hvarjehanda utgifter kunna förefalla, som man icke kan se förut. *Tio Rd.* kunde likväl årligen bestämmas til detta behof och denna Summa så fördelas inellan Classerna, at det blefve Fyra vissa Prémier at årligen täfla om, och ändå någon extra belöning, om så fordras skulle, kunde förunnas.

I alla Läse-Classer kunde Två Prémier, ett större och ett mindre, gifvas för största framstegen i Latinska Språket samt Två, lika beskaffade, för bästa Stilen. Härtill kunde anslås för Första Classen — 1 Rdr, för Andra Classen — 1 Rdr och 12 sk. för Tredje Classen — 2 Rdr 12 sk. för den Fjerde — 4 rdr 24 sk. och i Femte Classen, för största färdigheten i Räknekonsten och bästa Stilen — 1 Rdr.

Til oväldigt bedömande af Lärjungarnas förtjenst och iakttagande af rättvisa vid utdelningen af Prémier, hvarpå alt deras verkande til ändamålet beror, kunde ett Protocoll dageligen hållas öfver hvar Gosses förhållande i Scholan, och denna Antekning, som i Lärjungarnas närvaro bör göras, jemte det förhör och de prof-Scripta, hvilka, under namn af Certamen, tvänne resor hvar Termin kunde anställas i Classerna, skulle blifva en säker och af Lärjungarne sjelfve godkänd grund til prémiers erhållande; hvilka således komme at under Terminerna förtjenas och, til en fjerdedel, vid hvar Certamen en gosse tildömas, men ej förr, än efter Examen Anniversarium, utdelas.

I öfrigt, och så vidt aldeles odugelige ämnen kunna i tid afrådas ifrån Studier, Stadens Barna Schola uprätthålles, våra Lärjungar kunna upmuntras och understödjas, samt skickelige och villige Lärare gifvas vid Trivialen; så kan det ändamål vinnas, som primitiva inrättningen af detta Läroverk åsyftar, och det alt i den mån, som Lärjungarna äro den ena tiden bättre, den andra sämre kvalificerade.

Lars Qvist.

Följande *Lectioner* bestridas vid *Hudiksvalls* Trivial Schola af underteknad, nämligen: Theologien, Logican, Historien, Cosmographien, Geographien, Ebraiska och Latinska Språken. De Läroböcker som följas äro: Wöldikes Compendium Theologiæ Theticæ. Lutheri och Svebilii Catecheser. Plennings mindre Logica, Regnérs Sammandrag af de nödigaste Wetenskaper, hvad Historien och Cosmographien angår. Djurbergs Geographi för Ungdom, Homans Atlas, Arosenii Grammatica Ebræa. Orationes Ciceronis. Strelings Grammatica Latina och Sjögrens Lexicon.

Hufvud afsikten med den *Method* som följes i alla särskildta delar af undervisningen är: at alt måtte göras af Lärjungarna på bästa sätt, som för hvar och en möjligt är, at tålmod vid arbete må vinnas, Snillegåfvorna ständigt updrifvas och Sinnet danas til dygdiga böjelser, med bibehållande af munterhet och mod.

I *Theologien* upläser jag ett Stycke, uttyder det på Svenska förklarar de förekommande begrepen, frågar strax Lärjungarna och begär reda för hvar sak, upprepar å nyo hvad de ej begripa til dess det fattas rätt och de således hafva Orda förståndet af Auctorn. Öfvertygelse om Satserna, då de äro Tros-läror, hemtas alltid endast af den Heliga Skrifts Ut-sagor, hvilka til innehåll väl fästas i minnet och til deras bevisningskraft utredas.

Sedan några paragrapher på detta sätt äro genomgångne, öfverläsas de til nästa gång, då Lärjungarne examineras i detta pensum och mera upläses för dem til påföljande Lection och när en Artikel är slutad, anställes å nyo förhör öfver altsammans.

Med de i Auctor anförda Kätterska Satser besväras icke Ungdomen åtminstone icke förr, än den blifvit stadgad i dogmerna af vår bekän-nelse, då skiljaktigheten imellan de fyra hufvud Secterna i Christenheten kan föreställas samt de villomeningar omtalas, emot hvilka någon thesis i Auctor är stäld. Sammanhanget de viktigaste Sanningarna imellan eller systeme i Tros Läran är jag angelägen at bibringa Lärjungarna så vidt sig göra låter under en läsning, som icke kan gå fort, eller omfatta mycket i sänder. Derföre tjenar til detta ändamål i synnerhet Svebilii Cateches, hvilken alla dagar och timmar på en vecka för Påsk genomläses och förklaras, då tilfälle är at bringa hufvud Sanningarna i så nära förening med hvarandra och föreställa dem så magtpåliggande för människan, så dyrbara och älskansvärda, at de kunna verka både på förståndet och hjertat.

Til trogen utöfning af Religions Läran upmuntras alltid Lärjungarna och öfvertygas at en villig åtlydnad af den erkända Sanningen både är medlet til människans moraliska förbättring och rätta beviset på dess verkliga förädling.

Som *Logican* för Ungdomen alltid visar sig under en trumpen gestalt, har jag i början sökt at genom berättande om vår Själs förträffeliga gåfvor och egenskaper, människans deraf beroende värdighet och bestäm-melse, hennes pligt at upöfva Snillegåfvorna, med mera hit hörande, förbereda Lärjungarna och väcka hos dem upmärksamhet på sig sjelfve och jag har funnit at denna Lära derigenom i deras tycke mer och mer förlorat af sin stråfhhet och obegripelighet. Uti Historien fordrar

jag af Lärjungarna reda för alt hvad i Auctorn innehålles och aktsamhet af dem at åhöra hvad jag munteligen kan tillägga, hvilket ock genast efterfrågas och repetition anställles så ofta möjligt är. Geographien förutsätter hos Lärjungar af denna ålder någon kännedom af Verlds byggnaden och Globens bruk; derföre förestålles det allmännaste af dessa Läror och sedan den mathematiska jord beskrifningen blifvit af Globen någorlunda känd, läres den Politiska af Chartan, hvarunder Lärjungarna anföras at gifva agt på alla omständigheter som i Djurbergs Geographi innehållas för hvart Land man hinner genomfara.

I *Latinska Auctorn* upläser den Lärjunge som anmanas en period med klar röst och med iagttagande af interpunction och ordens tonvigt: Så ihoptager han hela meningen, då det genast visar sig om han väl öfverläsit, så at han känner ordens natur och bemärkelse, känner delarna af en period, kan skilja hufvudsatsen ifrån bi-satserna, som bestämma meningen på hvarjehanda sätt och finner Syntactiska reglorna, som göra Constructionen; hvilket alt vid mer inveklade perioder efterfrågas och utredes, då ock alla anomalier i orden anmärkas, eller om någon skönhet i Språket ligger i sjelfva numern, eller något annat förekommer anmärknings värdt. Der efter gifves meningen på Svenska med bibehållande af det Språkets art och lynne. Sedan ett Capitel på sådant sätt en eller två gånger, alt som det erfordras, är genomläset, och de under rättelser antingen af Historien, Geographien eller Antiquiteterna, som af ämnet föranledas, gifna; så genomgås Capitlet å nyo, då tiden tillåter, på det sätt, at de viktigaste phraser uttagas och Lärjungarna handledas at använda dem, genom allehanda förändringar af Svenskan i tempora, numeri, personæ, Modi, gerundia, Supina och participia, at göra en mening nekande ifrån jakande, vända Activum i Passivum och dermed casus rectus til obliquus, eller tvärtom, hvilket är grunden til variatio Grammatica. Exercitia Stili handteras på det sätt, at Svenska Thema afskrifves af Lärjungarna hemma, men då det skall öfversättas på latin, sker det gemenligen i min närvaro i Scholan, på en lof-timme näst för än den offentliga eftermiddags Lection börjas, på det jag måtte erfara om hvar och en arbetar sjelf samt at kunna underhjelpa deras arbete om det behöfves. Til den ändan upläses Svenskan, hvar mening utredes til Subject, prædicat och determinationer, tjenliga phraser upgifvas på okända ord och sammanfogningar och de förekommande Syntactiska Reglor efterfrågas och utmärkas. Då detta föregått, kan en af Lärjungarna få extempore upsäga Latinet, för at gifva dem någon smak på latinska numern, Sedan det är färdigt, som nu mera icke fordrar lång tid, corrigeras det publice på den vanliga Schol-timmen til hela Classens efterrettelse.

Den *kunskaps* grad en qvick, flitig och väl underbygd Lärjunge kan uphinna är: en färdighet at redogöra för de Stycken han läsit, förmåga at på egen hand nyttja hvar och en lätt Auctor i Latinen och öfversätta ett redigt Svenskt thema utan grammaticaliska fel.

Lars Qvist.

På Högwördigste Herr *Doctorns* och Archi-Biskopens förelagda frågor, får underteknad, i djup ödmjukhet, swara:

De *Lectioner*, som af mig bestridas äro *Latiniteten* och *Græskiskan*; *Latinen* gemensamt med *Rector*, men särskildt är mig anbefaldt att öfwa *discentes* i *Pros-odien* och någon *Poets* läsande, jämte *Elementa Rhetorica Vossii*: också åligger mig särskildt att underwisa i *Græskiskan*. Wid *Latinska* läsningen förehafwas, utom *Grammatican* och *Lexicon*, i obunden stil, ymsom *Curtius* och *Justinus* och i den bundne wæxelwis, eller om Hösten, *Disticha Catonis* och wår-termin *Ovidii Tristium Liber 1:mus*.

I *Græskiskan* nyttjas, utom *Gezelii Grammaticque* och *Pasors Lexicon Manuale, Nov. Testamentum*, hwarwid jag undertiden följt *Matthæi*, undertiden *Lucæ Evangelium* och undertiden *Apostla-Gerningarne*.

Wid underwisningen i *Latinen* har jag, i gemen, i akt tagit följande *method*: Sedan *discentes* hemma öfwerläsit sitt pensum, 1. repeterat de obekantare orden samt förklarar deras wigt och betydelse. 2. Låtit dem *explicera*, efter orden, dock därjämte alltid uppgifwit eller föreställt *Auctorns* rätta mening, där så behöfts. 3. Förklarar kortteligen alla *antiquiteter, historica, geographica* och *mythologica*, såsom ej litet bidragande till meningens upplysning. 4. Examinerat alle *idiotismer* och swåra *Constructions*-sätt. 5. I akt tagit förekommande *Troper* och *Schemer*. 6. Låtit piltarne säga *Locutioner*, så mycket tiden medgifwit. Hwad *Poesien*, i synnerhet, angår, har jag så lært dem utöfningen af *Prosodien*, att de kunnat scandera både *Hexameter* och *Pentameter* samt känna de förefallande *cæsurer* och *figurer*. Sluteligen har jag, under denna läsning, framför allt, sökt att tillhålla och wänja dem till en rätt *pronunciation* af orden.

I *Græskiskan* gifwer jag åt *Discentes* någre *verser* af ett *Capitel* att sjelfwe öfwerläsa. Som de i *Tertia* gjort någon början med detta lärostycket, så att de kunna åtminstone *Declinationerne* och det första *Verborum paradigma*, samt wänt sig att slå upp orden i *Pasor*, har jag hållit för, att de, i längden, mera winna därmed, än om jag den ene timan, mundteligen, föregått dem med tydningen och ordens resolvering och den andre återhämtat samma *lexa*. Öfwerläsningen har jag tillhållit dem att anställa, på det sättet: att de först söka upp hwart ord, som är okänt, i *Pasor*, för att lära sig dess betydelse på *Latin* och dess

repetition; sedan, i *Latinska Lexicon*, efterslå samma ords bemärkelse på Svenska, om så erfordras; och då, men ej förr, consulera den Latinska version, som de äga, och ändteligen den Svenska. Jag har sagt dem, att de noga skola hålla sig efter orden, fast än meningen ofta blir mörk och de finna versionerne afwika därifrån; att jag då först anser dem hafwa rätt öfverläsit sin lexa, samt att det, som brister, skall af mig underhjälpas, under timen eller uppläsningen: Och som meningens mörkhet ej sällan beror af någon *ellipsis*, har jag gifwet dem clav, huru de skola fyllas, hwarutinnan de qwickare tämmeligen *expediera* sig. Sedan de upptydt sin lexa på *Latin*, undertiden både på *Latin* och Svenska, företagas *etymologieæ* och ordens *resolvering*, hwarwid i synnerhet *Formaliu temporum* i akt tages såsom mycket *Faciliterande* öfverläsningen i Græskiskan. Deruppå uttagas alla förewarande *Syntactiska Reglor* och sidst säges *ratio accentuum*, efter *Gezelii* anvisning. För öfrigt har jag, så mycket jag förstätt, sökt nyttja alla de anledningar min *Lection* kunnat gifwa mig att böja piltarnes wilja samt hos dem wäcka och implanta hog och kärlek för en sann dygd och gudsfruktan.

En snäll och läraktig gosse kan lära sig tämmeligen *explicera* en lätt *auctor* i *latinen*; också skrifwa *grammaticæ* rätt: samt i *Græskiskan* wäl öfverläsa 7. å 8. verser, och göra riktigt besked för *Reglorne* i *Syntaxen* och *ratio accentuum* i *Prosodien*, ja, ibland för små *Locutioner*. Hudiksv. d. 29. Jan. 1800. *Johan Westerström.*

Svar på Högwördigste Herr Arki Biskopens Frågor; rörande Ungdomens Undervisning i 3:dje Classen af Hudiksvalls Trivial-Schola.

Svar på 2:a frågan. I denna Class læses Theologie, Cateches, Latin, Græskiska, Svenska Historien och Geographien.

Svar på 3:dje frågan. Följande Böcker nyttjas: Voeldikes Theologie, D:r:r Lutheri och Svebilii Catecheser — Cornelius Nepos med Svenska Anmärkningar — Critii och Leusbenii Nov. Testam. — Regnérs Första Begrep af de nödigaste Vetenskaper — Djurbergs mindre Geographie — Strelings Grammatica Latina och Gezelii Grammatica Græca.

Svar på 4:de frågan. a.) *Vid Latinska Språkets* bibringande följes den Methoden, att, sedan discipeln vederbörl. explicerat sitt pensum, resolverar han alla mindre bekanta Ord, utvisar Syntaxens reglor, uttager Phraser, den ena dagen på taflan skrifer en locution, eller imitation af det i Auctorn læsta Capitlet, och den andra dagen ett korrt Thema efter strödda Reglor:

b.) I *Græskiskan* expliceras några Verser af Joh. Euangelium på Latin och Svenska, ord för ord, hvilka resolveras, declineras och conjugeras. Med *formatio temporum* göres ock någon början.

c.) I *Theologien* expliceras Thesen och Latinska Dicta probantia på Svenska, och Thesen, jämte Svenska Språket, sådant som det i Svenska version finnes, læses utan til, hvarefter Thesen förklaras, och hvaröfver små Frågor skrifteligen inrättas.

d.) *Catechessen* læses utan til och förklaras, hwarwid förståndets, upplysnings och viljans förädling ær förnämsta ändamålet.

e.) Öfver Svenska Historien och Geographien anställas små munteliga frågor, så att discipeln slipper læsa detta ord för ord utan til.

Svar på 5:e frågan. De hinna så læsa det Latinska Språket, att de någorlunda förstå att använda Dess reglor vid locutioner och Themata; men som detta Språk medtager alrastörsta delen af deras tid, så hinna de ej læsa mera, æn de 4:a första Capitlen af Iohannis Euangelium på Græskiska, 3 å 4 Articlar i Theologien, Regnérs första Begrep af Svenska Historien och Djurbergs korrtare Geographie öfver Sverige.

Svar på 6:te frågan. I denna Class voro sistl. Höst-termin ej flere, æn 4 följande Discentes:

1. Ioh. Nylander.	Fadren Strandfiskare och fattig.
2. Ioh. Magn. Vallner.	Fadren kyrkoherde i Tuna och har nödig Utkomst.
3. Eric Blomberg.	Fadren Skomakare och fattig.
4. Märten Ström.	Fadren f. d. Major vid K. Hels. Regementet och har nödig utkomst.

Hudiksvall d. 22 Jan. 1800.

Johan Backmark:

Collega i 3:dje Classen.

Till allerödmjukaste åtlydnad af Högwördigste Herr *Doctorns*, Årke Biskopens och Commendeurens *Uno von Troils* Höggunstiga Skrifvelse, får underteknad, å följande frågor, rörande Lärjungarna i Andra Classen wid Hudiksvalls Triv. Schola afgifwa följande berättelse:

2:dra Frågan. *Hvilka Lectioner bestridas af hvar och en?*

I andra Classen læses om Måndagar, Tisdagar, Thorsdagar och Fredagar ifrån klockan 8 till 9, samt ifrån klockan 3 till 4 *Cornelius Nepos*. Som Lärjungarne i denne Auctor, börja i denne Class, har underteknad Lärare, i samråd med sin Herr Rector, ansett nödigt, att *ej så mycket* hafwa afseende på huru långt discentes hunnit däruti, utan huru wäl de kunnat det de deruti læst. Hwadän äfwen denne förflutne Termin blott *Datamis vita* blifwit genomgångit; men detta har skett *Fem* särskildta gångor, och kan underteknad ansvara att de *fleste* af hans Lärjungar derföre kunna redogöra. — Ifrån kl. 10 till 11, om Måndagar,

Tisdagar, Onsdagar, Thorsdagar, Fredagar och Lögerdagar, har *det bästa* af denne Termin *Strelings Grammatica Latina*, blifwit öfwdad, och Onsdagen samt Lögerdagen från klockan 8 till 9 har *Catechesen* blifwit läsen och wederbörligen förklarad. — *Exercitia Stili Latini* stundom i weckan skrifwit uppe i Scholan, och det af det skälet, att jag, derigenom, bäst kunnat utröna deras *fattnings och Förstånds* gåfwa. — Onsdagar och Lögerdagar hafwa Lärjungarna blifwit emellan klockan 2 och 3 öfwade i *Stilen* och uti *den nyare Svenska Historien efter Regnérs anvisning* — I slutet af Termin öfwades de äfwen i *Gezelii Grammatica Græca*, och lärde sig *innanläsningen och Declinationerna* utan till.

3:dje Frågan? *Hvilken bok följes af hvar och en Docens?*

I Andra Classen följes, som ofwan sagt är följande böcker: *Strelings Grammatica Latina*, *Cornelius Nepos*, *Gezelii Grammatica Græca*, *Regnérs Sammandrag* och *Doctor Svebilii och Lutheri Catecheser*.

4:de Frågan? *Hvilken Method nyttjar Docens i hvar föreläsning?* Uti *Cornelius expliceras* Latinen på Svenska, hwart ord *resolveras* både genom *conjugerande* och *declinerande* och *particlarne* kännedom inskärpes med noghet. *Grammatica Latina* läses *ej allenast* utan till, utan göres äfwen för Lärjungarnes Förstånd begriplig. *Christendomen* inskärpes *ej allenast* i deras förstånd: man bjuder äfwen till att göra den älskward för deras hjertan.

5:te Frågan? *Till huru hög kundskaps grad hinna Discentes, när de äro flitige?*

De flitige hinna till den kundskapsgraden, att de wid Examina kunna redowisa *de stycken*, de den förflutna tiden läst och genomgått, till Wederbörandes nöje. *De flitige* warda då uppmuntrade med flyttning till en högre Class, så wida de dertill finnas mogne. *I annat fall* blifwer dem en uppmuntran gifwen, att i sin flit fortfara, med löfte om flyttning en annan gång. All annan flyttning Class ifrån Class är för Läraren *wanhedrande* och för Lärjungen *onyttlig*. För att uppmuntra mina Discentes till flit, har jag i 3:ne år fört ett *Protocoll* öfwer, huru hvar och en, hwarje Lection afgjort sitt pensum. Som detta skett har hvar och en, wid weckans slut, fått i Classen *sin rang*. Detta har haft en *otrolig werkan*. Finge Lärarena wid denna Trivial schola Höggunstigaste bifall, att, igenom *præmiers* utdelande, af de tillslagne djeknepenningarne, ännu kraftigare uppmuntra, skulle, hos Lärjungen, flit och munterhet ännu mer ökas.

Hudiksvall, den 29 Januarii 1800.

Joh. Sam. Tollstedt.
Collega II:dæ Classis.

Hvad angår de Lectioner, som uti Första Classen vid Hudiksvalls Trivial Schola bestridas, så bestå desamma 1:mo uti at meddela de första grunderna till Latinska Språkläran, och med de mera för sig komne uti at för dem upgifwa och förklara de allmänna och så kallade hufvudreglor i Syntaxen: 2:do uti utanläsning och en efter lärjungarnes begrepp lämpad förklaring af Salighetsläran: 3:tio uti korrta Latinska meningars uttydning på modersmålet; 4:to uti Bibliska Historiens läsning; 5:to uti innanläsning i Latinska språket med de minst för sig komne och 6:to uti öfning at skrifwa både den Latinska och Svenska stilen. De läroböcker, som i denna Class följas äro: Sjögrens förbättrade uplaga af *Strelings Grammatica*, *Langii Colloquia*, *Sparrmans Bibliska Historier* och *Luth: samt Svebilii Catecheser*.

Så vida som en blott utanläsning i hvad vetenskap som hälst föga gagnar, om icke saken tillika göres begriplig för förståndet, så har mit bemödande varit, at så litet som möjligt är, beswara mine lärjungar dermed. Jag har trodt mig komma ändamålet närmare, om, sedan saken blifwit dem munteligen förestäld, och de fattat sanningen och riktigheten deraf, jag då först låtit dem läsa regeln utantill: detta gäller i allmänhet om de grammaticaliska reglorna; deremot har jag sorgfälligt sökt lägga på deras minne, det som nödvändigt utantill bör wetas, t:e: declinationer, adjectiva, pronomina och de fyra allmänna conjugationerna jemte verbum *sum*: men de öfriga verba anomala och defectiva, samt upräknandet af adverbialia &c. har jag sparadt tills de blifwit mera för sig komne, kunnat väl göra reda för det föregående, och äfwen sedan de börjat med explicationen af någon lätt Latinsk bok, hvar till jag i början valt korta Latinska meningar, stälde aldeles i samma ordning, som Svenskan det medgifver, och ifrån dessa har jag gått till de mera svåra och inveklade. *Catechesen*, hvilken de läsit utantill, har jag sökt göra begriplig för deras förstånd, och derjemte genom anvisning på de bevekelse grunder, som Religionen gifver, verka på viljan. Slutligen får jag ock anmärka, så vida det synes höra till läromethoden, at protocoll dageligen hålles öfver lärjungarnes upförande, hvilket protocoll vid hvarje weckas slut upläses, och då den flitige och beskedlige hedras med et högre rum framför den late och odygdige.

De lärjungar, som uti dessa nu upräknade stycken visa tillbörlig flit, kunna, innan de lemna Classen och flyttas till en högre, göra nöjaktig reda för grammaticalia uti Språket, skrifwa små scripta, explicera med lätthet de mindre svåra samtal, och känna användandet åtminstone af de angelägnaste och mest förekommande reglor i Syntaxen...

Hudiksvall d: 23: Januarii 1800:

Eric Benct Schilling
Collega I:mæ Classis.

Till följe af Högvärldigste Herr Doctorus och Arke-Biskopens Frågor, rörande Undervisningen vid Apologist Classen uti Hudiksvalls Trivial Schola, inberättas.

I:mo Att Lärjungarne härstädes, jemte en nödig Öfning uti *Innanläsningen* i Svenska och Latin, både Tryck och Skrift, njuta en efter deras Alder och Fattnings gåfva afpassad *Undervisning* uti *Christendoms Kunskapen*, *Bibliska Historien*, *Univ: Historien*, *Geographien*, *Stats-Kunskapen*, *Cosmographien*, *Naturliga Theologien*, *Moralen*, *Arithmetiken*, *Skrif Konsten*, *Brefs* och *Skrifters sammansättande* och *stylicerande*, samt *Räkningars upställande* och *afslutande* genom Debet och Credit.

II:do Att *Läro-Böckerna* (utom *Bibelen* och *Cornelius Nepos*, hvilka, jemte strödda *Bref* och *Skrifter* af åtskilliga Stylar, endast nyttjas vid *Innanläsningen*) äro *D:r Lutheri* och *Svebilii Catecheser*, *Hybners Bibliska Historia*, *Regnérs Lärobok*, under Titul af Första Begrepen af de nödigaste Wetenskaper, *Djurbergs Geographiska Handbok för Begynnare*, *Anderssons* och *Beckmarks Räkne-Böcker*, samt *Bowless Ängelska Förskrifter*.

III:to Att *Läro-metoden* för det närvarande är denna:

a) Under *Innanläsningen* tillhåles Lärjungen, att läsa sitt föresatta pensum med hög röst, ren stämma och redig och riktig pronuntiation.

b) *Catechesen* läses hel och hollen utan till, och behörigen förklaras, då förståndets uplysning och hjertats förädling utgör första och förnämsta ögnamärket.

c) *Bibliska Historien* läses så vida utan till, att Lärjungen med egna ord skall kunna förtälja händelserna, i den ordning och det sammanhang, Historien dem föreställer — Hwarefter det blir Lärarens sak, att förståndsvis gå till väga med de däraf flytande *Lärdomar*, och göra dem tillika användbara för Hjertat och dess förbättring.

d) *Univ: Historien*, *Geographien*, *Stats kunskapen*, *Naturliga Theologien* och *Moralen* läres discursive genom korta *Föreläsningar*, lämpade efter Lärjungens förmåga att fatta och begripa. Ofvannämde *Regnérs lärobok* nyttjas här, såsom ett utkast till *Föreläsningen*.

e) Uti *Arithmetiken* utgör en utur *Anderssons* och *Beckmarks Räkne-Böcker* sammanförd method hufvud Normen, som genom behöriga Analyticeringar och Demonstrationer på en Classen tillhörig Tafla bibringas Lärjungen vid hvarje ny Förändring att han icke må på ett blott mechaniskt vis hantera Ziffran, utan äga sig noga bekant, på hvilka skäl och grunder Ziffran skall så, och icke annorlunda, hanteras. Sedan förelägges honom på ett särskilt papper flera Öfnings Exempel, lydande

under samma förändring, hvilka han sjelf, till vinnande af behörig stadga och färdighet i samma sak, enligt de honom redan bibragte Grunder skall uttaga, upställa och utarbete, samt sedermera i sin Memorial Bok införa. — Hwarefter han vid ett anstält Förhör måste göra nöijaglig reda för sitt förelagda pensum, innan han till ett nytt Lärostycke får öfvergå. Räkningars upställande och afslutande sker af de äldre genom et fixerat Debet och Credit, då de tillika få någon undervisning uti Bokhålleriekonsten.

f) *Skrif-Konsten* öfvas på det sättet, att, jemte det valda Förskrifter föreläggas Lärjungen att imitera, bibringas honom tillika sjelfva grunderna häruti, såsom om Kroppens ställning under skrifningen, Pennans skärning, Dess riktning i Handen och mot papperet, Bokstäfvernas formering, Deras sammansättning och proportioner till både högd, bredd och lutning, samt den rörelse handen och fingrarne härvid böra iagttaga.

g) Vid *Brefs* och *Skrifters* upsättande vises, hvad i allmänhet både till ämne och form bör iagttagas, och huru de med sammanhang och ordning böra conciperas och styliceras — Orthographien observeras här med all noggranhet — Till vinnande af någon skickelighet häruti, förelägges Ynglingen någodt vist ämne till *Bref* el: *r* *Skrift*, merendels i en kort utstakning att utarbete.

IV:to Att *Kunskaps-graden*, hvilken en Yngling, med snille och någon underbyggnad uti Grammatiken, genom en flitig öfning möijeligen kan uphinna är: En *Försvarlig Christendoms Kunskap: En någorlunda* och hvad man kallar *vulgaire Kännedom uti Historien*, *Geographien*, *Stats Kunskapen*, *Cosmographien*, *Naturliga Theologien* och *Moralen*, och en *grundad och mera säker färdighet*, att *Räkna* och *Skrifva*, med hvad mera, som fordras för att kunna med nytta employeras vid mindre Bokhållerien och Contours ärender, inskränkta Handel, och andra smärre Näringar, samt mindre svåra ämbets syslors bestridande.

Hudiksvall d: 29. Jan: 1800 — Sven Norell vice Apologist.

Rektor om tidssignaler 1805.

Aldraödmjukaste Memorial.

Sedan det år 1799 pröfvades nödigt, till lättnad för underfaket på Skolehuset i Hudiksvall, att borttaga Tornet: och den i samma tornbyggnad uppsatte klocka, hvarmed på vissa timmar ringdes till ungdomens sammankallande, derigenom blifvit obrukelig; så har man velat försöka huru vida ringning i Skol-klockan, utan olägenhet för ungdomen och hinder för undervisningens jemna gång, kunde underlätas. Flera

års erfarenhet har ock öfvertygat om umbärligheten deraf; så att det gamla taklaget på Skole huset vist icke hädanefter behöfver belastas med någon ny tillställning för klockans skuld: och då ett nytt Skole hus en gång med tiden kommer att här uppföras, lärer så mycket mindre fråga uppstå om klocka och ringning, som denna sed vid andra Lärohus i vårt Fädernes land allaredan är aflagd. Men tidens rätta i akttagande till de offentliga öfningarna är och förblifver beständigt en nödvändighet både för Lärare och Lärjungar.

Stadens Slag-Ur i Rådstufve tornet har alltid varit en rättelse för desamma. Men som detta Ur ej kan höras inne i Skole huset; så har ej kunnat undvikas att låta någon af de yngre gossarna, för hvarf, hålla sig utanför Skolan på gatan, så väl före, som under läs-timmarna, för att akta på klockslaget; hvilket ändock, för Urets felaktighet, ofta varit ganska osäkert. Denna anstalt har i många afseenden sina olägenheter och kan vara vådelig för den nu varande och sannolikt tillkommande allt spädare ungdomens helsa, under den strängare årstiden. Ett säkert Väggur inne i Lärosalen, hvarefter alla vederbörande borde rätta sig, vore, i våra omständigheter, den enda osvikliga och oskyldiga anvisning på tiden till läsningens början och slut; så mycket nödigare på detta ställe att af alla Lärare noga i akttagas, som tjenstgöringen förrättas i en öppen Lärosal, där klasserna icke äro frånbyggde och där följakteligen sorl af ungdomen är ett oundvikligt ondt.

Efter samråd härom med Herr Prosten Wallner, såsom proximus Inspector Scholæ, som äfven tillstyrkt ansöknigen, fördristar jag således aldraödmjukast underställa Högvördigste Herr Doktors, Årkebiskoppens, Prokanslerens och Kommendörens samt Högvördige DomKapitlets höggunstiga bepröfvande: om förenämnde klocka, som väger 3 $\frac{1}{4}$ mark, Victual. vigt, kunde få försäljas och ett Väg-Ur i ställe anskaffas, hvartill lägenhet nu erbjuder sig, sedan en pålitelig Urmakare här bosatt sig, för Verkets dugtighet förbinder sig att ansvara och om dess tillbörliga rykt besörja. Hela kostnaden skulle, efter Urmakarens i ödmjukhet bilagde förslag, belöpa till 24 RD. 36 sk. R. G. s. Enligt Klockgjutarens Öbergs äfven i ödmjukhet bifogade värdering af malmen till 21 RD 16 sk samma mynt, svarar väl tillgången icke alldeles emot utgiften; men skillnaden kunde af under händer varande Stipendii medel lånas, samt, efter hand, af besparde Djeknepenningar lätteligen ersättas och en yäsändtelig förmån Läroverket härigenom på en gång tillskyndas.

Hudiksvall d 13 Aprill 1805.

Lars Qvist.

Närslutna äro intyg att material till nytt väggur kostar 12 rdr 36 sk., arbete 12 rdr och att den gamla klockans malmvärde var 21 rdr 16 sk.

En apologist mot kravet å förnyat lärareprov 1805.

Senare bifallet klagomål öfver domkapitlets krav.

RA Kanslersgillet till K. M:t 1805. Bifall 23/7 1805.

Stormäktigste Allernådigste Konung!

Til Eders Maj:ts nådigste pröfning dristar jag i djupaste underdånighet hemställa DomCapitlets i Upsala, enligt underdånigst bifogade Protocoll, den 25 sidstledne Januarii fattade beslut, i stöd hvaraf jag, såsom sökande den vid Cathedralscholan därstädes lediga Apologist Syslan, kallades, at, til den för sökande til ScholaeCollegater i Författningarne påbudne Examens undergående, den 13 påföljande Februarii mig i Consistorio inställa.

Med yttersta villighet, at, i fall af irrig öfvertygelse, bättre upplysas och rättas, har dock tvifvelsmål om samma besluts högsta billighet hos mig både väckts och stadgats af följande anledningar.

De Författningar, hvilka DomCapitlet såsom grund för det tagna beslutet åberopar, äro Kongl. Scholordningens 1 Capitels 6 §, samt Kongl. Canzlers Gillets Skrifvelse den 23 Januarii 1803: hvaribland den sednare, utan tilökning, utsträckning eller skärpning, blott til verkställighet förnyar och uplifvar den förra. Bägge dessa Författningar nämna endast Collegater och Colleger, men aldeles icke Apologisten med dess Sysla. Af historien åter om inrättningen och utvidgandet af Rikets under-Scholor befinnes, at Collegater i början icke kändes, och, då desse beställningar, i anseende til Disciplarnes ökade antal, i längden behöfdes, anförtroddes de åt Djäknar, Gymnasister och hos Consistorierne mindre kände Studerande. At desse personers skicklighet genom Förhör pröfvas skulle, blef derföre af Lagstiftaren visligen anbefallt. I sednare tider, då Präster, Philosophiae Candidater och Magistrar sökte dessa beställningar, var det högst sällan, och ej oftare än då någon hos Consistorium til sin skicklighet antingen okänd eller också misskänd person sig anmälte, som desse Förhör kommo i fråga. Utom dess är jag icke den ende, som i underdånighet tror, at med Collegater på nämnda ställe i Kongl. Scholordningen endast förstås de vanligen 3:ne under samma benämning vid Cathedral- och Trivial Scholorne nu varande beställningar, och at Apologist Syslan därifrån bör åtskiljas. Atminstone gör framledne Biskopen Wallquist, och under tillämpning af Kongl. Scholordningen, i sin Handbok öfver Ecclesiastique Befordringsmål, denna åtskilnad. I afseende på de förra yttrar han: *Sökandes skicklighet til*

ledige Collegater skal pröfvas genom ordentligt Förhör i Consistorio; men rörande den sednare: *Sättet at döma om Sökandes skicklighet til en Apologistie är icke uttryckeligen föreskrifvet.*

Huru som häldst nu emedlertid pröfningen af sökandes skicklighet til Apologistsyslor, enligt analogien af gällande Författningar, verkställes, vågar jag likväl om Lagstiftarens mening hysa den underdåniga tanka, at samma pröfning endast skedde med den sökande, som dels icke förut tillräckligen documenterat sin skicklighet, dels också icke i förväg såsom fullt skicklig af Consistorio blifvit erkänd. Hvad Theoretiska kunskaper angår, har jag dristat tro, at min Präst-Examen i Consistorio, min Philosophiae CandidatExamen, med åtföljande Disputationer, samt Promotion til Philosophiae Magister i Upsala, hade bordt tillräckligen mig skäligen tillräckliga för en ApologistSysla. Åtminstone återkallas ännu i mit minne flere sådane personer, som med mindre documenterade kunskaper, dock utan föregående särskilt Examen, til Apologistbeställningar blifvit befordrade.

Dock, ehuru de flästa undervisningsämnen, som Kongl. Scholordningen til Apologistens befattning hänförel, utan tvifvel höra til philosophiska sphären; ville jag likväl icke, genom undergåendet af någon i dylikt fall föreskrefven Examen, tro mit samvete säradt, vid betraktandet af min Candidat Ed, där jag som andre förpliktat mig, at icke på något ställe in philosophicis vidare låta förhöra mig; häldst vid i fråga varande Examen tilläventyrs mindre lärere komma i betraktande, huru vidsträckta Theoretiska kunskaper Examinandus sjelf för ändamålet äger, än fastmera, huru han förstår at dem til Disciplars nytta i utöfningen använda. Och en sådan practisk Examen, om den annars för personen ej ansågs öfverflödig, borde i min underdåniga tanka anställas genast vid första inträdet til tjenstgöring inom Scholverket, som allmännast sker genom vicarierande. Men, ehuru Vicarier förordnas på fullt ansvar vid tjenstgöringen, ehuru ändamålet af dem kräfver enahanda nyttig skicklighet, och ehuru deras tjenstgöring fortgår ofta flere år å rad, innan ordinaire beställning vinnes; är det dock, jag vet ej hvarföre, ytterst sällan, som i fråga varande Vicarier pröfnings förhör underkastas.

Så blef äfven jag, utan all föregående dylik Examen, med DomCapitlets vitsord, at *för skicklighet därtill vara fördelaktigt känd*, 1795 til vicarius Rectoris vid Gefle TrivialSchola förordnad. Och under de 9 år, jag såsom vicarius samma Sysla förestod, blef jag, vid tillfällen antingen af prolongationer vid vicariatet eller i befordrings frågon såsom sökande, tid efter annan i Consistorii Protocoller med följande, utom andra, ut-

tryck hedrad: *at Consistoriales yttrade för mig mycket förtroende, i anseende til den utmärkta skicklighet, hvarmed jag förestod Rectors lectioner inom Gefle Scholaeverk; at jag under flere års tjenstgöring som vicarius Rectoris visat berömlig flit och skicklighet: at jag flere år med erkänd skicklighet och nytta för ungdomen vid samma Sysla vicarierat: at jag til Studier och förhållande vore väl och fördelagtigt känd; och slutligen den 24 Februarii 1802, då jag sökte den i Hudiksvall lediga ApologistSyslan: at jag vore fördelagtigt känd, ej mindre för berömlig flit vid undervisningsverket, än skicklighet i Studier och öfriga goda egenskaper, som Scholae ordningen föreskrifver: at jag vid Academien vore känd för utmärkt lärdom och vid undervisningen i Scholan för lika utmärkt skicklighet.*

Efter i förväg, äfven utan all Examen, vunnit befordran til Collegatet uti 2:dra Classen af samma Schola, och efter af DomCapitlet så formligen och ampelt lämnade vitsord om min skicklighet för icke allenast den mäst magtpåliggande och ansvarigaste tjenstgöring inom Scholverket, utan ock för Apologisttjensten, hvarom frågan vid sidstberörda tillfälle egentligen var, blef jag likaledes då, icke mindre utan all föregående Examen, af DomCapitlet til samma ApologistSysla utnämnd. Och, då en af medsökanderne däröfver underdåniga besvär anförde, hade jag den oskattbara hugnaden, at se Consistorii skedda utnämning genom Eders Maj:ts Eget Höga Beslut under den 9:de påföljande Augusti nådigst gillad och fastställd.

Efter allt detta, och redan försedd med Consistorii Fullmagt på en ApologistSysla, var det mig verkligen oväntadt, at vid ansökningen til en dylik behöfva til Examens undergående inkallas. Väl hafva omständigheterna så fogat sig, at, ehuru under lediga stunder från offentliga, tjenstgöringen längre tid syselsatt med ungdoms undervisande enskilt äfven i alla de kunskapsdelar, som Kongl. Scholordningen til Apologistens befattning hänförel, jag likväl hittills icke förestått någon Apologisttjenst, i anseende til nådarens utlöpande efter företrädaren, samt Consistorii förordnande til annan tjenstgöring under gående Scholäret; men, sedan jag flere år med erkänd skicklighet förestått en vida ansvarigare tjenstgöring, och därjämte til en ApologistSysla blifvit ansedd fullt skicklig, vågade jag tro, at et ytterligare documenterande af min skicklighet, genom tjenstgöring inom ApologistClassen, vore öfverflödigt. Icke heller kan jag inse, at Apologisttjensten i Upsala vore mera magtpåliggande och ansvarig än den i Hudiksvall, och således för den förra fordrades en mer än vanligt documenterad skicklighet.

Skulle åter, som DomCapitlet i Protocollet förmenar, ApologistSyslor i detta betraktande verkligen höra under benämningen af Collegater vid Scholarnne, och Kongl. CanzlersGilletts Skrifvelse, ehuru icke innebärande någon ny lag, likväl ansågs med det eftertryck förnya och uplifva en aldrig uphäfven gammal Författning, så at hädanefter, äfven med sökande til ApologistSyslor, utan afseende på mer eller mindre gifven skicklighet, Examen nödvändigt anställas borde; synes likväl denna Författning, i anseende til mig, som redan äger Fullmagt på en ApologistSysla, lika så litet höra blifva retroactive, som Kongl. Brefvet den 21 Augusti 1786, i frågan om den tilökning i Pastoral Examen, at, utom hvad förut föreskrifvet var, examinandi äfven genom disputerande skulle documentera sig, någonsin i tillämpningen blef det för dem, som, innan samma Författning utkom, efter förra föreskriften Pastoral-Examen undergått, samt til Pastorat beforderade blifvit, men, sedan Författningen publicerades sökte förflyttning til förmonligare Pastorater.

Med vistande och tjenstgöring i Upsala, hade likväl i alla fall hos mig aldrig någon fråga uppstått om skyldigheten, at, på DomCapitlets kallelse, til denna Examens undergående mig inställa. Detta hade då inneburit föga tidsspillan och ingen kostnad. Men från tjenstgöringen i Gefle under LäseTermin til Upsala i dylik afsigt inkallad, kunde jag ej glömma känbarheten af den från samma resa oskiljagliga kostnaden, hvilken, då arfvodet til den som emedertid tjensten förestod också därunder uptages, tiläfventyrs icke öfverdrifvet påräknades blifva 20 Riksdaler Banco, en i sig sjelf icke stor Summa, men för en fattig Scholbetjent visserligen anseelig, utgörande omkring 3:dje delen af en Collegas årslön. Hvilken Summa bordt beräknas nära dubbel genom samma inresa från min egentliga station i Hudiksvall. Och, ehuru jag dessutom vågar tro både de åberopade Författningarnes och DomCapitlets egen mening i närvarande fråga vara, at den, som en gång med adprobation CollegatsExamen undergått, icke vidare för detta ändamål inkallades, och at således Collega Axner, hvilken för 2:ne år sedan samma Examen i Consistorio undergeck, men likafullt i Protocollet uptages bland de öfriga ännu oexaminerade sökande, lärar försumat Examensbetyget vid ansökningen bifoga; möter dock den, mögligen också aflägsset boende, som til den sökta Syslan beforderas, påräknandet af enahanda dryg kostnad genom inresa för EmbetsEdens afläggande, som, enligt DomCapitlets utfärdade föreskrift, också i Consistorio ske skal.

I full underdånighet erkänner jag således Lagens visa afsigt med en dylik Examen; men, i betraktande af Lagstiftarens nådigt yttrade afseende

på de ringare Scholaebetjenters mindre förmonliga vilkor, såsom satte vid et arbete, hvilket, enligt ordalydelsen i Kongl. Scholordningens 4:de Capitels 1 §, *hafver mycken möda med sig, men ringa vedergällning*, dristar jag i lika underdånighet tro samma Lagstiftares afsigt ingalunda varit, at med tillämpningen af denna Författning skulle för innehafvare af så små löner förenas en dryg och känbar kostnad; häldst verkställigheten den förutan icke är omöjlig. Också är i ScholOrdningens 1 Capitels 3:dje § den lindring i kostnad förunnad en sökande til Lectorat, vid frågan om Specimen, at få det på stället praestera, under nådigt yttrande: *Emedan alltför svårt och kostsamt faller för en ringa bemedlad Theologiae lectionis Candidato, at resa långa vägar til våra Academier*. Utan tvifvel i enlighet härmed, och ehuru localen för Gefle innehär det synnerliga, at både Gymnasium och TrivialScholan därstädes äro från Consistorium aflägsne, har dock DomCapitlet i Upsala tid efter annan tillåtit så väl Specimina i Gymnasio för Syslor hållas, som Examina med Scholaebetjenter på stället ske: och med förbigående af flere exempel på det sednare, föreskref Consistorium blott för fem år sedan en dylik Examens skeende på stället med en Studerande, som til vice Collega föreslogs: exempel, som bibringat mig den tanken, at DomCapitlet i Upsala, då dessa Examina pröfvats nödige, icke alltid trott sig förbundet, med sökandes dryga kostnad dem til Upsala inkalla. Säkerligen hyser också DomCapitlet icke mindre nu än förut det förtroende til Lärarena vid Undervisningsverken i Gefle, at en CollegatsExamen skulle kunna anställas, antingen inför Collegium Gymnasticum, eller i öfvervaro af TrivialScholans Inspector, Rector och Conrector, hvilka sidstnämnda aldrig lärar nekas nödig ärfarenhet och förmåga at pröfva en sökandes mer eller mindre skicklighet til den i fråga varande Collega och Apologistbeställningen.

I anledning af allt detta dristar jag hos Eders Maj:t i djupaste underdånighet bönfälla, at antingen från den af DomCapitlet mig föreskrefna Examen i nåder alldeles frikallas, eller också, om Eders Maj:t nådigt pröfvar den med mig äfven böra verkställas, at jag då finge densamma, enligt Consistorii ytterligare föreskrift, i Gefle undergå.

Med djupaste undersätlig vördnad framhärdar,

Stormächtigste Allernådigste Konung, Eders Kongl. Maj:ts
allerunderdånigste och troppliktigste undersäte

Lars Jäderlund.

”Berättelse om Hudiksvalls Trivial Scholas tillstånd,
år 1807.”

Till ödmjukaste åttlydnad af hwad Högwördigste Herr *Doctorn*, Ärke Biskopen, *ProCancellern* och *Commendeuren*, i *Circulair* N:o 4. § 1., för detta år, Höggunstigast befalt rörande berättelsers afgifwande om *Scholar* Werkens tillstånd, får underteknad härmedels i aldra största ödmjukhet aflemna följande berättelse om *Hudiksvalls Trivial-Scholas* nu warande tillstånd och beskaffenhet:

1:mo *Scholan* är afdelad i 5 *Classer*, neml. 4 läse *Clas[ser]* och 1 *Räken Class*.

J *öfwersta Classen*, der Lärjungarnas antal icke gått öfwer 12 de näst förflutne åren, äro 2:ne Lärare, *Rector* och *Conrector*, af hwilka den förre bestrider *Lectionerna* Måndagar, Onsdagar och Fredagar, och den sednare Tisdagar, Thorsdagar och Lördagar.

Rector handhafwer följande lärdoms yrken och nyttjar nedan nämnde Läro Böcker:

1:0 *Theologien* efter *Benzelii Epitome Rep. Theol.*

2:do *Logican*, då *Plennings* mindre *Logica* följes.

3:tio *Latiniteten*, till hwars inhämtande wissa *Ciceronis Orationer* verteras och *resolveras* samt 2:ne så kallade *Latinska Scripta* el:r *Exercitia Stili Latini* hwarje wecka skrifwas.

4:to *Hebreiskan*, hwaruti första begreppen om Språket så efter *Arosenii* som *Opitii* anwisning blifwer meddelad

5:to *Geographien* efter *Djurbergs* anwisning

6:to *Historien* efter *Regners* Lärobok.

Atta dagar före Påsk *Ferierna* läses och förklaras *Lutheri* och *Svebilii Catecheser*

Conrector förehafwer följande:

1:0 *Latiniteten*, då i obunden Stil ymsom *Curtius*, ymsom *Justinus* samt *Wossii Elementa Rhetorica* läsas och följas, hwarjemte *exercitia Stili* öfwas 2:ne gånger i weckan: J den bundna stilm nyttjas *Catonis Distica* om Hösten, och *Ovidii Liber Tristium 1* om Wären jemte *Burmans Poetica Juvenilis*.

2:do *Grekiskan*, der någondera af *Evangelisterna verteras* och *resolveras* samt *Gezelii Gram. Græca* flitigt läses.

J *3:die Cassen* handhafwer Läraren följande lärdoms yrken och nyttjar följande Läroböcker:

1:0 *Theologien* efter *Benzelii Epitome Rep. Theol.*

2:do J *Latinska Språket verteras* och *expliceras Cornelius Nepos*.

3:tio J *Grekiska* — några *Capitel* af *Johannis Evangelium*, och böra ynglingarne flitigt öfwas i *Gr.* och *Latinska Grammatiken* —

4:to *Allmänna Werlds Historien* efter *Regners Sammandrag*.

5:to Efter nyssnämnde Läro Bok Fäderneslandets *Geographie Höste Terminerna*, och *Wår Terminerna* den allmänna Werlds beskrifningen.

Wanliga beloppet af Lärjungarne är ifrån 9 till 12 à 15.

J *2:dra Classen verteras* och *expliceras* något af *Corn. Nep.*

2:do Skrifwes minst 2:ne *Exercitia Stili Lat.* i weckan 3:tio Läses *Swenska Historien* och *Geographien* efter *Regner* — 4:to Öfwas *Ynglingarne* wäl i *Grek.* och *Latinska Grammatiken* efter *Gezelii* och *Siögrens Grammaticor.* 5:to Läses och förklaras *Luth. et Svebilii Catecheser* Onsdagar

och Lörd. Lärjungarnes antal wanligen lika, som i 3:die *Classen*.

J *nedersta Classen*, der Lärjungarnes antal ofta går till 30 och derutöfwer förehafwas följande Öfning:r.

1:0 *Lutheri Cateches* med *Svebilii* Förklaring mellan 6 och 8 f.m. utom *Ons-* och *Lördagar*.

2:do *Strelings* af *Siögren* förbättrade *Gram. Latina* läses hwarje dag mellan 9 och 10. f.m. särdeles *paradigmata*. Med *proveciores* läses och förklaras en del af *Syntaxen* Måndags, Tisdags, Thorsdags och Fredags efter middagar wid *Höste Terminernas* början; Men sedan 3:tio Måndagar och Tisdagar eft:r middagar *Langii Tirocinium Paradigmaticum* till *Terminens* slut, samt *Wår Terminerna* samma *Auctors Colloquia* 4:to *Hübners Bibl. Historia* mellan 6 och 8 f.m. Onsdagar och Lördagar samt på Lördags efter Middagarne följande Söndagens *Epistel* och *Evangelium* 5:to Så ofta *Syntaxen* förehafwes, förklaras den med små *Locutioner* på Taflan, och sedan *Ynglingarne* blifwit mer för sig komme med små tjenliga *Exercitia Stili*. 2:ne i Weckan.

J *Räken Classen*, der antalet af lärjungarne stundom går till 40, förehafwer Läraren derstädes med *Classens* ungdom följande öfningens ämnen.

1:mo *Jnnanläsning* uti *Swenskan*, så i tryck som i *manuscript*: den i tryck blott i förening med andra läseöfningar och utur då förehafwer Läro Böcker, så långt tiden det tillåter, och behofwet hittils mera än hädan efter det fordrat: den i *Manuscript*, som torde finnas nödig att fortsättas, på särskildte timar.

2:do *Lutheri Cateches* med *Svebilii* Förklaring.

3:tio *Hübners* *Bibliska Historier*.

4:to *Geographien* och *Swenska Stats kunskapen* efter *Regners* Lärobok.

5:to Svenska Historien utur samma Lärobok.

6:to *Stilskrifning* så med Svenska som *Latinska Characterer*.

7:mo *Aritmetiken* efter i synnerhet *Anderssons* och, med de mera för sig komne, *Beckmarks* Räkenskaps Böcker, hwarjemte de uppsatta räkningar per *Debet* och *Credit*, *Bref*, *Quittencer* och *Obligationer*.

Ordinaira Läse Timarne i samtelige Classerna hafwa hittils warit Måndagar, Tisdagar, Thors- och Fredagar kl. frå 6 till 8 och ifrå 9 till 10 för middagarne, samt ifrå 2 till 5 eft:r Middagarne. Och om Ons och Lördagar ifrå 6 till 8 och ifrå 9, till 10. f. m. samt ifrå 2 till 3 e. m.

Dessutom underwisar *Apologisten* de så kallade *Qvartanerne* och dem i de andra Läs *Classer*, som det åstunda, i Råken konsten, mellan 10 och 11 Onsdags och Lördags förmiddagar, samt *Director Cantus* hela Schol-ungdomen i *Choralsången* Måndagar, Tisdagar, Thorsdagar och Fredagar mellan 10 och 11 för M: samt Onsdags och Lördags efter Middagar dem, som åstunda lära spela *Viol*.

2:o. Fonder för *Docenternas aflöning* äro här inga andre än dem *Kongl. Majestät* och *Kronan* består af *Kronotijonden*. *Rectors* årliga Lön af *Krontijonden* är 140 Tunnor 2 f. 3 223/660. kp:r Spanmål, som af honom sjelf eller dess ombud uppbäras i *Februarii* månad: *Conrectors* årliga Lön 81. T:r 6. f. 3 7501/7920 kpp:r och *Apologistens* d:o 38. T:r 6. f. 3. 5729/7920. kpp:r *krontijonde* Spanmål, som på ena handa sätt uppbäres.

Collegerne äro här så knapt lönte, att förmodeligen ingen Lärare wid något publikt Läro verk i Riket njuter så ringa lön. Således har *Supremus Collega* i årlig lön endast 4 Tunor korn och det ifrå *Jemtland*, *Medelpad* och *Herjedalen*, som betalas eft:r lägsta Markegång i Riket, samt 30 R. 28 s. Banko af djekne Pengarne. *Collega* i 2:dra Classen 3 T:r af samma Spanmål, 21 R. 11 rst. 6 s. [sic!] djekne-pengar, samt *Jnfimus Collega* 3 T:r dito Spanmål och 24 R. djekne-peng:r.

Till understöd för någorlunda bergning och lifnäring har wäl *Collega* i 2:dra Classen lön af Jdnors lilla præbende Församling, der han tillika tjenar som *Comminister*, men så är ock dess arbete och tjenstgöring så mycket trägnare och mödosammare, såsom han skall swara för de fläste Predikningar i denna Församling. Han med de bägge andra *Collegerne* njuter wäl nu någon löne tillökning af de under dubbla Nådår anslagne Wederlags och Proste-Tunnor, men så är ock den föga betydlig, emedan de år 1802 ej fingo mer än 3 Rdr B:co hwardera.

Director Cantus njuter för sin Tjenst wid *Scholan* 4 Tunnor *Augments* Spannemål samt 11 R. 5 s. 4 rst. B:co af djekne pengarne.

Man har trodt, att Stadens kyrkoherde, som alltid warit proximus *Inspector Scholæ*, skulle njuta de hittils undfågne 96 T:r krona tijonde egenteligen för *Inspectionen* öfwer *Scholan* och det i anledning af *Konung Carl XII:s*, H:tär-Glorwördigst i åminnelse, allernådigste *Resolution*, gifwen *Altranstadt* d. 5. *Januarii* 1707, der det uttryckel:n nämnes, att, sedan *Kongl. Majestät* af dess *Stats Contoires* och *Kammar-Collegii* underdåniga betänkande inhämtat, hurusom det förehölle sig med denna Lönings Spanmål annorledes än med annan Wederlag, emedan den wore gifwen, på det *Hudiksvalls* Stad måtte till *Pastorer* förses med Lärde män, som öfwer det derstädes anlagde Lärowerket kunde tillsyn hafwa; så ansåg *Kongl. Majestät* denna Wederlags Spannemål för en *Förläning*, den icke allenast då warande *Pastor* i *Hudiksvall* (*Svinfoth*) utan ock dess *Successorer* alt framgent skulle till godo njuta.

Med afseende på alt detta, ansåg ock *Taxerings Commiteen* i *Hudiksvall* wid de hållne *Taxering:r*, d. 5 *Mars* 1801, den 25 *Junii* 1802, den 15 *Junii* 1803. och den 28 *Apr.* 1804, denna Wederlags Spannemål för beständig, och förthy med fullaste anledning af 1800 års *Bevillnings Förordning*, *Artikeln* 2, § 3 och *Mom.* 3, enhälligt ansåg den samma icke böra *Taxeras* med högre, än 4 *proCents* afgift; hwilket ock inom 3:ne år icke till någon ändring observeradt wardt.

Men sedan har *Högl. Kongl. Kammar Collegium* observerat denna Wederlag till indragning, och är nu detta *Kongl. Majestät* i underdånighet understäldt, utan att här bekant är, om *Konungens Resolution* ännu deröfwer fallit.

3:tio Ingen annan Fond till understöd för *Lärjungarne* i allmänhet finnes, än de djekne pengar, som i *Delsbo*, *Enånger*, *Njutånger*, *Arbro*, *Undersvik* och *Ofvanåkers Soknar*, årligen, tillika med de till *Collegernas* lön i andra Soknar anslagna djekne Pengar af *Krono Fogdarne* uppbäras: Sedermera ifrå *Land Ränteriet* i *Gefle* till *Högwördigste Dom Capitlet* i *Upsala* öfwersändas och derifrå till *Rector* här wid *Scholan* i *Maji* el:r *Junii* månad:r öfwerstyras, till ett belopp för år 1806 af 25 Rdr 16 s:r 6. rst. Banco.

Af dessa medel sker utdelning till *ungdomen* wid *examen Anniversarium*: Häraf betalas *Medicamenter* för fattige sjuke *Lärjungar*; någon Bok inköpes för *Scholan* och årliga smärre *reparationer* på *Scholæ* Huset bestridas. Häraf njuter och *Supremus Collega* i tillökning på Lönen 3 Rdr 16 s. *Cantor Figurialis* 2: 37: 3. och *Rector* 3: 16.

Solknegång, så kallad, har i äldre och sednare tider, så länge Kongl. *Scholæ* Ordningens 4 *Capitels* 4 § war gällande, warit ej mindre ett wäsenteligt understöd för fattige och skickelige Lärjungar, än i Lärarens hand ett kraftigt band på ungdomens förhållande; Men är nu vidare, genom Församlingarnas egenwilliga befattning härmed, ej att påräkna; till stor olycka för wåre *Scholæ* barn, ibland hwilka mången fattig, men duglig och wälartad, i sjelfwa början af sitt inträde på lärdomsbanan tillbaka hålles, förmodeligen icke till framtida båtnad för Samhället i gemen och Läro-Ståndet i synnerhet.

Till utmärkt flitige och skicklige Stadsbarns förmån, blef et *Capital*, stort 833 Rdr 16 s. *Specie*, genom afledne Herr Comm: Rådet *Bobergs Testamentariska Disposition* af den 19 *Decemb:r* 1791 skänkt och gifwit till *Hudiksvalls Triv: Schola*, hwilket ock år 1794 kom *Scholan* till godo uti 833. Rdr Riksg:ds mynt, hwaraf räntan tillfaller 5 *Stipendiater* uti 7 år med 10 Rdr R. G. M för året.

4:to *Schole Disciplinen* är nu för tiden, då ock största antalet af Lärjungar utgöres af barn under 15 år, mer lindrig, än sträng. Man har wid underwisningen tålmod med förståndets brister, söker upphjelpa Fattnings gofwan förmedels tydeliga Förklaringar, samt wäcka och underhålla uppmärksamheten och fordrar endast, att blotta minnes saker och förut wäl förklarade ämnen skola genom flitig öfwerläsning läras utantill och fästas i minnet. Med lämpa söker man att rätta wiljans oarter och den grofhet som widläder sederna: Och då den *Moraliska* känslan af pligt och människo wärdighet ej kan lifwas genom goda Föreställningar; hwilket dock hos största delen lyckas: Så uteblifwer ej tjenlig aga, till befordran af ändamålet af *Scholgången* och bibehållandet af ordning och skick. Mycket sällan har man hos någon enda märkt laster af öfwerlagd ondska. Sedelynnet är mer en barnslig ysterhet, lättsinnighet och ostadighet; men är, i det hela, icke wändt åt den onda sidan. Hwad som likwäl, på detta ställe, gör någon swårighet för Läraren, är det sjelfswäld en del Föräldrar, i synnerhet af den ringare *Classen*, tillåta sina barn under deras upväxt hemma; hwarigenom ett egenwilligt sinnes-skick beredes, som wid den offenteliga uppfostran i *Scholan* nogsam t röijer sina verkningar.

Då af det antal Lärjungar, som här wistas, wanligen endast några få kunna, för Fattigdoms skull, fortfara på den egentliga Lärdomswägen: någre få äfwen komma at ingå i Handels och Handwerks *Societeterna*; Men största delen åt:r wänder till Föräldrarnes Näringsfång, som är: För Stadsbarnen, Fiskeri och Sjöfart, och för dem frå Landet: Jordbruket. Då ock ifrån Staden är årlig *Seglation* till och ifrån *Stock-*

holm, flere gånger om Sommaren: och det talrika Fiskerskapet gör årligen 2:ne resor till *Gefle* och *Elfcarleby* Marknader; Så wore önskeligt: Om underwisningen i *Apologist Classen* äfwen blefwe riktad dit åt, så att första begreppen kunde bibringas och grunderna läras, så wida Möijeligt wore, så wäl till Styrmans konsten, som Jordbrukets förståndiga inrättning och bedrifwande: Hwilka bägge Hufwud Näringar i wårt Fädernesland äro af så stor nödwändighet och nytta.

5:to *Hwad anbefaldt är*, för att med all noggranhet å de wanliga Catalogerna bestämma framstegen i hwarje kunskaps del hos Lärjungarne, såsom ock att tillkänna gifwa deras förhållande i lefnad och seder, skall så mycket säkrare iakttagit warda, som Lärarena sjelfwa länge önskat, att i den delen få sig något wist föreskrifwit, det de med säkerhet kunde följa.

Tuna den 6 October 1807.

Pehr Joh. Wallner.

Insp. om föreslagna provisoriska förändringar.

Ödmjukt Embets memorial,

Till åtlydnad af Högvördigste Herr Doctorns, ÅrkeBiskopens, ProCancellarens och Commendeurens i skrifvelse af d. 2 sisl. Junii mig gifne Befallning, får jag, jemte insändandet af Trivial *Scholæ* Lärarens infortrade utlåtande, dervid bifoga följande egna betänkande vid åtskilliga delar deraf, neml.

Vid 1. Momentet 1:0) I 3:dje och 4:de Klasserna böra ej eftermiddagstimarna från 3 till 5, som der äro så nödiga för Latiniteten, upptagas med corrigering af *Exercitia Stili* och förklaring öfver orsakerna dertill; utan corrigeringen bör ske af Läraren hemma, och till förklaring deröfver användes någon tima på Ons- och Lördags eftermiddagar hos Läraren, dit ungdomen infinner sig. — 2:0) Jngen Dispense från Grekiskan eller något annat ämne, som vid Trivial *Scholorna* läres, bör efter min öfvertygelse äga rum. En yngling må i framtiden blifwa hwad som hälst, så skadar honom icke, utan tvertom gagnar den lilla Grekiska han lärt i *Scholan*. Erfarenheten har visat, att en så dispenserad yngling icke derföre varit snällare i andra yrken. Erfarenheten har ock visat, huru ofta en Yngling fått ångra, att han ej i yngre åren lärt sig allt hwad han ägt tillfälle att lära; ty ofta händer vid mognare år, att han ej finner sig vid det Lefnadsyrke, hwartill Föräldrarne eller egen Barnahog i förtid bestämt honom.

Vid 3. mom. 1:o) Hübners Bibliska Historia, sådan den af Lärarena föreslås, torde ännu länge nog blifva bland Pia Desideria. Imedlertid blir nödigt, att någon viss bok, bland dem som äro att tillgå, i detta ämne före skrives och följes, att icke såsom hittills skett i Första Klassen, 3 à 4 särskilda må nyttjas af gossarna, till icke ringa oreda och möda, både för dem sjelfva och för Läraren. — 2:o) Skall Rabes Septuaginta Latini, såsom af Lärarenas utlåtande synes, utestänga bruket och läsningen af all annan Latinsk Gramatica vid Scholan, så kan jag icke för min del dertill samtycka, i synnerhet af det skälet, att Syntaxens Reglor, med sina korta exempel förklarade, nödvändigt böra i en bestämd ordning inpräglas i gossens minne, om han annars för framtiden skall äga någon säker rättelse. Rabe föreskrifver väl ock, att hans 70 Reglor skola läras utantill och att Regelns Nummer noga bör fästas i minnet, såsom enda Stambället för gossens tanka i detta Chaos af Reglor, som för öfrigt sakna all ordning. Men i min öfvertygelse är det en omöjlig sak för hvilken yngling som helst att på sådant sätt få eller bibehålla någon reda. På det högsta får jag derföre tillstyrka, att Strelings Latinska Gramatica, förbättrad af Sjögren, såsom den tjenligaste för begynnare, tillika bibehålles; och att om Rabes Etymologie och början af Chrestomathien endast blifva nyttjade i 1 och 2 Klasserna, Strelings Syntactiska Reglor åtminstone i 3:dje Klassen måtte väl läras utantill och der samt sedermera ensamt åberopas vid Latinska Auctorernas läsning. Men då jag nämnt detta, förenar jag mig för öfrigt med Lärarena i den tillstyrkan, att nyttja Rabes Septuaginta Latini, såsom en ganska god Lärobok och brukbar genom alla Klasserna. — 3:o) Då Catechesens Läsning och förklaring, såsom ock ganska angeläget är, fortsättes genom alla Klasserna, så anser jag icke mer böra tilläggas ur Rosenmüllers Lärobok, än endast *Sjunde Hufvudstycket* från pag. 101 till 199 om de Christliga Plikterna. Allt öfrigt i denna Bok må sparas till Gymnasii tiden, om så behagas; i synnerhet som den lilla tid, hvilken i 3 och 4:de Klasserna kan vara att tillgå för Christendoms Kunskapen, icke med nytta kan tillåta en större utvidgning i ämnet. — 4:o) Så ense jag är med Lärarena att tillstyrka återinförandet af Nya Testamentets Grekiska vid Scholorna, kan jag dock icke samtycka, att Dahls Chrestomathie helt och hållet uteslutes. Efter min tanka böra de läsas till skiftes, så att ingendera försummas till förmån för den andra. Jag har af egen erfarenhet funnit, hvad olägenhet det medfört att icke från barndomen fått lära annan Grekiska än Nya Testamentets. — 5:o) Ur antalet af de föreslagna Latinska Auctorer tyckes mig både Julius Cæsar och Svetonius kunna utgå, såsom i allmänhet mindre tillgängliga. Jag ser icke, hvartill en sådan mångfaldighet af

Scholböcker för en fattig gosse skulle tjena. Är åter meningen den, att endera af de föreslagna kunde nyttjas efter Lärarenas godtfinnande, så anser jag äfven detta mindre rådligt.

Vid 4:de mom. 1:o) Att fordra den så kallade Större Katechesens utanläsning af en gosse, som vill vinna inträde i Scholans första Klass, kan jag aldeles icke bifalla. En brådskyndad utanläsning af denna Lärobok anser jag i flera afseenden skadlig, och ginaste vägen att väcka afsky för all Christendom vore att truga ett 8 à 9 års barn dertill, utan begrepp om ordens mening. Är afsigten att hindra en gosses intagande i Scholan förr än vid 13 eller 14 års ålder, då kan förslaget vara godt; men i annat fall hoppas jag att det icke gillas. I denna delen anser jag bäst att förblifva vid hvad 1807 års Schol Ordning stadgar. I sammanhang härmed får jag ock i ödmjukhet föreslå följande ändring i Lärarenas Förslag om kunskapsgraden i Katechesen för de öfriga Klasserna: *För uppflyttning till Andra Klassen*, att väl kunna utantill Lutheri Lilla Kateches, samt af Förklaringen till och med *Första* Artikeln i Andra Hufvudstycket, samt ett någorlunda begrepp om Ordens mening. *Uppflyttning till 3:dje Klassen* förutsätter en obehindrad utanläsning af Katechesen till och med *Tredje* Hufvudstycket i Förklaringen, jemte ett mer utvidgadt begrepp om meningen. *För att komma i 4:de Klassen* fordras utanläsning af hela Läroboken med fullständigt begrepp om Verbala meningen; samt af Sjunde Hufvudstycket i Rosenmüllers Christliga Lärobok från början till *Tredje* afdelningen om Plikterna mot andra människor. *För Dimission till Gymnasium* bör ynglingen kunna med egna ord rätt och någorlunda fullständigt besvara hvar och en utur Katechesen framställd fråga, samt hafva läst och kunna göra reda för hela Sjunde Hufvudstycket af Rosenmüller. *För antagandet i Apologist-Klassen*, lika mycket som för upflyttningen i Andra; men i denna Klass absolveras sedan allt det återstående till lika färdighet med deras, som upflyttas till Quarta; jemte hela Sjunde Hufvudstycket af Rosenmüller. — 2:o) Då Lärarenas Förslag om Kunskapsgraden i Latinska Språket för hvar Klass icke innefattar något Pensum för expliceringen eller Tydningen på Svenska, utan endast fäster sig vid Grammaticalska Reglornas mer eller mindre fullständiga kännedom och tillämpning, så kan jag icke neka, att detta synes mig vara en Brist. Jag inser väl svårigheten af att bestämma något visst i denna delen, som icke skulle kunna leda till missbruk på ett eller annat sätt; men något är dock bättre än intet, helst pröfningen om det tillräckliga i hvart och ett ämne i alla fall kommer att bero af den redliga Lärarens mogna omdöme. För alla Klasser i allmänhet får jag således i ödmjukhet föreslå, att hvar och en gosse, för

att vinna uppflyttning i högre Klass, bör kunna med någorlunda färdighet tyda på Svenska allt hvad Läraren ur den antagne Latinska Auctorn förehäft under årets lopp. Derjämte bör han ock enligt Grammatican och Syntaxens Reglor kunna göra redo för alla flexioner, constructioner, m. m. Man bör förmoda, att ingen klok och välsinnad Lärare hvarken fortskyndar Expliceringen öfver Lärningarnas förmåga eller onödigt vis retarderar den, och då kan intet betydligt missbruk härvid äga rum. Blir frågan om en nykommen ynglings antagande i viss klass, så kan pröfningen lätt ske i analogie med hvad som fordras af de uppflyttade till samma Klass. — 3:o) Då Lärarena utdömt Dahls Grekiska Chrestomathie ur Scholan, men jag deremot tillstyrkt dess bibehållande, så åligger det mig äfven att föreslå kunskaps graden deri för flyttningar till högre Klass. *I Tredje Klassen* börjas med Läsning och Tydning både på Latin och Svenska af Förra Delens *Andra Afdelning* i berörde Chrestomathie, jemte en oafbruten tillämpning af Grekiska Grammatican till ordens resolution, declinerande, conjugerande, m. m. Så långt som hunnits i Klassen under gossens vistande der, bör han ock kunna göra redo före innan uppflyttning sker till quarta, jemte de 10 Kapitlen af Johannes Euangelium. *I Fjerde Klassen* börjas med Tydningen af Förra Delens *Tredje Afdelning* i samma Chrestomathie, hvarvid Syntaxens Reglor tillämpas; och fordran för Dimission till Gymnasium blir densamma, som förut är nämnd vid 3:dje Klassen, tillika med explication af endast hela Johannis Euangelium. Men på det ingen Lärare af Prædilection för Nya Testamentets Grekiska må försumma Dahls Chrestomathie, blir nödigt att föreskrifva, det i Tertia åtminstone Läsas *Hälften* af *Andra Afdelningen* och i Quarta *Hela Tredje Afdelningen* af Chrestomatiens Förra del.

Vid 5:te mom. I afseende på Läsningens Methodernas förbättring önskade jag, att den Föreskrift, som i 1807 års ScholOrdningens 3 Kap. 4 §. redan är gifven, neml. *att ingen utanlexa må gifvas, som icke förut till sitt orda förstånd blifvit förklarad*, ej allenast må bibehållas och till noga verkställighet inskräpas, utan äfven nogare bestämmas, ungefärl. på följande sätt. 1:o) Ingen utanlexa i Catechesen må någonsin föresättas gossarna, i synnerhet i lägre Klasser, innan Läraren kort och tydligt förklarar för dem ordens mening, helst med små upplysande exempel. Att vinna nödig tid dertill, har och min föreslagna fordran på Katechesens utanläsning i hvar Klass varit så ringa. Ett annat förhållande är med utanlexor i Grammatican; der måste gossen läsa utantill, i synnerhet Declinationer, Conjugationer, m. m. ehuru han ännu icke förstår eller kan förstå hvad Termini Technici betyda: att söka förklara dessa

för honom, skulle vara att fruktlöst förspilla en dyrbar tid. — 2:o) Vid alla andra Lexor, ehuru de ej innefatta utanläsning, bör äfven Läraren, efter behof och bepröfvande genomgå och förklara dem innan de föresättas; dock med den urskilning att intet hyende lägges under gossens maktighet vid öfverläsning. Den grundsatsen bör aldrig lämnas ur sikte, att så mycket möjligt är vänja honom vid arbete på egen hand. Men hvad han med alt sitt bemödande icke skulle kunna fatta, det måste förklaras. Skulle ock denna förklaring synas öfverflödig för några, måste man dock rätta sig efter mängden, när det sker korrt och bestämdt. Att efteråt, sedan öfverläsningen skett och Lexan är uppläst, förklara hvad han ej begripit, kan väl ock vara behöfligt, men det medför icke samma nytta. För öfrigt förenar jag mig med Lärarena i den tillstyrkan, att den i 1807 års Schol Ordning föreskrifna Repetition hvar 4:de vecka åtminstone icke må sträckas till de Latinska och Grekiska Auctoreernas Läsning.

Vid 7. mom. Denna Stad äger en Pædagogie eller så kallad Enskilt Schola, hvars Lärare lönas genom en, från början medelst enskiltas Donationer och sedermera af frivilliga gåfvor och sammanskott vid vissa tillfällen samlad fond. Enligt en af lofl. Magistraten med Pastors minne författad och af Högvördigste DomCapitlet i Upsala d. 13. October 1790 gillad Instruction äga Stadens fattige Barn, till ett antal af högst 30 på en gång, att der lära stafva, läsa rent innan och utantill m. m. efter de af trycket utkomne Barnböcker, Lutheri Cateches med Svebelii Förklaring, den Svenska PsalmBoken och Bibelen. I anseende till det fattigare Borgerskapets vistande i Skärgården mästa delen af Sommaren, äro 3:ne Läs Terminor stadgade, neml. En höstTermin från d. 1 Septemb till d. 13 December; En Vinter Termin från d. 16 Januarii till och med Onsdagen före Påsk; och En Vår Termin från och med Thursdagen i Påsk Veckan till Tvänne dagar före Midsommaren. De timar och stunder, på hvilka denna undervisning dagel. kommer att hållas, är utstakade: I November, December, Januarii och Februarii månader från kl. 9 till 12 förmiddagen och från kl. 2 till 5 eftermiddagen; men den öfriga årstiden läses alltid en Tima längre om dagen, så att då börjas hvar morgon kl. 8. Onsdags och Lördags eftermiddagar äro lediga. Morgon och afton skall alltid Bön hållas och ett Kapitel läsas ur Nya Testamentet. Läraren åligger, att indela Barnen i vissa och lämpliga Lexlag, samt framför allt låta sig angeläget vara, att på de utstakade tiderna med all möjlig flit, saktmod, ömhet och tålmod lära Barnen och undervisa dem om rätta orda förståndet genom goda och sunda föreställningar. Att närmare utrona Scholmästarens oförtrutethet och flit, samt Barnens framsteg, skall

två gånger om året hållas Allmän Examen af Pastor, i närvaro af en Magistrats Person och en af hvar Borgare Societets äldste; En särskilt liten fond är donerad, af hvars Ränta Premie Böcker, bestående vanligast i Cateches eller Psalmbok, utdelas till de Barn, som bäst utmärkt sig. — Vid Instruction äger jag intet att erinra. Den synes mig god, när den noga efterlefves. Hvad hinder hittills mött i verkställigheten, har jag inför Högvördigste Herr Doctorn och Ärke Biskopen ägt tillfälle särskilt anmäla, och det kan således här förbigås. Men då öfningen i den tryckta Latinska Stilens Läsning icke är föreskrifven vid denna Schola, och det icke heller synes billigt att allmänt fordra den för en eller annan gosses skull, som härifrån händelsevis skulle ingå till Trivial Scholan, så synes ock den af sistberörde Scholas Lärare yttrade önskan, att Stadens Pædagogic må blifva en tjenlig förberedning för gossar, som ingå till Trivialen, med skäl böra lämnas utan upmärksamhet.

Vid 8. mom. Hvad Lärarena här föreslagit, anser jag väl godt till beredande af en passiv Sedlighet eller Apathie; men det är visst icke tillräckligt, att utveckla gossens naturliga Verksamhets Begär och leda det till ädla, goda eller åtminstone oskyldiga föremål. Jag är öfvertygad, att förnämsta källan till ungdoms Sede förderf är Begäret att angenämt vara sysselsatt i förening med Brist på goda medel dertill. Drifven af detta begär tillgriper ynglingen det föremål som först förekommer, vanligast framställt genom andra redan på lika sätt förderfvade människors skadliga exempel. — Skall åter begäret kufvas, så blir han ledsen, trög, dolsk, m. m. — Mitt förslag vore: Att så mycket ske kan förena gossarna på lediga stunder till gemensamma Lekar under ett slags Militairiskt befäl, som af dem sjelfva valdes, hvarigenom täflan, ordning, Lif och anda kunde väckas och det skadliga förebyggas; — att skapa dessa Lekar, så mycket möjligt är, till Gymnastiska öfningar; Att i denna delen stadga vissa grundlagar, gemensamma för alla Scholor, som aldrig fingo öfverträdas, dessa likväl sådana att de så litet som möjligt inskränkte gossarnas frihet; Att ställa gossarnas Militairiska Befäl under en af Schol Lärarenas, hälst Rectors öfverinseende, hvilken likt en General en Chef ägde att mottaga Raporter om allt och anordna allt, utan att ens behöfva gå ur sitt rum, oftare än han sjelf ville vara tillstädes; o. s. v.

Utom hvad i det föregående blifvit af mig anmärkt, förenar jag mig i allt öfrigt med Herr ScholLärares utlåtanden, såsom i min tanka på goda skäl grundade. Äfvenså äger jag intet att anmärka eller tillägga vid det af Pro Rector Jäderlund särskilt afgifna Utlåtande rörande Gymnastiska öfningar här vid Scholan. Hudikswall d. 23 Julii 1813.

Olof H:Forssell.

Inspector om besvärligheter och kostnader vid bygge.

Ödmjukaste Embets Memorial,

Af hosföljande Bilagor Litt A och B. täckas Högvördigste Dom Capitlet inhämta, så väl hvad jag tills Dato upburit för Nya SkolByggnads Cassan härstädes, som ock hvad redan är utgifvit och hvad ytterligare förslagsvis anses erforderligt innan Byggnaden kommer under tak med sina Fenster. Murteglet och något golfplankor är det enda, som deruti är uptaget hörande till Inredningen: det förra att kunna på samma gång med Takteglet från Gefle hemföras; de sednare uphandlade vid tillfällen denna Vinter. Grundläggningen blef dyrare än man i början kunde påräkna, men den är ock sådan, hvad yttre murarna angår, att derpå med säkerhet i framtiden ett Stenhus kan upföras. Deremot kan med skäl Timrets kostnad anses billig äfven här på orten, i synnerhet då dess godhet tillika tages i öfvervägande.

En aldeles oväntad svårighet har denna vår yppat sig att få tillräckligt antal Timmermän för billigt pris. Då sistledne Sommar 40 sk:r RG var det högsta en sådan fick om dagen, begära de nu icke mindre än 1 Rdr 24 s:r, hvartill jag icke ansett mig berättigad att samtycka, utan att först inhämta Högvördigste Dom Capitlets yttrande och Bifall; så mycket mindre, som ännu ingen häromkring betalt så mycket. Det arbete, som skedde i början af våren, erhöles för 1 Rdr, men sedan Fiskerskapet rest ut i Skären, sänningstiden kom och Bewäringsmanskapet utcommenderades, har bristen blifvit ganska kännbar. Det mästa, som af någon här i Staden nu betalas i dagspenning är 1 Rd:r RG. 2:ne supar om dagen och Svagdricka; derföre har man ock nu till vidare beslutit att erbjuda 1 Rdr 8 sk:r, såsom fullt svarande deremot; men detta är ock det högsta hvartill jag vågat sträcka anbudet. Skulle Högvördigste Dom Capitlet täckas låta arbetet hvila, till dess Regementet hemkommer, och då anskaffa Högvederbörliga Ordres om arbets Commendering derifrån af dugliga timmermän, som nog finnas äfven å de nästgränsande Socknarna, mot billig och gångbar dagspenning, så tror jag en anseelig besparing skulle vinnas. — I kostnads Förslaget har T. Drake uptagit dagsverket till 1 1/4 Rd:r, såsom medium mellan hvad hittills blifvit gifvet och begärdt. Skulle åter Högvördigste DomCapitlet täckas besluta att Byggnaden skall fortgå till hvad pris som hälst, så vilja Vi väl ändå söka hushålla så mycket möjligt är. Men i begge händelser får jag i ödmjukhet anhålla om Svar och Föreskrift med omgående Post; ty när bergningstiden nalkas, ökas åter svårigheterna.

Hudikswall d. 10 Junii 1814

Olof H:Forssell.

Utvägar till löneförbättring. Torkad och otorkad säd.

Ödmjukaste Embets Memorial

Hos Högvärdigste DomCapitlet får jag i ödmjukhet tillstyrka Bifall till den af Collegerna vid denna TrivialSchola här hos ingående Ansökning om tillökning i deras ordinarie Spanmålslöner. Den är så mycket mer nödvändig, som svårigheten att erhålla skickliga Sökande till dessa Syslor, i brist af nödig utkomst, alltid varit ganska känbar, hvilket ock Högvärdigste Dom-Capitlet Sjelf torde bäst hafva erfarit. Från snart sagt urminnes tider hafva inga andre varit Colleger här, än sådana yngre prester eller Studenter, som i Staden eller Kringliggande Socknar ägt Föräldrar eller anhöriga, hos hvilka de kunnat njuta födan; och derigenom har det felaktiga i National Lynnet hos ungdomen mer blifvit stadadt än bortslipadt. Kunde på Högwederbörlig Ort erhållas Nådig tillåtelse att använda de från Tuna, och förmodligen äfven snart från Rogsta indragne Vederlagen, det förra 16, det sednare 12 Tunnor, till detta ändamål, vore väl bäst och då kunde äfven en större tillökning vinnas. Men i annat fall blir ingen annan utväg än att tillgripa något af Rectors och ConRectorsLönerna vid nu varande Innehafvares afgång. Dessa Löner tyckas väl i afseende på Tunnetalet vara större än vid de flästa andra Scholor i Riket; men säden är ogistad enligt öfverenskomelse vid Tiondesättningen år 1744 då den deremot på de flästa andra ställen lärer vara gistad. Beräknar man nu, som vanligt är här i orten, förhållandet emellan den ogistade och gistade Säden såsom 8: 9, så blifva Rectors 140 Tunnor endast något öfver 124 T:r gistade, och ConRectors 82 T:r ej fullo 73 T:r gistade. — Det oakadt, och då jag anser Collegernas Lönetillökning så högst angelägen, vågar jag, om ingen annan utväg finnes, i ödmjukhet föreslå, att Rectors Lönen minskas till 130 Tunnor ogistade och Conrectors Lönen till 72 Tunnor dito, hvarigenom en besparing vinnes af 20 Tunnor $7\frac{1}{3}$ kappar, hvilka lagde till Collegernas förut varande Spanmålslöner och dem emellan fördelade, göra i det närmaste 10 Tunnor för vardera. — Dessa, jemte de accidentier i penningar, som Collegerna i sednare tider börjat få njuta, blifva väl ändå en nog knapp lön, men åtminstone bättre än förr och någorlunda tillräcklig för en Ungkarl, under väntan på bättre. Jag vågar icke sträcka förminskningen af RectorsLönen längre, för att i längden kunna erhålla en Duglig och stadgad man till denna viktiga Sysla. Con RectorsLönen deremot tyckes mig fullt kunna tåla den minskning som är föreslagen, helst jag icke anser det nyttigt för Scholan, om den blifver på Lifstid uti Innehafvarens hand. — Allt detta underställes dock Högvärdigste DomCapitlets upplysta pröfning och godtfinnande.

Hudikswall d. 25 Novemb. 1814.

Olof H: Forssell
Inspect.Sch.Triv.Hud.

Inspector Prof. O. H: Forssells skolhistoriska tal vid skolhusinvigningen 1/10 1816 inför ÄB Lindblom.

Högvärdigste Herr Doctor och ÄrkeBiskop, Upsala Academiae Pro Cancellar, Commendeur af Kongl Maj:ts Nordstjerne Orden samt En af de Aderton i Svenska Academien så ock Wärdaste Åhörare af alla Stånd!

Då enligt högwederbörlig föreskrift jag nu uppträder för att wid detta högtidliga tillfälle framställa några underrättelser rörande Hudikswalls Kongl. TrivialSchola från dess första inrättning till närvarande tid, nödgas jag genast nämna, att man saknar nästan alla anteckningar derom under de första 63 åren. Ingen Matrikel öfver de inskrifna, ingen Förteckning på dem som blifwit dimitterade till Gymnasier eller Academien, Inga Räkenskaper eller Inventarier, ingen Beskrifning öfver Scholhusens beskaffenhet, Så kännas ännu efter nära 100:de års förlopp följderna af den olyckliga förstöring, som öfvergeck denna Stad i Maji månad 1721 genom fiendens härjande, hwarwid ej allenast Scholans utan äfwen Kyrkans och Stadens publika handlingar gingo till största delen förlorade. Wi skulle ock nu lefwa i fullkomlig okunnighet om tillståndet före den tiden, om icke den oförgätlige Prosten Magister Olof Broman, som innehade RectorsSyslan när förödelserna skedde, straxt derefter hade hopsamlat och antecknat alla de underrättelser, som woro för honom tillgängliga. Genom hans åtgärd och hans efterträdares fortsatta anteckningar äge wi således nu: En namnförteckning på Scholans samtliga Lärare från inrättningens första början till närvarande tid jemte handlingar i Afskrift rörande deras Aflöningar; En ScholMatrikel från år 1713; En Inventarii och RäkenskapsBok från samma tid; samt åtskilliga afskrifter af bref, som angå Schol Verket. Ur dessa källor är den Academiska Dissertation hämtad, som Scholans nu varande Rector Herr Magister Lars Jäderlund år 1807 af trycket utgifwit på Latinska Språket om Hudikswalls TrivialSchola. Ur samma källor äro ock de underrättelser och anmärkningar hämtade, som jag nu får framställa, och till hwilkas åhörande jag i ödmjukhet utbeder mig ett benäget tålmod.

Ett hundrade Sextio Sex år äro framflutne, sedan detta Land först feck njuta förmonen af en Offentlig Underwisinges Anstalt. Före denna tid ägde Landets Barn, som wille söka någon större kunskaps odling, ej annan utväg än att resa till Gefle eller Hernösand på ett afstånd af 10, 15 till öfver 20 mil. Jag behöfwer då icke nämna hwad tacksamhet

wi äre skyldige den Odödliga Drottning Christina, som så ömt wärdade sig äfwen om denna aflägsna Landsorts förkofran i Lärdom, att hon år 1650 lät flytta hit den uti Enköping warande TrivialScholan, bestående, liksom nu, af 5 Classer med Rector, ConRector och 3 Colleger. Knappt war detta skedd, förrän samma Drottning år 1652 utfärdade sin AflöningsStat för Lärowerken i Riket, på det, såsom orden lyda, Läro och Scholæ Mästare, samt andre, som med Ungdomens Underwisning i Scholar och Gymnasier hafwa att beställa, må hafwa deras nödortfuga underhåll och förrätta sina Embeten med all flit och utan någon försummelse. Widare heter det, att det gamla Anslaget blifwit ökad och förmeradt med andre flere KyrkoTionder i hwarje Provincie, efter som den Nya ScholæOrdningen till talet af LäseMästare, ScholæMästare och andre Præceptores fordrat. Slutligen anbefallas Biskopar och Superintendententer att mellan Embetena fördela den anslagna KyrkoTionden så, som de befinna görligt och skäligast, så att hwart Embete sitt wissa Kyrkohäbbre, eller ock en del deraf, såsom proportionen af Deputatet och KyrkoTiondens quantum det fordrar och kräfwer, årligen må bekomma. Af sådana ord och föreskrifter synes tydligt, att Regeringens afsigt warit, det icke endast Rectorer, ConRectorer och Apologister, utan äfwen alla öfriga på Stat warande Lärare wid Scholarna borde erhålla sin andel af det gjorda Anslaget. Så mycket mer anmärkningsvärdt förekommer det då, att ehuru högstbemälda Drottning i sin AflöningsStat anslög ej mindre än 576 Tunnor från åtskilliga Socknar i Helsingland till ScholLärarnas aflöning (ty Gymnasium i Gefle war då ännu icke anlagdt) så blef dock icke mer deraf, enligt framl. ÄrkeBiskopens Lenæi föreskrift af år 1654 tilldeladt Hudikswalls Schola än 220 Tunnor och det endast till Rector 120 T:r, ConRector 70 och till Apologisten 30 T:r utan att de öfriga Classernas Lärare fingo ett enda korn. Man känner icke anledningen till denna delning; men säkert är, att Collegerna wid denna Schola i långa tider nödgades åtnöja sig med de Djeknepenningar, som år 1655 blefwo dem tillslagne, och de fingo ej förr än 1737 den lilla Lön i Spannmål, som de nu innehafwa, utgörande för alla 3 tillsammans ej mer än 10 Tunnor.

Hwad antalet af Scholans Lärare beträffar, så hafwa från början till närwarande tid warit 18 Rectorer, 19 ConRectorer, 12 Apologister, 22 Colleger i 3:dje Classen, 19 i den 2:dra, 25 i den 1:sta och 12 Directores Cantus. Det förtjenar anmärkas, att på de första 63 åren woro 11 Rectorer, af hwilka endast 2 dogo i tjensten, men de öfrige 9 blefwo befordrade till Kyrkoherdebeställningar; hwaremot på de senare 100 åren endast warit 7 Rectorer, och bland dem blott en enda be-

fordrad till annan Sysla. Längst af alla har den senast affidue Magister Lars Quist warit denna Scholas Styresman, neml. från 1775 till 1815 uti 40 års tid, och då jag nämmer detta älskade namn, är jag förwissad att det icke sker utan öm saknad och rörelse hos alla dem som kände honom och njutit hans underwisning. Bland de 19 ConRectorerna hafwa 13 erhållit Rectoratet, 2 blifwit flyttade till andra lägenheter och 4 dödt i tjensten. Af 12 Apologister i 155 års tid hafwa 4 efter hwarandra till sin död innehaft denna Sysla i jemt 100 år från 1684 till 1784, och detta owanliga förhållande förklarar orsaken till det ringa antalet. Billigt må man ock undra, att icke tätare ombyten warit bland Collegerna i anseende till deras knappa Lönevillkor, hällst när det af förteckningarna upplyses, att flere ibland dem innehaft samma Syslor i 10, 15 till 20 år och derutöfwer. Men sådan är wanans och tålmodets magt öfwer människosjälén. Man wänjes småningom äfwen wid ett tryckande lefnadssätt, man förlorar mer och mer hogen för ombyte, kan hända äfwen lättheten till Syslors bestridande af annan art och på sådant sätt blir ofta Rectoratet det yttersta målet för ScholLärarens sträfwande, eller ock qvarstadnar han suckande på den punct han står. Att förhållandet warit sådant med många af denna Scholas Lärare, kan äfwen deraf upplysas, att icke fullo hälften ibland hela antalet blifwit befordrade till Kyrkoherdelägenheter. Om ock detta med skäl kan kallas en trög befordran, så bör dock icke orsaken sökas hos DomCapitlet i Upsala, som aldrig underlätit att på förslag uppföra hwar och en sökande efter förtjenst, utan dels hos dem sjelfwa som ej welat söka befordran, dels uti misslyckade försök, hwilka slutligen afskräckt från alla widare bemödanden.

Af alla förekommande anledningar kan med skäl göras den grundade slutsats, att detta Lärowerkets Tjenstemän i allmänhet, så wäl i äldre som i senare tider, med all flit och skicklighet förwaltat sina syslor.

I synnerhet utmärka sig många af Scholans Rectorer genom klokhet, verksamhet och nit för ordning. En *Brunnius*, som föreslog och fördelade Lönerna åt Scholans Lärare, och troligen äfwen war den som besörjde det första ScholHusets uppbyggande; En *Gestrinius*, under hwars tid från 1660 till 66, ScholUngdomens antal årligen per medium utgjorde nära 100, och som först upprättade ett Inventarium öfwer Scholans tillhörigheter; En *Waldman*, som, sedan första Scholhuset afbrunnit, från Staden och Socknarna innom Landet anskaffade medel till uppbyggande af ett nytt; En *Broman*, som, verksam i allt, feck under sitt Rectorat mångdubblade anledningar att till Efterwerlden öfwerlemna Bewisen af denna verksamhet, ty det war han, som war Rector

Scholæ wid Stadens ödeläggelse 1721 hwarefter allt borde liksom skapas å nyo, och han gjorde det med en drift, som war honom egen. Han fördelade Scholans Lärare i särskildta Socknar och sjelf reste han omkring för att besöka de spridda Classerna. Han ersatte de förlorade anteckningarna om äldre tider, så långt som möjligt war, och för honom med hans owanliga kannedom af landet, war mycket möjligt. Han anskaffade Materialier till ett nytt Lärohus och besörjde dess byggnad, så mycket mer betungande, som han nyss före branden hade haft samma möda förgäfwes. En *Frodlin* som besörjde och lyckligt fulländade den kinkiga Tiondesättningen i de Socknar, som äro Scholans Lärare på Lön anslagne, hwarigenom Rectorns lön ökades till 140 1/3 Tunnor, ConRectorns till nära 82 och Apologistens till 35 Tunnor; En *Forssius*, som nitiskt, ehuru med Scholagens stränghet, arbetade att bland Ungdomen utplåna lemningarna af förra tiders råhet och sjelfswäld; och ändtligen en *Quist*, som mera mildt och äfwen mera lyckligt fullbordade hwad en *Forssius* börjat. Dessa namn förtjena Efterwerldens aktning och tacksamhet. Tiden blefwe mig icke tillräcklig, om jag på lika sätt skulle widröra de flera Lärare af andra titlar, som här hafwa lyst och gagnat. De sökte icke sjelfwe att berömmas då de samwetsgrant offrade sina mödor till Ungdomens underwisning. De wälsignas blott i tysthet af dem, som genom deras åtgärd blifwit wise och dygdige, wäntande för öfrigt Lönen efter förtjenst från en Högre och Säkrare Domare.

Man anser det wanligen ej allenast såsom en heder för ett Lärowerk, utan äfwen som ett bewis på dess duglighet, när man kan uppräknå många märkwärdiga och högt uppsatta män, hwilka der fått sin daning och derifrån utgått. Jag önskade derföre att äfwen på sådant sätt kunna gifwa någon tillökning åt vår Scholas värde; men härwid nödgas jag i synnerhet beklaga bristen af en fullständig Matrikel. Med säkerhet kan nämnas, att ÄrkeBiskopen *Magnus Beronius* och Superintendenten i Carlstad *Jonas Arnell* här hafwa studerat. Dessutom eger man anledning att förmoda det Biskopen i Borgo *Petrus Bång*, Biskopen i Skara *Engelbert Hallenius* och Stamfadren för adliga *Watträngska* Familjen äfwen biwistat denna Schola. Men i brist af Matrikel för de äldre tiderna har ingen wisshet derom kunnat erhållas. Antalet af sådane Män kan dock icke wara stort från ett Landskap, som hwarken eger Adliga Släfter, eller bemedlade Possessionater eller betydligare Embetsmän inom sitt område, och dessutom både genom aflägsenheten och sin torftighet hindras att gifwa sina Barn de tillfällen till bildning, som fordras för att kunna beklåda högre Embeten. Allt nog om denna Schola kunnat uppfylla ändamålet af sin inrättning, att dana åt Församlingen dugliga

Lärare och åt Staten skickliga Embetsmän i de lägre graderna; och i denna delen kunna vi med trygghet säga, att vår Schola ej gifwit någon annan efter. Innom Prestståndet finnas för närwarande många ansedda och aktade Män, spridda öfwer hela ÄrkeStiftet, som här hafwa studerat. Äfwen i andra Stift saknas icke sådane. På lika sätt i både Civila och Militaira Embetsmanna-Classerna. Det bör icke heller lemnas obemäldt, att största delen af denna Stadens Handlande, Handwerkare och Fiskerskap i denna Schola hafwa inhämtat de första grunderna till den odling, som nu utmärker dem. Rikets Hufvudstad har äfwen härifrån fått emottaga både i äldre och senare tider sådana Ynglingar, som där i näringarne hunnit till en betydande aktning och förmögenhet.

Från år 1713 till nästledne års slut hafwa inalles 2448 Ynglingar blifwit inskrifne, som utgör ett medeltal af 24 1/2 om året. Deraf hafwa warit från Hudikswalls Stad 703, från Tuna 169, Forssa 139, från åtskilliga orter utom Landet 121, hwaribland många woro från Finland de första 10 åren, från Rogsta 94, Njutånger 90, Idnor 88, Bergsjö 78, Hermånger 73, Enånger 72, Bjursåker 71, Norrbo 68, Delsbo 66, Ljusdal 64, Jerfsö 58, Gnarp 56, Hassela 52, Arbrå 45, Jättendal 42, Söderhamn 39, Färila 38, Hög 31, Ilsbo 26, Norrala 19, Hogdal 17, Herjedalen 17 och Tröne 15. Från alla öfriga Socknar i Helsingland hafwa ock några warit, dock till ett obetydligt antal. I allmänhet ser man wäl, att ju närmare belägenhet och större folkmängd en Socken egt, dess flera Barn har den hitskickat; men dock förete sig härwid flera olikheter som gifwa ämnen till wigtiga anmärkningar. När Hudikswalls Stad undantages, hwars Barn till omkring 2/7 af hela antalet begagnat Scholan, har bland Socknar inom 2 mils afstånd ingen i jämförelse till sitt hemmantal och sin folkmängd hitsändt flera Barn än Idnor och ingen mindre än Hög, då likwäl Högs Socknemän i alla tider warit kände bland de jämnast wälmående i Norra Helsingland hwaremot Idnors Socken åtminstone i äldre tider warit bland de fattigare. Märkwärdigt är ock det stora antalet af Scholgossar från Rogstads och Njutångers Socknar, den förra 37 mantal med 1000 Personer, den senare 24 mantal med 900 personers folknummer, och bägge enligt deras naturliga belägenhet bland de mindre wälmående i Landet. Bland Socknar från 2 till 5 mils afstånd har ingen mer begagnat Scholan än Norrbo och ingen mindre än Delsbo. Norrbo, med 22 mantal och ej fulla 700 personer, har skickat 68, då Delsbo med 123 mantal och 3000 personer ej skickat mer än 66. Denna förwånande olikhet kan omöjligen tillskrifwas den lilla skilnaden i wägens längd till Scholan ej heller någon olikhet i wälmåga bland Allmogen. Andra orsaker måtte hafwa wa-

rit, men som nu äro swåra att uppdaga. Troligen har mycket berott på Wederbörande Presterskaps bemödanden att antingen tillstyrka eller af-råda Scholgång. Kunde man taga för afgjordt, att någon betydligare del af den Ungdom som bivistat TrivialScholan, sedermera återgått till sina Fäders yrken, och till Socknarna hemfört samt sedermera fortplan-tat ökade kunskaper och mera hyfsning, så borde nu i denna delen Norr-bo-Socken äga ett utmärkt företräde framför Delsbo. Men jag lemna omdömet derom till dem, som bättre äga tillfälle att anställa jämnfö-relsen. Bland Socknar, öfwer 5 mil aflägsna, utmärker sig den, snart sagdt i wildaste ödemarken af Norra Helsingland belägna lilla Socknen Hassela med ett ovanligen stort antal hitsända Barn, ända till 52 stycken, då likwäl denna Socken ej utgör fulla 8 mantal och år 1800 en-dast hyste 363 personer enligt uppgifter uti Upsala ÄrkeStifts Matrikel för det året. Äfvenså förtjenar det uppmärksamhet att Arbrå Socken i Helsingland, hwars afstånd härifrån är 10 mil efter Sommarvägen och som ej har längre än 11 mil till Gefle, likwäl hitskickat ej mindre än 45 Ynglingar, då deremot Norrala, ungefär af samma storlek, endast 5 mil härifrån belägen och med goda 9 mils wäg till Gefle endast hitsändt 19 stycken. Man har swårt att nu ens kunna gissa någon orsak härtill.

Det war ej förr än med 1730, som Scholans Rectorer började att anteckna dem, hwilka härifrån till Gymnasierna eller Academiën blifwit dimitterade och således fortsatt sina Studier längre än genom Scholan. Antalet af dessa dimitterade till närwarande tid har varit 371 och på samma tid hafwa 2003 blifwit inskrifna, således hafwa 1632 eller mer än $\frac{4}{5}$ delar gått ifrån Scholan till näringarne eller sina Fäders yrken. Af de nämnda 371 dimitterade hafwa från Hudikswalls Stad varit 70, från Ljusdal 27, Delsbo 24, Jerfsö 23, Färla 17, Arbrå 15, Enånger 15, Hermånger 15, Tuna 14, Forssa 14, Rogsta 13, Bjuråker 13, Berg-sjö 11, Njutånger 11, o. s. w. men från Norrbo endast 6 och från Has-sela 3. Jämför man detta med ofwan anförda antal Inskrifna Yng-lingar från samma Socknar, så finner man i allmänhet, att icke de när-mast belägna Socknarna, som haft största antalet inskrifna, äfwen af-lemnat de flästa dimitterade, utan twärtom att de aflägsnare Socknar-nes Ungdom, som frequenterat denna Schola, i en långt större propor-tion fortsatt Studierna. Sålunda hafwa t. ex. ifrån Hogdal, Färla och Ljusdal nära hälften, från Jerfsö och Delsbo wid pass $\frac{2}{5}$ delar och från Arbrå $\frac{1}{3}$ del af de inskrifna blifwit dimitterade; då deremot detta förhållande för Hudikswall och Forssa endast ungör $\frac{1}{10}$ del, för Tuna $\frac{1}{12}$, för Rogsta $\frac{1}{7}$, Njutånger $\frac{1}{8}$, Idnor $\frac{1}{22}$, och för Hög blott $\frac{1}{30}$ del Häraf uppdagas ännu mer den sanningen, att de närmast be-

lägna Socknar begagnat tillfället af denna korta vägen för sina Barns underwisning, utan att egentligen bestämma dem för Studierna, hwar-emot de aflägsnare mera sällan hitskickat andra Ynglingar än dem, som ägt en bestämdare förmåga eller föresats att fortfara på Lärdomens bana. Hassela, Norrbo och Bjuråkers Socknar utgöra likwäl äfwen häruti ett märkwärdigt undantag i anseende till deras längre afstånd från Scho-lan och det lilla antal Barn derifrån som fortsatt Studierna.

Man skulle deraf kunna draga den slutsats, att dessa Socknars All-moge mer än andra insett nödwändigheten att gifwa sina Barn, ehuru icke ännade till annat stånd, en widsträcktare underwisning än den de sjelfwe hemma kunnat åstadkomma. Men det gifwes kanhända en drif-fjäder, som mera allmänt werkat, nemligen swårigheten att hemma i Socknen finna för sina Söner någon utsigt till framtida bergning, i för-ening med de frikostiga understöd, som Scholungdomen i äldre tider feck njuta under sin så kallade Socken gång. Atminstone kan man icke annat än falla på den tanken, när man öfwerräknar den stora mängd af aldeles utfattiga Gossar som biwistat Scholan.

Från år 1720 äger man en fortsatt anteckning på de inskrifnas ålder. Deraf inhämtas att under de första 15 åren från 1720 till 35 war förhållandet i det närmaste det samma som nu, så att Gossar fun-nos af 6, 7, 8, 9 till 10 års ålder i en lika proportion mot hela an-talet, som i våra tider. Men sedan inträffade en Period från 1735 till och med år 1749 som väcker vår uppmärksamhet genom det stora an-talet af gamla Gossar, som då blefwo inskrifna, i synnerhet af Bönders, Soldaters och Båtsmäns Barn ifrån Socknarna. Af 433 inskrifna på denna tiden, woro icke mindre än 155 eller mer än tredjedelen, öfwer 15 års ålder, och det war icke sällsynt att deribland finna 18, 20 till 22 års gamla drängar. Synbart war detta ett missbruk och en afwikelse från ändamålet med Scholæ Inrättningarna i Riket; hwarföre ock på Wederbörandes anmälan, wid Prestmötet i Upsala år 1746, och än ytterligare år 1750, utfärdades den befallning till Landets Presterskap att på allt sätt söka afråda och afhålla Allmogen från att insända till Scholan så bedagade Lärningar. Märkwärdigt är ock, att af denna an-stalt wisade sig genast en synbar werkan; ty från år 1750 och sedan framgent återkom förhållandet hwad åldern beträffar, i samma skick som det varit före 1735 och ännu är.

Med år 1732 finner man början wara gjord att oafbrutet anteckna af hwad Stånd de inskrifna Barnens Föräldrar varit. Jag säger med flit: oafbrutet; ty man finner ock före den tiden dylika anteckningar; men icke så fullständiga, att derpå kan byggas någon beräkning. Förgäf-

wes wäntar man här någon stor mångfaldighet af olika Stånd och wilkor hos den Studerande Ungdomens Föräldrar, då i sjelfwa landet så mycken enformighet råder i denna delen. Blott en enda af Adlig börd har biwistat denna Schola. När Hudikswalls och Söderhamns städer undantagas, som på denna tiden aflemnat 631 inskrifna till Scholan, utgöras de öfriga till större delen af jordbrukares, Soldaters och Båtsmäns barn, till ett antal af 819 bland 1317 från Landet. Likwäl bör märkas, att detta förhållande icke alltid varit lika; ty då under de första 17 åren från 1732 till 49, Allmogens barn utgjorde fulla $\frac{3}{5}$ delar af de inskrifnas antal, hafwa de sedermera efter hand så minskats, att på de sista 15 åren de icke utgjort mer än knappt fjerdedelen, hwaremot Stadsbarnen i senare tider betydligt blifwit ökade. Af Prestsöner hafwa under hela tiden varit 154, med samma förhållande till hela antalet i äldre som i senare tider.

Långt ifrån att Scholgången från början till närwarande tid oupphörligt tilltagit, såsom man sannolikt borde wänta af den ständigt ökade folkmängden i Landet, finner man twärtom, att den på de senare 66 åren i allmänhet varit mindre än förr. Redan 10 år efter Scholans inrättning härstädes, från 1660 till 1670, war årliga antalet af Scholagossar per medium 107. Derifrån till 1713 äger man ingen anteckning. Från 1713 till 1749 war medeltalet 117 om året. Men i början på 1750 talet skedde en ganska märklig förminskning ända ner till mindre än hälften af det wanliga förra antalet. Mängden tillwäxte wäl sedermera småningom; men minskades åter på 1770 talet och har icke förr än 1789 hunnit till 100. På de sista 10 åren har medeltalet varit 88. Märkligt är det ock, att med några få undantag, har gemenligen frekvensen WärTerminerna varit större än om Hösten och stundom har denna skilnad gått ända till 20. Att sådant händer wid Universiteterna är allmänt känt och orsaken dertill lätt begriplig. Men när det inträffar wid en Schola, där Ungdomen icke kan arbeta på egen hand, utan behöfwer en oafbruten handledning, om någon nytta skall winnas, så tyckes det utmärka att många hafwa begagnat Scholan mindre för nytans skull än af andra driffjädrar.

Slutligen återstår att tala några ord om de Boningar, där Lärarena hafwa arbetat och Ungdomen samlats. Sådana hafwa från början till närwarande tid varit Fyra, och detta är nu det femte Scholhuset. Wi känne icke mer om det första, som inrättades wid början af 1650 talet, än att det varit beläget i granskapet af Torget och Rådhuset samt afbrann genom Wädeld 1670. Lika liten kännedom äge wi ock om det Andra, som straxt derefter uppbyggdes nedanför Kyrkbacken genom

då warande Rector Waldmans anstalt samt Stadens och kringliggande Socknars gemensamma åtgärd till materialiers anskaffande. Att det likwäl måtte varit byggdt mer för det närwarande än framtida behofwet, kan slutas deraf, att några och 40 år derefter fanns det wara så obfälligt, att ett nytt måste påtäckas. Detta skedde ock genom Rector Bromans nitiska bemödande år 1717. Sedan tillåtelse erhållits att begagna Virket i Stadens gamla Träkyrka, hwilken allt sedan 1672 stått öfvergifwen på fordna stället, arbetades på det nya Scholhuset med sådan drift, genom arbete af lejda flygtingar från Finland och med Stadsboernas dryga kostnad att det redan år 1719 d. 10 Mars kunde inwigas hwilket på sitt sätt högtidligen skedde af ofwannämnde Rector Broman. Detta Scholhus, det Tredje i ordningen, beläget wid Sundet på samma plats där det sist nedrifna stod, beskrifwes såsom herrligt och mycket zirligt, hwars like knappast war att finnas när omkring, af 2:ne Wåningar med 11 stora fenster i den nedra, och 4 i den öfra, och derofwanpå en Tornbyggnad, utgörande från husets grund till spetsen, en höjd af 48 alnar. Byggnaden war likwäl endast 26 al: i längden och 17 i bredden, Förstugan inberäknad. I Maji månad 1721 måste äfwen detta Lärohus dela samma öde med den öfriga Staden såsom förr är nämndt. Ändå tröttnade icke Rector Broman i sin verksamhet. År 1723 i Mars månad, begynte han, såsom han sjelf skrifwer, efter Öfwerhetens befallning utaf de efter handen inflytande Collectmedel upphandla Materialier till en ny Scholæ upprättande. Den 15 Maji lades grundwalen och sedermera arbetades dagligen, så att man uti samma Schola och uti alla Classer, hwilka nu blefwo afdelade med Skrancker, som här förr intet varit, feck inträde göra med allom d. 1 Maji 1724. Wi minnas alle detta fjerde Scholhusets utseende och inrättning; men wi minnas ock huru bräckligt och lutande till fall det hade blifwit genom en ålder af mer än 90 år och genom en opålitlig grundwal, oaktadt nästan årliga reparationer. Obehagligt och motbjudande för en munter Ungdom war inträdet i ett rum där andedräkten möttes af en fugtig qualmig luft, ögat af en dunkel skymning från små isbeklädda fenster, och örat af ett oredigt sorl från nära 100:de tungor. Dubbelt tyngande för Läraren war hans mödosamma arbete i en sådan boning, under ett lutande tak, dit aldrig ögat kunde wändas utan att wäcka farhoga för ett stundligt instörtande. Högt påkallade behofwet ett nytt och bättre Lärohus. Erinringar derom på wederbörlig ort blefwo ock derföre ofta anmälde, af den sist aflidne Rector Quist, men medel och utwägar saknades. Medel och utwägar woro dock icke omöjliga att finna för vår nu warande ÄrkeBiskop. Midt under sina många och wigliga

göromål till Kyrkans och Statens bästa, ansåg Han det icke besvärligt att sträcka sin omsorg till denna aflägsna wrå. Den nya Gymnasii och Scholæbyggnaden i Gefle war redan börjad och fordrade ansenliga Summor. Wi fruktade allmänt att detta skulle blifva ett oöfwerwinnerligt hinder för oss, men för Lindblom war det intet hinder. Wi sågo honom för 3 år sedan komma hit, samla omkring sig Stadens och Socknarnas Deputerade, och med en värma, sådan som mängden af människor wanligen ådagalägger endast när frågan är om egna fördelar, öfvertala dem till friwilliga sammanskott för en sak som icke war hans utan deras. Wi hafwa sedermera sett den nya Byggnaden uppväxa skyndsamt och oafbrutet. Penningar hafwa kommit, så fort de blifwit begärda. Med ett slags förundran hafwa många frågat huru de kunnat erhållas; men han som beredt utvägarna dertill, döljer blygsamt sina mödor i den delen. Till råga på vår glada njutning har han ock nu Sjelf å nyo kommit att högtidligen inwiga detta nya Lärohus. Sällan har denna aflägsna wrå af Ärkestiftet fått hugna sig af fordna ÄrkeBiskopars närvaro. Olof Svebelius år 1690, Henric Benzelius år 1754 och Uno von Troil år 1787 äro de ende, som af äldre anteckningar finnas hafwa besökt denna Stad; men Lindblom har kommit 2:ne gånger.

Högwördigste Herr Doctor och ÄrkeBiskop!

Med wördnadens och tacksamhetens oskrymtade känslor äro allas hjertan wände till Dig, och jag är på denna Stunden endast en swag tolk af det som hwar och en tänker. De äro nu till större delen bortgångne de Män af detta Landets Presterskap, som för 12 år sedan yttrade sin önskan att äga Dig till sin Styresman; men wi wälsigne deras stoft som yttrade denna önskan, och wi wälsigne ännu mer den Gudomliga Försynen, som skänkte Dig åt oss. Wi inträde i Helgedomen med upphöjdare känslor, och höre der en wärdigare röst höjas till allmagtens Thron; och detta är Ditt werk. Fadrdarne wid Barnets dop återwända med bättre tankar om detta Sacramentets wärde och med lifligare känsla af sin åtagna förbindelse; och detta är Ditt werk. Ofta hafwe wi, som Lärare äre, sett tårar rinna ur den Kyrktagna qwinnans ögon, sedan den nya handboken begynte nyttjas; och detta är Ditt werk. Med lifliga uttryck af fägnad och bifall hafwa många äldre Christna, äfwen bland Allmogen, wid Husförhören yttrat sitt omdöme om den förbättrade Catechesen och endast beklagat, att deras minne och tid icke tillåter dem sjelfwe lära honom utantill, för att så mycket bättre inpräglade honom i Barnens själar; och denna Lärobok är Ditt werk. Ännu arbetar Du att gifwa åt oss en förbättrad Bibelöfwersättning, en förbättrad Psalm och Evangelii Bok. — Högwördigste Herre! Det är icke här som

hela widden af Dina förtjenster kan eller bör framställas. Jag nämner endast anledningarna till vår enskildta wördnad, kärlek och tacksamhet; men jag har ändå icke uppräknat dem alla. Dina silfwerströdda hår, Ditt goda hjerta, Din forskande blick, Ditt milda, intagande umgängessätt, Dina dubla besök i vårt Land, Din fördragsamhet med det bristande i vår förmåga att fägna Dig som wi önskade; med dessa wapen segrar Du öfwer allas hjertan, hwar hållst Du kommer, och de hafwa icke mindre werkat på oss än på andra. Barnen som här äro samlade, tacka Dig med hela ungdomens liflighet för de nya Boningar, som Du beredt åt dem! Djupt i deras minne är Din Bild fästad. De skola bära den med sig till senaste ålder och de skola en gång säga åt sina barn: Sådan war Han; Sådan Högtid skänkte Han oss då, och det wackra Scholhuset i Hudikswall är ÄrkeBiskop Lindbloms wälgerning emot Landet. — Högwördigste Herre! Sannolikt är detta den sista gången som wi se Dig här. Sannolikt önskar Du ock sjelf att snart gå till hwila. Tag vår ödmjukaste och uppriktigaste tacksägelse för det goda du gjort och för denna Din närvaro. Wi önskade innerligen, att Du ännu måtte få lefwa nog för att fullborda hwad som återstår till Svenska Församlingens gagn; wi önskade att ännu länge få njuta din styrelse och faderliga wård; men ske Herrans wilje! Sorglig skall underrättelsen blifwa om Din bortgång, när hållst den inträffar, och Minnet af Dig skall följa oss med saknad — till grafwen.

Apologisten om moderna språks bortbytande i skrivklassen.

Till Rector Scholæ Herr Magister P. G Boivie.

Sedan flera af Apologist skolans disciplar begärt och erhållit Rectors tillåtelse, att ej i de moderna språkens lärande deltaga, och fråga uppstått, huru de kunde tjenligen sysselsättas, får jag härmedelst, uppå gifven anmodan, skrifteligen upprepa, hwad jag redan munteligen yttrat, att jag, nemligen finner lämpligast, att, under det de öfriga medlärjungarne öfwas i moderna språken, desse sysselsättas med Arithmetik och Svenska Språkets rättskrifning. Då ifrån Lärdoms skolans 1:sta 2:dra och 3:dje afdelningar ynglingar finnas denna Termin i Apologist skolan intagne, och då deras framsteg äro och måste vara olika, så torde de ej kunna i ett enda Läslag förenas; likwäl skall jag, så godt jag förstår, söka handleda dem til deras gemensama nytta. Hudikswall d. 13. Oct. 1824.

Er, M. Håden —

Skäl för »budningens avskaffande» — trots lärarna.

Utdrag af Protokollet, hållet i Collegium Scholasticum i Hudiksvall den 25 September 1833.

S.D. 3:0 Inspector, H:r Kgl. Hofpredikanten Lönner, anmärkte det efter sin tanke för ungdomens hälsa menliga deruti, att Skolungdomen hittills till en del brukat gå i Skolbud till den Lärare, som hade bönveckan, och önskade få detta bruk helt och hållet afskaffadt, helst de fleste Skolelärarne för närvarande bodde aflägsne, och årstiden och väglaget merendels äro för späd ålder tryckande.

Lärarne önskade likväl, att, i anseende till Stadsklockans osäkra gång och stundom på samma dag omgjorda ändring, Skolbud till bön så *vida* måtte bibehållas, att, om Läraren genom någon händelse ej af sig sjelf infunnit sig sednast klockan 3/4 till 7, skulle Skolbud till honom afgå, för att i tid utrönas måtte, om något laga förfall för honom inträffat.

Rektor hade under de två nästförflutna åren en enda gång behöft ett sådant Skolbud, likväl så att han mötte budet på halfva vägen, och tror för sin del, att detta besvär för ungdomen ej kan på detta sätt blifva af särdeles, ej ens af någon, vigt, i jemförelse med den villervalla, som kunde uppkomma derigenom, att bön möjligen ej ens vore börjad klockan 7.

Med Lärarnes och Rektors tanke i detta ämne var Inspector skiljaktig och skulle hänskjuta detta ärende till Högv. Ephori afgörande. Ut supra.

In fidem

Er. Albr. Steinmetz

Rector Scholæ.

Tillägg till protokollet vid Collegium Scholasticum af den 25 Sept. 1833, momentet 3:dje, gjordt af undertecknad Rector enskildt den 27 Sept. 1833.

Då lärarne sålunda samfält gått in på hvad Rektor i två år brukat, nemligen att tillsäga sin Afdelning att ej gå i Skolbud till dem i annor händelse, än om de i bön uteblifvit till klockan 3/4 till 7, äro således Skolbuden äfven i bön verkligen afskaffade; ty att få ett bud på två år, som erfarenheten visat behövas efter detta antagande, lär väl ej kunna kallas bruk. Aldraminst lär det jemförelsevis kunna citeras såsom äfventyrligt för ungdomens hälsa, då ändock i hvarje Klass ungdomen ej lär kunna undvika att, en gång i hvarje vecka hos Colleger och Apologist, och 2 gånger i hvarje vecka hos Rektor, afhämta de skriföfningsböcker eller så kallade Themaböcker, hvilka blifvit rättade hemma såsom ej medhonna uppe i Skolan.

Rektor ihogkommer ock några ord i 7:de punkten af Högv. Ephori Embetsskrivelse af den 27 October 1821 till dåvarande Inspector härstädes, nemligen: »Man bör söka att förekomma, icke att smickra tidehvarfvets benägenhet till förvekade seder, hvilket förnämligast sker genom beredd vana och hårdighet hos det uppväxande släktet». Äfven af denna grund tror Rector, att det för ungdomens bekvämlighet här är i sednare tider öfverflödigt sörjdt, synnerligen då han ihogkommer, att han sjelf vid 7 års ålder inkom 1805 i Skolan och nödgades i sin tur klockan 4 på morgon med ljus i lykta, äfvensom försedd med näfver eller torrved, uppsöka den qvartan, som jemte honom skulle besörja om eldning i skolan, och att gossarne då måste i urväder sjelfve skotta väg på sin skolgård och omkring skolan, hvaraf intet mehn då för tiden för hälsan förspordes.

Hudiksvall, som näst ofvan

Er. Albr. Steinmetz.

Vördsammaste Memorial!

Vid Lärdoms Skolan härstädes, bibehållas ännu de så kallade Skolbud till den Lärare som har bönveckan. Detta bruk har jag sökt att afskaffa, under behjertande af det stränga väder och väglag, som vanligen hela Höstterminen och drygaste delen af Vårterminen å denna långt Nordliga ort inträffa, hvilket betydigen inverkar på den med ringa kläder och klena skoplagg oftast försedde Ynglingens hälsa, enär han nyss framkommen till Skolan, å nyo måste begifva sig ut till aflägset ställe, att förkunna Läraren det klockslag, som Läraren sjelf, enligt 2. mom. i §. 10 kapitlet i Sectionen af Skollagen är pliktig att iakttaga. Mitt välmenade försök till ungdomens lindring i detta hänseende, har hos Herrar Skollärare icke vunnit bifall, ur det skäl att Stadsklockan går ganska osäkert, och att följakteligen Lärarens upppassningsskyldighet betydigen försvåras; men detta skäl förlorar all kraft när man betänker att äfven Ungdomen har att rätta sig efter samma klocka, och att för ofrigt ett ganska godt VägUr finnes uti Skolan till daglig efterlefnad. Ställer Läraren sitt Ur efter Skolans, vid afgangens derifrån, så kan skillnaden följande morgonstund icke blifva betydlig. Derjemte får anmärkas att med undantag af en, alla Lärarne för närvarande bo långt bortta, till och med invid tullen, och således längre än halfva Staden, och att Skolungdomen i allmänhet är aflägsne boende för lindrigare hyras skull; af hvilka omständigheter Skolbudet blifver desto kännbarare, hälst uti svårt regn, snöslask, djup snö eller stark köld. Likmätigt min pligt, hemställer jag fördenskull vördsammast till Högvördigste Herr ÄrkeBiskoppens och Ephori

afgörande denna fråga, i djupaste ödmjukhet förhoppandes att såsom uti Upsala och Gefle, detta slag af Skolungdomens upppassning redan flera år varit afskaffadt, samma befrielse måtte få ega rum uti Hudiksvall.

Hudiksvall den 27 September 1833.

Fred:Ad. Lönner
Inspector Scholæ

Kollegiet förordar senare och kortare arbetsdag.

Till Svea Rikes Ärke Biskop m. m. Ephorus för Ärke Stiftets Läroverk.

Collegium Scholasticum härstädes, utgjordt af Herrar Lönner, Sjöberg, Hådel och undertecknad Rector, sammanträdde på kallelse af Inspector den 9:de dennes i anledning af Högv. Dom Capitlets till honom komne Bref af den 30 sistl. Augusti.

På af Högv. Dom Capitlet väckt fråga om förändring för helsans skull, föreslog Collegium enhälligt, att Skoltimmarne så vida måtte för närvarande ändras, att lästimmarna på förmiddagen inskränktes till 3:ne, eller ifrån kl. 9 till kl. 12, oberäknadt bönen, som skulle vara gjord förut.

Visserligen minskades härigenom en lästimme hvarje dag; men lärarne trodde likväl, att icke derföre något ämne skulle blifva vanvårdadt, helst troligen några lärjungar uteblifva och ett minskadt antal lättare medhinnas. Luften vore ock helsosammare kl. 1/2 till 9, än 1/2 till 7 på morgnarne, och ungdomen hölles torrare om sina fötter med 2, än med 3:ne skolvandringar om dagen.

Denna Collegii tanka anmodades Rector att särskildt med första post öfversända directe till Högv. Ephorus, och vördsamt anhålla om utlåtande häröfver med det första, så att, i händelse af bifall, Terminen kunde genast på detta sätt begynnas första läsedagen den 23:dje dennes. Hudiksvall den 12 Sept. 1834.

In fidem
Er. Albr. Steinmetz.

Ur rektor sedermera Biskop Landgrens verksamhet.

Till Högvördigste Domkapitlet i Upsala.

Till följe af Skrifvelsen d. 7:de dennes får jag härmedelst å Collegii Scholastici vägnar i största ödmjukhet föreslå till inköp följande undervisningsmaterialier, nemligen:

för	<i>Quarta</i> , En större Atlas öfr. Nya Verld.	12 — —
	En mindre d:o öfver Gamla —	3 — —
	<i>Tertia</i> En större Atlas öfver Nya Verld.	12 — —
	En mindre d:o öfver gamla —	3 — —
	En Blind Atlas öfver Nya V.	5 — —
	Junkers Arithmetiska Tabeller	4 — —
	<i>Secunda</i> Chartor öfver Sverige och Verldsdelarne	12 — —
	En Blind Atlas	5 — —
	<i>Prima</i> Charta öfver Sverige uppklistrad	2 — —
	Örnflykts förskrifter uppklistrade	4 — —
	Junkers Tabeller »	4 — —
	<i>Quinta</i> En större Atlas öfver N. W.	12 — —
	En Blind Atlas —	5 — —
	Örnflykts förskrifter	4 — —
	Handbok för linearteckn.	2 — —
	Ett Cirkelbestick för Chartritn.	10 — —
	En jern cirkel — Samt	2 — —
	Fem skåp till förvaring af dessa och för egande mobilier	50 — —
	För <i>Sångöfningarne</i> Mankells Musikalier	3 — —
	Nordbloms Sångskola	5 — —

Summa B:co Rdler 159 — —

Collegium, som vid detta förslag befarat att handla mot verbala syftningen med anslaget, ifall det föresloge något annat än hvad som behöfs för dagligt bruk uppe i skolan, har sålunda hufvudsakligen ej kunnat afse mer än en särdeles i Lärdoms Skolan secundär disciplin neml. Geografien. Collegium vill derföre i största ödmjukhet hemställa till Högvördigste Domkapitlet om ej *med särskildt hänseende* till ställets totala brist på verktyg för den för Skolmän så oundärliga Philologiska bildningen, en särskild summa, äfven med någon inskränkning å föregående, torde kunna beviljas Bibliotheks Cassan till inköp af grundliga läroböcker och med utförliga Commentarier försedda författare i de gamla språken, förmodandes Collegium att en ökad insigt och ett stegradt intresse för saken hos den meddelande indirecte bereder ungdomen den redbaraste nytan. Hudiksvall den 17 Febr 1840

å Collegii Scholastici vägnar Lars Landgren

Välbehörliga reparationer självständigt ombesörjda av Rektor.

Till Högvärdigste Domkapitlet i Upsala!

Då jag härmedelst går att redovisa för den under Sommaren verkställda reparationen å härvarande Skolbyggnader får jag härmedelst i djupaste ödmjukhet utbedja mig öfverseende öfver det sätt de blifvit verkställda i anseende till den i jmförelse med kostnadsförslaget till opåräknad höjd stigande totalsumman. Skulle jag strängt hafva följt förslaget så hade visserligen den föreslagna summan varit tillräcklig; men då fråga var att bringa skolelocalen i ett städadt och beqvämt samt durabelt skick, hafva ständigt nya bräckligheter företett sig. Då jag för hvarje småsak ej ville eller i anseende till mellanståndet mellan Domkapitlet från Midsommartiden till Juli månads slut under hvilken tid reparationen bequämligast kunde verkställas, var i tillfälle att besvara Högvärdigste Domkapitlet; så har jag, äfven med äfventyr af egen skada, synts mig böra vidtaga de åtgärder jag i samråd med ortens förståndigaste män funnit af behovet förnämligast påkallade. Så är förhållandet med undansprängningen af Berghällarne på skolgården hvilka när kostnadsförslaget afgick voro höljda med snö samt höjdernas bortgräfning och dälternas fyllande å densamma. Så möttes jag vid gräfningen under uthusen af berghällor som måste bortsprängas. Så befanns Skolgårdspumpen med ombyggnaden utruttnad och förstörd, De i fjol brädslagna uthusen omålade samt broar etc. af brist på tjära blottställda för föruttnelse.

Som de viktigaste anmärkningar ofelbart skola drabba åtgärderne inom Skolrummen, så får jag i största ödmjukhet nämna att En gångs strykning med Oljemålning befanns hjälplig i de rum, som förr voro grundade, men att Tertia Nya Prima och quinta som ej voro det fingo ett vidrigt utseende. Likaledes befanns en gångs strykning på samtliga dörrarne otillräcklig; likasom på bönrumsCathedern. Som intet förvarings rum utom de af bleck och krita nedsmutsade pulpeterne finnes för undervisningsmaterialier, så blir det omöjligt att sålunda kunna svara för Skolans inventarier, såsom jag i en föregående skrifvelse i största ödmjukhet vågat anföra. Jag har derföre låtit förfärdiga 5 skåp i den stil som syntes med rummen öfverensstämma hvilka med arbetslön 30 B:co målning 10 Banco samt Verke kosta nära 50 Rd B:co, hvilken summa ifall den vägras ur byggnads Cassan, synes, såsom Collegium Scholasticum tillstyrkt, böra utgå ur undervisningsmaterial fonden.

Man sade mig äfven att fyllning fans tillräckligt mellan golflen, men när jag öppnat dem öfvertygades jag lätt om vederspelet, såsom äfven det helsöförstörande golfdraget i quarta syntes antyda —

Taflorna hade genom långvarig nötning mistat färgen, hvarföre de måste spartlas och ommålas samt förses med ställningar för att ej gnida sönder väggarne. Målningen af förmaket trodde jag skulle verkställas af de Herrar som benäget öfverklustrat det med papper; men som det uteblef, syntes det böra för Skolans räkning verkställas.

Minsta ursäkten har jag visserligen för trappgångens och öfre förstugans rappning i mossåten [?] samt limfärgning å tak och väggar och oljemålningen å utsidan af 8 par dörrar derstädes samt å Panelingar och fönster kostades

Rappningsmaterialierne	2 B:co 32 —
Arbete å Rappn.	3 45 4
Limfärgningen	3 40
Oljemålningen	10
Summa	20 — 21 — 4

Som jag genom denna kostnad kunde få hela öfre våningen i fullt städadt skick har jag förledne vecka verkställt denna åtgärd, beredd att i händelse af afslag på enskild väg möjligen finna någon Skadeersättning.

Hvad Uppgiften i kostnadsförslaget beträffar angående en förestående total reparation af Skolhustaket, så befanns den ej ega någon grund; utan kommer det väl ännu att stå en tid bortåt.

Detta är hvad jag har att anföra till mildring af Högvärdigste Domkapitlets omdöme öfver reparationen. Jag har velat sätta allt i skick under denna Sommar som i alla fall är förspild för mig enskildt och mina studier, och har å saken egnat all den uppmärksamhet jag kunnat och i min ovana förstått.

Hudikswall den 28 Aug 1840

Lars Landgren

L. Landgren mot betygs utdelande varje termin.

Till Högvärdigste Domkapitlet i Upsala!

Anbefalld att afgifva mitt utlåtande rörande tillämpligheten vid härvarande Läroverk af förslaget att vid hvarje Läsetermins slut meddela hvarje yngling ett specificerad betyg om hans framsteg och flit under terminen får jag i största ödmjukhet anföra följande. Hvad förslaget i och för sig sjelf beträffar så måste naturligen farhågan att nödgas framvisa ett dåligt betyg för föräldrar med sakkännedom nödvändigt sporra till verksamhet. Huruvida det dock icke blott för karakterens

utan äfven för studiernas allvar är rådligt att alltför mycket gripa på fåfångans sträng, kan sättas i fråga. Detta gäller i synnerhet de bättre begåfvade, hvilka ofta nog ändå bortskämmas af anhörigas smek. Herrskar i Lärarecorpsen det nit och den kärlek till bildningen och vetenskapen som vederbör, så synes detta vara nog för att sporra alla ädlare naturer, och dessa böra väl ej missriktas för de oädlares skuld. För öfrigt låter saken sig ej med någon nytta verkställas så vida man anser sig bunden af nuvarande Skol-lag hvilken föreskrifver det betygen ovilkorligen skola afges med hänseende till flyttning i nästa afdelning; hvaraf följden naturligtvis blir att alla Inferiorerne i en klass vid höstexamen omöjligt kunna vitsordas för annat än otillräckliga kunskaper, då ingen af dem genomgått mer än hälften af sitt pensum. Sliter man sig nu loss från Skol-lagen och såsom öfligt är i vissa Lärowerk afges betygen »med hänsigt till det rum ynglingen inom afdelningen innehar»; så är man i en oreda, ur hvilken ingen utgång synes gifvas. Ty äro ynglingarne rättvist placerade så måste den sämsta hafva lika betyg med den bästa; ty om han än är vida sämre så har han också vida sämre rum. Ville man nu nyttja tvenne skalor; en för superiorer och en för inferiorer, så är inconsequensen dermed ej häfd; ty en inferior kan vara bättre än fullgoda superiorer efter ett års förlopp. Skall hans betyg då ej ges efter samma måttstock, som superiorernes, huru vill man då uppflytta honom? och hvar skall han ha sin plats? Det är dessutom, efter hvad mig synes, klart att andra stifts Lärowerk ej kunna eller böra vara nöjda med dylika betyg af dem, som dit vilja afgå.

Hvad nu särskildt Hudiksvalls Skola beträffar, så ega i anseende till det ringa antalet, lärarena tillfälle att esomoftast träffa föräldrarne och meddela dem muntliga upplysningar och råd rörande deras söner, hvilket också synes mest tjenligt särdeles som knapt en sjettedel af föräldrarne skulle veta att af dessa betyg göra något bruk, och en stor del alldeles icke brydde sig derom. I begge dessa hänseenden måste naturligen förhållandet vara annat i Gefle och Upsala. Härtill kommer att Rectorsembetet här redan är förenadt med hvarjehanda odiösa bestyr såsom att utom räkenskapsföring och bokinköp årligen uppassa femtio-två timmar vid lässällskapet, hvars boksamling såsom skolans oförytterliga egendom står under Rektors wård; att hålla bokhandel för ungdomens behof m. m. Komme härtill utskrifningen af 80 till 90 betyg hvarje termin, så droges han ännu mer ifrån sin rätta ställning.

Då jag vid förslaget dristat göra dessa anmärkningar, anhåller jag i största ödmjukhet att det möjligen haltlösa med skonsamhet bedömmes, beredvillig att verkställa hvad Högvördigste Domkapitlet täckes besluta.

Hudikswall den 31 Januarii 1842

Lars Landgren

Kyrkorådet utser "djeknegångare".

Kyrkoarkivet i Hudiksvall K I 2 kyrkorådsprotokoll 22/12 1855 § 4.

I samma volym ligger rektor Wennbergs uppgift om de ifrågavarande lärjungarnas uppförande och flit.

Af wederbörande Rector Scholæ hade till djeknegång under helgen blifvit föreslagne, följande vid härvarande lärdomsskola studerande ynglingar, nämligen: E. Forslin, P. E. Enqvist, O. Flodman, A. F. Dahl, J. A. Boutz och A. E. Molarin, bland hvilka Enqvist och Molarin utseslötos af kyrkoRådet på den grund, att deras föräldrar ansågos vara i fullt bergliga omständigheter och ynglingarna sjelfva dessutom icke visat någon särdeles framstående flit och framgång. De öfriga fyra beviljades djeknegång och skulle genom Ordföranden om detta beneficium under-rättas.

Lärareaspiranten bestämmer läroämnena vid prov.

Ar 1859 den 1 Februari sammanträdde uti härvarande H. Elementar Läroverks Sessionsrum DomCapitlets H. Herrar Ledamöter: H. Herr Doctorn och ErkeBiskopen samt Prim. Theol. Professorn och Domprostent E. A. Knös, äfvensom i egenskap af adjungerade Ledamöter E. O. Professoren Mag: J. E. Areschoug och Th. Licent. Adjuncten, Kyrkoherden Hultkrantz, för att med Vic. Läraren vid Claræ Elem. Läroverk i Stockholm Mag. J. A. Wiström, hvilken inom utsatt tid anmält sig såsom Sökande till en af de vid Hudiksvalls Lägge Elementar Läroverk lediga trenne Collega befattningar, anställa det prof, som för competence till sådan tjenst är föreskrifvet.

Sedan Wiström blifvit förekallad och tillfrågats, i hvilka ämnen han önskade prof aflägga, uppgaf han dessa ämnen vara Zoologi, Botanik, Chemi och Mineralogi, samt då H. Herr Ordföranden dervid erinrat, huruvida han ej ville prof äfven i Physik eller något annat ämne undergå, genmälde han, att han dertill ej nu vore beredd, och serskildt ansett Physiken närmare tillhöra de Mathematiska, än de Naturhistoriska Vetenskaperna. Sedan derefter profvet i först uppgifne ämnen försiggått, på sätt Kongl. Maj:ts Nådiga Stadga af den 14 Aug. 1856 §:65 föreskrifver, afgafs deröfver betyget *Approbatum*, hvilket vitsord Wiström med serdeles nöje tilldelades.

Ut supra.

Ex Protocollo
J. A. Schagerström

Kvinnlig ritlärare — trots könet; 1860.

Den 31/12 1858 anbefalldes E. civilingenjören fil. mag. Nils Soneson men icke privatlärarinnan änkefru Blomberg. Av skrivelserna härnedan är den första privat, den andra officiell. Fru B. förordnades gång på gång och intygades 1863 (aa 18/6) ha ådagalagt sant nit, god ordning och skicklighet samt åtnjutit ungdomens uppmärksamhet och förtroende. Att skickligheten var utmärkt, intygar rektor Wenmberg samtidigt i privathbrev till ärkebiskopen (sedan platsen varit förgäves ledigannonserad fyra gånger). Sedan hon avgått 1869, besattes tjänsten 1873 med en annan kvinna, enda sökanden prostdottern Hilda Christina Nordendahl (född 1849).

Högwördigste Herr Doctor och Ärkebiskop m. m.

Med wördnadsfullaste tacksägelse för H. Herr Ärkebiskopens ärade skrifvelse af den 18: dennes och till åtlydnad af deruti uttryckt önskan får jag härjämte äran ingifva officiell anmälan och förslag angående Ritlärare-platsen. Icke af någon sympathie för kvinnans emancipation men med afseende på omständigheternas tvång har det gjorda förslaget uppgifvits. Efter Magister Sonesons afresa finnes ingen rit-kunnig man här i staden. En ung Herr Ulmer, som här eger ett Gjuteri, skulle möjligen kunna låna sitt namn åt platsen; men då jag vet, att hans egna göromål icke skulle tillåta honom att ens någonsin besöka skolan, har jag kämt det alldeles motbjudande att föreslå en sådan åtgärd — Måhända kan dock icke fru Blomberg utan Konungens särskilda nådiga tillstånd förordnas. . . .

H. Herr Doctors och Ärkebiskopens ödmjukaste tjänare
Hudikswall d. 25 Maj 1860. J. E. Ekelundh [Insp. Scholæ]

Till H. H. Ärkebiskopen och Ephorus, Doctor H. Reuter Dahl.

Sedan efter tvänne tilländalupne ansökningstider till Ritlärarebefattningen wid härvarande Elementarläroverk ingen sökande sig anmält, och den hittills tillförordnade Läraren Magister N. Soneson hädanefters kommer att å annan ort sig uppehålla, får jag med anmälan deraf wördsammast hemställa, huru med platsens bestridande för instundande läse-år lämpligast skall kunna anordnas. Någon för detta uppdrag skicklig person finnes, mig veterligen, icke inom staden, utom Enkefru Mathilda Sofia Blomberg, född Caspolin, hvilken redan i flera år med enskilda lektioner i teckning och ritkonst tillhandagått den härstädes studerande ungdomen och dervid ådagalaggt synnerligen god skicklighet och framgång — Då hon med erforderlig, bepröfvad konstfärdighet förenar en Christelig, i alla afseenden hedrande och efterdömlig wandel, och då hennes ödmjuka och allvarliga sätt att wara tillräckligt aflägsnar alla

farhågor för möjligen bristande aktning och uppmärksamhet från ynglingarnes sida, vågar jag ödmjukast föreslå, att förordnande till den lediga platsen måtte tillsvidare och intill dess skicklig sökande kan erhållas af H. H. Ärkebiskopen och Ephorus henne meddelas. Hudikswall den 25:te Maj 1860. J. E. Ekelundh.

Läroverkets utvidgning även medelst latinlinje.

Till Högwördigste Herr Doctorn, Ärkebiskopen och Ephorus samt Högwördiga Dom Capitlet i Upsala.

Efter noggrannt öfvervägande af de stora olägenheter, som medfölja den nuvarande anordningen vid Hudiksvalls Högre Elementarläroverk, på grund hvaraf läroverkets flesta alumner eller alla de, som begagnat sig af undervisningen i klassiska språk, nödgas vid ett främmande läroverk aflägga sin afgangsexamen, får Collegium härmed i största ödmjukhet anhålla, att Högwördigste Herr Doctorn, Ärkebiskopen och Ephorus samt Högwördiga Dom-Capitlet behagade till Kongl. Maj:t ingå med underdånig begäran om nådig proposition till Rikets näst sammanträdande Ständer, att Hudiksvalls läroverk, som för närvarande är fullständigt blott på reala linien, måtte uppflyttas till fullständigt äfven på latinlinien — För att närmare utveckla skälen för befogenheten af denna sin anhållan vill Collegium ödmjukast anföra följande.

Redan vid den tid, då läroverket med höstterminen 1858 förändrades från en Högre Lärdomsskola till ett på reallinien fullständigt Elementarläroverk, utgjorde härstädes de ynglingar, som läste klassiska språk, ett betydligt större antal än de ynglingar, som icke läste dessa språk — Detta förhållande har sedan visat sig så constant, att ingen med detsamma förögonen och med någon kännedom om andra förhållanden på denna ort kan betvifla detsammans fortfarande för en mycket lång framtid — Antalet lärjungar, som besöka detta läroverk, är icke stort, men det allra största antalet af dem, som inträda med bestämd föresats att, om inga oförutsedda omständigheter inträffa, genomgå läroverket till slut, utgöres af sådana, som vilja erhålla en möjligast fullständig elementarbildning, för att sedan vid universitetet fortsätta sina studier och bereda sig för inträde i statens olika embeten och tjenstbefattningar, bland hvilka de flesta ännu, såsom ynglingarnes målsmän i allmänhet känna, fordra någon kännedom af klassiska språk — De ynglingar åter, som icke antingen af egen lust eller på grund af sina föräldrars önsknings vilja förskaffa sig en s. k. lärd bildning, nöja sig antingen med att genomgå folkskolan, eller, om de verk-

ligen söka inträda vid Elementarläroverket, qvarstadna de vanligen icke längre än till den ålder, då de skola beredas till sin första Nattvardsgång, tillfölje hvaraf antalet af lärjungar på reallinien, som företrädesvis begagnas af dessa lärjungar, både i allmänhet är obetydligt och särskildt i 6:te och 7:de klasserna högst ringa. För att med siffror visa riktigheten af detta påstående får Collegium här uppställa en jämförelse för de sista 6 åren, mellan antalet af latinliniens och realliniens lärjungar såväl från den 3:dje klassen, der de båda linierna dela sig, som de båda liniernas olika lärjungeantal i 6:te och 7:de klasserna, hvilka klasser just constituera läroverket såsom ett högre —

Latinliniens lärjungar från 3:dje klassen —		Realliniens lärjungar från 3:dje klassen —	
Höstterminen 1859	35.	_____	10.
Vårterminen 1860	37.	_____	10.
Höstterminen 1860	36.	_____	9.
Vårterminen 1861	34.	_____	9.
Höstterminen 1861	43.	_____	12.
Vårterminen 1862	42.	_____	8.
Höstterminen 1862	41.	_____	11.
Vårterminen 1863	39.	_____	10.
Höstterminen 1863	41.	_____	5.
Vårterminen 1864	42.	_____	6.
Höstterminen 1864	47.	_____	10.
Vårterminen 1865	46.	_____	8.
Summa	483.	Summa	108.

Latinliniens lärjungar i 6:te och 7:de klasserna		Realliniens lärjungar i 6:te och 7:de klasserna.	
Höstterminen 1859	3.	_____	0.
Vårterminen 1860	4.	_____	0.
Höstterminen 1860	7.	_____	3.
Vårterminen 1861	6.	_____	3.
Höstterminen 1861	11.	_____	2.
Vårterminen 1862	11.	_____	2.
Höstterminen 1862	11.	_____	2.
Vårterminen 1863	11.	_____	2.
Höstterminen 1863	13.	_____	1.
Vårterminen 1864	13.	_____	1.
Höstterminen 1864	11.	_____	1.
Vårterminen 1865	10.	_____	1.
Summa	110.	Summa	18.

Häraf synes mer än väl, hvilket öfvervägande antal latinliniens lärjungar härstädes utgöra i jämförelse med realliniens — Och om det redan är tvifvelaktigt, huruvida de endast på reallinien fullständiga läroverken motsvara någon orts behof, synes alldeles obestriddigt, att ett sådant läroverk åtminstone icke tillfredsställer denna orts — Långt hellre skulle Hudiksvall kunna nöja sig med ett endast på latinlinien fullständigt. Vore icke här en särskild åtgärd vidtagen, om hvilken Collegium strax skall yttra sig, vore det antingen nödvändigt att tillgripa det obilliga och i de flesta fall fruktlösa försöket att förmå de lärjungar, som nu läsa klassiska språk, att i 6:te och 7:de klasserna åtnöja sig med en s. k. reallbildning eller ock kunde icke läroverket längre bestå i den af Kongl. Maj:t och Rikets ständer bestämda form, utan skulle af sig sjelft återgå till ett blott femklassigt. Ty knapt lär det kunna beräknas, att staten skulle aflöna de båda Lectorerna i Matematik och främmande lefvande språk hvilka just äro tillsatta för de båda högsta realklasserna, för 1 lärjunge, såsom nu skulle vara förhållandet, eller ens för 3 lärjungar, hvilket varit det högsta antal, som någonsin på en gång under de sista 6 åren funnits i dessa realklasser — Denna fara för läroverkets fortvarande bestånd såsom ett högre, i händelse man icke på något sätt sökte gå det stora flertalets af lärjungar önskan och behof till mötes att erhålla en fullständig undervisning i klassiska språk, förutsågs också redan på förhand af de med härvarande förhållanden mera förtrogna, hvarföre strax efter det att läroverket med höstterminen 1858 började förändras till ett på reallinien fullständigt, de ännu med blott en enda Lector, nämligen i Matematik, en stor mängd af denna stads och orts innevånare, med skäl förmodande hvad som sedan förverkligats, att dylika slags läroverk inom kort skulle erhålla ännu en Lector i främmande lefvande språk, till Kongl. Maj:t ingingo med underdånig ansökan, att läroverket, mot förbindelse för staden och orten att under en tid af 6 år på egen bekostnad aflöna en extra lärare, måtte få genast utvidga sin verksamhet derhän, att fullständig undervisning meddelades äfven på den klassiska linien. En sådan utvidgning af läroverket med en så ringa tillökning i lärarekrafter var möjliggjord så väl genom lärjungarnes måttliga antal i allmänhet som särskildt genom det obetydliga antalet realister, på grund hvaraf flera realklasser kunde beräknas antingen alls icke komma att finnas, eller ock blifva så små, att en sammanslagning af 2 klasser för gemensam undervisning i vissa realämnen kunde åvägbringas och detta till mera nytta än skada för både lärare och lärjungar. Kongl. Maj:t synes hafva till fullo godkänt betydelsen af de i den underdåniga ansökan framställda skäl, att förhållandena visat behofvet af en fullständig undervisning vid läroverket äfven på

latinlinien och att blott genom en sådan anordning de fördelar kunde vinnas, som af statens redan gjorda uppoffringar med fog borde förväntas, ty genom Nådiga brefvet af den 16 Junii 1859 till Dom Capitlet i Upsala förordnades, att undervisningen inom de 2:ne högsta klasserna vid härvarande läroverk från början af då nästkommande läseår och tills vidare skulle äfven omfatta de ämnen, som tillhöra den klassiska bildningen. Rättigheten till en så utvidgad verksamhet, hvarigenom Hudiksvalls läroverk erhållit en exceptionell ställning i jämförelse med andra blott på reallinien fullständiga läroverk, har nu varit oafbrutet begagnad från höstterminen 1859. Huru behöflig och anlita densamma varit, anser Collegium vara till fullo ådagalagdt genom de här ofvan gjorda sifferuppgifter, hvilka omfatta just de år, som sedan förflutit. Men denna rättighet har för lärjungarna förlorat en icke ringa del af sin betydelse genom den nya stadgan om Afgangsexamen vid Rikets Elementar läroverk af den 11 April 1862. På samma gång som stadens och ortens innevånare hos Kongl. Maj:t anhöllo om rätt för läroverket att meddela undervisning i klassiska språk äfven i de 2 högsta klasserna, anhöllo de derjemte, att läroverket måtte bekomma fullständig dimissionsrätt till Akademien, men förklarade Kongl. Maj:t i detta hänseende blott, att, sedan Ephorus vid afgifvande för då nästkommande läseår af den berättelse, som Läroverksstadgan föreskrifver, anmält, huruvida den förändrade anordningen vid läroverket kunde anses uppfylla det dermed afsedda ändamål, Kongl. Maj:t derefter ville taga i nådigt öfvervägande, huruvida dimissionsrätt äfven för den klassiska liniens lärjungar kunde åt läroverket i nåder medgifvas. Ehuru Collegium hyser den vissa förhoppningen, att den förändrade anordningen synts äfven Högvördige Ephorus i allo motsvara det med densamma åsyftade ändamålet, har dock icke förr än nu Collegium haft någon särskild anledning att i afseende på den fullständiga dimissionsrätten söka utverka några närmare bestämmelser, hvilka i det hela voro öfverflödiga, så länge den gamla Studentexamen varade, medan de få af läroverkets alumner, som hunno dimitteras till Akademien före Studentexamens upphörande, af examinatorerna i Upsala de facto betraktades såsom likställda med andra offentliga läroverks. Helt olika har förhållandet blifvit efter införandet af den nya afgangsexamen — Om än Collegium med tacksamhet erkänner den välvilliga anordning af Chefen för Kongl. Ecclesiastik Departementet, hvarigenom både förlidet och innevarande år de härvarande lärjungar, hvilka anmält sig till Afgangsexamen och hvilka båda gångerna utgjorts af sådana, som velat aflägga examen äfven i klassiska språk, erhållit rättighet att härstädes aflägga den skriftliga delen af sin examen, hvarförutom de blifvit befriade från erläggandet af den sär-

skilda examensafgiften till lärarna vid det läroverk, der den mundtliga pröfningen verkställes, kvarstå dock för lärjungarna alla de olägenheter, hvilka den nya afgangsstadgan afsett att häfva och hvilka olägenheter nu måste kännas så mycket mer tryckande, som de icke vidare drabba andra offentliga läroverks alumner— Till dessa räknar Collegium, oafsedt kostnaderna för en lång resa, i främsta rummet den ogynnsammare omständigheten, att våra lärjungar måste examineras af främmande lärare och detta just tillsammans med dessa lärares egna lärjungar, hvarigenom en jämförelse uppstår, som efter regel bör utfalla till våra lärjungars skada och derföre på dem utöfva en nedstämmande inflytelse — Collegium kan icke heller annat än anse det för hårdt, att då läroverkets hela verksamhet, således äfven undervisningen i klassiska språk inom de 2 högsta klasserna är underkastad offentlig tillsyn och granskning, de lärjungar, som härstädes läsa klassiska språk, skola vara beröfvade fördelar, som tillkomma dem bland lärjungarna, hvilka icke läsa nämnda språk och som till och med blifvit tillerkända ett och annat enskildt läroverk— Missförhållandet synes så mycket större, då man betänker, att de förras antal är 6 gånger större än de sednares, så att då läroverket blott undantagsvis kan påräkna att erhålla några realister, som äro mogna att aflägga afgangsexamen, med temlig säkerhet kan antagas, att hvarje år några af latinliniens lärjungar äro färdiga att efter slutad lärokurs från läroverket afgå— Då den genom ofvan omförmälda nådiga bref läroverket tillerkända rättighet att meddela fullständig undervisning äfven på den klassiska linien icke ansetts innebära berättigande att anställa afgangsexamen äfven med de lärjungar, som läst klassiska språk, anser sig Collegium derföre böra föreslå, att läroverket göres fullständigt på båda linierna— De kostnader, som för genomförandet af en sådan förändring erfordras, äro högst obetydliga. Läroverket eger numera, sedan Rikets Ständer vid sistlidna Riksdag beviljat de på reallinien fullständiga läroverken en ny Lector i främmande lefvande språk, på ordinarie stat uppförda 1 Rector, 2 Lectorer och 7 Collegor. En sexårig erfarenhet har visat, att en fullständig undervisning på båda linierna under nuvarande förhållanden, hvilka sannolikt länge komma att fortvara, har kunnat bedrivas med detta antal lärare utan att någon af dem af tvingande behof nödgats läsa utöfver det i skolstadgan föreskrifna maximum, om ock undantagsvis Rector och Lectorn i Mathematik, för en lämpligare fördelning af undervisningen, någon gång tagit en a två timmar mer, än de varit skyldiga. Under nu gående läseår hafva Collegerna i medeltal 26 å 27 timmars undervisning i veckan, oaktadt en af dem genom Kongl. Maj:ts särskilda tillstånd åtnjuter rättighet att icke läsa flera timmar, än

som åligga en Lector. Någon tillökning i Lärarepersonal är sålunda i och för sig icke behöflig. Skulle det emellertid, såsom det verkligen är, synas mindre lämpligt, att ett äfven på latinlinien fullständigt läroverk saknade Lectorat i klassiska språk, då icke alltid kan beräknas, att, såsom nu är förhållandet, den t. f. Rectorn ådagalagt kompetens för en sådan befattning, vore visserligen ett dylikt Lectorats beviljande högst önskvärdt, på samma gång derigenom utan tvifvel läroverkets förmåga att meddela den utvidgade undervisningen vore för en lång framtid betryggad—

Under sådana förhållanden förmodar Collegium att ingen annan invändning gerna kan göras mot befogenheten af dess framställda anhållan än lärjungarnes ringa antal vid läroverket— Obestriddigen är detta antal icke särdeles stort— Under de sex år, som en fullständig undervisning här meddelats på båda linierna, har deras antal förhållit sig sålunda:

Höstterminen 1859	86	lärjungar.	Vårterminen 1860	91	lärjungar.
Höstterminen 1860	83	»	Vårterminen 1861.	85	»
Höstterminen 1861	90	»	Vårterminen 1862.	86	»
Höstterminen 1862.	79	»	Vårterminen 1863	80	»
Höstterminen 1863	77	»	Vårterminen 1864	85	»
Höstterminen 1864	90	»	Vårterminen 1865	90	»

Men härvid bör först och främst anmärkas att det otvifvelaktigt måste komma att utöfva ett än ofördelaktigare inflytande på tillväxten af lärjungarnes antal, om de flesta af dem i en så vigtig och afgörande tidpunkt, som afgangsexamen, blifva betraktade som privatister, då naturligt är, att alla de, som hafva någon möjlighet att välja emellan olika läroverk, föredraga ett sådant, der de veta, att de äfven ega rättighet att aflägga sin afgangsexamen. Dessutom förmenar Collegium, att icke lärjungeantalet ensamt bevisar ett läroverks behöflighet och värde — Hudiksvalls Elementar läroverk har till sin uppgift att åt ungdomen inom den vidsträckta och starkt framåtskridande provinsen Helsingland, som redan räknar omkring 90,000 innevånare, bereda ett lättadt tillfälle till erhållande af vetenskaplig bildning— Anledningen, hvarföre läroverket är jämförelsevis litet besökt, torde närmast vara att söka i den omständigheten, att ortens befolkning, ehuru den från en viss synpunkt kan kallas välbergad, dock till allra största delen består af allmoge, hvilken, utom det att den ännu icke fullt kommit till insigt om värdet och betydelsen af en högre vetenskaplig upplysning, finner äfven de omkostnader för barnens underhåll vid läroverket alltför kännbara, som kanske af många andra samhällsklasser skulle anses särdeles billiga. För att emellertid i någon mon underlätta möjligheten äfven för mindre bemedlade föräldrar att hålla sina barn vid Elementar läroverket hafva upplysta och för provin-

sens både materiella och andeliga utveckling nitälskande personer på sista tiden visat en storartad frikostighet mot läroverket— Det kan i detta hänseende vara tillräckligt att anföra, att då läroverkets stipendiemedel år 1863, förutom en årlig ränta på 112 R:dr 50 Öre, utgjorde ett kapital af 2,700 R:dr, de för närvarande uppgå till 11,470 R:dr. Men skall läroverket kunna hoppas att hos allmogen väcka fullt förtroende, fordras såsom oeftergiffligt vilkor, att det inom sig sjelft skall kunna meddela en undervisning, som i framtiden tillåter lärjungarna full frihet vid bestämmandet af sitt vitæ genus. En s. k. reallbildning skulle icke tillfredsställa behovet och det är för långt till något fullständigt läroverk, för att detta skulle kunna ersätta, hvad som här fattas. Afståndet härifrån till de 2 närmast på båda linierna fullständiga läroverken i Gefle och Her-nösand är 14 mil och sannolikt är, att ganska många af dem, som genom den nuvarande anordningen vid Hudiksvalls läroverk kunna erhålla en fullständig humanistisk skolbildning, skulle beröfvas denna fördel, om de för dess vinnande vore nödsakade att begifva sig till någon af ofvannämnda tvenne städer, med hvilka denna ort under större delen af året blott eger en besvärlig och dyr landvägs-förbindelse— Under sådana omständigheter bör icke lärjungarnas ringa antal härstädes betraktas såsom ett ensamt i och för sig giltigt skäl för vägrandet af den nu sökta utvidgningen af läroverkets verksamhet, hvarför ock Collegium med tillförsigt hoppas, att Högvördigste Ephorus och Högvördige Dom Capitlet benäget torde med sitt inflytelserika förord befordra denna angelägenhet till en för läroverket gynnsam utgång—

Hudiksvall d. 20 April 1865.

J. E. Ekelundh

G. F. Gilljam	P. J. Engström	J. L. Himmelstrand	Fr. Wennberg
Jak, Hallgren.	C; O; W; Berg.	J. A. Wiström	Marcus Wester
	Fr, Östman.	Ernst Söderström.	

Om urkunderna å nästa sida jfr här sid. 7—10 samt annotationerna därtill.

Inspector om oenighet och rättskränkningar, flit och oflit, lärarelön och djäknepengar under Petrus Nerbelius' rektorstid.

Soludem et incolumitatem perennem V. R. D. piè precat(ur) summanque observantiam reverentèr et humiliter defert.

Reverendissime Pater Dn. Archiepiscopo meritissime. Näst ödhmiuk Hiertanss tacksäijellsse för Faderligh affection, och stora Wälgerningar, låter iagh V. R. D. ödhmiukeligen förnimma, at iagh hafwer varit [för två dagar sedan] hooss Wälb. Landzhöfdingen effter V. R. D. breeff och befallningh, låtandess honom få wetta V. R. D. swar på sitt breff. Och effter iagh sågh at han war swära förbittrat öfwer *Sch. Collegam Laurentium Jesperi*, kunde iagh intet annat göra, uthan badh fliteligen at Landzhöfddingen wille låta högsta retten falla, anseendess, at han *Laurentius*, hade förtagit sigh af ungdomss oförståndh, och elliest intet meera äger än kläderna och sijna böcker. Men han swarade medh største hoot och undhsäijellsse, at honom skulle ingen nådhe bewijsas. Thedh han och lät i wärket stellass, sedan iagh war affreester: Ty han lät sin skrifware anklaga honom på rådhestugun / *præsente et astipulante Sch. Rectore* / ther bleff han saakfällter til 54 dalerss böte, och ther öfwer, sattess han i Kistan iblandh horer och tiufwar. Hwilket dock är emoot *schole personers privilegier*, som V. R. D. wäl weet. Och endock han gjorde därtligen i thedh han togh säden uthu *arrestet* Men liqwäl hade icke heller Landshöfddingen stor skäl, at låta efter *M. Nerbelij* anngifwande *arrestere* samma spannemål: Ty om han än togh meer än honom bordhe, så hade han wäl kunnat gifwa tillbaka så myckit som Dn. *Magnus* förrige *Collega* skulle hafwa thed the och tilförenne hade varit öfwereenss om. Eliest så fruchtade han at säden skulle komma *M. Petro* i hender, och han skulle spela samma *tragædiam*, som förledne åhr medh *Collegis* som tå wore. V. R. D. wille och Wärdigass betenkia, om *M. Petrus* af kärleek til rettwijsan, och förrige *Collegas*, hafwer honom anklagat för Landzhöfddingen. Han wijser iu wäl hvad klagepuncter the hade inmlagt emoot honom i *Wpsala Capitel*. therföre skulle han gerna dräpa them medh ögonen om han kunne, och icke hielpa them. Men thed han hafwer honom så hooss Landzhöfddingen angifwit, och nu sielff på Rådhestugun varit hanss anklagare, ther han borde hielpa honom, är skedt af ijdel haat och onnska til hanss Persson, therföre han kom emoot hanss willia til *Collegatum*; och en gångh och annan swarat honom, hwadh rett och billigt wara kunne. Jagh hafwer granneligen effterfrågat, om förbemelte *Laurentius Jesperi* hafwer varit oflitigh, som V. R.

D. förekommit är, Men både stadzfollket och dieknarne i *Scholan* vitna medh en munn at han hafwer varit altijdh tilstädess och mästedeelss kommet til *Scholan* klockan fem om morgonen, undantagandess på een månatz tijdh som han war myckit siuk nu i Winter. Therföre om ingen annan hafwer sådant berettat, än Rector *Scholæ*, så är thet een stoor osanning. Gudh gifwe han hade varit så flitig, så wore här bättre *Schola*. Så sant migh Gudh hielpe at heela 12 dagar gå förbij, när han är hemma stadder, på hwilka han intet kommer i *Scholan*. är och *Conrector* passeligh flitigh, måste höra förwijtelsse i *Scholan* af dieknarna, när han wil *castigera* them, at han offta hafwer varit borta. Hwadh *Georgium Apologistam* wijdkommer, så befiness i sanningh effter noga rannsakingh at han hafwer varit myckit försumblig helst uthi innewarande åhr. För sex wekor sedan reeste han bort, och sade sigh willia stå *M. Petro Nerbelio* til retta i *Wpsala*, och begära komma här ifrå. Hwart han togh wägen weet man icke, ännu är han intet igenkommen. Han är intet tienlig och nyttigh uthi *Scholan*. Hwadh diekne peningarna anlangar, så hafwer kommet af landet ther aff hijt til *Scholan*, effter dieknarnas migh medhgiffne lengd 832 daler, ther af äro uthdeelte til dieknarna och then som står *Musicen* före 603 daler 16 öre. Dellssboo dieknepeningarna säger *Rector Scholæ* wara sigh så wäl i thetta åhr som i fiol af V. R. D. förunte, huru sant han säger weet iagh icke, men thed weet iagh thed han och eij emoot säija kan, at han förledne åhr hade bort för dieknarna öfwer 250 daler, för utan Dellssboo sokn, som honom förlänt war. På hwadh sätt iagh skal förlijkas medh honom, kan icke iagh wetta. Wthan iagh heemsteller saken Gudh i hender, wil hafwa fiendskap medh odygden och icke Personen. Therföre at iagh hafwer *ratione officij* hulptit them som orett lijdit hafwa, och klagat öfwer hanss obilligheet, hafwer han upphissat Landshöfddingen Fougden, sitt swäre folk, och mestadeeles alla *Pastores* här omkring, förutan thed han hafwer skenneligen belugit mig i *Wpsala penurjos ille pessimus*. I går stod han och skemde migh på Rådhestugun me absente för thed iagh hade skrifwit emoot honom. Men Herren Gudh finner wäl honom och alla som ont stempla och göra.

Dn *Martinus Johannis* hafwer loegt *Cantorem* uthi sitt stelle och skal gifwa honom 6 Rijkss daler, för sit omak.

Christo Jesu supremo animarum Pastori commendata Valeat V. D. R. cum tota familia

Forssa. 7. Aprilis 1652.

V. R. D. officiosissimus Servitor
Laurentius Andreae Pastor i Forssa.

Annotationer till föreliggande urval urkunder. Av B. R. H.

Så gott som varje förlägg till föreliggande avtryck är att anse såsom originalurkund.

Om förlagornas förvaringsorter jfr här sid. 2. Upplysningsvis må nämnas, att även i band 2 av Uppsalaserien finnas vissa acta för tiden 1735—1800 (men av dessa återges ingen i föreliggande volym).

De ord som här tryckts med kursiv, stå i originalet med annan stil än den som är vanlig i ifrågavarande urkund. Enstaka bokstäver ha här återgivits kursivt, om förlägget har en förkortning med utsatt förkortningstecken. Några uttryck stå här med spärrad stil; de äro i förlägget understruken.

I avtrycket har största noggrannhet eftersträfvats. Dock har i flertalet fall utan vidare resonemang utsatts de till t. å, ä och ö hörande »överstyckena», där dessa någon gång bortglömts vid nedskrivandet. Sådan glömska är i L. Landgrens scripta långt mer regel än undantag. — Vidare bör nämnas, att a och e respektiva v och w ej sällan äro skrivna mycket lika varandra; i vissa fall är det en ren smaksak, en gissning, ett lotteri, om man skall trycka den ena eller den andra bokstaven.

Om vissa av de häri boken nämnda förhållandena och personerna jfr 1) *Fant* och *Nyström* Upsala Ärkestifts Herdaminne I—IV; 2) *Karl Nordlund* Hudiksvalls läroverksbyggnader i äldre och nyare tid. Inbj. skr. . . [till] invigningen af de nyuppförda läroverksbyggnaderna 18/11 1911. Hudiksvall 1911. (Med bilder bl. a. av läroverksbyggnaderna av 1723 och 1815.) 3) *J. O. Nordlund* Lärare vid Hudiksvalls skola 1650—1858. Biografiska data. Hudiksvall 1934. Särskilt den sistnämnda har legat till grund för några av de uppgifter, jag lämnar härefter eller förut i föreliggande bok.

Härmed några uppgifter om vissa av de tidigaste kungabrevens innehåll rörande Hudiksvall. Samhället erhöll stadsprivilegier 10/11 1581, och dessa kompletterades sedan många gånger. Den 19/6 1591 gav K. M:t anvisning »om Rumett ther köpstaden Hudwjkzwall skal bygges». Den 14/7 1596 ges instruktion i anledning av borgarnas oenighet rörande kyrkans byggning. Den 27/2 1614 åläggas fogden Lars Larsson tillse att de borgare som det brunnit för, mätte för gästning erhålla vederlag av de andra. Den 11/2 1615 stipuleras att den gamla stadsplatsen icke får bebyggas med nya hus; en ny plats för staden anvisas; dock få de bo kvar, som fått sina hus räddade vid eldsvådan. Sedan borgarna hemställt att få slippa flytta till det nya stadsområdet, betages dem hoppet därom genom kungabrev av 25/2 1615.

Annotationer till s. 3—4. Före den först återgivna urkundens början äro skrivna bokstäverna H. O. S. De utgöra tydligtvis initialerna på den kanslitjänsteman, som formulerat aktstycket. Jfr *N. Edén* Den svenska centralregeringens utveckling 1602—1634 s. 61. (Uti Skrifter utg. af K. Hum. Vet. Samf. i Upsala. VIII:2.) Arkivarien Fil. Dr. *Tor Berg* har haft vänligheten hänvisa till detta arbete och nämnda sida. På sid. 62 uppräknas där Hans Olofsson bland skrivarna, kontrasignanterna och koncipienterna. Det är utan tvivel hans initialer, som satts i början av denna tidiga (tidigaste nu kända) urkund rörande Hudiksvalls allmänna läroverk.

Enligt i Kammararkivets serie Landskap: Hälsingland (1614 N:r 6) befintligt kvitto av Carl Swensson 12/12 1615 fingo löntagarna i Hälsingland nämnda år 10 mark pr tunna vid försäljning av avlöningsspannmålen.

Fogden eller befallningsmannen över Hälsingland under ifrågavarande »ursprungs dagar» hette Lars Larsson. Därom jfr Norrlands handlingar i Kammararkivet från sagda tid. —

De siffror, som här nedan stå i början på olika stycken, beteckna: den första gruppen sida, den andra rad. Bokstaven n betyder nerifrån.

4 2 o. f. Samtidig avskrift, tydligtvis utförd i kansliet. Ser ut som original, men namnunderskrifterna äro icke egenhändiga.

4 5—6 Denne Johannes Svinfot, som är den tidigaste till namnet kände läroverksrektorn i Hudiksvall, blev 1626 kyrkoherde i staden. Han gick alltså den vanliga vägen. Han nämnes här även på avdelningen »Berättelse . . . 1807». I herdaminnet nämnes icke hans skolgärning. Han var född i Hogdal, blev student 1607. Var riksdagsman 1635. Avled 1646. Hans son uppges ha blivit en oskicklig Collega i Hudiksvall, sedan komminister i Bollnäs och kyrkoherde i Färila; död 1657.

4 13. Det första »och» är tydligtvis felaktigt ditskrivet. (Det andra »och» har säkerligen — med orätt — frammanat det första.)

5 3 Lithman var fjärde teol. prof. i Uppsala. Blev domprost 1670. Biskop i Strängnäs 1674. Måg till ÄB Lenæus. Avled 1686.

5 7 Nerbelius var den rektor, som 1650 kommit med vissa lärarelöner och medlärare med sig från Enköping. F. o. m. dessas ankomst till Hudiksvall har man under sekler plägat räkna »det egentliga läroverkets» tillvaro. Tydligtvis innebär detta en underskattning av skolans tidigare skeden — en lokalpatriotisk självförnekelse alltså — och en överskattning av överflyttningens betydelse ej minst ur elevantalets synpunkt under det eller de första åren (1650 o. f.).

5 11 Ärkebiskop var Johannes Canuti Lenæus (1647—1669).

5 20; 5 2n; 6 6, 9, 32, 34; 7 5. M:r Lars = magister Laurentius Andreæ Salthenius (Gewaliensis) läroverkets Inspector (»Ephorus»), kyrkoherde i Forssa och Hög; förutvarande föreståndare för den folkskolemässiga donationspedagogien i Hudiksvall. Se s. 8.

Sid. 7—10. Magister Thomas = kyrkoherden Th. Laur. Weslenius (1650—1672) i Hudiksvall. Sid. 8 r. 16n saknas i originalet ett kommatecken, ty M. Per är icke = Fogden utan = rektor Petrus Nerbelius, han som Hudiksvall fått på halsen från Enköping. — Laurentius Jesperi, kollega i klass II. Jfr här sid. 4 nere.

I Uppsala domkapitels serie Hudiksvallsacta G: II. 3; a 1 finns en (delvis sönderklippt) skrivelse från landshövdingen Erich Sparre till ärkebiskopen av 22/4 1652 rörande »Laurentij Jesperi obetenckte förehaffwandhe» och det medhåll denne fick av Collegis och Mester Lars (Andreæ). Sparre hade den 10/1 1651 (RR) blivit utnämnd till landshövding över Helsingland, Gestrikland och Herjedalen. Hans namnteckning under skrivelsen är fullständigt oläsbar och kan tolkas endast med hjälp av den uppgiften (hämtad t. ex. ur Riksarkivets skrivna förteckning på skrivelser från landshövdingar) att den dåtida landshövdingen här hette så.

Sid. 190—191 återges det 7 6—1n åsyftade brevet, daterat 7 april 1652.

Artalet är skrivet så att det ser ut som 1682. Så har det ock tolkats senare på domkapitlet, ty där har man efteråt antecknat överst på första sidan: »7 apr. 1682» och bundit in aktstycket på den plats det skulle haft om det varit 1682 (i st. f. 1652). Motsvarande gäller brevet 25/6 1652 (i st. f. 1658).

9 4n Den fromma önskan villfors icke; Nerbelius kom icke från läroverket, förrän han 1652 blev kyrkoherde i Alfta.

10 10. P = Pastor (Skolans Inspector, sid. 7 rad 5 kallad Ephorus).

11 11n och många gånger sedan: E. F. H. = Eders Faderliga Högvördighet.

12 12 Rector Scholæ Hudiksvallensis. Gestrinus hade blivit konrektor 1656, rektor 19/12 1660; blev kyrkoherde i Vallentuna 1666; avled 1670.

12 7—5n förutan avbrott ... främja 13 9 med många lovord

15 1 Adressatan biskop Stigzelius hade varit död en vecka, när brevet daterades i Hudiksvall.

16 Jfr här sid. 23 r 1—14 om mannens senare dagar.

18 5n befwades = utlovades, beslöts, bebrevades.

16 16 Kyrkoherden Kanick har här egentligen skrivit sitt namn Kamick.

19 r 16—41; s 20 r 3; s 29 r 16n och 9n Johann Amos Comenii Vestibulum.

20 10n H = hora, »klockan». Klockan 6, sedan man förrättat morgonbön och läst ett bibelkapitel, företog man sig att behandla (examinera på) ...

22 22 Inspector Joh. Wallenius, kyrkoherde i Hudiksvall 1690—1700.

23 1—14 Om Andreas Eurenus Hels. jfr s. 16—18. Han var en av de första som bröt med seden att gå i skolan iförd kappa och krage. Gick i stället i tofflor, nattrock och nattmössa. Han bodde nämligen nära skolhuset.

34 r 1 och 23. Ärkebiskop var Erik Benzelius (1700—1709).

Sid. 32—38 och 52. Lithen nödgades avsäga sig rådmanskapet till följd av det i källorna omvittnade motståndet.

43 4—3n. Betiänt = lärare; anständig = ståndsmässig, lämplig, såsom det anstår. (Jfr Anstand.)

47 1. Jfr 64:16n—15n.

49 19. Siöling blev kollega 1716. Avled 1719.

51 4—6 och 25. Det är en av nöden frampiskad cynism gentemot prästämbetet, vilken ej sällan framträder i yrkandet, att de under skoloket utsläpade skulle hjälpas till en prästtjänst. Jfr här s. 75.

52 3. Jfr här s. 32—38 samt Annotation här till dessa.

56 9n. Konrektor var Olaus Enecopiander (1708—1713). Blev rektor 1713. Avled 1718.

58 17. Tydligtvis åsyftas landssekreteraren och landskamreraren. Den förre, Carl Blix, skymtar ej sällan i källorna.

59 11 Versicularius: en läroverkselev som i kantors ställe tjänstgjorde såsom försångare.

59 12n I framtiden förestå dels den kvarvarande delen av hennes avlidne mans sista tjänsteår, dels nådåret eller nådåren för änkan. — Den anspråkslöse Nybelius nämnes icke i herdaminnet.

64 16—15n jfr 47 1. 66 10—11 Codaker = ryska bönder.

66 16 I Karl XII:s bibel 1703 hade Ebr. 10:34 följande lydelse. Ty I hafwen deelachtige warit af the bedröfwelse som af minom boijom gingo och med frögd lidit edra ägodelars förskjöfling wetandet at I när eder sielfwa bättre och blifwande ägodelar hafwen i himmelen.

70 11 Enligt Klerckerska släktregistren (manuskript i Kungl. Bibl.) var Johan Broman närmast yngre bror (född 1679) till rektor Olaus B. (född 1676). Deras far Johan Larsson Broman (f. 1648, d. 1726) var först uppördsskrivare hos kronofogden Nils Warg, sedan härads-skrivare; sist kronofogde i Helsinglands norra kontrakt.

Ritning till exteriören av det läroverkshus i Hudiksvall, Broman lät bygga, finnes i här sid. 2 nämnda acta hos domkapitlet, volymen 1, före handlingar rörande 1726.

70 27 för = till.

70 11n; 76 7; 81 6n Jfr 1724 års läroverksstadga Caput VI § 9 mom. 4:o: I lägsta klassen borde på väggen finnas Tabulæ declinationum och Conjugationum, »som böra rätt upstälte trykte ... wara.» Årsböcker n:r 7 s. 39. Denna tavla torde dock aldrig blivit tryckt. Ett skrivet och delvis »illustrerat» exemplar tillvaratog H. Hernlund vid Stockholmsgymnasiets avflyttning från Ridderholmen och överlämnade det (utan rätt) till Arthur Hazelius. På mitt förslag har det sedan förflyttats såsom deposition till Svenska Skolmuseet (mot att en folkskolans gamla långbänk ifrån Dalarne kommit till Nordiska museet). Tavlan torde i sitt slag vara den enda bevarade i världen eller åtminstone i Sverige.

S. 75 tredje huvudavdelningen: jfr här i acta från 1739, 1746 och 1750 samt rörande snilleval 1741—1749.

78 3 Sponderat = gått i borgen. 78 4 Förlätne = lämnade åt sitt öde.

78 1n Likheten med originalet intygar.

83 6 Enligt Aristoteles De analyticis II 412 b4 är själen den första entelechie i en organisk fysisk kropp, som potentie!lt har liv. Aristoteles' uttalande i texten har kyrkoherden, f. d. rektorn Ol. Broman återgivit med en stavning, som får stå för hans räkning.

Citatet efter Georg Stiernhielm är hämtat ur Hercules (Svenska författare utgivna av Sv. vitterhetssamfundet VIII s. 23 rad 427—428.

86 1 och 3n Av ett dylikt avbalkat skolrum (i Gävle) finns en planritning i Gävle läroverks arkiv, avbildad i G. E. Lundén Gävle skolas historia I sid. 42 och i ASU 37 sid. 173.

86 25 och 28 upptaga en och samma bok om den kyrkliga tidräkningen.

86 33 I rektor Bromans skolsigill 1720 står följande ingraverat: Jehova inom strålar; en hand med krans och en hand med lagerkvist; en spetsig klippa med 5 allt större blomster (= 5 skolklasser efter varandra); Cum Deo et Studiis.

86 34 förlorade = obrukbara.

89 9n—8n; 94 12n—11n. Förmäle = inledningsanförande. — Non osv. = Icke ur varje slags trästycke kan man formera en Merkurii-bild. — Om snilleval jfr H. Hernlund Bidrag till den svenska skollagstiftningens historia IB bil. VII o. f. — Den drivande kraften i Hudiksvall i fråga om begåvningsurval och yrkesrådgivning var tydligtvis rektor, senare Inspector Broman, Glysirvallurs författare. Urkunderna till andra läroverks historia torde rörande snilleval ha endast en bråkdel så många och ingående vittnesbörd som handlingarna rörande Hudiksvalls läroverks historia. Jfr nedan anm. till 96 10. — Även i vissa stipendiebestämmelser vid universiteten ingå krav på snilleval.

Om Selectus jfr RA Kanslikollegii skrivelser Ser. E: XII: 16 I Skolärenden Betänkanden angående skolordningen 1719—1723 (anonym urkund).

89 6n—5n böjeligheter = intresseriktningar, anlag, »lust».

92 10—11; 94 11n Att kunna sådant som är gagnlöst, står okunnigheten nära. Uttalandet påminner om Senecas sats: För idel onyttia ha vi icke hunnit lära något gagneligt. Undervisa icke för skolan utan för livet!

94 12n—11n och flerstädes. v. g = verbi gratia; till exempel. — Om non etc. jfr här annotationerna till 89 9n—8n. Om Scire osv. jfr d:o till 92 10—11.

95 11. D. v = Deo volente = om Gud vill.

95 17 och 96 10. Liksom Hudiksvalls läroverk är tämligen enastående i fråga om den verkliga förekomsten av ett flerårigt, ett för sin tid ovanligt grundligt utfört samt ett jämförelsevis tydligt och ingående beskrivet snilleval (jfr ovan annotationerna till 89: 9n—8n), så är det också där, som man synes ha förr och oftare än vid andra latinläroverk talat om och i praktiken tagit hänsyn till lusten och anlagen för handslöjder. En annan sak är, att det påpekats förut av t. ex. teoretici samt att folkskolmässiga läroanstalter och yrkesskolor tidigare verkligen tagit hänsyn till sådana anlag och rättat sig därefter. När det snart därefter av staten stadgas rörande slöjd vid läroverken, då sker det icke ur synpunkten av anlagsurval utan av hälsovård.

Hudiksvalls läroverk torde även varit det första som 1 1/2 sekel senare upptog goss-slöjd på sitt schema. Den övades av eleverna visserligen enbart på frivillighetens väg men var ombesörjd och bekostad icke av dessa utan av institutionen. I läroverkets årsredogörelse för 1879—1880 sid. III omtalas rektors och kollegiets skrivelse till skolrådet under julferierna 1879—80 om lån av slöjdlokal etc. 89 bland 143 lärjungar anmälde sig inom ett par veckor efter vårterminens början. Lärare var folkskolslärare S. Thegerström. I årsredogörelsen för 1880—81 s. III nämnes, att ivern svalnat; 35 elever deltog på höstterm. och 19 på vårterminen. D:o 1881—82 s. IV: 15 resp. 14. 1885 omtalas slöjdundervisning s. III.

På tal om originaliteter i Hudiksvalls läroverks historia må nämnas att dess rektor begärde att två av hans döttrar måtte mot skyldig ersättning få begagna undervisningen i klass VI—VII. Domkapitlet avstyrkte. K. M:t avslog 29/2 1884. Jfr ASU 41 s. 149—153.

95 26 John Lockes Tankar om uppfostran torde varit den första som ingående motiverat hithörande krav. När dessa höjas i Hudiksvall, sker det sålunda tidigare än när Filantropisterna med Campe och Stuve i spetsen göra och motivera motsvarande yrkanden. Där om jfr ASU 42—43 s. 222—230.

96 17—18. Tankegången: Om de utbildas i strid mot vad deras anlag föreskriva, kunna de bli onyttiga bördor för jorden.

96 22—23. En stor del av framgången ligger däri, att man vill ha framgång.

— Om andra yttranden av Seneca jfr ovan anm. till 92: 10—11. Citatet av hans själsfrände Epiktetos betyder ungefär: Var behärskad och återhållsam!

96 4n. succus nerveus = nervmust, nerv- eller själskraft.

97 22—23. Boskapens företrädare [framför människan] består i en god kroppskonstitution men människans [företrädare framför djuren består] i kunskap och en redbar karaktär.

102 13 börfast = stilla för motvind eller stiltje. Enligt Rietz Ordbok s. 68.

106 12—13 Jag är icke en rektor på nåder (= jag sitter icke här såsom rektor på deras nåd och behöver sålunda icke dansa efter deras pipa?).

Sid 110 o. f. Det första och tredje inlägget äro odaterade. En viss ledning vinnes därigenom, att båda äro »presenterade» i domkapitlet: det förra den 16/6, det senare den 22/9 och 13/10 1762.

Sid 112—114. Den kursiva stilen beror i nedannämnda fall icke på författarens stilslag utan på någon kriticerande persons understrykningar, gjorda tydligen av motsägelselusta. a) I Mom. 4:o äro sålunda understrukna: oordentelig... förfarenhet; tyckas. b) I 113 10—7n; där äro understrykningarna beledsagade i marginen av orden: en helt annan sak. c) sid. 114r 4—3n. T. ex. vid r. 20—23 å s. 113 har man skrivit: Hörer icke hit.

118 11n—10n: ju längre i norr, desto lättare är det att få meddela privatläsning.

152 15 för M = förmiddagar

161 3 Bilagorna finnas icke i den s. 2 nämnda bunt 2 i ULA.

Sid 163—173 Rektor Jäderlunds handskrivna inbjudningsskrift till invigningen finnes i andra bunt av de här å sid. 2 nämnda arkivaliesamlingarna. I *Karl Nordlund* Hudiksvalls läroverksbyggnader är den avtryckt sid. 28—29, och därför lämnas redogörelse för byggnadsfrågans utveckling och ärkebiskop Lindbloms tidigare besök (1813).

I marginalen på Forssells tal är antecknat överst: Bil. N:o 4. till Invignings Prot. i Hudiksvall.

Om Forssell jfr här s. 122—127 samt biografi av Palmblad i Biografiskt lexikon 5. — Om studenten och astronomia docenten O. F:s deltagande i frihetsrörelsen i Uppsala 1792—1793: Samlaren 1923 s. 185—234. Där nämnes s. 217 hans författarskap till åtminstone talet 4 i »Skrifter, upläste i en samling af studerande vid Upsala academie» 1793; det handlar om uppfostran och allmän upplysning — vilket är »det första och vissaste steget til människoslägtets sällhet», framhåller författaren med citat från hertigens första tryckfrihetsförordning. Denna var utfärdad 11/7 1792 och tryckt i Stockholm samma år. »Skrifters» fortsatta utgivande hindrades tydligtvis genom censuren — om ej formellt så i sak.

Olof Forssells uttalande om katekesens utanläsning här 157 6—9 är nära nog ordagrant hämtat ur Rousseaus Emile (jfr t. ex. Fahlstedts översättning 1912 I s. 365).

Enligt de personalia som äro vidfogade superintendenten i Narva och Ingermanland Jacob Langs likpredikan 1696 över biskop Petrus Bång fol G3 sändes denne redan vid 6 års ålder till Strängnäs' läroverk ifrån Norrbo i Hälsinglands norra kontrakt, där fadren var »GUDZ Ords Medarbetare». Han synes sålunda icke ha frekventerat Hudiksvalls läroverk.

Biskop Halenius, född 1700, var son till prost H. i Söderala och blev gymnasist i Gävle 1716, där han ock blev rektor, 1729.

160 10n Egentligen står i förlagan fonemet tillsagne. Sid. 175 Eforus 1821 var ärkebiskop Lindblom; Inspector var professor O. H:son Forssell.

Om gossarnas nattliga och snöiga väg till läroverkets morgonarbete jfr C. W. Böttigers Självbiografiska anteckningar kap. 8.

179 10 Möjligen av sät, sittja = där mossan sitter (är insatt, instucken). Jfr Rietz Sv. dialektlexikon 1867 s. 570.

181 11 Ärkebiskop var H. Reuter Dahl.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

Förkortningar härneda: Dk = Domkapitlet i Uppsala; I = Inspector Scholæ; K = Kollega (adjunkt); KH = Kyrkoherde; KK = Kammarkollegium; KR = Konrektor; Kons = Konsistorium, Domkapitlet i Uppsala; o = och; R = Rector; t = till; ÄB = Ärkebiskop.

Urkundens nummer, huvudinnehåll, avsändare, adressat, avfattningstid.	Sid.
1 Den första statslönen till rektor beviljas! K.M:t t KK 1/3 1614	3
2 Beslutet om rektorslön befordras av KK till fogden 24/4 1614	3
3 » » » upprepas av förmyndareregeringen 8/3 1638	4
4 Lärareprov åläggas borgmästarsonen Laur. Jesperi 26/5 1651	4
5 Inspector och lärare contra Rektor rör. djäknepengarna. Till Dk	
a Skrivelser från koll. M. M. Rogstadius o C. M. Busch (jan. 1652?)	5
b Skrivelse » » B.O.Hambraeus, L.Jesperi o G.Trast 29/1 1652	7
c—e Skrivelser från Inspector Magister Laur. Andreae Salthenius	
t ÄB Lenæus 7/4 1652 sid. 190; 25/6, 27/12 1652	7
6 Fattiga djäkners tidiga fiskefärder, delvis även lärgirighet, nya sinnen och uppåtanda. Elevantal R t Dk 25/5 1655	10
7 Materiellbrist. Infördas utnämning till lärare ökar elevfrekvensen. Läroverkets betydelse för ortens ungdom. Lärarnas enighet R t Dk 17/6 1661, 12/3 1663	11
8 Handräkning för skolhusreparation! I till ÄB Stigzelius 11/10 1671	13
9 Statliga hinder för löner R t ÄB Stigzelius 18/11 1675; 7/9 1676	14
10 En blivande rektors vedermodor o sjuklighet. Eurenus t ÄB Baazius 13/12 1678	16
11 Examen. Rektor och konrektor av- och tillträda 26—29/4 1692	18
12 Flera klasser? Högre kurser? Lägre bokpris? I t ÄB Svebilus 21/6 1693	21
13 Lärarna, elevfrekvens och byggnader. KR t Dk 18/2 1703	22
14 Utfattiga lärares och familjefäders missiv KR t Dk 9/4 1704	26
15 Redogörelser för de sex klassernas arbete 1704—1705; c:a 1/6 1705	27
16 Årsredogörelse av K Waldenius vid ungefär nyssnämnda tid	31
17 Kan lärare vara rådman? Befattningar i sång. Inspectoratsförvecklingar.	
a—e Litheens rådmanskap.	
a K Wallbeck o Nybelius I Beronius t Dk 30/3 1706	32
b Notarien Ström t Dk 28/4 1706	34
c I:s självrådighet; Sånglärare. R t Dk 19/5 1706	34
d L:s sängtjänst. K Nybelius o Wallbeck. Elevantal I t Dk 17/11 1706	36
e Notarien Ström t Dk 24/11 1706	38
18 Skördearbete och terminsbegynnelse. I Beronius t Dk 12/9 1708	39
19 Livsfarligt, oreparerbart skolhus. Lärares sjukdomar och ryssars kristnande. Ramlande skoltak. Repartiserat byggnadsmaterial?	
a R begär hos Dk hysesyn av Insp. o Magistraten 4/9 1709	40
b Syneinstrument (bilaga till följande inlaga) 15/9 1709	41
c Hur samla byggnadsmaterialier? Ryss-conversioner. K Wallbecks o Wallenii sjukledighet. I Beronius t Dk 31/10 1709	41

	Sid.
d Wallenius o Gestrin. Byggnadsmaterialier till ett »anständigt» skolhus som bör byggas av en »scholbetient». Lokalhyra interimsvis R Phragmenius t Dk 6/11 1709	43
e Inför en Capitularis motsäger I sitt eget intyg om skolbyggnaden: Den är »något maläten» 18/12 1709	44
f Taket ramlat! Väggen viker! Inspector bekymmer har! KR t R 17/2 1712	44
g, h » » ! Väggen skruvas. Samla byggverk! Hyr oss rum! För sammanskott. Mot rekryteringspälågorna. R t ÄB Spegel 15/3, 10/7 1712	46
i Wallenii bortgång. Köld o snö i skolan. R t Dk 3/7 1713	48
20 a, b Om lärare, elever och skolhus (jfr 13) R resp. I t Dk sept. 1711	50
21 Siratliga tacksamhetsbetygelser. Från R t ÄB Spegel 7/10 1711	54
22 »Fäija then utgamle Rosten utaf thetta Öfningshuset!» Får Söderhamn lärarelöner från Hudiksvall, avgår R R t ÄB Spegel 10/7 1712	56
23 Böra landskaplani och kollegat förenas? I t ÄB Spegel 15/8 1713	58
24 Dragkamp mellan Hudiksvalls och Gävle läroverk 1714	
a Rektorn i Gävle rör. oanständigheten att Hudiksvall förbigår Gävle 3/2 1714	60
b Rektorn i Hudiksvall besvarar den obewislige beskyllningen 20/2 1714	60
25 Läroverkshus repareras med kyrkvirke R t Dk 26/10 1717	61
Bilagor: a Kungabrev om träkyrkans användning 20/3 1717	63
b Instruktion av landshövding Hamilton, Gävle 13/4 1717	63
26 Giv oss spannmålslönen! Minska krigsomkostnaderna! R t Dk 23/9 1718	64
27 R Broman om läroverksbyggen 1718—1723. Rysk härjning. Läroverket i förskingringen 1718—1723	65
28 Lärareantalet behöver ökas; i st. f. minskas såsom Söderhamn — en ort av factorismeder — påyrkat. R Broman t Dk 9/2 1722	67
29 »Icke alle lärde äro beqwämme at undervisa små barn». R Broman sätter två bokhållare först vid valet till apologist. R t Dk 5/2 1726	69
30 R Broman om läroverksstadgan 1724 19/3 1726	71
31 Prästexamen och döden enda befrielse ur skol-oket. Folkskol-lärareexamen inför läroverkslärare. — Apologisten Litheen har trälät till döden. R Broman t Dk 15/1 1726	75
32 a, b Ej råd att köpa bläck, papper o böcker. R t Dk 1726, 1727	76
33 Om övergången till gymnasium eller universitet. R t Dk 1/7 1732	77
Bilagor 1—3: Gävle lvks tre skrivelser (i sammandrag) om disciplar från Hudiksvall 1730—1732	78
Bil. 4: R:s Memorial t Dk om skolboksköp o djäknepengar 1/7 1732	79
34 Ordinarie statslöner på 1730- och 1740-talen	82
35 Arsexamen 1734 1/7 1734	83
36 Inventarie- och bokförteckning 1737. Skolrum 1776 8/5 1737, 16/2 1776	85
37 Elever i valet mellan gymnasier. I Broman t Dk 30/3 1738	87
38 En extra informerad bedes få övergå till universitetet R t Dk 11/7 1738	88

	Sid.
39 Årsexamen och snilleval. Examensprotokoll 1741—1749	89
40 Periodiska lärare-disputationer med förhinder. I t Dk 5/7 1748	101
41 I Broman om sockenskolor, elevekonomi, snilleval	
a Postskriptum i en inlaga till domkapitlet (jfr 39) 6/10 1739	103
b Motion hos stiftets prästmöte 16—18 jan. 1750	103
42 R Frodlin kräver snilleval vid byförhören i kristendom 30/11 1745	103
43 Rektor om sockengången och djäknepengarna 10/5 1751, 6/10 1753	105
44 Målning o vitlimning anständig prydnad. I o koll. t Dk 20/3 1753	107
45 Återigen förhållandet mellan Gävle och Hudiksvalls läroverk	
a Gävle koll:ii klagomål över Hudiksv.elevs kunskaper 16/6 1762	108
b, c Två skrivelser från rektor i Hudiksvall . . . sept. 1762, 29/8 1763	110
d Länsmanssonen Ygberg föredrar Härnösand framför Gävle 22/9 1763	118
46 Katastrofal minskning i elevantalet Kollegiet t Dk 28/10 1769	119
47 Lästider och lovdagar R o KR t Dk 7/2 1774	121
48 Andra avd:s påbrå, egenskaper, vitsord, pensa läsåret 1770—1771	122
49 Examen, pensa och flyttningar 1773—1774	124
50 Tjänstgöringsbetyg åt vice Collega Sven Norell 14/7 1798	128
51 Elevernas börd, villkor, inkomster, pensa, böcker, studiesätt e:a 1800	129
52 Rektor Quist om timplagens tillkännagivande 13/4 1805	143
53 En apologist mot kravet på förnyat lärareprov. maj 1805	145
54 »Om Hudiksvalls trivialskolas tillstånd». I:s redogörelse 6/10 1807	150
55 I om lärarekollegiets utlåtna rör. föreslagna provisoriska förändringar vid läroverken 23/7 1813	155
56 Besvärigheter och kostnader vid bygge. I t Dk 10/6 1814	161
57 Utvägar till löneförbättring. Torkad och otorkad säd. I t Dk 25/11 1814	162
58 Prof. O. Forssells tal om denna skola i gången tid, hållet när ÄB Lindblom invigde det nya läroverkshuset 1/10 1816	163
59 Moderna språks bortbytande i skrivklassen Apol. t R 13/10 1824	173
60 Skäl för budningens avskaffande — trots lärarna 25/9, 27/9 1833	174
61 Snart förordar kollegiet dock senare och kortare arbetsdag 12/9 1834	176
62 Ur rektor sedermera biskop L. Landgrens verksamhet	
a Desiderata i fråga om undervisningsmateriell 17/2 1840	177
b Reparationer utförda förutan Dks hörande 28/8 1840	178
c Motstånd mot att betyg utdelas varje termin 31/1 1842	179
63 Kyrkorådet utser »djäknegångare». 22/12 1855	181
64 Lärareaspiranten bestämmer läroämnena vid provs avläggande 1/2 1859	181
65 a, b Kvinnlig ritlärare — trots könet I Ekelundh t ÄB 25/5 1860	182
66 Läroverkets utvidgning även medelst latinlinje I o kollegiet t Dk 20/4 1865	183
(5 c; efteråt inryckt urkund: Oenighet och rättskränkningar, flit och oflit, lärarelönen och djäknepengar under Petrus Nerbelius' rektors-tid. I till ÄB Lenæus 7/4 1652	190)
<i>Kommentar</i>	192